

Umran

aylık siyasi düşünce ve kültür dergisi

Sahibi

Umran Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Yazı İşleri Müdürü

Veli Kahraman

Yayın Kurulu

Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız,
Mesut Kardeşhan,
Metin Çığırkçı, Şakir Altıntaş

İdare Merkezi

Kızıtaşı Cad. No: 56/1 Fatih-İst.
Tel: (0212) 533 72 02-631 13 85
Fax: 534 88 88
e-mail: umrand@hotmail.com

Abone Şartları

Yıllık (12 sayı): 4.800.000 TL.
Öğrenci (12 sayı): 4.000.000 TL.
Yurtdışı Yıllık: 60 DM- 40 \$
Posta Çeki No:
Veli Kahraman 1605072
Fiyatı: 400.000 TL.

Temsilcilikler

Ankara Hikmet Erdem (0312) 435 91 27
Trabzon Abdullah Yaylı (0462) 321 95 44
Adana Kamil Yıldırım (0322) 363 34 19
Isparta Mustafa Senirli (0246) 218 39 27
Zonguldak Abdullah Karagüzel (0372) 253 06 19
İzmir Naci Cephe (0232) 253 32 61
İzmit Cengiz Durak (0262) 325 68 14
Almanya Sedat Yıldız Kobusserdamm 23
10967 Berlin Almanya
Tel: (0049) 0172 724 72 22

Dizgi, İçdüzen, Kapak: Umran

Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

Tel: 576 29 89 -544 17 47

Umran'dan

Osmanlı'dan günümüze değin, halk hiçbir zaman gerçek anlamda "İktidarın ortağı" olmadı. 75. yıldönümü tantana ve şa'sa'a içinde kutlanan Cumhuriyet'in ilanına, seçimlerin belli aralıklarla yapılmasına, siyasal partilerin, derneklerin... varlığına rağmen, "İktidar" (hükümet ve siyasi mekanizma değil) hep malum seçkin azınlığın elinde kaldı.

Osmanlı döneminde padişahların giderek zayıflayan mutlak otoriteleri ile Seyfiye-Kalemiye-İlmiye triosu arasındaki hassas dengelerin şekillendirdiği iktidar denklemi, Cumhuriyet döneminde de pek değişmemiştir. Seyfiye'nin Osmanlı'dan tevarüs eden hem askeri hem de idari fonksiyonu, ihtilaller ve post-modern darbeler süreci ile ayan-beyan ortadadır. Bürokratik mekanizmaların (atanmışların) halkın oylarıyla işbaşına gelenleri (seçilmişleri) nasıl etkisiz ve yetkisiz hale getirdiklerini hep birlikte gördük. Cumhuriyet aydınları ise halkın iradesini dışlayan, hatta iptal eden gelişmeleri onaylayıp meşrulaştırma (fetvâ makamlığı) görevini doğrusu başarıyla(!) ifa ettiler.

Cumhuriyet döneminde devlet gücünü ellerinde tutan "İktidar seçkinleri"ne bir yenisi daha eklendi; devlet eliyle oluşturulup güçlendirilen ticaret ve Sanayi burjuvazisi... Şimdilerin moda deyimiyse kartelci sermaye, medya'dan siyasete, bürokrasiden mafya'ya kadar en vahşi iktidar ayağı haline gelmiş gözüküyor.

Ülkenin kaderine kimseyi ortak etmeden hükmetme mücadelesini en fütursuz ve iğrenç yöntemlerle sürdüren iktidar baronları toplumu kuşatan topyekün bir kirliliğin de yegane müsebbibi bulunuyorlar.

Umran bu sayısında, "İktidar seçkinleri"nin "kirliliği" egemenliklerinin sosyolojik ve tarihsel temellerini sorguluyor.

Bu bağlamda M. Emin GÖKSU, "Seçkinler Kuramı"ndan yola çıkarak Türkiye'deki siyasal yapıyı tahlil ediyor. Yıldırım CANOĞLU ise "Kirlenme"nin yukarıdan aşağıya zihinlerden başlayarak tüm alanları kuşattığına dikkat çekiyor. Abdullah YILDIZ ise, iktidar seçkinlerinin, her muhalefeti "hainlik"le damgalayıp susturmak suretiyle egemenliklerini sürdürdüklerini tarihsel seyir içinde ele alıyor.

Nurettin ÖZCAN'ın Türk aydınına ilişkin araştırması ile Selahaddin AYAZ'ın Tarih ve Sosyal Kontrol adlı yazısı, konuya daha geniş ufuklardan bakmak isteyenler için farklı perspektifler sunuyor.

Umran, Haluk BURHAN'ın "Ahlak"a ilişkin seri yazısı, M. Said ÇEKMEGİL, Sedat ŞENERMAN ve A. Y. ÖZÜTOPRAK'ın Kur'an eksenli incelemeleri ve alışık olduğunuz imzalarla devam ediyor.

Umran okuyucuları ve tüm inananların,
Ramazan ayını hayırlı amellerle geçirmesi duası ile.

bu sayıda...

- 3 **MUZAFFER EMİN GÖKSU**
Halk ve Seçkinler Bağlamında
Siyaset ve İktidar
- 9 **YILDIRIM CANOĞLU**
Zihinsel Kirlenme -I
- 14 **ABDULLAH YILDIZ**
Sistem Neden Vatan Haini Üretir
- 24 **HALUK BURHAN**
Ahlaki Erdemin
Normativ Kurallarla Gerilimi
- 27 **SELAHATTİN AYAZ**
Tarih ve Sosyal Kontrol
- 33 **NURETTİN ÖZCAN**
Aydınlar ve Bizimkiler
- 37 **LÜTFİ BERGEN**
İslamcılığın 'Resmî' Kökleri ve
Moderne Yönelimi
- 40 **ABDURRAHMAN EMİROĞLU**
Bir Sabır ve İrade Sınavı
Ramazan Orucu
- 41 **SEDAT ŞENERMAN**
Kur'an'da Ahd
- 46 **SAİD ÇEKMEGİL**
Cennet, Cehennem ve Araf
- 49 **AHMET Y. ÖZÜTOPRAK**
Dini Doğru Anlamak
- 53 **ALİ NAR**
Aktüel mi? Tarihsel mi?
- 57 **MUSTAFA ÖZCAN**
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 64 **ALINTILAR**
- 68 **AHMET MERCAN**
Suya Düştü Gözlüğüm
- 70 **ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU**
Yansımalar
- 72 **İDRİS KAHRAMAN**
Kitap Dünyası
- 76 **KONFERANS/D. CÜNDİOĞLU**
- 77 **Umran 98 yılı Genel İndeksi**

Seçkinler ve İktidar

Muzaffer Emin Göksu

s. 3

Zihinsel Kirlenme

s. 9

Yıldırım Canoğlu

s. 14

Vatan Hainliği

Abdullah Yıldız

Ramazanınız Mübarek Olsun

s. 40

İslam Dünyası

s. 57

Mustafa Özcan

HALK VE SEÇKİNLER BAĞLAMINDA SİYASET VE İKTİDAR

Ülkemizde sosyal, kültürel ve ekonomik bir yığın problem yaşanmaktadır: Sosyal dengelerin bozulması, rejime kadar götürülen sistem tartışmaları, değerlerin erozyonu, gelir dağılımının her geçen gün bozulması, sağlık açmazları, eğitimin sıkıntıları, sosyal- siyasal güvenlik sorunları, söz konusu problemlerin bazı ana başlıklarıdır. Bütün bu sıkıntıların ekseninde ise siyaset bulunmaktadır. Çünkü siyaset, toplumsal veya kamusal alanın özel olarak düzenleyicisi olarak devreye girmekte, dolayısıyla de bunların ilk sorumlusu olmaktadır.

Gerçekten de sosyal güvenliğin bozulması, ülkenin mali varlığının çete ve yandaşlarınca yağmalanması ve benzeri konular, doğrudan “siyasal” in eseri olmasa bile en azından beceriksizliğinin ya da belli noktalardaki tıkanıklığının birer göstergesi sayılmaktadır. Mesela rejimin tehdit altında olduğuna ilişkin söylem bile doğrudan halkla ilgili bir sorun değil, siyasal ile bağlantılı bir konudur ve rejimin doğasıyla ilgili olmasa bile işletilişine ait politik bir sorundur.

Siyasetin yapısal nitelikteki en önemli sorunlarından birisi yöneten-yönetilen arasındaki ilişki, bir diğeri ise yönetenler arasında iktidarın payla-

şımıdır. Buradan da yerine göre yetki kullanma durumunda olanların yetkisiz kaldığı, ama buna karşılık yetki kullanması gerekmeyenlerin yetki kullanımıyla sonuçlanan bir seri yan problem doğmaktadır. Hemen belirtelim ki dünyanın pek çok yerinde varolan bu sorun ülkemizde kendine özgüliklerde yaşanagelmektedir. *Umran*’ın geçen sayısında Cevat Özkaya’nın yazısında da değindiği gibi siyasiler devredışı kalmakta, idareciler (siyaset bilimi açısından atananlar, bürokratlar) etkin hale gelebilmekte, siyasilerin proje ve kararlarını uygulaması gerekenler, kendi projelerini hayata geçirmeye çalışmaktadırlar.

Bizde Osmanlı’dan günümüze süregelen bir teamül vardır: Ulema ve ümera, çoğukere halkı dışlayarak bir düzen sağlayıcılığı sergileyegelmişlerdir. Bu olumsuz süreç Cumhuriyet döneminde modern siyaset anlayışının bazı figürlerini de kullanarak bir askeri-sivil bürokrasi işbirliği tarihsel bir misyonu devam ettirmektedir. İşin ilginç sıkıntılar bitmeyince de bunun faturası halka kesilmektedir.

Bu üç-beş cümleyle çizilmeye çalışılan tablodan da anlaşılacağı üzere yaşanan sıkıntıların iyi anlaşılabilmesi için siyasal hayatın bilimsel bir analizi

Muzaffer Emin
GÖKSU

gerekmektedir. Burada önce değerlendirmede kullanabileceğimiz bir teorik çerçeve çizmeye, sonra da bunların ışığında yaşamakta olduğumuz siyasal hayatı kısaca açmaya çalışacağız.

GENEL OLARAK SEÇKİNLER KURAMI

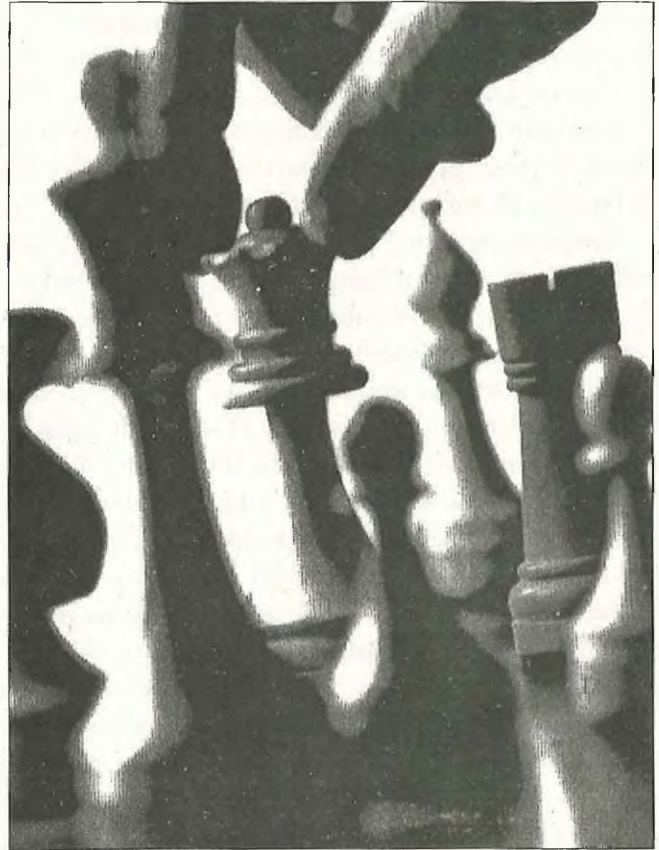
Siyaset biliminin en temel ilkelerinden birisi, genel olarak her toplumun genel bir toplumsal tabakalaşma kuralına uygun olarak, üstte bir yöneten azınlık, altta bir yönetilen çoğunluk olarak ikiye ayrılmış olmasıdır. Esasen hiçbir toplum toptan kendini yönetmez, günübirlik kararlar almaz, bunu onun adına bir küçük grup yapar. Vakıf, dernek ve şirketlerde bile bunu yönetim kurulu adı verilen az sayıda bir birim üstlenir. Dolayısıyla her sistem bu haliyle bir azınlık yönetimidir. Bu aynı azınlık toplumlarında elit, seçkin, yönetici aydınlar, siyasal otoriteler, vb. gibi kavramlarla ifade edilmektedir.

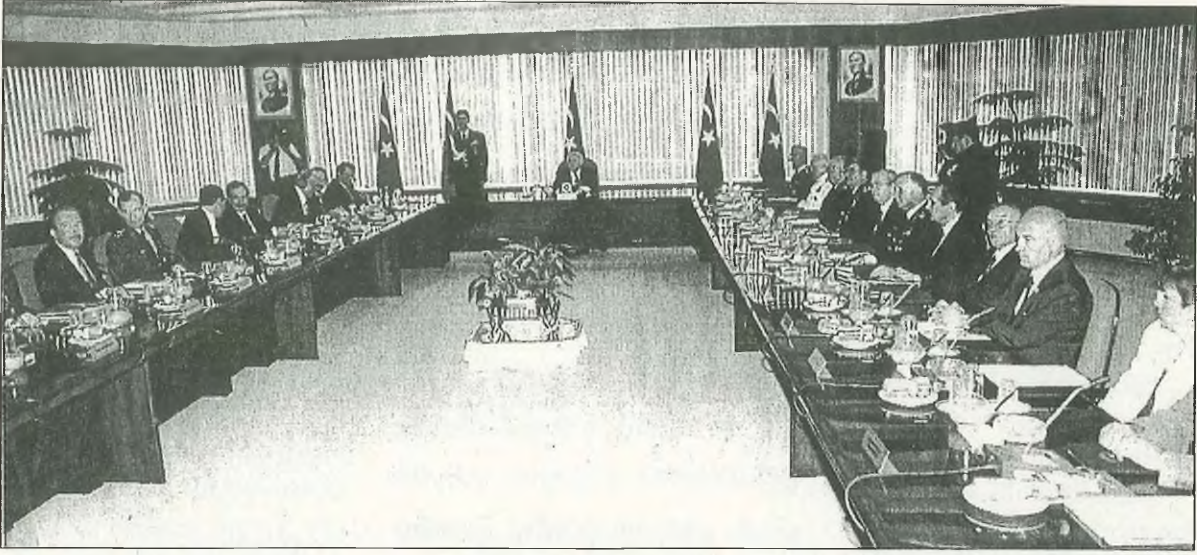
Ünlü siyaset bilimcisi G. Mosca'ya göre azınlıkta olan bu seçkinler, yönetilenlerden farklı ayrıcalıklara sahiptirler ki bu durum onların bilgili/yetenekli ve örgütlü olmalarından kaynaklanır. Ancak yine de hakimiyetlerini sürdürebilmek için inandırmadan şiddet ve tehdite kadar değişik yollara başvurlar, belli şartlara göre oluşukları gibi fevkalade şartlar karşısında da çözümler. Halkın bu oluşuma katılma imkanını (oluşumunu ve çözülme şartlarını) aşağıda göstermeye çalışacağız. Ancak buna geçmeden önce belirtmeliyiz ki siyasal seçkinler kendi aralarında yaygın bir kabulde "seçilenler" ve "atananlar" olarak ikiye ayrılmaktadır. Gerçek demokratik ortamlarda seçilenleri halk belirler (adı üzerinde halk seçer), atananları ise belli kurallar içinde seçilenler tayin eder. Kararı seçilenler verir, atananlar uygular. Parlamento, kabine üyeleri, vb. seçilenlerdir; bürokrasiyi oluşturan askeri erkan, yüksek yargı organlarının başkanları, müsteşarlar, genel müdürler, memurlar, atananlardır. Görevlerinin önemi ve derecesi ne olursa olsun seçilenlere emir verme yetkisine sahip değildirler.

Bir başka seçkinler kuramcısı olan W. Pareto'ya göre her alanın bir seçkini varsa da onun en belirgin olanı şüphesiz siyaset

seçkinleridir. O, bir kısmı iktidar, bir kısmı muhalefet olan bu seçkin kesimine yönetici seçkinler adı vermektedir. Pareto'ya göre (bizim daha sonra siyasal seçkin demeyi yeğleyeceğimiz) bu yönetici seçkinler, yukarıda zamanla aşınır; alttan gelip yukarıya doğru tırmanan yeni elitler onların yerini alırlar ki yazar bu dönüşüme "seçkinlerin dolaşımı" adını verir. Ona göre üsttekiler tarihe karışır, esasen "tarih bir aristokrasiler mezarlığıdır". Yani ona göre bir seçkinler yapısı her yerde ve her zaman olur, ama aynı elitlerin varlığı uzun sürmez.

"Seçkinler dolaşıyor, halktan çıkıyor ve halka tekrar dönüyor" anlamına gelen bu tez değişik açılardan eleştirilmiştir: Kısaca belirtmek gerekirse yukarıdaki yöneticiler, sanıldığı kadar kolay güç kaybına uğramamakta, ellerindeki imkanlarla bunu mümkün olduğunca telafi edebilmektedirler. Kaldı ki aşağıdan yeni seçkinlerin gelişi de imkanlara bağlıdır ve bunun hep bir sınırlılığı vardır. Kırdan kopup gelen kişinin Cumhurbaşkanlığına değil, genel müdürlüğe oynamasının yolu sanıldığı kadar açık değildir, ki aşağıdaki iki tezde bunu açıkça görmüş olacağız.

Milli Güvenlik Kurulu Toplantı Esnasında

YÖNETİCİLİK BİRİLERİNİN İMTİYAZIDIR

Roberto Michels, 1911'de yayınladığı "Oligarşinin Tunç Yasası" adlı tezinde seçkinlerin dolaşımının öyle sanıldığı kadar kolay olmadığını, hatta buna bağlı olarak demokrasinin bile mümkün bulunmadığını savundu. Ona göre *yönetimin her türlü bir oligarşi, yani azınlık yönetimidir. Sonuç itibariyle bir örgütsel yapıdır ve herkesi kapsamaz ve dolayısıyla da bu örgütün görünümü veya adı siyasal iktidar, hükümet veya bürokrasi ne olursa olsun kolay çözülmeyen ve toplumun her kesimine açılmayan bir güç birikimidir. Bu örgütsel birimler hükümet etmeden uzaklaştırıldıklarında da oradaki bağlantılarını sürdürmekte ve böylece hep iktidarda kalmaktadırlar. Bu mekanizma, halef tayin etme ile sürdüğü gibi, seçimler de bu yapıyı devam ettirmenin ötesinde bir anlam ifade etmezler, yani "oligarşinin tunç yasası" hükmünü her halükarda icra eder.*

Aslında Michels bir gerçeği dile getirmişti, ona yöneltilen eleştiriler de genelde seçkinlerin bir azınlık olup halk katlarıyla her haliyle örtüşmediği değil, demokratik ortamlarda az-çok farklılık gösterdiği noktasında düğümlenmektedir. Yani buna göre bazı toplumlarda siyasal seçkinler toplumlarıyla örtüşme ihtiyacını duymazken, demokratik temülde yönetim yine bir azınlık olsa bile toplumu temsil noktasında daha sağlıklı bir konuma sahip

olabilmektedir. Ancak ABD'li siyaset bilimci C.W. Mills, olayın bir başka yönüne işaret etti, siyaset seçkinlerinin dönüşümünün siyasal sorunlarımızın hallinin yegane çözüm ölçüğü olmadığını, bunun daha üst bir oluşuma bağlı olduğunu gösterdi.

Mills'e göre seçkinler kuramının genel olarak söz konusu ettiği "**siyaset seçkinleri**" aslında daha üst bir "**iktidar seçkinleri**" nin bir alt birimidir. Yazar burada iktidar ve siyaset arasında bir ayırım yapar ve her ne kadar siyaset de sonuç itibariyle bir güç birikimini ifade ederse de o, iktidarı daha geniş ve kapsamlı bir oluşum olarak düşünür. Toplumlarda siyaset seçkinleri bile yeterince dönüşmez, halk çoğunluğuna bir tekabüliyet göstermezken, iktidar seçkinleri iyiden onun ulaşip denetleyemeyeceği bir yapı olarak kalır.

Yazar bu tezini ABD örneği üzerinde enine boyuna tartışır. İktidar seçkinleri genel olarak, "siyaset seçkinleri", "ekonomi seçkinleri" ve "askeri seçkinler" ünitelerinden oluşur. ABD'de siyaset seçkinleri Capitol, bir başka deyişle Manhattan'daki hükümet, Beyazsaray ve Parlamento'ya denk düşen salt siyasal alanı ifade etmektedir. Wall Street denen bir sokakla da simgeleştirilen ve New York'daki sanayi kapitalizminin temsilcisi olan bankerlerin oluşturdukları birlik ise ekonomi seçkinleridir. Askeri seçkinleri ise Pentagon temsil etmektedir ve bu üçlü arasında üstü örtük bir koalisyon vardır. Amerika'yı yöneten gerçek iktidar da budur.

Halkın seçtikleri ve üzerinde etkili olduklarını sandıkları seçkin yapısı bunlardan sadece birisi (yani siyaset seçkinleri) dir. Ciddi kararlar, icraatlar, değişik kanallardan gelen ama bir noktada kader ve çıkar birliği edip bir sınıf gibi hareket eden bu üçlünün elindedir. İlk bakışta karar ve icraatları başkan ve meclisler belirliyor görünüyorsa da, asıl ve uzun vadeli kararlar bu üst oluşuma aittir.

Şüphesiz Mills bir gerçeği dile getiriyor ki bu, iktidar seçkinleri içerisinde yeri ve etkinlik derecesi ülkeden ülkeye farklılık arzetsen bile, siyaset seçkinlerinin bu mekanizmanın içinde bir alt unsur olarak kalmış olmasıdır. Bir başka deyişle ülkelerin siyasal hayatları, ortada görülen koalisyonların ötesindeki daha gizli koalisyonlar tarafından belirleniyor ve gözükene bir alt sekreteryaya işlevi yerine getiriyor.

Genelde bilinen bu durum, seçkinlerin toplumsal hayata katılıp dönüşmedikleri, dolayısıyla (seçkinler yerine) seçkinci bir yapı oluşturdukları, atanmaların seçilenler üzerinde etkin kılındığı, yönetimin bir kısmının illegal örgütlere/çetelere ihale edildiği şeklinde açıklanmaktadır. Ancak Mills bundan daha ötede bir şey söylemektedir. Bu da salt siyasalın, kendini bir yerlerde daha bir öncelmesi değil, doğrudan siyasal olmayan güç birikimlerini işin içine katarak, (genel halk dışı) bir üst oluşumun unsuru haline gelmesidir.

TÜRKİYE'DE SİYASET VE İKTİDAR SEÇKİNLERİ

Türkiye'de ilk bakışta en önemli sorun, hemen her yerde görülebilen seçilenlerle atanmalar ilişkisinde, atanmaların kendilerini seçilenler yerine koymaları olarak görülmektedir. Siyasal hayatta görülen kesintiler, darbeler vb. askeri ve sivil bu atanmalar kesiminin insiyatif örnekleri olarak düşünülebilir. Atanmaların bir boşluk buldukları her yerde yapıldıkları genel bir tavır olduğu düşünüldüğünde

YÖK'ün son zamanlarda çıkardığı ve kendi öğretim elemanlarını sıkboğaz etmeyi hedefleyen yönetmeliği, kurumun saygınlığı ve rasyonel verimini değil, iktidar seçkinliğini güçlü kılmayı amaçlıyor ve bunu da ortalıkta bilim adamı olarak gözükeler yapıyor. Böylece de aklınca iktidar seçkinliği içinde kendine bir yer bulacağını düşünüyor.

bu durum normal de karşılanabilir.

Ancak görüldüğü kadarıyla ülkemizde sorun, seçilen-atanan denkleminde daha ileri ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Hemen her yerde görülebilecek çelişkiden farkı da bunun devlete nisbet edilen bir ideolojiye dayandırılması ve müdahil seçkinlerin de seçilenlerden farklı olarak bu ideolojiyi temsil etmiş olmalarıdır. Bir başka deyişle (bir kesim seçkinin kendini garantiye alıp etkin hale gelmesinin) sistemin güvenceye alınması olarak algılanmasıdır.

Bu durum doğrudan toplumun belirlediği (Mills'in deyimiyle) siyaset seçkinlerinin üstünde (veya ötesinde) daha üst bir seçkinler yapısının olmasını gerektiriyor. Hatta bu, toplumla irtibatlı bir dönüşümün içinde bulunmadığından ve orada bir yerlerde durmakta olduğundan "seçkinciler" demek daha uygun görünmektedir.

Türkiye'de siyaset seçkinlerinin üstünde/dışında ilk görülen bu yapıya ilk elde denk düşen kurum da MGK'dır. Her ne kadar yazılı yasalarda yetkisinin bir tavsiyeden ibaret olduğu ifade ediliyorsa da, özellikle son iki yıldır yaşanan siyasal sürecin görünen aktörü MGK'dır ve üyelerinin konumu itibarıyla askeri-sivil bir üst seçkinciler koalisyonu olarak değerlendirilebilir. Vakıta bir süre önce bazı televizyon kanallarında yayınlanan programlarda konuşan ve zamanında MGK sekreterliği yapmış emekli generallerin söylediklerine bakılırsa bu kurum -Mills'in deyimiyle- ülkemizin yegane iktidar seçkinidir ve asıl siyasal seçkinler (parlamento, hükümet.vb.) üzerinde etkinliği daha da artacaktır.

Esasen Türkiye'de bu askeri-sivil aydın (umera ve ulema) işbirliğinin tarihsel bir boyutu vardır; Osmanlı'dan kalmadır, temel vasfı da mümkün olduğunca siyaseti toplumdan uzak tutmaktır. Dergimizin geçen sayısında Cevat Özkaya'nın Celal Bayar'dan alıntılıdığı ve 1960 hareketini değerlendiren açıklamasında da belirttiği gibi, ordu- aydın

Türkiye’de siyaset seçkinlerinin üstünde/dışında ilk görülen bu yapıya ilk elde denk düşen kurum da MGK’dır. Her ne kadar yazılı yasalarda yetkisinin bir tavsiyeden ibaret olduğu ifade ediliyorsa da, özellikle son iki yıldır yaşanan siyasal sürecin görünen aktörü MGK’dır ve üyelerinin konumu itibariyle askeri-sivil bir üst seçkinler koalisyonu olarak değerlendirilebilir. Vakti bir süre önce bazı televizyon kanallarında yayınlanan programlarda konuşan ve zamanında MGK sekreterliği yapmış emekli generallerin söylediklerine bakılırsa bu kurum -Mills’in deyimiyle- ülkemizin yegane iktidar seçkinidir ve asıl siyasal seçkinler (parlamento,hükümet.vb.) üzerinde etkinliği daha da artacaktır.

gizli/açık işbirliği geleneksel olarak sürmektedir.

Bu yargıyı biraz daha açacak olursak askeri bürokrasi ile Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere, yüksek yargı organlarının başkanları, üniversite gibi kurumların üst örgütsel yapılar -ki bilimle ilişkisi bulunmayan son YÖK uygulamalarını hatırlayalım- ve bir kısmı daha sonra işbirliği yapılmak üzere özel olarak üretilmiş medya patronları -ki bir kısmının nasıl üretildiğini bazı iç çekişmeler nedeniyle ortaya çıkan deşifrelerden anlamış oluyoruz- bir koalisyon oluşturmaktadır.

Ancak kanaatımızca bu tezin ileri sürdüğü ve ülkemizde seçkinlerin, bir askeri-sivil aydın koalisyonundan oluştuğu genel olarak kabul edilse bile bunun MGK gibi anayasal bir kuruluşta düğümlendiğini ileri sürmek bütünüyle doğru gözükmemektedir. Çünkü bu kurum, açıklığı, kuruluş biçimi ve bilinen fonksiyonuyla iktidar seçkinliğinden çok siyaset seçkinliğini temsil etmektedir. Ama iki yıldır yaşanan süreçte o, iktidar seçkinliğinin bir kendini dışavurum yeri olmuştur.

İşin gerçeği Türkiye’de, geleneksel olarak nitelenen asker-sivil ilişkisinin, özellikle 1950’lerden sonra, “ekonomi seçkinleri” olarak nitelendirilebilecek bir üçüncü ortağının bulunduğu söylenebilir. Yani bizim de üstü örtülü de olsa bir Wall Street’imiz var ve başından beri devlet desteğini görmüş, bir başka deyişle iktidar seçkinleriyle iyi iliş-

kiler kuragelmıştır. Bunun dışında belirgin bir girişimcilik doğmadığı sürece de iktidar oluşumu için bir sorun gözükmemiştir. Ne zaman ki bu sokağın dışında bir canlanma meydana gelmiş, bu durum sırf görünürdeki ekonomi seçkinlerini değil, iktidar seçkinlerini, kendi iktidar ortağının dışındakilere karşı harekete geçirmiş, sistemin ideolojik çerçevede kutsama ve lanetleme mekanizmalarını aktif hale getirmiştir. Sözün kısası 28 Şubat süreciyle, ekonomik girişimcilik üzerinde yapılan (yeşil olan ve olmayan sermaye)

ayırımı ve söz konusu üçlünün dışında görülen kesimin çizgidiş ilanı edilmesi, asıl iktidarın MGK ile temsil edilen ikili koalisyondan daha derin bir yapı olduğunu düşündürmüştür.

Gerçi son zamanlarda Metin Heper gibi siyaset bilimciler (özellikle *Türkiye’nin Bürokrasi Gelenegi* adlı eserinde) Türkiye’deki bürokrasinin salt siyasal nitelikten ekonomiye kaydığını, bir başka deyişle ekonomik merkezlerin, bürokratik tavır belirleyici bir rol oynadığını, buna bağlı olarak da salt siyasalın etkinliğinin azalma trendine girdiğini düşünmektedirler. Bazıları da buradan hareketle görünürdeki klasik devletçi unsurların bu gelişmeden bir tedirginlik duydukları, salt siyasallığın bir işlev ve üretim biçimi olarak saygınlığının azaldığı (veya öyle algılandığı) son zamanlardaki bazı siyasal unsurların baskıcı tutumunun da buradan kaynaklandığı yorumuna gitmektedirler. Yani salt siyasallık kendi önemini gösterebilmek için bazı garip icraatlara girebilmektedir.

Ne var ki bu açıklamalar da doyurucu değildir. Çünkü azaldığı varsayılan siyasallığın ne anlama geldiği belirsizdir. Eğer siyasallıktan kastedilen, görevi sırf yönetim olan seçkinler ve özellikle saf bürokratik yapı ise bu hüküm doğru sayılabilir. Yok eğer siyasallıktan anlaşılan sosyal ekonomik ve kültürel olanı da kapsayan etkin bir yönetici otorite biçimiyse bu ülkemizde de tüm dünyada da her

geçen gün daha etkin hale gelmektedir.

Habermas'ın ifadesiyle siyasetin bütün kamu alanını ve giderayak bütün toplumsal'ı işgal etmesi, herşeyin siyasallaşması anlamına gelmektedir. Yine Habermas'ın deyimiyle bu ortamda bilim ve teknik bile ideolojileşip siyasal bir fonksiyon yerine getirmektedir. Buna karşılık klasik anlamda siyasal olarak nitelendirilen, parlamento, kabine ve seçilmişlerin yetki alanlarını ihtiva eden siyasal seçkin alanı gittikçe daha etkisiz hale gelmektedir.

Ülkemizde siyasal seçkinler ne yazık ki halkın kendilerine verdiği yetkiyi kendileri kullanmak yerine bunu iktidar seçkinleriyle paylaşmayı yeğlemekte ve böylece siyasetin kendine has gücünü sınırlandırmaya sebep olmaktadır. Hatta doğrudan iktidarla ilgili olmayan unsurlar da -halka yakın olma yerine- ona yakın olarak ondan bir pay alacağını düşünmektedir. Mesela YÖK'ün son zamanlarda çıkardığı ve kendi öğretim elemanlarını sıkboğaz etmeyi hedefleyen yönetmeliği, kurumun saygınlığı ve rasyonel verimini değil, iktidar seçkinliğini güçlü kılmayı amaçlıyor ve bunu da ortalıkta bilim adamı olarak gözükenler yapıyor. Böylece de akılcı iktidar seçkinliği içinde kendine bir yer bulacağını düşünüyor.

Bu geline nokta altını çizebileceğimiz önemli sonuçlardan birisi, iktidar seçkinliğinin, normal işleyen siyaset seçkinleri gibi meşruiyet ve dayanağını halkta bulmak için bir kaygıya sahip

bulunmaması, kendini daha çok bir ideoloji ile var kılmaya çalışmasıdır. Onun içindir ki (mesela) toplumun kahir ekseriyetinin başörtüsü konusundaki inancının ve hassasiyetinin hiçbir önemi yoktur. Temsil ettiği ideoloji ve hatta bir noktaya kadar siyasal sistemin kendisi, söz konusu edilen iktidarın koruyucu zırhıdır. Bir başka deyişle öncelikli olan siyasal sistemin kendisi değil, iktidar yapısının korunmasıdır. Sistemin, temel dayanakları olan demokratik sosyal laik ve hukuk ilkelerinin ihlal edilerek savunulmuş olması da bunun en açık delilidir.

Sonuç olarak denebilir ki kamu düzenini sağlayan mekanizmanın siyasal seçkinlerden iktidar seçkinlerine kaymış olması, doğal olarak halkı eksen olmaktan çıkarır, onunla ilişkili olan kurumları da daha az etkin hale sokar. Ülkeyi uzun bir zamandır sallayan çete olayı, iktidar seçkinlerinin toplum denetiminin dışındaki kurgularıyla ilgilidir. Görüldüğü kadarıyla da verilen mücadele iktidar seçkinliğinin nüfuzunu kırmak ve halkın dokunabildiği siyasal yapılanmayı öne çıkarmak değil, iktidar seçkinliğinin bir ekip kavgasıdır. Halbuki sağlıklı bir siyasal yapı, iktidarı siyasal seçkinlere dayandırabilmeye bağlıdır. Dünyanın değişik ülkelerinde gördüğümüz iktidar seçkinliği Türkiye'de kendine özgülüklerde daha bir etkin ve egemen görünüyor ve galiba toplumsal sıkıntıların önemli bir kısmı da bu garip yapıdan kaynaklanıyor. ■

PINAR YAYINLARI

Yeni Çıktı

İsteme Adresi:
Beyazsaray Zemin Kat No: 31 Beyazıt/İstanbul
Tel: (0212) 518 15 15

ZİHİNSEL KİRLENME -I

"Kurt Dumanlı Havayı Sever"

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında, Batıcılar, Milliyetçiler ve İslamcılar diye nitelendirilen üç ekol birbirleriyle kıyasıya bir mücadele içinde olmuşlardır. "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Batılılaşmak" şeklinde, Ziya Gökalp tarafından formüle edilerek bu ekoller birleştirilmek istenmiştir. Ancak Cumhuriyetle beraber İslamcı ekol, çok sert bir şekilde tasfiye edilmiştir. Türkleşme ve Batılılaşma hareketleri birbirini besleyerek ve denetleyerek 1940'lı yıllara kadar varlığını sürdürür. İnönü hareketi ile beraber Türkleşme cereyanı da tasfiye edilir. Bundan sonra Batılılaşma hareketi tek başına iktidardır ve bugüne kadar da hakimiyetini sürdürmüştür. Kendi kadrolarını, bürokratlarını, iş dünyasını, tüccarını, sanayicisini ve bunlarla ilgili tüm örgütsel yapısını kurmuştur. Yalnız İnönü ile beraber başlayan tek eksenli batılılaşma hareketi üzerinde, kuzeyden esen sol düşünce rüzgarları etkili olmuştur.

Bu dönemde Türkiye'yi yönetenler, Osmanlı'dan kalan tüm birikimi silmeyi, bunun yerine batıda ne varsa onu almayı hedeflemişlerdir. Tarihten gelen birikimin atılabilmesi için de, korkunç bir karalama kampanyası başlatılmıştır. Toplumun ruhsal yapısı, zihni fonksiyonları

üzerinde nasıl bir etki yapacağı düşünülmeyen bu kampanya inatla ve ısrarla yürütülmüştür. İnönü'nün deyişiyle "*Kanunen ve Cebren*" bu yapılmıştır. Yaşayan halkın tasfiyesi ve gerçekte olmayan sanal bir halkın inşasına girişilmiştir.

Bu dönemde Anadolu'da devletle iç içe geçmiş yeni bir "Ağalık", İstanbul'da ise "Baronluk" sistemi geliştirilmiştir. Batılılaşma hareketi, "İstanbul baronları" diyebileceğimiz yeni bir aristokrat zümre üretmiş, toplumun tüm gelir kaynaklarının bunlara akmasını sağlamıştır. Devletçiliği savunan bir yönetim, bu baronluk sisteminin kurulup gelişmesine katkıda bulunmuştur. Halk fakirleşirken, bunlar zenginleşmiştir. Gelirin %90'ı, bu %3'lük "mutlu azınlığa" aktarılmıştır. Bugün için bunlar kendi alanlarında tekelleşmişler, çok uluslu şirketlerle iç içe olmuşlardır. Türkiye'yi parsellemişlerdir. Üretim ve pazar alanına giren herkesi tasfiye edebilmek için herşeyi yapabilmektedirler. Devlet üzerindeki baskılarını sürdürürebilmek için emekli sivil ve asker bürokratları bünyelerinde istihdam etmektedirler. 28 Şubat sürecinin ünlü paşalarının Cavit Çağlar ve Korkmaz Yiğit'in yanında olması tesadüf değildir.

Bu dönemde, batılılaşma hareketine tepki olarak Marksist, Milliyetçi ve İslamcı diye nitelenen 3 akımın gittikçe kuvvetlendiğini; yavaş yavaş mücadele

**Yıldırım
CANOĞLU**

ortamına girdiğini görmekteyiz. Milliyetçilik hareketinin değişik tonları olmasına karşılık, etkin olan frekans "Türk İslam Sentezi" olmaktadır. Bu yaklaşım tarzıyla İslamcı düşünce ile Milliyetçi düşünce mensuplarının iç içe geçtiğini söylemek mümkündür. Ayrım, halk katmanlarında değil, aydın kesim içinde olmaktadır.

Gelişen ve serpilten bu üç hareket, devletle iç içe geçmiş baronların ve ağaların otoritesini sarsmıştır. Marksist hareket, başlangıçta İstanbul entellektüelleri aracılığıyla Anadolu'ya ithal edilmiş ise de; fakir halk tabakasında, özellikle, gençlik kesiminde yer edinmiştir. Ancak yerleşememiştir. Toplumun tüm değer sistemine savaş açmış olması, gençlerin dışındaki halk kesiminde etkin bir şekilde yayılmasına mani olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve 1980 darbesi; hem teorik, hem de pratik yönden Marksist hareketin belini kırmış; en azından şimdilik tarih sahnesinden çekilmesini sağlamıştır.

1970-80 arasındaki yoğun eylem dönemi, ağaların ve baronların uyularını kaçırmıştır. Bu arada yukarıdaki ekolleri siyasi platformda temsil eden siyasi partilerin parlamentoya girmesi, Anadolu'daki esnafın kuvvetlenerek, baronların üretim ve pazar alanına girmesi kavganın daha geniş cepheye yayılmasına neden olmuştur.

Batılılaşma hareketinin temsilcileri arasındaki iç çekişmeler, bunlara destek veren sermaye gruplarının bölünmesi, Avrupa -ABD çekişmesi, Türkiye'deki kavgayı çok daha girift hale getirmiştir. Batılılaşma hareketinin temsilcileri arasındaki kavganın "dosyalar" ve "bantlar"la kamuoyu önünde cereyan etmesi, toplum nezdinde itibarlarını sarsmıştır. Batılılaşma hareketinin fikirsel temellerine dönük endişeler ortaya çıkmıştır. Batılılaşmayı savunan siyasi ekollerin, medyanın ve baronların arasındaki kavganın hiçbir ahlaki ölçüsü olmaması, ülkenin tavandan başlayarak tabana doğru bir ahlak erozyonuna uğramakta olduğunu gözler önüne sermiştir.

Siyaset, iş dünyası ve mafya ilişkisi, ülkeyi kimlerin yönettiğine, devletin kimlerin elinde olduğuna dair endişeleri ortaya çıkarmıştır. Çeteleşmeye duyulan öfke; halkın, batılılaşmanın temsilcisi siyasi partilerden, yerliliği ve fakir halkı savunan, toplumsal değerlere sahip çıkan partilere, örgütlere doğru yönelişini hızlandırmıştır. Bu olgu, bugün devlete hakim batılılaşma hareketinin temsilcilerini, İstanbul baronlarını, uluslararası sermaye ve yeni dünya düzenini endişeye düşürmüş ve korkutmuştur. Bu geli-

Zihinsel kirlenmenin hedefi, muhatapı kararsız bırakarak pazifize etmek, iradesini çözümlerle uysallaştırıp teslim almaktır.

şimi durdurmak için tehdit de dahil olmak üzere toplumun zihni fonksiyonları üzerinde her türlü tahribatı yapacak girişimlerde bulunmaktadır. 1980 yılından sonra başlayan, son iki yıldır zirveye çıkan yozlaştırma ve kirlenme hareketinin temel nedeni budur.

Bu çalışma zihinsel kirlenme diye tanımladığımız bu operasyonun nasıl yapıldığını ve buna karşı alınacak tedbirlerin neler olabileceğini ortaya koymak için yapılmıştır.

ZİHİNSEL KİRLENME NEDİR

Toplumsal kirlenme sorununu, Umran'ın geçmiş sayılarında ele alınıp incelenmişti.¹ O incelemede kirlenme kavramından ne anlaşılması gerektiği, kirlenmenin doğası, nedenleri ve kirlenmeye karşı alınması gereken tedbirler tartışılmış kirlenmenin genel felsefesi ve yapısı ortaya konmuştu. Burada daha özele dönük ve daha dar alanda vuku bulan bir kirlenmeyi ele alacağız. İnsanın düşünce mekanizmasında meydana gelen kirlenme (zihinsel kirlenme) gerçi diğer kirlenmeler, insanın zihinsel kirlenmesinin bir sonucudur. Bununla beraber aralarında "pozitif geribesleme" oluşturacak tarzda karşılıklı etkileşim söz konusudur. Birindeki artış, diğerinde de artmaya neden ol-

maktadır. Zamanında önlem alınmazsa böyle bir gelişimin sonucu toplumsal kaostur.

Daha önceki incelemeden esinlenerek, zihinsel kirlenmeyi, zihnin aslî fonksiyonlarını, (fitrî fonksiyonlar) herhangi bir biyolojik, fiziksel tahribat olmadan icra edemez duruma gelmesi olarak tanımlayabiliriz. Zihnin fonksiyonel çalışmasının başka şeylerle gölgelenmesi, örtülmesi, kilitlenmesi, söz konusudur. Olayın içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutu vardır. İçsel boyut zihinsel fonksiyondaki temel karar kriterlerinin değiştirilmesi, beyin yıkama; dışsal hayat ise, zihni faaliyetin ana unsurlarından olan beş duyu ile alınan, bilgilerdeki saptırma, şaşırtma, yanıltmadır.

ZİHİNSEL KİRLETMEDE AMAÇ HALKIN PASİFİZE EDİLMESİDİR.

Zihinsel kirlenme bir güç tarafından yanlış bilgi, yanlış enformasyon pompalanarak bireyin yanlış değerlendirme yapması, ya da enformasyon ağına takılıp hiçbir karar üretememesi olayı olarak da tanımlanabilir. Dolayısıyla **zihinsel kirlenme, güçler arası kavgada psikolojik harp tekniğinin ana hedefidir**. Bu açıdan bakıldığında zihinsel kirlenmenin hedefi, muhatabı kararsız bırakarak pasifize etmek, iradesini çözerek uysallaştırıp teslim almaktır. Psikolojik savaş yürüten gücün iradesine tabi kılmasıdır.

Son yıllarda Türkiye’de uygulanan zihinsel kirlenme operasyonunun temel hedefi, yönetimden pay isteyen halkın yönetimden dışlanarak pasifize edilmesidir. Aristokrasinin, İstanbul baronlarının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Yönetici mutlu azınlığın, uluslararası sistemle daha rahat özdeşleşmesidir. Tevfik Fikret’in “Hân-ı yağma”sında” ifadesini bulan “yağmalama sisteminin”, “hortumlama sisteminin” yağmacılar için daha da mükemmelleştirilmesidir. Özetle, mevcut statükonun korunmasıdır.

Yerel açıdan bakıldığında durum budur. Global açıdan bakıldığında zihni kirlenme operasyonunun hedefi, uluslararası sistem veya yeni dünya düzeni için tehlike arzeden bir yönetim veya halkın pasifize edilerek itaat altına alınmasıdır. Buna, uluslararası sistemin alt güç odaklarının çekişmesini de eklediğimizde; toplumu uluslararası hayatta farklı istikametlere yöneltme gibi bir amacın getirdiği daha karmaşık bir zihinsel kirlenme olayı ortaya çıkar.

Daha açık bir deyişle toplum bir taraftan iç

güç odaklarının, diğer taraftan dış güç odaklarının hakimiyet mücadelesinin ana hedefi durumundadır. Bu çekişmelerin yanısıra toplum, ulusal ve uluslararası statükonun bozulmaması için de daha üst psikolojik baskılara maruz kalmaktadır. Bu, çok yönlü, karmaşık bir olaydır. Bu olayda kullanılan araçlar, argümanlar, temel varsayımlar ve teknikler iyi analiz edilmezse gerçekçi bir sonuca ulaşamaz. Dolayısıyla de çözüm üretilemez.

TOPLUMU PASİFİZE ETMENİN ARACI MEDYA VE İLETİŞİM

Toplumlar uzun süre kaba kuvvetle baskı altında tutulamaz. Toplum kaba kuvvetle tesis edilen baskı ortamlarında pasif direnişe geçer, yoğurdu üfleterek yer. Geri çekilir. Yeri ve zamanı geldiğinde tepkisini ortaya koyar. O gün için en ehven olanı, adeta içgüdüsel olarak, sağ duyusu ile gerçekleştirir. Belki de bu, çok acılar yaşamış toplumumuzun tarihi süreçte kazandığı ve refleks haline getirdiği bir meziyetidir. Bu, mevcut yağmalama sisteminin korunması açısından baronlar için tehlikeli bir özelliktir ve statükonun korunması için yok edilmek istenmektedir. Bugünkü zihinsel kirlenmenin ana hedefi, baronların rızası hilafına halkın karar verebilme özelliğinin ortadan kaldırılmasıdır. Milli Şef dönemini yaşamış bir toplumda bu özellik, kaba kuvvetle ortadan kaldırılır.

Toplumu devamlı baskı altında tutmanın en etkin aracı, bugün için medya ve iletişimdir, enformasyon ağıdır.

lamadığına göre başka bir yöntem bulunmalıdır. Bugünkü Toplumsal Mühendislik çalışmasının bu gerçeği göz önüne aldığı anlaşılmaktadır. Doğrudan doğruya toplumu kaba kuvvetle baskı altına alma yerine, baskı altında tutmanın topluma benimsetilmesi ve baskının toplum için daha yararlı olduğunun topluma inandırılması gerekir. Ülkedeki kaosu amaçlı niçin bu olmasın. "Bir başbakanı olağanüstü hal ilanına icbar etmek için Kahramanmaraş ve Çorum olaylarını akılsızca icra eden güçler", bugünkü "dosyalar," "bantlar", "çeteler savaşını", toplumu baskıya razı edebilmek için niçin organize etmesin?!

Toplumu devamlı baskı altında tutabilmek; toplumun yapısına, baskı sanatının inceliğine ve kullanılacak vasıtalarla bağlıdır. Toplumu devamlı baskı altında tutmanın en etkin aracı, bugün için medya ve iletişimidir, enformasyon aygıtıdır.

Tarihsel süreçte tüm buluşlar, insan hayatı ve düşüncesi üzerinde etkili olmuştur. Ancak televizyonun (TV) yaptığı etkiyi, hiçbir araç yapmamıştır.² İletişim araçları, özellikle TV, duyu organlarımızın algılama alanını genişletmiştir. Daha çok bilgiye ulaşma imkanı söz konusudur. Bu iletişim araçları ile dünya, "Dünya Köyü" hüviyetine bürünmüştür.

TV, kendisiyle stres atılan, deşarj olunan bir eğlence aracı olarak algılanmaktadır. İzleyiciler açısından okuma yerine dinleme etkinliği söz konusudur. Terk yönlü, özel uzmanların kontrolünden geçmiş bir bilgi bombardımanı vardır. Toplum bütün bilgisini, TV'den almaya başladığı anda baskı altında olduğunu hissetmeden doğal bir değişim sürecine girmiş demektir. TV aracılığıyla sanal bir şuuraltı oluşmaktadır. Toplum hayaller aleminde hayal üretmekle meşgul edilmektedir.³

"Mevcudiyetin elemanlarını birbirine bağlayan, ortak şuru biçimlendiren, neyin önemli neyin önemsiz, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ve neyin neyle ve ne tür bir

Çok iyi hazırlanmış beyin yıkama programları ile izleyiciler bir taraftan pasifleştirilirken, diğer taraftan aptallaştırılmakta ve duyguları köreltilmektedir.

ilişkisi olduğunu belirleyen halk kültürünün dokusu, artık şimdi tabii bir gelişmenin ürünü olmaktan çok yapay olarak örülmüş bir görüntü arz etmektedir."

Halkın dayanışmasını ve güvenliğini sağlayan halk kültürünün, halkın temel değerlerinin yapaylaştırılması, etkinliğinin giderilmesi zihinsel kirlenme operasyonunun ilk hedefidir. Toplumsal dayanışmacı bir yaşamdan bireysel yaşama geçiş; halkın tavır koyma, direnme gücünün elinden alınması anlamına gelmektedir. TV'nin sürekli izlenmesi, gerek fiziksel gerekse zihinsel pa-

sifliğe neden olmaktadır. Zihinsel faaliyetler dümura uğramakta, zeka körelmektedir. Çok iyi hazırlanmış beyin yıkama programları ile izleyiciler bir taraftan pasifleştirilirken, diğer taraftan aptallaştırılmakta ve duyguları köreltilmektedir.

Duyguları köreltilmiş, pasifletilmiş bir toplumun katılımcılığı engellenmiş demektir. Bu ise, mutlu azınlığın emrine herşeyi tahsis eden mevcut statükonun korunması ve devam etmesi anlamına gelir. Bunun içindir ki büyük medya kuruluşları kasıtlı olarak meseleleri çarpıtmakta, şuuruları felç etmekte, duyguları köreltmekte, vicdanları pasifize etmektedir. Bunun içindir ki bu medya, hiçbir kısıtlama, hiçbir denetleme istememektedir.

Herşeyi tanımlayarak gündemi hazırlama, toplumsal kontrolü elde bulundurma demektir. Söz konusu medya, bugün tanımlamaları yapmakta, gündemi belirlemektedir. Toplum, belli bir amaca dönük olarak sürekli koşullandırılmaktadır. Medya'nın birinci güç haline gelmesi, medyanın kontrolü ve bu kontrolün hangi amaca dönük olacağı sorunu gündeme getirmektedir. Keza buna benzer olarak enformasyon aygıtının birer parçası halindeki halkla ilişkiler, reklam ajansları ve kamuoyu şirketlerinin çalışma ahlakının düzenlenmesi çalışmalarının kontrolü de, medya kontrolü kadar önemli bir sorundur. Öyleyse en genel halde iletişimin gücü ve kontrolü sorunu ile karşı karşıyayız demektir⁴

Halkın dayanışmasını ve güvenliğini sağlayan halk kültürünün, halkın temel değerlerinin yapaylaştırılması, etkinliğinin giderilmesi zihinsel kirlenme operasyonunun ilk hedefidir. Toplumsal dayanışmacı bir yaşamdan bireysel yaşama geçiş; halkın tavır koyma, direnme gücünün elinden alınması anlamına gelmektedir. TV'nin sürekli izlenmesi, gerek fiziksel gerekse zihinsel pasifliğe neden olmaktadır. Zihinsel faaliyetler dumura uğramakta, zeka körelmektedir.

"İletişim bir güçtür, iletişim kanallarının belirli odakların tekelinde bulunması ise tehlikelidir. Bu, odakların eline kontrolü mümkün olmayan bir gücün teslimi manasına gelir."

Türkiye'deki medya kuruluşları, televizyon kanalları, yazılı basının çoğu incelendiği zaman, hepsinin arkasında birer holdingin olduğunu görüyoruz. Holdinglerin medyaya bu kadar ilgi göstermesinin bir nedeni olmalıdır. Hükümetleri baskı altında tutarak, devletin bütün imkanlarını kullanmak, devletin kredileri ile büyüme, toplumu tüketim toplumu haline getirerek sömürmek bugünkü büyük holdinglerin temel amacı durumundadır. Bunlar için önemli olan, ülke çıkarları için neyin yapılacağı değil, kendi çıkarları için neyin yapılması gerektiğidir. Bu amaçla enformasyon aygıtını ellerinde bulundurmak istemektedirler.

Kendi çıkarlarını koruyacak, her türlü organizasyonun içinde bunları görebilirsiniz. Cumhuriyet tarihi boyunca bütün söylemlerinin aksine cuntalarla işbirliği yapmışlardır.

Kimi ne zaman övüp, ne zaman yerecekleri belli değildir. Neyi niçin yaptıkları toplum açısından anlaşılmamaktadır. 28 Şubat süreci ile başlayan postmodern darbeye bu kadar sahip çıkıp destek vermeleri, bazı şirketleri batırmak için hedef seçmeleri, pazar kavgasına giydirdikleri iğrenç maskeden başka bir şey değildir. Enerji ihalelerini çok daha avantajlı olarak ele geçirmek için bu kampanyayı yürütmüşlerdir. Ve sonunda da bu medya kuruluşları ihaleleri paylaşmıştır.

Özet olarak temeldeki sorun, enformasyon aygıt-

tına sahip olanların hangi ahlaka sahip oldukları ve nasıl kontrol edileceğidir? Türkiye'deki zihinsel kirlenmeyi durdurmanın çözümü, bu soruya verilecek cevapta yatmaktadır.

Ülkeyi yönetenler, dikensiz gül bahçesi oluşturmak, halkın rol almadığı bir düzeni inşa edebilmek için medyayı bir aldatma ve uyuşturma aracı olarak kullanmak isterlerken bir canavar oluşturmuşlardır. Kimin kimi idare veya kontrol ettiği artık bellidir. Ülkenin âli menfaatleri demek bir kısım medya grubunun arkasındaki holdinglerin menfaati demektir. Son yıllarda, partilerle medya grupları arasındaki çatışma bunun bir göstergesidir.

Gemi aزیya almış bir medya, uluslararası sermayenin, istihbaratların kontrolüne girdiği anda, o ülke için çok vahim bir durum var demektir. Bu, zihinsel kirlenmeye uluslararası boyutun eklendiği durumdur. Yerli kültür yabancı kültürlerin istilasına uğrayarak halkın yaşam tarzı yeniden şekillendirilir. Bunun için de büyük bir zihinsel kirlenme operasyonu başlatılır. Halkın iradesi çözülerek pasifize edilir. Her söyleneni kabullenme, baskıyı meşru görme aşamasına gelir halk.

Tüm cahiliye sistemlerinin ve tüm zalimlerin tarih boyu uyguladığı yöntem aynı olmuştur. Hitler Fransa'yı aynı şekilde psikolojik olarak çökertmişti.⁵

"Dışardan düşmanların yönettikleri oyun ince ve şeytancaydı; fakat bu oyuna içeride paraları üzerine titreyenler, iktidara susayanlar, bütün çekemezler, kıskançlar, yeteksizler ve alçaklar kapıldılar. Bu ülkede yıkıcıların kullandığı başlıca silah basın oldu.

Politikacılar bu basına bağılıydılar ve yerlerinde onun evetiyle, mevkilerinde tutunabiliyorlardı. Yönetim mekanizması gazetelerin lütuf ya da kinciliğine bağlanmıştı. Ordu bile gazetelerin eleştirisi ve övgülerinin esiriydi". ■

(Devam Edecek)

DİPNOTLAR

- 1- Can, B., "Toplumsal Kirlenmeye Kuranî Bakışlar", Umran Dergisi İstanbul, sayı 23, 1995; sayı 30, 1996.
- 2- Esslin, M., *TV Beyaz Camın Arkası*, Pınar Yayınları, İstanbul (1991) s. 9-11.
- 3- Schiller, H., *Zihin Yönlendirenler*, Pınar Yayınları, İstanbul (1993) s. 127.
- 4- Schiller, H., *A.g.e.*, s. 241.
- 5- Lazareff, P., *Fransa'da Basın Rezaletleri*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul, (1995) s. 10-11.

“Hıyanet-i Vataniye” Paranoyası

SİSTEM NEDEN “VATAN HAINİ” ÜRETİR

DOMUZLAR DİKTATORYASI

George Orwell’ın “Hayvanlar Çiftliği” isimli fabl türü eserini hatırlayarak konuya girmeye ne dersiniz:

Mr. Jones’a ait Beylik Çiftliği’nde, domuzların organize ettiği hayvanlar ihtilali, zalim Jones egemenliğinin yıkılıp yerine ‘domuzlar diktatoryası’nın kurulması ile neticelenir. ‘İnsanlar tek ve gerçek düşmanımızdır’ sloganıyla harekete geçen hayvanlar, sadece çiftliğin adını değiştirmekle kalmaz (‘Beylik Çiftliği’ silinip ‘Hayvan Çiftliği’ yazılır), Jones dönemini hatırlatan bütün izleri tahrip ederler. Yeni yönetimce yayınlanan Yedi Emir, ‘İki ayakla yürüyen herkes düşmandır.’ cümlesiyle başlar.

Hayvan Çiftliği, varlığını önce ‘iki ayaklı düşman’a, sonra da ‘hainler’e endeksler: Yönetici elit sınıfı oluşturan zeki domuzlar, çiftliğin bekası, huzur ve sükunun devamı için diğer hayvanlardan kesin itaat isterler; birlik ve beraberliğin önemine sürekli vurgu yaparlar. ‘Aksi halde zalim düşman Jones, evet Jones geri gelir!’ tehdidini hayvancıkların tepesinde ‘Demoklesin kılıcı’ gibi sallandırır dururlar.

Çiftlikte devrim sonrasının zafer sar-

hoşluğu uzun sürmez. Günler geçtikçe hayvanların yaşamında bir değişme, iyileşme olmaz; hatta işler sürekli kötüye gider. Bu arada yönetici sınıf içinde fikir ayrılıkları başgösterir. Şef domuz **Napoleon**, muhalifi **Snowball**’i tasfiye eder. Devrim liderlerinden ve insanlara karşı yapılan İnek Ahır Harbi’nin kahramanlarından olan Snowball artık bir ‘hain’dir; dahası çiftliğin eski sahibi Jones’la işbirliği halindedir. İşlerin büsbütün kötüye gitmeye başladığı çiftlikte meydana gelen her aksaklığın, her sorunun altında mutlaka ‘hain Snowball’ın parmağı vardır: Binbir zahmetle yapılan değirmeni o yerle bir etmiştir; süt kovalarını o devirmiş, yumurtaları o kırmıştır... Tohumları çiğneyip ezen, camları kıran, lağımları tıkayan yine o vatan hainidir...

Diktatör domuzlar, eskisinden daha zavallı bir hayat yaşayan hayvanları bir yandan ‘hain Snowball’ tehdidi ile oyalarken, öbür taraftan da çiftliğin bütün imkanlarını sömürmekte, en güzel yiyecekleri kendilerine ayırmaktadırlar. Zamanla iki ayaklı düşmanla ekonomik ve ticari ilişkiler kuran domuzlar, bir süre sonra yaşama biçimleri, idare tarzları, tutum ve alışkanlıkları ile ‘insanlaşır’, hayvan nesline yabancılaşırlar.*

**Abdullah
YILDIZ**

İmdi, Orwell'ın tasvir ettiği çiftlik diktatörlüğü, bu ülkede yaklaşık yüzelli yıldır egemen olan Jön-Türkçü/İttihatçı ihtilaller geleneği ve yönetim tarzını çağrıştırmıyor mu? Bu süre içinde "vatan hainleri"nin(!) tehdidi altında olmadığımız bir dönemi hatırlıyor musunuz? Memleketi birilerine "satmaya" ya da aziz ve kutsal vatan topraklarını bölüp parçalamaya azmetmiş "vatan ve millet düşmanları"nın(!) bulunmadığı âsûde bir zaman dilimi var mıdır yakın tarihimizde?

İttihat-Terakki döneminde "İstibdat ve İrticâ" yanlıları "vatan haini" idi; Cumhuriyetin ilk yıllarında ise "Saltanatçılar/ Halifeciler", bir ara "Komünistler/ Sosyalistler", sonra "Turancılar/ Ülkücüler", her dönemde "İslamcılar/ Şeriatçılar", nihayet "Kürtçüler/Bölücüler" ... Komitacı gelenekten gelen yöneticilerin, her dönemde maharetle birilerinin sırtına yükledikleri "hiyânet-i vataniye" eyleminin önümüzdeki yıllarda kimler tarafından icra edileceği doğrusu merak konusudur.

İTTİHAHÇILARDAN CUMHURİYETÇİLERE "HIYANET-İ VATANİYE" PARANOYASI

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, batılaştırma projelerini yukarıdan aşağıya zorla gerçekleştirmek isteyen Jön-Türkçü/ İttihatçı elitler için, ıslahat ve inkılaplara karşı çıkmak "hainlik"ti.

1908'lerde bu vatan hainlerine talihsiz bir yafta bulundu: "mürteci"!

Meşrutiyet'in ikinci kez ilanını sağlayan İttihat-Terakki yanlısı isyancı subayların ünvanı "Kahraman-ı hürriyet" yahut "Mücahid-i hürriyet", cemiyetin adı "Cemiyet-i mukaddese" veya "Mün-ci-i Millet" (milletin kurtarıcısı), yeni dönem ise "Meşrutiyet-i Mübeccele" (Yüce Meşrutiyet) olurken eski dönem "Devr-i istibdâd" veya "Devr-i sâbık" olarak adlandırılıyor ve memleketin başına gelen bütün felaketlerden istibdat devri ve "Hakan-ı Mahlû" sorumlu tutuluyordu.¹ Bundan böyle İttihatçılar için muhalefetin adı "irticâ", vatan hainlerinin ise "mürteci" idi. Şair Eşref'in dediği gibi;

Kim ki 'Cem'iyet' aleyhinde bulunsu 'mürteci' ilan ediliyordu²

Birilerini suçlamak veya mahkum mu etmek istiyordunuz? Onu "mürtecilik"le damgalamanız yeterliydi. Yine Şair Eşref'i dinleyelim:

Dolaşır durma derûnumda, yıkıl, git, yoksa

"Mürteci" dir diye, ey gam, seni ihbar ederim.²

Böyle bir dönemde yapılan bir ihbar sonucu soluğu Divan-ı Harp'te alan Erzurum ulemâsından Hacı Süleyman Hoca'ya reis efendi sorar:³

-Hocam! Siz de mürteci' misiniz?

-Evet efendim! Elhamdülillahi Teâlâ, Hakk'a rü-cû' edeceğime îmanım ber-kemâldir.

-Yok hocam! Öyle mürteci' değil! Sultan Abdülhamid'i istiyor musunuz?

Hocafendi ne bilsindi; yıllar yılı müslümanlarca 'Cenâb-ı Hakk'a ve hakikate rü-cû' (dönmek) manasında müsta'mel olan bu kelimenin, siyasi anlam kazanıp da İttihatçılar tarafından muhaliflerini itham amacıyla kullanılmaya başlandığını?!

O dönemin Volkan yazarı Bediüzzaman Said Kürdi (Nursi)'nin tesbit ettiği gibi; artık "onların o anarşik mesleklerinde olmayan her adam "mürteci'" damgasını yiyordu.⁴ Yeşilzade Muhammed Salih'in ifadesiyle, bu talihsiz kelime, gerçekten de bundan böyle "Anadolu müslümanlarının mucib-i it-tiham ve felaketi oldu. Mürteci' damgasını yiyen kimse ya idam veyahut da hapis ve nefyedildi."³

Cumhuriyet döneminde ise; önce "Hilafeti kurtarmak için kurulan" Büyük Millet Meclisi'nin otoritesini tanımak istemeyenler "hain-i vatan" addolundu; ardından saltanatın ilgasını müteakip saltanat

İttihatçılara göre II. Abdülhamit (Hakan-ı Mahlû') bir "hain" di.

yanlıları “**hiyanet**”le suçlandı; sonra “milli hakimiyet” fikrini savunmak, hem de cumhuriyetçiler tarafından “**ihanet**”le eşdeğer kabul edildi. Daha sonra da, “Halifelik” kurumunu savunmak “en büyük hainlik” oluverdi. Kurtuluş Savaşı’nı “**Osmanlı vatanının tamamiyeti, Makam-ı Saltanat’ın halâsı ve Hilafet-i Kübrâ’nın masuniyeti**” şiarıyla başlatanlar, şimdi bu kurumları düşman ilan etmişlerdi.

1922’de Lozan Konferansı fırsat bilinerek Saltanat kaldırılmış, artık Osmanlıların’nın yüzyıllar boyu nasıl bir ihanet içinde bulundukları anlatılmaya, yazılıp çizilmeye başlanmıştı:

Birilerine söverek “vatanseverliğini”(!) kanıtlamayı kendisine yöntem edinenlerden *Yunus Nadi*, *Yenigün* gazetesindeki yazısında Son Padişah Mehmed Vahideddin için “**Osmanoğullarının piçi**” ifadesini kullanıyordu. Bu üslup *Hüseyin Cahit Yalçın* tarafından eleştirilince de ertesi günlerde şöyle yazıyordu: “*Sözümüz Cahid Bey’in ve Halife’nin hoşuna gitmemişse, geri alınacak lafımız yoktur. Bu piç dahi onlara mübarek olsun der geçeriz.*”⁵

Böyle her türlü değişimin “tepeden aşağı” dayatılarak gerçekleştirildiği bir ortamda “**millet egemenliği**”nden, “**çoğunluğun iradesi**”nden bahsetmek de “suç” sayılmalı, “**inkılap düşmanlığı**” ve “**hiyanet**” kabul edilmeliydi. *Falih Rifki Atay*, *Çankaya*’sında dönemin egemen anlayışını şöyle özetler:

“Bize göre 1923’te **Hakimiyet-i Milliye** silahı, muhafazakârların, yani halledilecek bir medeniyet meselesi olduğuna inanmayanların, yahut irticâın, yani Tanzimat’tan beri **medeniyet düşmanlığını elden bırakmayanların silahı** idi. Bize göre milli irade hür değildir. Milli irade, bâtıl fikirler ve bâtıl itikatlarla paslanmış, ve büyük ölçüde ortaçağ müesseseleri kadrosunun köleliği altındaydı... Türk milletinin hakiki düşmanı, ortaçağlı yarı teokratik devletin, müsbet ilim ışığı vurmayan şark kafasının ta kendisi idi.”⁶

HIYANET-İ VATANİYE KANUNU

Kurtuluş Savaşı şartları, “Yüce Hilafet ve Saltanat makamı ile vatan topraklarını yabancı istilasından kurtarmak” amacıyla teşekkül etmiş bulunan Büyük Millet Meclisi’nin otoritesini sağlamak için birtakım sıkı tedbirlerin alınmasını gerekli kılmış ve Meclis’in açılışından hemen sonra 29 Nisan 1920’de “Büyük Millet Meclisi’ne karşı çıkan isyanları bastırmak ve bu arada asker kaçaklarını önlemek” amacıyla *Hiyanet-i Vataniye Kanunu* çıkarılmıştı:⁷

Yunus Nadi, Mehmet Vahideddin için “Osmanoğullarının piçi” ifadesini kullanıyordu.

“Madde 1: **Makam-ı muallây-ı hilâfet ve saltanatı** ve memalik-i mahrûsa-i şahaneyi yed-i ecanibden tahlis ve taarruzatı def’ maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisi’nin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen veya tahriren muhalefet veya ifsadatta bulunan kesen, **hain-i vatan** addolunur.

“Madde 2: Bil-fiil **hiyanet-i vataniyede** bulunanlar asılarak **idam** olunur...”

Ancak, isyancılara ve savaştan kaçanlara yönelik olarak çıkarılan bu kanun, daha sonra ilave maddeler ve benzer kanunlarla desteklenerek İstiklal Mahkemeleri marifetiyle her türlü muhalefeti susturmak ve sindirmek için bir silah olarak kullanılacaktır.

Birinci Meclis’te sesini yükselten muhalefet, bu tür kanun ve tedbirlerle İkinci Meclis dönemi ve sonrasında tamamen susturulacaktır:

15 Nisan 1923’te son kez toplanan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, İkinci Grub’un karşı çıkmasına rağmen,

“Saltanat’ın kaldırılmasına ve egemenlik haklarının bölünmemek, terkedilmemek ve başkasına aktarılmamak üzere Türkiye halkının gerçek temsilcisi olan TBMM’nin tüzel kişiliğinde yer almış bulunduğu dair 1 Kasım 1922 tarihli karara aykırı olarak ya da TBMM’nin yasalılığına karşı isyan niteliğinde sözle ve yazıyla ya da ey-

lemli olarak **kasten muhalefet** veya **bozgunculuk** ve yanında bulunan kimselerin **vatan haini** sayılacakları”

hükümünü kabul etmiştir.⁸

DÜŞMANLA İŞBİRLİĞİ YAPAN HAINLER!

Birilerinin “hain” olduğunu kanıtlamak için en çok başvurulan yollardan biri de onların “dış güçler”le işbirliği içinde olduklarını iddia etmektir. 1924 Şubat’ının sonlarına doğru Halifeliğin kaldırılması için fikri ve psikolojik zemin hazırlanırken, bu yöntem uygulanmış, özellikle halifenin düşmanla işbirliği yaptığı(!) vurgulanmıştır: Resmi görüşü yansıtan *Hakimiyeti Milliye* gazetesinin başyazılarında sürekli olarak hanedanın ve ona bağlı kuruluşların, Hilafet ve Meşihat’ın “**küffarla ittifak ederek**” vatana ihanet ettiği iddia edilmiş; Halifelik kurumunun, “**dört yıldan beri kanla ve ateşle yoğrulmuş bir bağımsızlık eserini yok etmeye hazır olan bir pusu**” olduğu söylenmiştir.⁹

Ardından 2 Mart 1924’te TBMM Başkanlığı’na verilen “Hilafetin Kaldırılması ve Osmanlı Hanedanı’nın Türkiye Cumhuriyeti Toprakları Dışına Çıkarılmasına Dair” yasa önerisi, 3 Mart 1924’te kabul edilerek ertesi sabah son halife Abdülmecid ve ailesi sınır dışı edilmiştir. Konu Meclis’te tartışılırken *Mazhar Müfit Bey*’in söylediği şu sözler ilginçtir:¹⁰

“Madem hanedan mensupları bize hıyanet ettiler, bu mübarek Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleri yoktur.”

Bu atmosferde Halife’yi savunmak veya ülkede kalmasından bahsetmek, “hain” ve “satılmış” olarak damgalanmaya yetmektedir: Meclis’te Halifeliğin kaldırılmasına açıkça karşı çıkan Gümüşhane milletvekili Zeki Bey’e yönelik hakaretler câlib-i dikkattir: “**Satılmışsın, gösteriş yapıyorsun**”, “**Ferit Paşa’ya jurnal vermiştin**”, “**Venizelos taraftarı mısın?**”, “**Casussun...**”¹⁰

TAKRİR-I SÜKUN KANUNU VE DEĞİŞEN HİYANET KONSEPTİ

1924 sonlarında muhalif cephe tarafından Terakkiperver Parti’nin kurulması, iktidardaki Halk Parti yönetimince “laikliği yıkmaya yönelik” bir çıkış olarak algılanır. Bir süre sonra ortaya çıkan Şeyh Said isyanı bahanesiyle, önce “*dini ya da mukaddesatı diniyeyi siyasete alet etmek için cemiyetler kurmayı vatana hıyanet sayarak yasak eden ve bu yolla devlet şeklini değiştirmek isteyenleri, ya da devletin güvenliğini tehlikeye düşürenleri, yahut gerek tek başına, gerek toplu halde, niyetli veya yazılı veya fiili şekilde veya nutuk vermek veya neşriyat yapmak suretiyle halk arasına nifak sokanları idamla cezalandıran*” 25 Şubat 1925 tarihli ve 556 numaralı Kanun, **Hıyanet-i Vataniye Kanunu**’na eklenerek onaylanıp yürürlüğe konur,¹¹ ardından da 4 Mart 1925’te Takrir-i Sükun Kanunu yürürlüğe girer:¹²

Madde 1: İrtica ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlâl eba (yol açacak) bilumum teşkilat ve tahrikât ve teşvikât ve teşebbüsât ve neşriyâtı, hükümet, Reiscumhur’un tasdiki ile, re’sen (doğrudan doğruya) ve idareten men’e mezundur. İşbu ef’al erbabını hükümet İstiklal Mahkemeleri’ne sevk edebilir.

Madde 2: İşbu kanun, neşri tarihinden itibaren iki sene müddetle mer’idir.

Takrir-i Sükun Kanunu tartışılırken *Rauf Bey*, küçük bir kasaba şeyhi tarafından çıkarılan isyan ile “**Cumhuriyet’in tehlikede olduğunu**” iddia etmenin gülünç olduğunu ifade ederek hükümetin meseleyi kasten büyüttüğünü ve bununla muhaliflerini tasfiye etmek gayesini taşıdığını belirtir. *Kazım Karabekir Paşa* ise, isyan bahane edilerek halkın baskı altına alındığı söyler: “**İstiklal Mahkemeleri, adından da anlaşılacağı üzere İstiklal Harbi zamanına aittir. Biz Şeyh Said’e karşı İstiklal Harbi mi yapıyoruz?**”¹³

Bu eleştiriler, şahinlerin daha da sertleşmesine yol açar; Meclis’in onayından geçirilen bir kararnameye, Recep Peker’in “**her sabah sütunlarından**

milletin yüzüne fışkıran saralı ifrazat” olarak tanımladığı basına yasaklamalar getirilir. Ardından yayımlanan “**Sansür Talimatnamesi**” gereğince gazete ve dergi kapatma işlemlerine başlanır; fikri ve ideolojik çizgisine bakılmaksızın bütün “**muhali**” basın susturulur.

Gazetecilere yöneltilen suçlamalar ise yine aynıdır; “vatana ihanet”, “ordu ileri gelenlerine ve hükümete karşı tahrik”, “silah altına ahnanları kaçırmaya teşvik” ve “toplumsal düzeni bozmak amacıyla propaganda yapmak”...¹⁴

Basına ve muhalefete karşı yürütülen bu sindirme kampanyası sonraki yıllarda da devam edecek, günümüze kadar geçerliliğini koruyan bir gelenek haline gelecektir. Örneğin, *Cemil Cem* 1927 sonlarında mizah dergisi **Cem**'i ikinci kez yayımlamaya başlayacak, ama daha ilk sayısında çizdiği bir karikatürden dolayı mahkemeye verilecektir: **“Ah, vergisiz bir memleket olsa”** başlıklı karikatür, halkı **“vergi yasalarına karşı kıskırtıcı ve ülke güvenliğini bozucu”** nitelikte bulunacak ve Cem bir yıl hapis cezasına çarptırılacaktır.¹⁵

İktidara muhalif bir parti kurmak gibi affedilmez bir suç(!) işleyen Terakkipvercilerin sonu ise ma-lumdur: Bir mahalle kahvesinde “hilafeti geri getireceklerini”(!) iddia eden sözde iki parti mensubunun (Paşamandıralı Kamil ile Salih Başo) suçüstü(!) ya-kalanması üzerine Terakkipver Cumhuriyet Fırka-sı kapatılacaktır.

Hükûmetin kamuoyuna yaptığı açıklama şudur:¹⁶

“Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın programında mevcut ‘efkâr ve itikâdât-ı diniyeye hürmetkâr olmak’ esasını irticakârane tahrikâta vesile ittihaz eden bazı

eşhasın tahrikât yaptıkları sabit olduğundan “vatandaşların aldatılmaktan ve tahrikten korunması için” Terakkipverer Fırka faaliyetten men edilmiştir.”

Şeyh Said isyanını bastırmak bahanesi ile **her türlü muhalefeti sindirmeyi** amaçlayan Tek Parti despotizmi, sadece Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'nde 49 kişiyi idama mahkum eder. *Ali Fuat Cebesoy*'un da ifade ettiği gibi Ankara İstiklal Mahkemesi'nin asıl hedefi Terkipperver Parti ve gazetecilerdir. İstanbul'da yayınlanmakta olan on dört gazete-den sekizi kapatılır.¹⁷

Bu arada Parti önde gelenlerinin milletvekillikle-
ri kaldırılır ve 150 kişi yurt dışı edilir. Dr. Adnan
Adıvar ile Halide Edip Adıvar da Türkiye'yi terke-
denler arasındadır.¹⁸

Böylece, Şubat 1925'te patlak veren isyanın ardından gelen olağanüstü tedbirler ve Tahriri Sükun Kanunu 1929'a kadar yürürlükte kalacak ve Türkiye'nin yapısal çehresini tümüyle değiştiren düzenlemelerin yapılmasını kolaylaştıracaktır. Bu dehşet atmosferi içinde, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından Şapka Kanunu'na kadar bir dizi değişiklik de gerçekleşecektir.

**İNKILAPLARA VE DE ŞAPKAYA KARŞI ÇIKAN
“HAİNLER”(!) EZİLMELİDİR**

İktidar seçkinlerinin inkılaplara ilişkin tutumunu dönemin Adalet Bakanı **Mahmut Esat Bozkurt** şöyle açıklar:

“Türk ihtilâlinin kararı, Batı medeniyetini kayıtsız şartsız kendine mal etmek, benimsemektir. Bu karar, o

Mustafa Kemal, Latife Hanım, Ali Fethi Bey ve eşi Galibe Hanım (1924)

kadar kesin bir azme dayanmaktadır ki, önüne çıkacaklar, demirle, ateşle yok edilmeye mahkumdurlar. Bu prensip bakımından, kanunlarımızı olduğu gibi Batı'dan almak zorundayız. Böylelikle Türk ulusunun iradesine uygun harekette bulunmuş olacağız.”¹⁹

Şapka Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, “şapka” denilen nesneyi ömründe ilk kez gören, ama giymek zorunda bırakılan halk, bu kanuna uymayınca veya böyle bir dayatmaya karşı çıkınca “gerici” ve “isyancı” diye suçlanır ve bir dönem asker kaçaklarının, vatan hainlerinin yargılandığı İstiklal Mahkemelerinde yargılanıp cezalandırılmaya başlanır.

Rize’de, Trabzon’un Of ilçesinde, Giresun’da, Erzurum’da, Maraş’ta ve Çerkeş’te meydana gelen tepkiler, gezici Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından şiddetle cezalandırılır. Şapka Kanunu çıkmadan çok önceleri “Frenk Mukallitliği ve Şapka”, “Tessettür-i Şer’i” isimli kitaplar yazan *İskilipli Atıf Hoca*, İstiklal Mahkemesi’nin kararıyla idam edilirken, İslam bilginlerinden *Tahirü'l-Mevlevi (Olgun)*, *Ömer Rıza (Doğrul)* ve bazı kitapçılar çeşitli cezalara çarptırılır. Mahkeme bol bol idam cezası verir.²⁰

Mete Tunçay’ın belirttiğine göre, bu dönemdeki İstiklal Mahkemeleri halk üzerinde tam bir terör havası estirmektedir: Seyyar Ankara İstiklal Mahkemesi özellikle “Şapka Devrimi”ne karşı ülkenin dört bir yanında patlak veren hareketleri bastırmak için şehirden şehire koşarak pek çok adam asar. 1926 yılında İzmir suikast girişimi sanıklarının yine bu mahkeme yargılayacak, o dâvânın devamı olarak Ankara’da son İttihatçıların defterlerini de dürecektir.²¹

Hasılı, iktidar seçkinleri Tahrir-i Sükûn Yasası’ndan yararlanarak hıyanet(!) içinde gördükleri tüm muhalefeti silip süpürmüşlerdir. Ali Gevgilili’nin ifadesiyle, bu yasa “gelenekçi, liberal ya da ileri ayırımı yapmaksızın, resmi ideoloji’nin dışında ki tüm siyasal örgütleniş’le birlikte direnen basın’ı ve yığınsal iletişim kanallarını da kapatmıştır.”²²

BÜTÜN MUHALİFLER HAİNDİR!

1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Tek Parti rejiminden iyice bunalmış olan

halk, yığınlar halinde yeni fırkaya akın eder. Adeta bir “fetr-i kazip” yüzbinleri, milyonları kendine doğru çekmektedir.

Serbest Fırka’ya halkın gösterdiği büyük ilgi Halk Partilileri telaşa düşürür. Fırka’nın seçime girmesi halinde büyük bir ekseriyet kazanacağı anlaşılmıştır. Yeni fırkanın hızla iktidara alternatif bir güç haline geldiğini gören “yasakçı” Tek Parti zihniyeti, daha önce Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na karşı kullandığı silahı bu defa yeni partiye çevirir. Bütün devlet gücünü ellerinde tutan Halk Partililer, Serbest Fırka’nın “devrim düşmanı ve mürteci” olduğunu, hatta “komünist” olduğunu yayarlar. İddiaya göre, Fethi Bey Ege gezisinde “siyah bez üzerine Arap harfleriyle ‘La ilahe illallah’ yazılı bayrakla” karşılanmıştır. Ve işte irtica yine hortlamıştır! Gazeteler hergün “irtica ve komünistlik” yazılarından geçilmez olur. Yakup Kadri, *İnkılap* gazetesinde “Zavallı Fethi Bey, bütün manasıyla devlet otoritesi, milli asayiş ve vatan birliği aleyhine bir küçük ihtilal hareketinin bayrağı olmuştur.” diye yazar. *Falih Rıfki, Hakimiyet-i Milliye*’de “Cumhuriyetçiler, aklınızı başınıza alınız. Bunlar Şeriat istiyorlar, Şeriat!” der. Cumhuriyet Halk Fırkası’nın İstanbul İl Başkanı *Cevdet Kerim İncedayı*, Serbest Fırka’dan “Mürteci Fırkası” olarak söz eder. Yazılanlara bakılırsa, Fırka “hilafeti, saltanatı, tekke ve medreseyi, fesi, Arap harflerini geri getirmek” hevesindedir.²³

Fethi Bey baskılara dayanamaz ve Serbest Fırka’yı kuruluşundan üç ay sonra fesheder.

Fırkanın feshinden yaklaşık bir ay sonra, 23 Aralık 1930'da **Menemen hadiseleri** tezgahlanır. İddiaya göre, Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden Derviş Mehmet, etrafına topladığı ellerinde Arapça yazılı bayraklar bulunan kalabalıkla hükümet konağına yürümüş, Hilafet'i geri getireceğini iddia etmiş ve kendisine engel olmak isteyen birliğin komutanı Kubilay'ın başını "**kör bir testere**" ile keserek bir bayrağın ucuna takıp halka teşhir etmiştir. Hatta "**Kubilay'ın kanı Derviş Mehmet tarafından içilmiştir.**" Yine iddiaya göre, Derviş Mehmet halka hitap ederek onları şöyle tahrik etmiştir: "*Yâ eyyühel-müslimün, Halife Abdulmecit hudutta bekliyor; kalkınız Müslümanlığı kurtaralım!*"²⁴

İşin aslına bakılırsa, Menemen olayları, Serbest Fırka'nın yarattığı fecr-i kazibe aldanıp cesametli varlığını bir kez daha ortaya koyan İslami potansiyele ve muhalefeti budamak için tertiplenmiş bir tuzaktan başka bir şey değildir. Böylece Serbest Fırka'nın feshinin de izah edilebilir bir gerekçesi bulunmuş olmaktadır. **Ahmet Ağaoğlu'nun** ifade ettiği gibi, bu vesile ile "*muhalefet fikri ve cür'eti kökünden kesilip atılmıştır.*"²⁵

Bu olay bahane edilerek sadece Ege bölgesinde değil tüm yurt çapında tutuklamalar yapılır. Ocak 1931'de Divan-ı Harp kurulur ve tutuklananların sayısı 30 bini bulur.²⁶ İsmet İnönü, isyancıların amacının "**Hilafet'i geri getirmek, teokrasiyi tesis etmek ve Türk devriminin getirdiği siyasi ve sosyal düzeni yıkmak**"²⁶ olduğunu söyler.

Bu hengamede CHP'ye bağlı yazarlar, muhalefetin her türüne ateş püskürmektedir: "**Bütün muhalif gazeteciler**" der Falih Rıfkı Atay, "**hepsi, bir kelime ile alçaktırlar.** Balkanlardan Amerika'nın öbür ucuna kadar böyle mahluklar, casus ve baba katili gibi iğrenç mücrimlerle bir sıraya konur ve şahsi hürriyetleri bile kendi ellerine teslim edilmez. Biz ise, gazete denilen müesseseyi teslim etmişiz."²⁷

Kendilerini "inkılapçı" diye niteleyen cumhuriyet eliti, bütün bir halkın koşulsuz olarak devrimci iradeye teslim olmasını istemektedir: Örneğin, devrimci elit içinde yer alan "**Kadrocular**"a göre,²⁸ "İnkılap bitaraf bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların, taraftar olsunlar veya olmasınlar, ona itibak etmeleri lazımdır. İnkılap ona taraftar olanların iradelerine, taraftar olmayanların iradelerinin kayıtsız şartsız bağlanması demektir. İnkılabın irade ve menfaati, inkılabı duyan ve yürüten azlık, fakat

şuurlu bir avangardın (öncülüğün), azlık fakat ileri bir **kadro'nun** iradesinde temsil olunur..."

Esasen, onlara göre, "İnkılabın dışında ve inkılabı bitaraf kalan cemiyet müesseseleri ve fertler, ancak menfi müesseseler ve menfi fertlerdir. **İnkılapta bitaraflık tasavvur edilemez.** Her münevver cep-helerden birinde yer almaya mecburdur. Bitaraf unsur, bitaraf müessese bilerek veya bilmeyerek reaksiyonu (irtica'ı) desteklemiş olur..."²⁹

II. DÜNYA SAVAŞI VE YENİ HAINLER TURANCILAR, KOMÜNİSTLER, DEMOKRATLAR!

İkinci Dünya Savaşı'ndan Almanların yenik çıkmasıyla değişen dünya konjonktürüne uygun olarak Türkiye'deki egemen sistemin **düşman profili** de değişir. Önce Turancıların "**ırkçılık**"ları keşfedilerek "vatan haini" ilan edilirler: Milli Şef İnönü, 19 Mayıs 1944'te yaptığı bir konuşmada "*Türk milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız.*" der. Ardından İstanbul, Ankara ve Samsun'dan başlayarak **Turancılar** tutuklanır ve tabutluklara tıklır. Milli Şef'e yağcılık yapan bazı kalemler, hemen korodaki yerlerini alırlar; Turancıların "**vatan hainliğini**" kanıtlayan yazılar döktürürler: Örneğin Necmettin Sadak, 21 Mayıs 1944 tarihli Akşam'da "Mili Şef'in Millete Büyük Dersi" başlıklı yazısında; "**İrkçilik, Türkiye'yi içinden, Turancılık dışardan yıkmak için bulunmuş en verimli tedbirlerdir.**" diye yazar.³⁰

İsmet İnönü 1945'te muhaliflerine, "Şeyh Said İsyanı sırasında kendilerini tenkid edenleri elleri bağlı olarak İstiklal mahkemelerine çıkardıklarını" hatırlatıyordu.

1945 sonlarında ise, vatan hainliği sırası “komünistler”dedir. Basında epeydir süren karşılıklı tartışmalardan sonra CHP İstanbul İl Teşkilatı’nca organize edilen nümayişler sonunda “komünizme ait kitaplar satan” ABC ve Berak kitabevleri ile aynı istikamette yayın yapan Tan gazetesi, Yeni Dünya ve La Turquie gazeteleri tahrip edilir, makinaları parçamparça edilir.

İkinci Dünya Savaşı sonunda değişen dünya şartları, Türkiye’de çok partili demokratik yönetimin kurulmasını gerektirmektedir. Halk Partisi’ne muhalif bir partinin kurulacağı yolundaki haberler, Tek Partici elitin şiddetli tepkisine yol açar ve bu kez de çok partili demokrasiyi savunanlar “vatan hainliği” ile suçlanır:

CHP milletvekili ve gazeteci Asım Us, 25 Haziran 1945 tarihli Vakıf’ta şöyle köpürür:³¹

“Şimdi etrafımızda... parti mücadelelerinin lüzumundan bahseden insanlar türemiştir... Demokrasi adına... parti mücadelelerini tavsiye edenler, şayet gaflet içinde fikri muvazenelerini şaşırmış olanlar değilse, mutlaka Türk milletinin birliğine düşman olanlar, yahut bu düşmanlara hizmet edenlerdir. Zira düşmanlar hiç şüphesiz Türk milletinin... kuvvetini, birliğinde görüyor ve onu inhilal etmek için Cumhuriyet Halk Partisi’nin parçalanmasını istiyorlar.”

Hükûmete yönelik eleştiriler yükselince Tek Particiler sağa sola tehditler savururlar. Ali Fuat Başgil’in 1945’te yazdığı “Despotizmin Felsefesi” başlıklı yazısı, bizzat İnönü’den şöyle bir uyarı alması-na neden olur:³²

“Bir müddetten beri basında bize karşı sert tenkitler ve şiddetli hücumlar yapılmaktadır. Bu beylere, vaktiyle Şeyh Said isyanı sırasında tenkitte bulunanları, asileri ayaklanmaya teşvik ettikleri için, elleri bağlı olarak İstiklal Mahkemelerine sevkettiğimizi hatırlatmak isterim.”

CHP genel sekreteri Şükrü Kaya’ya göre, halk

“Bütün muhalif gazeteciler” der Falih Rıfkı Atay, “hepsi, bir kelime ile alçaktırlar”.

CHP milletvekili ve gazeteci Asım Us: “Demokrasi adına... parti mücadelelerini tavsiye edenler, şayet gaflet içinde fikri muvazenelerini şaşırmış olanlar değilse, mutlaka Türk milletinin birliğine düşman olanlar, yahut bu düşmanlara hizmet edenlerdir”.

çoğunluğunun iradesinin egemenliğinden söz etmek “bir nevi diktatörlüktür” ve “Halkın ekseriyetinin intihabını kazanmak memleketi idare etmek için kâfi değildir.”³³ Aslına bakılırsa, “Tek Partici” Cumhuriyet eliti için en büyük tehlike “halk”tır ve çoğunluğun iradesi, tepedeki azınlığın projelerine ters düşüyorsa, zinde kuvvetler halkı sindirmenin bir yolunu bulmaktadır. Nitekim, halk çoğunluğunun iradesi ile işbaşına getirilen bir iktidarın, 27 Mayıs’ta sözkonusu zinde güçlerce alaşağı edilmesi, gerçek iktidar seçkinlerinin “milli irade”yi hiçe saymalarının tipik bir örneğini teşkil edecektir.

İHTİLALLER, ARA REJİMLER VE DEĞİŞMEYEN HAINLER

Çok Partili dönemin ve Demokrat Parti iktidarının getirdiği nisbi özgürlük ortamı, çeşitli fikir akımlarının serbestçe ifade edilip yayılmasına imkan tanır.

Ancak, resmi ideoloji tarafından aforoz edilen düşünce akımlarının “hainlik”ten kurtulması mümkün olmayacaktır. Resmi yaklaşıma göre, “Atatürkçülük dediğimiz Kemalist ideoloji”, oldu bitti üç yönden gelen saldırılarla karşı karşıyadır:³⁴

“Birincisi, Şeriatçılar(irticâ) yönünden gelen saldırılardır...

“İkincisi, İrkçı-Turancı milliyetçiler yönünden gelen saldırılardır...

“Üçüncü saldırı, sol uçtan gelendir...”

27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında giderek güçlenen solcular, 12 Mart 1971 İhtilali ile “hain” ilan edilip ciddi bir darbe yerler. 12 Mart’ın ünlü “balyoz harekâtları” sonucu pek çok “solcu” tutuklanır, işkence görür, gazeteleri kapatılır. 12 Eylül 1980 harekâtı, “resmi ideoloji”ye ters düşen hem sol, hem de sağ hareketleri tasfiye eder.

İslami potansiyel ise her dönemde “şeriatçılık”,

“irticâ” vs. yaftası ile “öncelikli tehdit” olarak görülmür. Kimi resmi ideologlara göre “irticâ; komünizm ayarında, hatta **komünizmden daha tehlikeli**”, son dönemlerde de “**PKK’den daha tehlikeli**”dir.

Öte yandan, Cumhuriyet’in başından beri “Kürt” kimliğinin yok sayılması, zamanla yeni “hainler” türetmiştir. *Şevket Süreyya Aydemir*’in Şeyh Said olayını değerlendirirken ifade ettiği gibi “Doğu, da-ima bizde kanayan bir yara olarak kaldı... İdare makamları ve kurulan genel müfettişlikler ise... temel yapıya eğilecek, orada ıslahat yapacak yerde “**Kürt yoktur, Türk vardır**” gibi temel yapıya inmeyen beyanlar ve raporlarla hem kendi kendilerini, hem hükümeti oyaladılar.”³⁵

Halkın dini ve etnik kimliğine karşı takınılan bu tavır, 12 Eylül sonrasında iyice belirginleşmiştir. 1984’ten itibaren ortaya çıkan PKK terörü ile farklı bir boyut kazanan Kürt sorunu, Apo’nun Suriye’den Rusya’ya, oradan da İtalya’ya geçip “siyasal mücadele” sürecini başlatmasıyla, şimdilerde sistemin ye-gâne baş ağrısı haline gelmiştir.

İslami kimliğin “birinci tehdit” ilan edildiği 28 Şubat süreci ise, eski hızını kaybetmekle birlikte “başörtülüler”e karşı sürdürülen acımasız kıyım, iktidar seçkinlerinin “gerici hainler”le(!) barışmaya hiç de niyetli olmadığını göstermektedir. Demek ki, hıyanet-i vataniye bağlamında “**PKK eşittir irtica**” formülü hala geçerlidir.

Özetle:

Bu ülkede başından beri resmi ideolojinin aforoz ettiği her fikir, düşünce ve akım “yabancı ideoloji” ve “şer düşünce” kabul edilmiş; müntesipleri ise “hain” ilan edilmiştir!

Sistem, sürekli olarak kendisine “tehdit” ve “düşman” üretmiş, memleketin geleceğini hep “tehlike” altında görmüştür. İç ve dış sorunları çözmede alabildiğine beceriksiz olan yönetimler bu “abartılmış”, genellikle de “mevhum” ve “mürettep” düşmanların varlığını, hem sorunları küllemek hem de kendi iktidarlarını sürdürmek için zaruri görmüşlerdir.

Romalılar da “**Barbar**” tehdidini kendi iç sorunlarını çözmek, daha doğrusu kapatmak ve unutturmak için bir fırsat olarak görmüşlerdi. *Kostantin Kavafis*’in dediği gibi:

*Peki biz ne yapacağız şimdi, barbarlar olmadan?
Bir çeşit çözümdü onlar, sorunlarınıza!*

Sonuç: Roma’yı barbarlar da kurtaramadı!!! ■

DİPNOTLAR

- *) George Orwell, *Hayvan Çiftliği*, Bedir y., İst/1964.
- 1) İ. Hami Danişmend, 31 Mart Vak’ası, İstanbul kit. İst/1974, s. 14-15.
 - 2) (Şair) Eşref, *Hicviyeler*, Bilgi y., İzz. Cevdet, Kudret, Ank/1970, s. 59, 73.
 - 3) Yeşilzade Muhammed Salih, *Tercüme-i Hâl, Ali Emiri (Fatih Millet) Kütüphanesi, Şer’iye 1391, s.24-25.*
 - 4) Bediüzzaman Said Kürdi, *Lemeân-ı Hakikat ve İzâle-i Şübühât*, Volkan, sayı 103.
 - 5) Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, yay. haz. E. Şadi Erdinç, Pera T.T.A.Ş., 2. baskı, İst/1997, s. 903-904.
 - 6) Falih Rıfkı Atay, *Çankaya, Dünya y. II/335-336.*
 - 7) H.Hüseyin Ceylan, *Cumhuriyet Döneminde Din-Devlet İlişkileri*, Risale y., İst/1990, s. 186.
 - 8) Alpay Kabacalı, *Türk Basımında Demokrasi, Kültür Bak. y., Ank/1994, s. 99.*
 - 9) A.g.e. s. 122-123. (25. 12. 1923 tarihli Vatan gazetesinde düşmanla işbirliği yapan hainlerden(!) şöyle söz ediliyordu: “Rusya, Mahmut Nedim Paşa’nın sadaretinde Türkiye’de onbir ay hüküm sürdüğü zaman, taassubu körüklemeye son derece önem verdi. İlk Anayasa’nın ilanından sonra yeşil sarıklı Rus casusları sokaklarda, ‘din elden gidiyor!’ diye gürültü ediyordu. 1908 Meşrutiyetinden sonra İngiliz baştercümanı Fitzmaurice, Meclis’teki geri unsurlar arasında tahrikler yapmak suretiyle İttihad ve Terakki’yi iki hizbe bölmüş ve ortalığı karıştırmıştı. Gözüne kestirdiği mebuslara; ‘Ne duruyorsunuz? İttihatçıların şu veya şu dinsizliklerini görmüyor musun?’ diyordu... Yunanlılar, işgalleri altına düşen yerlerde derhal terakki taraftarı gençliğe karşı taassupla elele verdiler...” (A. E. Yalman, a.g.e., s. 911.)
 - 10) A.E. Yalman, age., s. 926.
 - 11) Gotthard Jaschke, *Yeni Türkiye’de İslamlık*, Bilgi y., İst/1972, s. 21. Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt’un teklifiyle kabul edilen 556 Numaralı Kanun aynen şöyledir: “Dini veya mukaddesat-ı diniyeyi siyasi gayelere esas veya alet ittihaz etmek maksadiyle cemiyetler teşkili memnurdur. Bu kabil cemiyetleri teşkil edenler veya bu cemiyetlere dahil olanlar hain-i vatan addolunur. Dini veya mukaddesat-ı diniyeyi alet ittihaz ederek şekli-i devleti tebdil ve tağyir veya emniyet-i devleti ihlal veya dini ve mukaddesat-ı diniyeyi alet ittihaz ederek her ne suretle olursa olsun, ahali arasına fesat ve nifak ilkası için gerek münferiden ve gerek müctemian kavli veya tahriri veya fiili bir şekilde veya nutuk iradı veyahut neşriyat icrası suretiyle harekette bulunanlar hain-i vatan addolunur.” (Behçet Cemal, Şeyh Said İsyanı, Sel y., İst/1955, s.47.)
 - 12) F. Hüsrev Tokin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler*, Elif

- Y., İst/1965, s. 71; Tekin Erer, Yasakçılar, Tokar mat., İst/1960 s.20; A. Kabacalı, a.g.e., s.133.
- 13) T. Erer, Yasakçılar, s.20.
- 14) Alpay Kabacalı, a.g.e., 133-134, 137-139; A.E. Yalman, a.g.e., s. 993,994. T. Erer, Yasakçılar, s. 26.
- "Havali-i Şarkıye'de İdare-i Örfiye Muntikasında Tatbit Edilecek Sansür Talimatnamesi"nin 15. maddesi şöyledir:
- "Sıkıyönetim bölgesi içinde yayımlanan bütün gazete ve dergiler basından önce sansüre tabidir."
16. madde ise, "Sıkıyönetim bölgesine dışardan idhal olunacak bütün gazete ve dergiler sansürce görüldükten sonra dağıtılır" hükmünü getirir.
- Kanun kabul edilir edilmez, Bakanlar Kurulu kararıyla çeşitli gerekçeler bulunarak gazete ve dergi kapatılır
- Gazetecilerden Bşref Edip, Velid Ebuzziya, Abdülkadir Kemali, Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), Sadri Ethem (Ertem) tutuklanıp yargılanmak üzere önce Diyarbakır'a, ardından Elazığ'a gönderilirler. Ardından Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmer), Suphi Nuri (İleri), İsmil Müştak (Mayakon) beyler de tutuklanırlar. Ahmet Emin, Elazığ'da bir kömürlüğe kapatılma "şakasına" uğrar ve mahkeme üyesi Ali Saip'in "intikam alacağım", "asılacaksın" tarzındaki tehditlerine maruz kalır. (A. Emin Yalman, Ali Saip Bey'in kendisine yaptığı psikolojik işkenceyi şöyle anlatır: "Seni üzüntülü görüyorum. Buna sebep yok. Akıbetin belli oldu; asılacaksın!... Bu, çok basit bir şeydir. Boynuna ilmek halinde bir ip takarlar, ipi çekerler. Bundan sonra hiç bir şey duymazsın. Görüyorsun ya, bu, diş çektirmekten kolay ve rahat bir şey..." (A.g.e., s. 1015). Duruşmaların sonlarına doğru, Mustafa Kemal Paşa, mahkeme başkanlığına gönderdiği telgrafta "*Cumhuriyet'e ve rejime bağlılıkları ve pişmanlıklarını açıklayarak affını isteyen gazetecilerin bu davranışlarının dikkate alınmasının uygun olacağını*" hatırlatır. Bunun üzerine gazetecilerin çoğu serbest bırakılır. (A. Kabacalı, a.g.e., s. 134-135).
- 15) A.g.e., s. 140.
- 16) T. Erer, Yasakçılar, s. 25-26; Türkiye'de Parti Kavgaları, Ticaret Postası mat. 1963/İst., s. 44-45.
- 17) T. Erer, Yasakçılar, s.29. Ali Fuat Cebesoy, "*Birinci Büyük Millet Meclisi'nde ne kadar tanınmış muhalif varsa, hepsi birer bahane bulunarak İstiklal Mahkemeleri'ne getirilmiş ve bunların ekserisi birer surette cezalandırılmışlardı. İstiklal Mahkemeleri'nin en nihim icraatı, muhalefeti ve matbuatı susturmak ve ortadan kaldırmak olmuştur.*" der. Mahmut Goloğlu (Devrimler ve Tepkileri/ 1924-1930, Ank/1972, s. 134) bu tutuklama ve cezalandırmaların nedenini "*onlara bu korkuyu duyurarak, şiddet politikasının gereği, muhalefet yapmalarını önlemekti*" şeklinde açıklar.
- 18) Johannes Glasneck, Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye, çev. Arif Gelen, Onur y., Ank/1976, s.232.
- 19) Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt: VIII, Kasım 1991, Sayı: 22, s.49.
- 20) T. Zafer Tunaya, İslamcılık Akımı, Simavi y., İst/1991, s. 167.
- 21) Mete Tunçay, Bilineceği Bilmek, Alan y., İst/1983, s. 108,109.
- 22) Ali Gevgilili, Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk, Bağlam y, İst/1990, s.125.
- 23) Ahmet Ağaoğlu, Serbest Fırka Hatıraları, İletişim y., İst/1994, s. 47, 110; T. Erer, Yasakçılar, s. 47; Türkiye'de Parti Kavgaları, s. 63; A. Kabacalı, a.g.e., s. 148.
- 24) Neşet Çağatay, Türkiye'de Gerici Eylemler, AÜİFY, Ank/1972, s. 31-32.; T.Z.Tunaya, a.g.e., s.173. Kazım Özalp, T. Özalp, Atatürk'ten Anılar, T. İş Bank. Y., S. 46. Özalp, Atatürk'ün Menemen olayını duyunca şehri "Vilmodit" ilan etmeyi düşündüğünü hatırlatır. Vilmodit; Fransızca "Cezalandırılmış şehir" demektir. Ceza ise, halkın tümünün çeşitli bölgelere dağıtılıp şehrin, sonrakilere ibret olmak üzere yakılması ve meydanına siyah bir taş dikilmesidir. (s. 47)
- 25) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 121. General Cevat Rifat Atilhan'a göre de olay tamamen İnönü'nün ve mason localarının ter-tibidir. (Bkz. Menemen Hadiselerinin İçyüzü, Aykurt nşr., İst/1968, 50-55.)
- 26) N. Çağatay, a.g.e., s.33, 53. Çağatay, sadece Menemen, Manisa, Balıkesir ve Antalya'da tutuklananların sayısının 2200 olduğunu belirtir.
- 27) A. Kabacalı, a.g.e., s. 151-152.
- 28) A.g.e., s. 157 (Kadro, Ocak 1932).
- 29) Faik Ertan, Kadrocular, s. 183,184 (Kadro, Haziran 1933)
- 30) A. Kabacalı, a.g.e., s.165-167. II. Dünya savaşı başlayınca, sıkıyönetim uygulamasıyla birçok gazete kapatılır. Tasvir-i Efkar'ın tam 25 defa kapatıldığını söyleyen Ziyad Ebuzziya'nın belirttiği gibi "kapatılan gazetelerin durumunun, öteki gazetelerde haber olarak bildirilmesi dahi yasaklanmıştı." (Age., s.159-160) Sıkıyönetim, kimi gazetecileri Anadolu'ya sürgün ediyor, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, kimi gazetecilerin yazı yazmasını yasaklıyor, hatta belirli yorumların ve yazıların yayımlanmasını isteyebiliyor, sözcüklerin yazımına ('cumhuriyet' değil 'cumhuriyet' yazılması) ve sayfa düzenine bile karışabiliyordu. (A.g.e., s.162)
- 31) A.g.e., s.169.
- 32) Ali Fuat Başgil, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, Çeltüt mat, İst/1966, s.49.
- 33) (27 Aralık 1936 tarihli konuşması). Salim Bırçak, Demokrasiye Geçiş, s.12.
- 34) Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Atatürk Özel Sayısı Mayıs 1981 Sayı: 353, s. 680-682.
- 35) Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Remzi Kit., İst/1969, 1/305, 2/80.

AHLAKİ ERDEMİN NORMATİF KURALLARLA GERİLİMİ

Cemaatik olmayan toplumlarda yani tek bir ahlaka dayanmayan bir çok topluluğun birarada bulunduğu toplumlarda objektiviteyi sağlayan esas var ki o yasadır. Yasalar farklı mensubiyete sahip insanları tek bir davranış kümesine bağlamayı, algılayışları-kimlikleri homojen olana benzetmeyi sağlar. Böylelikle farklı kültür yapıları yasa önünde eşitlenir ya da kültürel özelliklerini yitirerek başkalaşır.

Yasalar isteyerek veya istemeyerek getirdikleri ilkeler nedeniyle bir ahlak tanımlaması yaparlar ve bir anlamda toplumsalda yürüten ahlaki da durdururlar. Aslında ahlak konusunda insanların sahip olabileceği bir özgürlük alanı yoktur: Bir ahlak anlayışı harekete geçtiğinde diğer ahlak anlayışının sınırlarını zorlar. Çünkü ahlaki edimlerin neticeleri de vardır ve neticeler toplumsalda büyüyerek yaşarlar. Yaşlı anneme bakmadığımda ahlaki eylemsizliğimin neticesi olarak toplumun annem için bakımevi tesis etmesini istemiş olurum.

Yasalar bireyin ve devletin yapma alanlarını (**vazifeleri**) ve yapmama imkanlarını (**hakları**) tayin eder. Bireyin yasalara göre davranışı ahlaki olanı ortaya çıkarmış değildir, sadece yasanın istediğini ortaya çıkarmıştır. Oysa toplumlar yasanın tüm iddiasına rağmen yalnız kanunlarla oluşmazlar, ahlak yargılarıyla oluşurlar. Örneğin bir baba kanunların yakasına yapışmasına fırsat vermemek için çocuklarının reşit olmasından sonra onları istismar edecek şekilde istihdam

eder ve fütüuna karşı artı-değeri ele geçirecek "baba karizması" kullanırsa yasaların bu olayı engelleyecek düzenlemesi bulunamaz. Ama bu olaya ahlaktoplumunda bir şeyler söylenebilir, fiil sahibinin toplumdan atılacağı tehdidi verilebilir.

Yasalar ahlak yargılarıyla dolu insanlara getirilirler ve ahlakın yasa önünde suçlu insanları yargılamasına manidirler. Amerika'da hırsızlıktan kazandığınız parayı başka bir ülkede harcayabilirsiniz, çünkü yasa paranın kaynağını sormayacaktır. Oysa ahlak, çalma eyleminin mekanına bağlı olarak kişiyi aklamaz/savunmaz; eylemin kendisini yargılar. Bu nedenle ahlaki suç, yasalar vasıtasıyla organize edilebilir ve toplum vicdanında mahkum olmaktan kurtulabilir. Örneğin yasa, insanlara faizle borç para verip senet alan, vadesinde ödenmeyince de alacakların tahsili ile ilgili yasa gereği borçludan alınan meblağı toplum aleyhine gelişmiş bir fiil anlamında düşünmez.

Bu yaklaşıma göre yasaları kullananlar kendilerini ahlaka karşı konumlandırarak ahlak adamlarının yanında daha güçlü bir pozisyona geçebilirler. Ahlak aşındıkça yasa toplumun ahlaki düşkünlüğünü izler. Yani ahlaki kayıtlardan uzaklaşmanın ölçüsünde yeni düzenlemelerle değişir. Bu artık bir zincirdir (kırsırdöngüdür), güçlü olmak isteyenler ahlaki kayıtlardan sıyrılıp yasalara uyar, yasalara uyanlar güçlenir. Ahlakın edimleri böyle gelişmez: kendini teşhir etmez, istismar yapamaz, kendi eline verilmiş

Haluk
BURHAN

ölanlara (anne, baba, çocuk, muhtaç, yolda kalmış, vs.) bakmaktan imtina etmez, aldatmaz, çalmaz, öldürmez. Ahlak-popüler ilgiyi rantta dönüştürecek yapıyı kırarken, yasa buna engel olamadığı için popüler ilgiyi devşirecek hertür çılgınlık (halk önünde soyunma, cinsel sapma, zenginliğin dışa vurumu) rantı yeniden üretecek şekilde ortaya çıkar ve toplumsal ahlak değerlerine şüphe vurur.

Hukuk Felsefesi kitaplarında *ahlakın, hukuk kuralları* ile benzerliği bulunabileceği hatta bazı hallerde aynıyet (özdeşlik) taşıyabileceği, ama bunların hukuk kuralları ile ahlak kuralları arasındaki ayrılığı iptal etmeyeceği ifade ediliyor. Hukuk felsefelerince söz konusu iki alan arasında temel ayrılıklar şunlardır:

a- Ahlak kurallarının aksine hukuk kuralları kanun koyucu tarafından değiştirilebilir, kaldırılabilir veya uygulamaya konabilir.

b- Hukuk normları, devlet tarafından teşkilatlı, düzenli biçimde uygulanır güvencesi altındadır.

c- Ahlak kurallarının kişinin iç hayatıyla ilgili olduğu ve 'adam öldürme', 'yalan söyleme' gibi olumsuz emir ve yasakları içine aldığı savunulmuştur.

Bazı hukukçular söz konusu ayrılığa rağmen pozitif hukukun normlarına yaklaşımlarında bazı kanunların şeklen kanun sayılsa bile insanlığın temel değerlerine (ahlaka) aykırı olması halini hukuken geçersiz adanmış ve pozitif hukuk normlarına uymanın bazen "suç" olabileceği üzerinde durmuşlardır. Batı Almanya mahkemeleri, Nasyonel Sosyalist kanunlarını uygulandıkları dönem bakımından hukuken geçerli saymamıştır. Pozitif hukukun temel kuralı, kişinin ahlaki inancına karşı bile olsa kanunlara uymak ödevidir, şeklindedir. Buna göre kişisel ahlak (veya bir mensubiyetin ahlakı) pozitif hukuk normu ile ilişkisinde iki farklı yönelim içine girmek, yani bir seçim yapmak mecburiyetini yaşar. a- Ahlaki inancına karşı olan pozitif hukuk normuna uyar, b- Pozitif hukuk normlarına ahlaki inançlarının üstünde bir yer tanımaz. Hukuk filozofları kanunların 'ahlak' değerleriyle denetiminin söz konusu olamayacağını, zira böyle bir kabulün hukukun düzenli biçimde geçerliliğini savunma imkanı bırakmayacağını ifade ederek neticeyi şu hükme bağlamışlardır: "Pozitif hukuk, olması lazım gelen değil 'fiilen var olan' hukuktur ve anayasaya uygun olmak şartıyla kanunların geçerliliği ahlak, insanlığın temel değerleri gibi kavramlarla bertaraf edilemez". Filozoflar ahlak değerlerini sübjektif (kişisel) tercihler şeklin-

Yeryüzünün bütün dinleri zina eylemini kınar ve toplum için tehlikeli bulur. Aslolan eşlerin birbirine her hal ve kayd altında sadakatidir. Ancak hukuk sistemleri fuhuşa, vergilendirilmiş ve resmi mercilerden izin alınmış olmak kaydıyla yapılarında yer açmaktadırlar. Yasa yapıcı açısından bakılırsa fuhuş merkezlerinin açılması ve meşruiyet kazanması toplumsalda herkesin ahlaklı olmak mecburiyetinin bulunmaması, dolaşısıyla nikah altına alınmamış cinsellik ihtiyacının karşılanması mecburiyeti ile ortaya çıkmıştır.

de değerlendirmişler, kişinin iç hayatı ile ilgili olduğunu farzetmişler; dolayısıyla objektiviteyi herkesi eşitleyen, farklılıkları inkâr eden-sıfırlayan tektipleştirmeci yapılara ait kılmışlardır. Gerçekte bu mesele Hegel'ce "Hukuk Felsefesinin İlkeleri"nde incelendi. Hegel, "Devlet objektif espri olduğuna göre, bireyin kendisi ancak onun bir üyesi olduğu takdirde ahlaklılığa sahip olabilir" (s: 200); çünkü "Devlet, bir alemin formasyonu ve organizasyonu (süreci) içinde gelişen mevcut veya fiil halinde espri olarak Tanrısal İrade'dir." der (s.212). Ebenstein Hegel'i şöyle yorumlar: "O, kuvveti -devleti- ahlakla özdeşleştirir. Hegelyanizmin ikiz mirasçıları, totaliter faşizm ve komünizm, eski zaman ahlakını, yerine İrk, Devlet yahut Sınıf koyarak terketmişlerdir". Hegel'e göre din-ahlak iç yaşayış alanında kalmalıdır, ama bir topluluk aynı zamanda mülkiyet sahibi olur ve dini uygulamalarında bir takım insanları istihdam eder ise iç yaşayış alanından çıkılıp dünyevi alan, yani devletin alanına girmiş olur. (Hukuk Felsefesinin İlkeleri, s. 215)

Bireyin topluluğun ve devletin yasalarınca eyleyip harekete geçmesi idealinin bir hayal olduğunu vurgulamak gerekir. Filozof'a göre "aile" devletlerin kuruluşunu göstermektedir. Hegel, evlilikle topluluğun genişlediğini, sosyal ahlaksal bağlılık ve korelasyonun yoğunlaştığını, "sahip olma" istencinin toprağı ailenin "ayrıcılık mülkiyetine" dönüştürdüğünü, dolayısıyla evliliğin yerleşmesinin bireyi sosyal topluluğun üyesi haline getirdiğini (dönüştürdüğü) ifade ediyor. Ancak Hegelci evliliğe Avrupa tarihi açısından baktığımızda evliliğin filozofun yaklaşımlarına ters bir yönelime girdiği söylenebilecektir. Hegel, "Evlilik haline giriş,

objektif gaye olduğu gibi, ahlaki vazifedir" (s. 146) derken Avrupa toplumlarında aile yıkılmış, nüfus artışı durmuştur. Dolayısıyla bu fenomeni **yasa-ahlak gerilimi** üzerinden yeniden okuyabiliriz.

Yasalar ahlaki temellerin üzerine gelirler ve insan faaliyetlerini ahlak değerlerinden 'daha gelişmiş' bir dünya tasavvurunda yeniden işlerliğe kavuşturma iddiası taşırlar. Ancak yasaların hedefleri ile ahlaki amellerin gayeleri arasında çoğu zaman ayrılıklar yaşanır. Yasalar dünyasal emeller taşıyarak davranır ve bireyin ahlaki yükümlülüklerinden koparak maddi üstlenimlerini yeniden biçimlemesine çalışırlar. Ancak vicdanın zorlamadığı bir yükümlülük ile ahlaki kurumsallar işleyemez. Yani yasalar ahlaki motivasyonla yürürlükte durabilir. Vicdan muhasebesi olmadan bir babanın çocuklarına salt yasal zorunluluk nedeniyle merhamet edeceğini düşünmek yanılgı olabilir. Bu nedenle filozofların düşündüklerinin tam tersine yasa-ahlâk geriliminde asıl güçlü olan yani asıl uygulanırlık güvencesi altında bulunan retorik ahlaka ait bulunmaktadır. Dolayısıyla bütün yasalar tatbik edilen ahlâk (pratik ahlâk) karşısında zayıf durumda sayılmak gerekir.

Diğer taraftan yasalar, bireyin tabii istençlerini bireyi kısıtıracak temel yapılar olarak yeniden düzenlemeyi esas alarak hareket ederler. Hegel'in dini toplulukların mülkiyet edindiklerinde ve işlerini yürütürken adam çalıştırdıklarında vicdani alandan çıkılıp devletin alanına geçilir, şeklindeki söyleminin kaynağı da bu noktayla ilgilidir. Ancak ahlaki edimler ihtiyaçların minimuma çekildiği zeminlerde bile hayata geçirilebilir özelliktedir. Dolayısıyla Hegel'in ahlaki vicdana kapatma yaklaşımına O'nun ummadığı ters bir karşılık verilebilir. Yani insan varoluşunu mülkiyet ilişkilerinin oluşmadığı ve yükümlülüklerin üstlenilmediği bir alanda yeniden kurabilir. Aslında hukuk sistemlerinde birey komplike yasaların bütünü ile muhatap olamaz. Bireyler aynı hukuk sisteminde yaşasalar bile kendilerine uygulanacak hukukun seçimini yaparlar. Örneğin otomobil kullanmayı istemek trafik ile ilgili hukuk işleyişimini seçmektedir. Yahut apartmanda yaşayan ile müstakil kargir evde yaşayan (gecekondu tabir edilen varoş evleri kullanan) gerçekte farklı hukuk yapılarını, yani hak ve yükümlülükleri seçmiş bulunur. Dolayısıyla bireyin mülkiyet taleplerinin gelişimi yasal hak ve yükümlülüklerinin de gelişimidir.

Yasalar, insanı mülkiyet talepleri vasıtasıyla vicdani sorumluluk hislerinden koparılabilmesi ihtimalini güçlendirmeye yönelik düzenlemelerdir. Nitekim Mekke'de inananlara uygulanan ekonomik kısıtma-

nın tatbik edicileri ekonomik çıkarları nedeniyle "yasa"yı uygulayacağı kesin gözüyle düşünülen Kureyş'in bütünü idi. Ancak Haşımoğullarının ahlaki bilinçte dirençleri "yasaların" Kureyş tarafından uygulanmasında geçerli olduğunu zannettikleri maddi temeli çürüttü.

Bu yaklaşıma göre gerçek bir ahlak bilincinin yasalara "karşı" konumlanması aslında onların maddi temellerinin boşalmasını sağlayan ahlaki seçimlerin ortaya çıkması ile mümkün olacaktır. Yasalar ahlaki vazifeleri değil ama bu vazifelerin işleyimini düzenlerler. Kişiler "*ahlaki vazifelerini*" yerine getirmeme yönünde bir seçme yaptığında yasaların maddi temeli boşlukta kalır. Nitekim Avrupa özelinde tarihsel gelişim bu neticeye varmıştır. Aylaklık (çalışmama ve evlenmeme) zihniyeti ile davranan bireyler hukuk sisteminin öngörülerini bozmuştur. Zihniyetlerin ahlak sistematiğine dayanmasa bile yasaların düzenlemelerini bozmaları gerçeği karşısında ahlakın çıkaracağı dersler olmalıdır.

Yasal alan her ne kadar devletin alanı olsa bile düzenleme ve davranışları belirleme iradesi "olmak" anlamında kişilerin vicdani seçmelerini menfi yönde etkilemektedir. Objektivite adına kişilere tekdüze yapılar içinde idame-i hayat hakkı tanınmaktadır. Dolayısıyla insanlar sık sık vicdani kanaatleri ile yasal tanımların arasında kalmaktadır. Devletler bireylerin ahlaki temayüllerinin üst sırada (hakem konumunda) olduğu yasal sistemleri benimsemezler. Hegel bu konuda şöyle yaklaşımlar geliştirir. "Kollektif ahlâki hayatta birey, vazifede çift cepheli bir özgürlüğe kavuşur. Birincisi, gerek içgüdülerin, gerekse özel bir subjektivite olarak olması gereken şeyle olması mümkün şey üzerine ahlaki mülahazalar yüzünden uğradığı baskının doğurduğu bağımlılıktan azat olur; ikincisi ise, hiçbir zaman gerçek mevcudiyetine ve objektif eylem determinasyonuna erişemeyip, daima kendi içine kapalı ve aktüellikten yoksun kalan belirlenmemiş subjektiflikten kurtulur. Bireylerin subjektif olarak özgürlüğe erişme hakkı, ancak bir objektif ahlaki realiteye mensup olmalarıyla tatmine ulaşır. Objektif ahlak seferinde yer alan bir insanın *hakları* olduğu ölçüde vazifeleri, vazifeleri olduğu ölçüde hakları vardır. Oysa subjektif ahlak seferinde özbiyince, irade ve mutluluk hakları vazife ile aynılık halindedir ve ancak olması gereken şey olarak objektiftir" (Hegel, 1991, s. 140-145). Filozof'a göre ahlaki plan, şüphelerle doludur. Çünkü olması gerekenler fiilen olanlarla çatışkındır. Bunun sebebi de ahlaki kanaatlerin hiçbir zaman objektif eylemliliğe ulaşamamasıdır. Hegel ahlaki değer-

lerin hem mahiyetini hem de popüler kültüre dönüşümünü kuşku ile karşılar. Oysa yasa-ahlak gerilimine başka bir açıdan bakılabilir. Bizim şahsi kanaatimize göre ahlak değerlerini önemsemeyen yasalar gerek bu yasaları uygulayanlar, gerek yasaların toplumsala uygulanmasını isteyenler ve gerekse yasaların muhatabı olanlar nezdinde problemler çıkaracaktır. Yasalar, kendilerini tatbik eden şahısların ahlaki kimliklerinin yansımaya fırsat vermeyecek şekilde tanzim edilirler. Bu öncüle göre bir örnek kurabiliriz. Yeryüzünün bütün dinleri zina eylemini kınar ve toplum için tehlikeli bulur.

Aslolan eşlerin birbirine her hal ve kayd altında sadakatidir. Ancak hukuk sistemleri fuhuşa, vergilendirilmiş ve resmi mercilerden izin alınmış olmak kaydıyla yapılarında yer açmaktadırlar. Yasa yapıcı açısından bakılırsa fuhuş merkezlerinin açılması ve meşruiyet kazanması toplumsalda herkesin ahlaklı olmak mecburiyetinin bulunmaması, dolayısıyla nikah altına alınmamış cinsellik ihtiyacının karşılanması mecburiyeti ile ortaya çıkmıştır. O halde yasa yapıcı evvel emirde ahlak toplumu düşüncesi ile davranmayı benimsememekte ama toplum da aksine bünyesinde herkesin kadını olacak kadınlara müspet bakmamaktadır. İlk gerilimin kaynağı bu zemindir.

İkinci gerilim kaynağı yasayı uygulayanların ahlaki kimlikleri vesilesiyle ortaya çıkar. Bir savcı zina eden erkeği kovuşturamaz, hatta zina için resmi izin alınan yeri Hegel'in "kimisinin haklarının bulunduğu yerde bir başkasının vazifesi doğar" sözü kapsamında korur. Böylece zina eden hak kullanırken asayiş sağlayan vazifelenir. Ahlak-dışı ama yasal bir durum. Diğer taraftan dünyasallaşmış bir suç-ceza algısında yeniden tanımlanmış bir vicdan toplumunun ahlak-dışılığı yönelmesinden rahatsız olmalıdır. Çünkü yasal olanın ahlaki imiş gibi ortaya çıkmasında mesleki kazanımların devamlılığı temin edilir. Ramazan ayında suç işleme oranlarının önemli derecede aşağı inmesini temel aldığımızda ahlak toplumunun suçlu-polis gerilimine izin vermediğini (yapısal olarak) anlayabiliriz. Buna göre yasalar aşınmış ahlaktan güç alırlar ve ahlakı aşındırarak yaşatırlar denilebilir. Yasalar zamanı ve insan faaliyetlerini parçalıyor; komple insan idealinden uzaklaşıyor. Örneğin bir doktor yaşamının her saatinden topluma karşı sorumlu olarak yetişmediği gibi insan hastalıklarının tümüne cevap üretecek hekim bilincine de aidiyet kesbedemiyor. Böylece bir

Muhammed (asv)'in yasaları kullanmaması (haklarını talep etmemesi) bunların birilerine "vazife" yüklemesini istememesinden geliyordu. Muhammed (asv) yasaları uygulayacak bir iktidara talip olmadıysa bunun sebebi de uyguladığı yasalar nedeniyle birilerine "hak" vermek zorunda kalmamak içindi. O, herkese ulaşmış ve herkesi mutmain etmiş bir adalet, sağlık, eğitim ve geçimlik ideali için keyifleri bozan, refah alışkanlıklarını rahatsız eden ahlaki yükümlülükleri ortaya çıkarıyordu.

doktor mesai saatinin dışında "doktorluk" yapamıyor veya mesai saati içinde bile olsa her hastaya konusunda uzman değilse bakamıyor. Böyle bir parçalanma aslında bunalımı büyütüyor, çünkü zamanla "görevli" kişi mesai saatinden sonra (veya uzmanlık alanını aşan konuda) kendini yükümlülükten "kurtulmuş" sayıyor. Eğitim, sağlık, adalet gibi toplumsalın tümüne ait konulardaki bunalım "vazife"nin parçalanmışlığından kaynaklanıyor.

Ahlâk adamlığı gibi fiyakalı bir tabirin hem yasaları kullananların niyetlerinden hem de yasaları uygulayanların çaresizliğinden uzak bir alanda inşa edilmesi gereği bulunuyor. Ahlak adamı tabirinin fiyakalı cilasının altında aslında hem geçimliliğini kazanma, geçimlik nedeniyle kimseye minnet etmeme direnci bulunmak zorunda; hem de toplumdaki ahlaki çözülme karşısında herşeye rağmen ahlâktan gelen davranışı yaşatma-söyleme sabrını göstermek zorunda. Muhammed (asv)'in yasaları kullanmaması (haklarını talep etmemesi) bunların birilerine "vazife" yüklemesini istememesinden geliyordu. Muhammed (asv) yasaları uygulayacak bir iktidara talip olmadıysa bunun sebebi de uyguladığı yasalar nedeniyle birilerine "hak" vermek zorunda kalmamak içindi. O, herkese ulaşmış ve herkesi mutmain etmiş bir adalet, sağlık, eğitim ve geçimlik ideali için keyifleri bozan, refah alışkanlıklarını rahatsız eden ahlaki yükümlülükleri ortaya çıkarıyordu. ■

KAYNAKLAR

- Hegel, Hukuk Felsefesinin Pransipleri, Sosyal Yay., 1991
- Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi, 1996
- Ebenstein, Siyasal Felsefenin Büyük Düşünürleri, Şule Yay., 1996

SAGAS AND OTHER STORIES

DESTANLAR VE DİĞER ÖYKÜLER

TARİH VE SOSYAL KONTROL

Başlangıçta su vardı ve her su başında bir aşiret yaşamaktaydı. Barınak vardı, av vardı ve sula-
ma vardı. Ve kelâm oldu, ve kelâm isim-
ler oldu. Ve kelâmın kullanılış biçimleri
haber oldu.

Ve kelâm geçmişi yansıttığında, mo-
ral (ahlâk) oldu. Ve ahlâk saga idi (Des-
tan). Ve onun sahibi, kâhin oldu (Oracle).
Kâhin, geçmişin bütün koçaklamalarını,
tüm güzellemlerini biliyordu. Tüm sa-
vunu destanlarını, bütün başarılı avları
biliyordu. Ve el vererek (icaze) devrede-
biliyordu. Zikrin sahibiydi, ve zikir ayin-
di. Onda tüm savunu destanları, tüm ba-
şarılı avlar nihaî ifadesini bulmaktaydı,
ve ayin yasa idi. Yani tüm helallerin ve
tüm haramların tayin edici özü, ayin idi.

Kahin isimleri veren ve davranışları
sansür edendi. Farklılıkların kararlaştırıl-
ması (ikamet-el-adl) inisiyatifindeydi.
Hiçbir farklılaşma, yani çatışma, aşiret
bütünlüğünü bölemezdi. Tüm birleşme-
lerin onaylar, günleri uğurlular (performs
the inaugurations) ve ayrılmalara icazet
(censure/sansür) verirdi.

İbn Haldun örfü Kitâb El-Hayâ (Men-
ba-ı Hayât) olarak tesbit etmiş, fakat de-
jenere olmayan örf olamayacağını hemen
kaydetmiştir. Haldun, Kur'an anlatmaların-
dan hareket ediyordu. Kur'an'da ise
tepesi-üstü çevrilmeyen toplum olma-
mıştı. Artık hepsi, "Bir öykünün yükü"

olmuştu. Haldun, bunu hemen genelle-
mişti. Tarihteki ilk genellemeci olduğu
için de, sosyolojinin kurucusu olarak
Cordova'da ve Londra'da anılacaktı.

Haldûn, yazılı örften bahsetmiyordu.
Kur'an'ı örf olarak görebilseydi, yani
imanına konu etmeseydi, belki "Dejenere
olmayan örf olamaz!" demeyecek, ve
gölgesi uzayacaktı. Ferman kavramı ile
bile aşına olmayışı, Montesqieu çağırdı,
ve Montesqieu, çağdaş sosyoloji'nin ger-
çek kurucusu oldu.

Montesqieu'de kâhin gitmiş, fermân
gelmiştir, ve tarih yasaya göz kırpmakta-
dır. Ama hâlâ yasanın yegane fonksiyonu,
basit anlamda toplumsal düzendir ve dü-
zenin anlamı da çatışmasızlıktır, yalınkat
intizamdır. Hâlâ her meselenin mutlak
Hükümrân'a (sultan) ırcar önlenememek-
tedir. Yasa onun sözüdür. Ve onun sözü,
gerekli tüm sansürleri yansıtmaktadır,
onun tam bir ifadesidir. Montesqieu, sul-
tan dışında ihtiyar (inisiyatif) güçlerinin
varlığından da bahseder, Yasayı, Parla-
mento yapar, icrâ Kabine'dedir, yargı ge-
ne muhtar (autonome, bağımsız) mahke-
melerdedir. Ne varki, Montesqieu, "Kral
Adına" diyecektir. Böylece, Kral'ın san-
sürlerin (sosyal kontrol) sahibi olduğunu
teslim edecektir. Yaşamın, örf ile ilişkisi-
ni irdelemeyişi de, bir başka zaafıdır.

Çünkü Montesqieu, mülkiyetten bah-
setmektedir (Propriété privée). Şehir top-

Selahattin
AYAZ

umu derken, aşiretten farkını anlatmayarak, öğren-cilerini yaralar. Şehir toplumunun gökten mi indiğini soracak olursanız, hemen "şehir toplumu," der, "işbölümünün olduğu toplumdur". Kastettiği, etki-leyici tarzda farklılaşmış üretimsel ve hizmetsel fonksiyonlardır yani bugünkü adıyla, meslek (pro-fession).

Montesquieu'de kişisel dokunulmazlığın (droit priveé yani şahıs hakları) mehzazını, bir yandan mes-leki ehliyetin bir diğer yandan da onunla kazanılan özel mülkiyetin oluşturmasını, kimse engelleyeme-miştir.

1789 Devrimi ile kilise son nefesini verirken, Censure Divine (ilâhî kontrol/vicdân) sona eriyordu. Artık günah yoktu, suç vardı (crime). Ve suç, tacizdi (vibration) yani bahçe duvarını aşmaktı, yahut kont-ratı ihlâl etmektir (söz, senet, vb...).

Yasa mehazı da kontrat idi, yani kişinin kişiyle, kişinin devletle yaptığı akitleşmeler. Yani mehaz, ah-lak değildi, ayin değildi, din değildi. Kusur ayıp ve kabahat kâhinle birlikte, müeyyideye konu (sancti-onable) olmaktan kesinlikle çıkmıştı ve bir daha as-la geri gelmeyecekti.

ÖRFÜN ACI DÖNÜŞÜ

Sanayileşme olmuş ve sömürgecilik olmuştu. Sömür-geciler, örf toplumunu oralarda tadıyorlardı ama ülke-lerine döndükleri custom (anane) dedikleri o bunaltı-cı şeyi, ağızlarına bile almıyorlardı. Tanrı'dan kurtul-mamış, Kral'dan kurtulmamış, ve ahlak diye de isim-lenendirilen örften sıyrılmamıştı.

Birden çok gelişmeler olmaya başladı: Tanrı'dan ve Kral'dan beklenmeyen şeyler, sanayiden, kişinin kendisinden (emek ve tedbir), ve kişilerden bekleni-yordu. Bu beklentiler herhalde tuhaf bir yöne doğru da gitmekteydi. Yani ahlak işte tamı tamına bu yeni beklentilerin adı idi yani beşer beşer oldukça, ve be-şer beşer kaldıkça ahlaktan herhalde kurtulunamayac-kı. Ve korkudan ahlak, korku değil miydi? Kayna-ğı savunu destanı olsun, başarılı avlar olsun, ahlak korku değil miydi?

Marx, Manchesterli şapkacıların siyanürden kaçık olmalarını da, Manchesterli çocukların madende ça-lışmalarını da önlemeyi başaramazken, kadın bağı-mıslığı, intihar, boşanma, ve cinayet gibi auto-cont-rol'ler türemeye başlamıştı bile (Toplumsal Dinamik-ler yahut süreçsel/türevsel müeyyideler). Artık kimse Kâhin'e yahut Kral'a fikrinin ne olduğunu sormaya-biliyordu. Kral, hemen her konuda hasılat topluyordu

sadece. Boşanmış kadını, delirmiş şapka işçisini, ev-siz çocuğu, ölü ayyaşı, katili yahut maktûlü.

Korku geri gelmişti ve fakat adsızdı, ve adı bir-türlü konmayacaktı. İtalyanlar, "Cosi Caro, La Vita!" (Affet, Hayatım, hayat böyle, inan!) diye bir not bı-rakma tarzı benimsemişlerdi. Diğerleri, korkudan onu da yapamayacaklardı. Dedektiflik büroları, deli-ce bir hızla çoğalıyor, ve Kral'a istediğini veriyorlar-dı, vergi!...

TARİHİ TARİH DENETLİYORDU

Hava birden soğumuş ve hayat anonimleşmişti. Ta-nımak istemediğiniz kim varsa, kendini muhakkak davet ettiriyor, ve, tanıtıyordu. Unutmak istediğiniz kim varsa, hemen biri mesleğinize yaklaşıp, nerede oturduğunuzu, kaç yıldır tanıdığınızı, sizce iyi tanı-yıp tanımadığınızı sormaya başlıyordu.

Forces That Be. Sorgulanmayacak güçler anla-mındaydı. Kısaca, Kasırğa da diyebilirsiniz. Kâhin gitmişti, ve Varolan Güçler (kelimekelime çevirisi) toplumsal gerginliğin yok edilmesi ile ilgilenseler bi-le, bunu Devlet'i ve Yasa'yı ancak son kertede ha-kem durumuna düşürecek inanılmaz şartlara bağla-yabiliyorlar, en yakın özel emniyet bürosu'na kadar yürüyüp, ayağınıza kiralık bir katil (hiredgun) gön-derebiliyorlardı. Derdini önce ona anlatmak zorun-daydın, çünkü Kâhin yoktu, ve belki senin derdin, bilinen, bilinebilen dertlerden biri değildi... O da ne-den? Çünkü ihtiyaçlar isteğe inkilâb etmişti, talebe ve beklentiye istiva etmişti, ve oralardan inmek, re-fahın da hayli arttığı sanayi toplumunda, had gerçek-lerin kabulünden daha kötü bir tercih kabul edilme-ye başlanmış olabilirdi...

DEVLET HADLERİ GÖZETSİN

(UYUŞMAZLIK ESASTIR PRENSİBİ)

Aşiret toplumunda kâhin, hayatın birbaşına yaratıcı-sıydı (designer). Çağdaş toplumda devlet, bireysel inisiyatifleri (maalesef Weber sadece askeri inisiya-tifleri diyor) bürokrasi adı verilen bir kurallaştırma sürecinde izlerdi ve bu, daima bir asgariydi. Hadise-lerin, Vak'a ve vakıaların devletle temas noktası be-lirlenirken, daima had haller mütalaa olunmak zo-rundaydı. Yani mesela, hırsız yakalanırsa, hırsızlık devlete göre tahakkuk etmiş oluyordu. Ama bu, Yeni Hayat'ın ancak alay ettiği çocukça bir tanındı. Ölüm tehdidi altında hırsızlık (gasp) hiç de suç değildi; çünkü şikayet tahakkuk etmiyor dolayısıyla da suç,

yasayapıcı açı-
sından teessüs
etmiş kabul
olunamıyordu.

Ara haller,
had haller de-
ğildi. Fakat Kâ-
hin düzeyinde
sansür, ara hal-
ler yaratmanın
(vergi kaçırma-
nın, vs...) ge-
rektirdiği bece-
ri düzeyleri ne-
deniyle geri
gelmişti. Bazı

kişilerle görüşebilme'nin icap ettirdiği ahlak, rande-
vu tespit gereği ve arada görüşülmesi gereken kişiler
(agency/acent) bazan aşiret mensubu için istenen
ahlaka ulaşabiliyordu. Korku, geri gelmişti ve bazan,
"Azrail çok sempatik biri, bana kalırsa!" dedirtebili-
yordu. Neden? Çünkü menfaat birliği tesis etmek
güçtü ama davranış, tutum, yani ahlak birliği tesis et-
meden, menfaat birlikleri tesis etmek, tehlikeliydi,
hem de çok tehlikeliydi. Kâhin'e (Devlet) gidip, bi-
rinden çok korktuğunu söyleyemezdim. O da onu ça-
ğırıp, sorunu (toplumsal gerginlik) halledemezdi.
Keza tasfiyeler yani menfaat birliklerinden ayırma
(yahut çıkma, hiç farketmez) ancak filme konu ola-
bilen tehlikeler üretebilmekteydi.

MUHATAP DENİZİNDE BOĞULMAK BASIN DIYE BİRŞEY

Şehirdeki herkesi tanıdığına inanan, gözü pek insan-
lar (the denizens/les hatitués de ville/gli mondiali)
haber yayma gücünü kendilerinde buluyorlardı. Çün-
kü bu da tehlikeli birşeydi. Bu kişiler, yasayapıcıyla
da (yani **Denver News** gezetesi sahibi Beyaz Saray
katibi ile) sıkı fıkı idiler. Böyle tehlikeli bir işi o yüz-
den yapabiliyorlardı yani ona güvenerek. Yasayapıcı
da, büroktarik bir işlemlerle, "Herkes gazete çıkarabi-
lir!" diyordu. Yani gazete çıkarmak normalmiş gibi,
yani mesele fikir değilmiş gibi, yahut hep böyle ya-
pılmış gibi, yahut tehlikesi falan yokmuş gibi. Kısa-
cası, devletin (bureaucracy) fikriymiş gibi.

Sadedim açıktır. Gazeteler her haberi verse bile,
tehlike diye birşey var, o nedenle hiçbir gazete hiçbir
haberi olduğu gibi verememiştir, kime güvenirse gü-
vensin. Veremeyecektir. Cumhuriyet Savcısının Ba-

Gazetenin, sosyal kontrol gücü, inanılmazın hayali üzerindedir.

sın Ahlakına Ay-
kırılık suçlama-
sından çok çok
önce bambaşka
tehlikeler sözkö-
nusudur. Yani ra-
kip gazeteden de
önce bazı çok
özel tehlikeler
sözkonusudur.
Zülf-ü yâr, kamu
yararı falan ol-
madan çok çok
önce. Çünkü bir-
den, adamın biri
sinirlenebilecek-

tir. Onu demek istiyorum.

Bu kapsamda olan, sadece cinayetler, servet sır-
ları, askeri sırlar yahut sanayi sırları da değildir.
Herhangi bir kişi herhangi bir habere, evet habere
(sic, yani yazdığım gibi) yahut haberin verilmiş tarzı-
na sinirlenebilecektir.

TİP PATLAMASI SENDROMU (TYPE BLAST)

Hiçbir okuyucu, bugüne kadar gazete sahibinin o işi
kazanç için yaptığını düşünmemiştir Amerika'da
bile, İngiltere'de bile, Paris'te, Tokyo'da bile. Ve bu
güne kadar Pasifik'deki yahut Atlantik'teki hiçbir
gazete sahibi, verdiği haberlerle tip çoğalttığını dü-
şünmemiştir. Yani, bazı davranışların belli kişiler-
den pekçok kişiye kaymakta olduğunu, akledeme-
miştir. Konumuz, sosyal kontrol olduğuna göre tek-
rar edelim sonuçlarıyla birlikte!..

Toplumsal öz (nesnel) dinamiklerin, devletten,
devlet pedagojisinden devlet güdümünden (yönetim,
hükümet) daha baskın olduğu çağ, gazete ile başlar.
Gazete ile, gazeteye geçemeyen herşey ölmüştür, ga-
zeteye geçemeyen her yüz, silinmiştir. Gazete dışın-
da hayat, yani kralların, vergi rekortmeni olmayan
fazla düşük profilli zenginlerin, tabloid'e fotoğraf
vermeyen (magazin sayfası/gazeteleri) sosyete güze-
linin hayatı yoktur. Gazetenin, sosyal kontrol gücü,
isterseniz buna davranış biçimleme de diyebilirsiniz,
şikayet dinleme de diyebilirsiniz, inanılmazın hayali
üzerindedir.

Gazetede fotoğrafı çıkan, bizden biridir ve o dil
halkın gerçek dilidir. Yasa, haberde kim kime ne
yapmışsa odur, ancak yasayapıcının kararlarına da

saygı duymak gerekir. Herhalde, onun da bildiği bazı şeyler olacaktır.

Bazı seslerin yahut tercihlerin (davranışlar) bastırılması, bazılarının öne çıkarılması suretiyle gazete sosyal kontrol icra eder. Ve tekrar ediyorum, daha güçlüsü yoktur...

ŞANTAJI KİM DÜZENLER?

Tabii ki yasayapıcı düzenler. Ancak bunun için, önce şantaj denen bir hadisenin türemiş olması gerekir, daha sonra da timsal yahut mümasil bir vak'anın toplumsal müeyyide gücüne (yargı) aksetmiş olması gerekir. Kural olarak, yasayapıcının hüsnüniyet (bona fide) kaidesi tahtında vaazettiği kuralın aksine, şantaj bir Özel Emniyet Bürosu'na yahut mümessiline yani vergi vermesine aksetmektedir. Sosyal kontrol bu büro tarafından icra edilmektedir, yani kiralık katiller tarafından.

Hayat kuralını yaratır. İsâ'nın dediği gibi, yeni hayat da yeni kurallarını yaratır! Ahlâk yahut din adı altında kaçmadığımız kurallar bizi terbiye ve hukuk adı altında bulduğu zaman, sonuçlar gene ahlaka yahut dine indirgenirliklerini korumakla birlikte, müeyyidelerin çeşitliliği ve şiddeti, onu fersah fersah aşabilmektedir. Bunu kaydetmek isterim. Yasayapıcının insan hayatına azami dikkat kuralı, maktüle değil katile daırdır, yukarıdaki nedenlerle bunu da kaydetmek isterim. Ölen, örf'e göre (hayatın türettiği kurallar) ölmüş, öldüren yasaya göre, kalmıştır. İşte, örfün acı dönüşü, budur...

Ahlâk başka şey, terbiye başka şeydir, adâb-ı muâşeret ise başka şeydir, ve örf bunlardan biri yahut her üçü olurken, en ufak zorlanmaya uğramamaktadır. Bu tahlilde, örf, "Ara Halin İncelenmesi" diye geçer.

TUHAF VE YEPYENİ SUÇLAR

Devlete karşı suç ve İnsanlık suçu

(Subversion and Crime Aganst Humanity)

Bir suçun oluşması için, Jül Sezar'a göre, ki mühim ilk Polis Teşkilatı da maaşlı ilk ordu gibi, onundur, iki kişi (tarafeyn, two parties) gereklidir. Daha doğrusu, ikiden az olamaz. Bunların biri yahut ikisi, üçü "mücrim", biri, yahut ikisi üçü, "mağdur" olacaktır. Gene, yasayapıcı açısından, elle tutulmaz gözle görülmez eşhas (şahıslar, kişiler, kimseler), hukuka konu olamazlar. Yakalanması imkansız kişiler, ceza hukukunda yer alamazlar, kural olarak.

Ne var ki yasayapıcı birdenbire bu kuralı elinin tersiyle iterek, devlet denen bir mevhumu (vehmî, sanal varlık) kişilerüstü ilan etmiş, onu âlî ve ulvî kılarak, eleştirilmez ve müeyyidelendirilemez (ineffable and unsanctionable) bulmuş ve ona karşı suç işlenebileceğini varsaymıştır. Devlet, mutlak masumdur (dokunulmaz). Ve bunu, Fransız Devrimi ile vatandaş (citizen) adı verilmeye başlanan tebaasına karşı sürekli yerine getirdiği ve yasada saydığı işlevlere bağlamıştır.

İşte, zaman zaman baskı diye adını duyduğumuz hata budur. Devlet yani yasayapıcı bunu hatalı bir zihinsel işlem (hatalı bir soyutlama) kabul etmemekte, tashihin ilelebet diğer yandan (protestocu cephesinden) ifasını talep etmektedir. Devlete karşı suç vardır, ve nesneldir, yani topluma inikası mümkün negatif sonuçlar yaratan fiiller vardır, hatta bunlar birbir sayılmıştır.

Baskı sözcüğünün çok kullanılır oluşu, devletin ancak hadleri gözetebileceği kuralının gözardı edilmesi yahut bilinmemesi ile mümkündür, esasında. Yani çağdaş devletin ne gibi bir keyfiyet teşkil ettiğinin bilinmesi ile alakalıdır. Buna yol açan bir algı absesi, yasaya izafe edilen abartılı değerdir. Oysa, yasa ancak yakalanan hırsız cezalandırır, demiştik.

Protestocu, tipik olarak, yasanın hayatın bütününe ihata ettiğini düşünen kişidir. Alman İdealistleri (Idyll Ekolü) bile güldürecek bir düşünce, tabii. Onlar o tür yasa vehmettiklerinde, alakasız şeylerden bahsediyorlardı!..

Konumuz sosyal kontrol olduğu için, hemen belirtmeliyim ki, yasa bir sosyal kontrol aracı değildir. Sosyal kontrollerin fire verdiği hallerden yararlanarak ve başka hiçbir kaynağı ve dayanağı bulunmayarak vaazedilmiş ıslah edici olmaktan çok caydırıcı olan, kurallar bütünüdür. Yasa, hiçbir hali ileri götürmez, bazı hallerin kabzına yani sona erdirilmesine daırdır. O kertede bile, bulunduğu çözümün, ideal olduğunu, bulunabilecek en iyi çözüm olduğunu, savunmaz, yasayapıcı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyal Protesto, kişinin kendini açığa çıkarmasına engel olanın, devlet (bureaucrasy) olduğunun ispat edilmesi ile mümkündür. Self-Expression, yani Kendini Beyan, yahut kendini ifade hakkına gelince, o da kısa bir bâbdır. Arz Talep kanunu yani yapılan bir işi toplumun kaçta kaçının cidden talep ettiği, yahut yapılabilecek olup da engellendiği iddia olunan bir iş olan potansiyel içtimai talep, yani o işin birinin başına potansiyel satış fiyatı.

BASKI, DEVLET SİYASETİ, PROGRAM VE ZITLAŞMA

Baskı ile ilgili iddialar (nümayişler) tüm talepler ger-
gefinin orta yerinde bulunan devletin (toplumsal mü-
eyyide gücü) sınırlanmasına yol açıyor, çoklukla. Bu-
nun birinci nedeni, dediğimiz gibi, devletin gerçek
mekniinin anlaşılınması. İkinci neden de protestocu-
nun devleti, teşkil eden fikir şemasının akış dinamiği-
ni (taleplerin yasaklandırılma mekanikleri) bir türlü
takdir edemeyişleri, mesela birbirlerinden olabilecek
taleplerini de devlete tercih edebilmeleri ve daima
ama daima, programsız olmaları! Gene Amerika Bir-
leşik Devletleri'nde yapılan bazı çalışmalara göre,
Protestocu, tipik olarak, zihin tembeli, uyuşuk biridir,
işsizdir ve çalışmak da istememektedir. Zıtlasma, ken-
di içinde yeterli (mutlak) bir değerdir, ve bu tipe De-
ath-Wish (Ölüm Dürtüsü), hakimdir...

Baskı diye nitelenen ses-bastırma icraatının, ger-
çek ilgisinin, Protestocu'nun kendisi ile değil talep
mahiyetinin pek anlaşılınması ile, olduğu görülecek-
tir. Baskı ne de yasa bu yazıda sosyal kontrol unsurları
olarak görülmemektedir. Olsa olsa, o kontrole tabi
yahut dahil görülmeğdir bu kaydedilmelidir. Bu ya-
zıda, adı ne olursa olsun, (ahlak, terbiye, adab-ı mu-
aşeret, yeni tanımlarında edep, ayıp, kusur ve kaba-
hat) örf dışında bir sosyal kontrol ağı olup olmadığı
sorgulanmaktadır, bu da kaydedilmelidir...

Mevhuma (soyuta) karşı suçlar silsilesinden ikinci
biri daha türemiştir. İnsanlığa karşı suç (Crime Aga-
inst Humanity). Bu, uluslararası örf arayışı kavlinde-
dir ve tatbiki basit uygulamaları içerse bile (eser mü-
badelesi, siyasi mahkumların affı, işkenceler listesin-
den bazı maddelerin çıkarılması) teorisi son derece
zordur. Buna bir yandan insan tanımında buluşma zor-
luğu, diğer bir yandan da bir komedi eklenecektir, ki
esasen aynı şeydir. Eşit suça, eşit ceza! Yani, 184 ül-
kede tabii ki, puerile (çocukça)!... müeyyidesizliği ve
nasıl işlediği malum kreditorler, finansiyerler, borçlu-
ları denetler, Devlet Müfettişleri ile yahut oluşturul-
muş bazı organizasyonlar, mesela kilise yahut Am-
nesty International kanalıyla. Sürekli enspektörler
gönderirler. Yani, kimin örfü kazanıyor?

DAVRANIŞ EMICILER, KOŞULLAYICILAR VE KOŞUTLAYICILAR (SÜBAPLAR)

Haçlı seferleri'nden sonraki cemaat yerine cemiyet
sürecinde, klüpler ve teşkilatlar (Clubs and associati-
ons) insan davranışını bloke etmeye (abluka altına al-
maya) başlamışlardır. Fransız Devrimi'nde sağduyu

olan kamuoyu 19. ve 20. yüzyıllarda, çift kamaralı si-
yasi sistemin de etkisiyle, en büyük güç halini almaya
başlamıştır. İşte, üyeliği zorunlu kılan ve yasayapıcı-
dan icazetli klüp ve teşkilatlar, genellikle kamuoyunun
büyük kısmını bloke ederek, ehemmiyetsiz denemeye-
cek bir sosyal kontrolu birbaşlarına yaratmaktadırlar.
Bu üçüncü gücü zikretmeden yapamayacağım. Adları,
lobby, lobbyist diye de geçecektir yani lüks hotellerin
süperlüks oturma salonlarından adı manşet kişileri bi-
le rahatça yönetebilenler bunların ideolojist olabile-
ceklerine düşünmek eğiliminde olanlar vardır ve yanıl-
maktadırlar. Bunlar, birbirlerini tanımak dışında ne
hayat, ne arzı, ne de enerji taşımayan bazı eşhastır.

Bu şu bakımdan sosyolojik değeri haiz bir buluş-
tur. Davranışı belli bir biçimde şekillendirmek, belli
biçimde kanalizetmek, belli diğer biçimlerde şekil-
lendirmemek, ve belli diğer biçimlerde kanalizet-
memektir. Yani katıl ya da yok ol. Yahut yok et!...

Gene, sosyolojik açıdan Clubs and Associatons,
örf-i umumiden verilen firelerdir, yani örf kaçakları-
dır yani örfü şekilleyici tesir peşinde olmadıkları
için ve tabi olmadıkları sürece.

Ve sosyolojik tefsiri: Bunların sayısı kabardıkça,
ortak dil (örf) kendiliğinden yok olacaktır. Kapısında
"Exclusive" yazan (Yalnız Üyelere) bu kuruluşlara
göre, dışarısı (toplum) bir suç hastanesidir (Crime
Hostel). ■

AYDINLAR VE BİZİMKİLER

Ayдын; içinde yaşadığı toplumun soluyan nefesidir. O, kitlelerin heyecanla çarpan yüreği, her zamanların kurtuluş umududur. Zihinleri donduran, gönülleri bunaltan o ölümcül kasvetleri bir sur üfleyişi gibi dağıtan kasırgadır o...

Ne var ki, toplumumuzda hayat bulan aydın tipi kitlelerin ve realitenin gür sesi olmayı çok zaman başaramaz. Sesslendirdiği ya hezeyanlarıdır ya da asla ulaşılmaz ütopyalar... Hayatı scraplarla nasıl yaşarız?

Ünlü Fransız kralı XVI. Lui, Rousseau ve Voltaire'in eserlerini görünce "...İşte Fransa'yı yıkacak iki adam!" der. Kral'ın hüsrânını hazırlayan bu iki adam Fransız halkına huzur veren rahatlığı hazırlar. Hayatını insani değerlerin canlılığına ve özgürlüğüne adayan Voltaire, yorgun ve bitkin yapısına rağmen kraların ve nâiplerin tehditlerini gözünde büyütmez. Büyütmez; çünkü onda da diğer bütün özgür düşünceli fikir öncülerinde olduğu gibi nefreti eğlenceye, şiddeti faydaya, ateşi ışığa çevirecek zihin gücü ve ruh asaleti vardır. Bu ise özellikle Tanzimat ve öncesinden günümüze kadar bizim prematüre aydın tipinde görmeye alışık olmadığımız bir mazhariyettir.

Son demlerinde Fransa'ya döner. Kendisini ziyaret eden pek çok ünlüden birisi olan Benjamin Franklin küçük oğlunu Voltaire'in yanına getirir ve onun hakkında temennilerde bulunarak dua etmesini ister. Voltaire zayıflıktan kurumuş incecik parmağını çocuğun alnına koyar ve şöyle der: "God and Liberty!" *Tanrı ve Özgürlük...* Evet bu bir idealdir.

Bu bir felsefedir ve dünyayı yaşamada, topluma canlılık kazandırmada bir kavrayış şuurudur.

Korku'nun o lanetli labirentlerinde toz yığını haline gelmemiş bir aydının ruhundaki derinliği asla ölçemezsiniz. Elbette zaman zaman tökezleyecektir. Sendeleyecektir de...

Yere serildiği öyle zamanlar vardır ki, o bir fatihtir artık. Şüphesiz kitlelerin fikir öncülüğünü yapanlar birer mitoloji kahramanı değillerdir ve zaman zaman beşerî zaafılarını da kaçınılmaz bir şekilde yaşayacaklardır. Ancak bir entellektüelin vesayet altına girişi asla bağışlanamaz. Fikir adamının vesayeti esareti-dir. Esaret; insan onuruna saplanan hançer...

İTHAM VE İNKAR

KISKACINDA AYDIN

Said Halim Paşa'nın ifadesiyle; aydın sınıf Batı medeniyetinin tesiri altında şahsiyetini kaybetmiş, aşırı bir hayranlığa tutulmuştur. Kurtuluşun çaresini de, kendisinin tutulduğu bu hastalığın bütün memlekete yayılmasında görmektedir. Batı hayranı olan bu aydın sınıfın zihniyeti, kendisine üstat tanıdığı Batı zihniyetine hiçbir bakımdan benzemez. Bunlar kendi insanları hakkında kötümser ve yıkıcı tenkitleri ile temayüz ederler. Tenkitleri; izah ve tesbit edemedikleri için itham, anlayamadıkları için de inkar ile doludur. Bunlar mevcudu ve yaşayan gerçeği bilmeciler; fakat nasıl olmamız gerektiğini öğretmeye kalkarlar.

Tanzimat'ı da her vesile ile şamar oğlanına çevirmemek lazım; zira Tanzi-

**Nureddin
ÖZCAN**

mat, fikrî garabetin ve toz duman içinde kalışımızın tescili ve temsili bir resmidir. Fikrî sarhoşluğun ve sosyal rehabetin kökü çok daha derinlerde elbette. Zamanın Reis'ül-Küttâb'ı Âtîf Efendi (Kuyucaklızâde) yazdığı bir takirde Fransız İhtilali'nden bahsederken, bu muazzam devrim hareketini "Voltaire ve Rousseau" gibi meşhur zındıkların ve onlar misilli dehrîlerin eserleriyle vücuda gelmiş bir fisk u fücür cümbüşü gibi göstermekteydi.¹

Âtîf Efendi'nin bu 1789 hareketini yadırgaması, ihtimal ki, kendisinin, Devlet-i Aliyye gibi sosyal ve kültürel kavramları çok farklı olan bir atlasın üzerinde bulunduğundandır. Bu bakımdan yapılan itirazların bir ölçüde mazur görülebilirliği vardır. Ne var ki bu masumiyet daha sonraları teslimiyetle yer değiştirecektir.

Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Batı'ya ilişkin intibalarını anlatan *Sefâretname*'si Osmanlı'nın has bahçesine bir gülle gibi düşer. Ne kavramları kalır bu ülkenin ne de gelenekleri... Bâb-ı Âlî, kavramların, her isabet ettiği yeri delik deşik eden mızraklar gibi kullanıldığı savaş alanına döner. Kan dökülmez bu savaşta, ama yitirilen irfanın bu iklime asırlardır hayat veren kelimeleri teker teker vurulur. Aydın, kıvrana kıvrana kaybettiği taht'a yeniden oturması uzun zaman alacaktır.

Batı'da aydınlar teker teker fetihlerini tamamlarken, özellikle Tanzimat'ta yoğunlaşan hareketlerle aydın kesim siperlerini terketmeye başlar. Boşalan her kale yeni "tiranlar" tarafından doldurulur.

Bir bakıma bu ithamlar sanki yersiz gibi. Aydınların sırf aydın oldukları için topluma husûmet duyduklarını söylemek yanlış olur; krallar, prensler, taçlı kahramanlar ve sermaye sahipleri ihtişamlarını övecek şairleri daima bulmuşlardır. Bütün doktrinlerin, bütün partilerin; gelenekçilik, liberalizm, demokrasi, milliyetçilik, faşizm, komünizm ve diğerlerinin her zaman kendilerine methiyeler sunacak şair ve düşünürleri olmuştur. Hâlâ da var. Aydın; her kampta kanaatleri ve toplum menfaatlerini bir nazariye haline getirendir. Netice itibarıyla aydın; yaşamakla yetinmez, yaşadığını düşünmek ister.²

Peki, bunun örnekleri bizde yok mu? Bizdekilerin sayısı daima hayret uyandıracak kadar çok olmuştur. Hele bir *İctihad* yazarı Abdullah Cevdet vardır ki, düştüğü fikrî sefaletle, Yunan mitolojisindeki o meşhur yalancı kâhin kalsın! "Kassandra"yı bile hasetinden bitkin düşürür.

Üstad (!) bir yerlere methiyeler düzmek ister. Toplumsal herhangi bir kaygusu yoktur onun. Bir gayesi vardır yalnızca; kalemiyle taçlanmak... Önce

İslâmi bir havayı solumak ister; fakat o kalenin Âkîf tarafından tutulduğunu görünce üzülür. Sonra muhafazakâr olmanın da bir zararı olmayacağını düşünerek bir başka alana sıçrar; fakat orada da Süleyman Nazif'le karşılaşır. Muhterem yeni bir hayal kırıklığına uğrar. Bu kez başka bir kalenin burcuna çıkacak ve orada arz-ı endam edecektir. Son bir umutla milliyetçilik flamasını eline alır ve heyecanla ileriye atılır. Ancak o vadi çoktan Gökaltı tarafından en sağlam şekliyle kuşatılmıştır. Bu kez renksiz ve derinliksiz aydın kişiliğiyle sahiplenemediklerinin hepsini reddeder. Cevdet perişandır, tıpkı tahtını kaybetmiş bir imparator gibi. Tuttuğu yeni yolda hüsrânıyla buluşur ve kalemi kırılır.

*O taht-ı revânın daha büyük de olsa
altı kollu tahtlardan, boşuna!
Değil mi ki üstünde seni taşımakta,
tabut olur, Zoilus, olsa olsa!*³

Bir fikrin, bir felsefenin ya da daha alışıktığımız tabirle bir dünya görüşünün tartışmasız kabulü yetişkin bir insanın en büyük paradoksudur. Peki ya aydın? Bu bir aydın için ne intihardır ne de sevdâ... Onun etnik bir toz yığını haline gelişidir o kadar...

Vrangel orduları Rusya'dan kaçıp İstanbul'a geldiğinde bütün rezilliklerine rağmen yadırganmazlar; çünkü Rusya, bir yönüyle Batı olması sebebi ile rüyaları süsleyen sevdadır. Hasretle kucaklanır. Artık İstanbul hanımefendileri çarşafa Avrupalı bir şekil verme yarışındadır. Bir kısmı da manto ve sıkma-baş ile yeni bir kıyafeti benimsiyor. O devirde Şehzadebaşı, Nişantaşı, Kadıköy'de o kadar zarif çarşafly kadınlar vardı ki, ecnebi kadınlar, Robert kolejli Amerikalı öğretmenler bu özenle çarşaf giyip Beyoğlu'na çıkıyorlardı. Burada bu yabancı kadınların asıl ikinci merakı, Türk erkeklerinin çarşafly kadınlara nasıl laf attıklarını öğrenmek. Nitekim Abdülhak Hâmid'in refikası (Lucien) dahi kendisini bu meraktan kurtaramamış...

Artık peçeler erkeklerin feslerindeki püsküller gibi süsten başka birşey değildir. Çarşaf o kadar daralmıştır ki, faytona binilemiyor. Buna da çare bulundu. Yırtmaçlı çarşaf... O sırada bu moda, daha doğrusu açılma halkı pek meşgul etmiş ve buna bir de türküyü uydurulmuş. Şark modası ile Garp modası birbirleri peşinde. Aslında o devrin çarşafly Paris ile İstanbul'u birleştirmiş, çarşaf ölçü olmaktan çıkmış ve lüks bir giyim olmuş.⁴

Fabrikalar yerine barlar, meyhaneler açılır. Savaş sırasında yalnız İstanbul'da 231 kız çalıştıran 58 bar

açılmıştır.⁵

Gelişip serpilmesi asırlara malolan kültürel değerler o kadar derinlere gömülür ki, yeniden bulunup çıkarılması yıllar ister. Ufkumuzda ışığın parıltısı kararınca hikmet'in renkleri de seçilemez olmuştur. Alaaddin'in lambası yerini Yunan mitlerindeki Promete'nin bir avuç ateşine bırakır.

Görülen odur ki, bu toplumun bireyleri yaşadıkları bu toz duman içinde doğru bilgiler ve sağlam kanaatler edinmede güçlüklerle karşı karşıyadırlar. Ve net bir analiz yapmayı kolaylaştıracak normlar ellerinden alınmıştır.

Talat Paşa bir gün Rauf Orbay'a şöyle der: **"Meşrutiyet'i (taçlı demokrasiyi) tatbik etmediğimizi biliyorum. Bizim kurduğumuz idare olsa olsa bir aydın istibdadıdır!"**⁶

Talat Paşa'nın bu itirafı, *Napolyon*'un şu sözünü hatırlatıyor: "Devrimi yapan kendini beğenmişlikti; hürriyet ise sadece bir bahane idi".

Buradan da kesin olarak anlaşıldığına göre; içinde bulunulan ân'ı gözden düşürmek için yapılan davranışlar, ileride doğacak olayları önceden görme yeteneğini artırır. Hayatından memnun olanlardan iyi bir kehanet sahibi çıkmaz. Diğer taraftan içinde bulunulan zamanla savaş halinde olanların bir gözü değişiklik tohumlarında ve küçük başlangıç potansiyellerindedir.⁷

Ünlü Dreyfus davasında kendisi de yahudi olan Emile Zola, masumiyetine inandığı yahudi asıllı yüzbaşı Dreyfus'u bütün bir Fransız yönetimini karşısına alarak müdafaa etmişti; çünkü o yaşadığı topluma karşı sorumlulukları olan bir aydın ve kelimenin tam manasıyla eksiksiz bir entellektüeldi. Beklediği ne alkıştı ne de iltifat... Onun birilerinin karşı savunduğu gerçekler ma'şerî vicdanın nefsi müdafasıydı. Koruduğu ise koca bir toplumun ve insanlığın izzet-i nefsi...

Kayzer Wilhelm'in Sultan Abdülhamid'e gözdağı vermek için, "Gökyüzü çökse, iki milyon askerimin süngüsü ile tutarım." dediğini Zola tek başına kaleminin ucuyla yaptı. Bizde ise bu kalemler çok defa hayatın pınarını kurutan çizgiler çizdiler. Karanlıkları boğan cihangir fatihlerimiz yok.

4 Haziran 1960'ta yapılan toplantıda ünlü bilim adamı Prof. *Nail Kubalı*, Menderes ve arkadaşları hakkında süratli hareket etmek gerektiğini, aksi halde acıma hislerinin galebe çalacağını ifade eder. *Muammer Aksoy* ise MBK'ya benzeri bir telkinde bulunur: *İhtilalin meşru müdafaa hakkı olarak, çetenin diğer mensupları tevkif edilmelidir. Suçlular cezalandırılmalı ve idare tasfiye edilmelidir. Adliye te-*

*mizlenmeli, profesörler temizlenmelidir. Suçlular mal beyanında bulunmalı ve yakınlarının malları müsadere edilmelidir.*⁸

Böyle bir anlayışın ve ruh halinin tahlili yapılmak istense elbette onda herhangi bir ahlaki hissi ve entellektüel kaygıyı bulmak mümkün olmayacaktır.

Varolan sadece uğruna yaşanıldığı sanılan marazi vehimlerdir. *Paul Baran*; aydın denilen kişi yaptığı işin özü ve esası bakımından bir toplum eleştirmeni, daha güzel, daha insanca ve daha akla uygun bir toplum düzenine giden yolu tıkayan engellerin ne olduğunu arayıp bulmayı, incelemeyi ve bu yoldan bunların aşılmasına yardımcı olmayı kendisine dert edinmiş kişidir. O, bu nitelikleri ile toplumun vicdanı ve toplumun belli bir tarih döneminde içinde yaşadığı ilericilerin sözcüsü haline gelir. Ve bu nitelikleri ile o, "status quo"yu korumaya çalışan egemen sınıf tarafından ve bu sınıfın emrinde olup aydınları en hafifinden hayalcilik ya da metafiziklikle, en kötüsü de yıkıcılık ve bozgunculukla suçlayan kişiler tarafından bir baş belası olarak görülür.⁹

AYDINA GÖRE HALK

"KUYRUK", "TORTU", "AYAKKABI"

Bizim aydınımızın serüveni irfanını kaybetmekle başlar. Sonra biraz daha küçülür ve sosyal realiteyle bağlarını büsbütün kopardığı noktada; tıpkı Donkişot'un yel-değirmenlerini düşman ordusu sanması gibi kendi insanını ve kitleleri sefil ve acınacak güçlükler olarak görür. Aşağılarda arz-ı endâm eden bu aydın tipi kendisini kambur eden bu zilleti söküp atabilir mi? Büyük bedellerle alınan esaretin zinciri sonradan koparılamayacak kadar sağlam olur.

Ayağına takılan bukağı ve şuuruna geçirilen korse ile kimse zirvelere süzülemez...

Nazım Hikmet gazaba geldiği zaman Şevket Süreyya'ya saldırır ve hırçın sesiyle ortalığı inim inim inleterek şöyle bağırır:

"Sen bir köylüsün, evet bir köylü! Yani cemiyetin tortusu... Bir mülkiyet budalası! Köylü sınıfı zaten nedir ki? Bir Ortaçağ artığı... Toprağa yapışmış ve donmuş bir istatistik varlık... Bütün inkılaplarda fren. Bir ayak bağı... Siz köylülerin görüş ufkunuz, yalnız kendi tarlalarınızın sınırları ile çevrilmiştir. Köylü sınıfı inkılabın yalnızca kuyruğudur. Evet, kesilecek ve atılacak kuyruğu... Sizin sınıfınız artık temizlenmeye mahkumdur yoldaş, evet temizlenmeye ve süpürülmeye..."

Bu bir kültür değişimi değildir. Kültür transferi hiç değil. Bunlar hayatın sevk-i tabiisi içinde zaten

olması muhtemel hadiselerdir. Bu olsa olsa kaybedilmiş bir akl-ı selîmin geride bıraktığı şuursuz intikam sâikleridir.

Neye karşı?... Nurullah Ataç'a; Kurban ve Ramazan bayramlarında kapısına "Müslümanların bayram gününde ziyaretçi kabul etmiyorum." levhasını astıran da yine aynı ruh yarası ve aynı entellektüel bitkinliktir.

Fakat kökü ne kadar derinlerde olursa olsun Tanzimat'ı da çevreleyen dönem, bütün kültür dinamiklerini yerle bir eden ve kitlelerin yaşama emarelerini silen o büyük depremin fay hattıdır.

Tanzimat'a uyanlar ve uymayanlar ayırımı başlar. Bu devrede kamuoyu oluşumunda basının etkisinin küçümsenemeyeceği görülür. XIX. yüzyıl Osmanlı toplumu kendi klasik kültüründen Tanzimat Fermanı ile resmen kopmuş bulunuyordu. Basın da Avrupa'dan aktarılmak istenilen kültürün destekçisi olmuştur. Nitekim Sultan Abdülhamid'in cülûsu sırasında aydın kesim ve halk arasında birbirlerine yabancı iki ayrı dünya görüşü ve buna bağlı günlük değişik yaşama ortamları doğmuştu. Ferman'ın ilanından Sultan Abdülhamid dönemine kadar geçen kırk yılda özellikle devletin yönetim kadroları yeterince Batılılaşmış, İstanbullu, setre pantolonlu Tanzimat memuru doğmuştur. Öyle ki, bu tip, meşhur "Kâtibim" şarkısında bile bir kültür motifi biçiminde halk sanatına girmiştir.¹⁰

V. Murad ilk kez halk önüne çıktığında Osmanlı hükümdarlığı marşıyla birlikte "God save the Queen" (Allah kraliçeyi korusun) deniyordu.

Bir zamanların Halîfe-i Rû-yi Zemîn'in kılıç şakırtılarının yankılandığı gök kubbeye bu kez eller Leydi Eliat için açılır.

HAFIZA KAYBI

Toplumsal önderleri adeta reçine içinde fosilleşmiş bedenlere döndükçe halk da cehaletin istilasına karşı daha fazla dayanamaz. Hafızasını kaybetmesi fazla zaman almaz. Ve zamanla emeller de unutulur. Bunu Âkif kederiyle şöyle ifade eder:

Köylü rüyasını anlatır:

"Yemek yeyip yatıverdim, tamam yarıydı gece. Bir öyle hayvana bindim ki seçemedim iyice.

-Peki bindiğin at mıydı, ansalak neydi?

"Bilir miyim, yalnız dört ayaklı birşeydi.

Katur mı desem, eşek mi desem, öküz mü desem,

inek mi.

-Geçtiğin yer nasıl yerdî?

"-Nasıl mı yerdî? Unuttum. Yokuş mu desem, iniş mi desem, çorak mı desem, çayır mı desem. Uzun mu desem, geniş mi desem. -Tamam, ilerde ne gördün?

"-Karaltı vardı.

-Peki ismi yok mu?

"-Ağaç mı desem, kütük mü desem, duvar mı desem, höyük mü desem.

-Ya sonra?

"-Karşıma baktım dikildi.

-Kim?

"-Babam mı desem, kızım mı desem, hasım mı desem, hısım mı desem.

-Uzatma, sen buluyorsun belanı Allah'tan. Yalnız seçilmiyor zaman. Bugün mü desem, yarın mı desem,

uzak mı desem, yakın mı desem.

Evet, merhum Âkif'in yukarıdaki ifadeleri, Talat Paşa'nın dediği gibi yoğun bir aydın istibdadıyla şuuru örselenmiş kitlelerin kayboluş tasviridir. Asırlarca büyük bir medeniyetin parıltılarını yaşamış Süleymaniye'nin muhteşem kubbesi ve Sultanahmed'in göğe uzanan o zarif minareleri, kitlelerin bu hafıza kaybına sessiz jüri üyeleri gibi tanıklık ederler.

Bu toplumda aydın, sosyal ödevini yapmamıştır, belki de yapamamıştır. Sultan Abdülhamid'in yıllarca şeyhülislâmlığını yapan kişinin damadı Cemil Topuzlu'nun bile bir JönTürk olduğunu düşünürsek aydın kesimin düştüğü karanlığın derinliğini daha kolay anlayabiliriz.

Onlar, Diderot'un tabiriyle; birkaç parça altın tozu bulabilmek için derelerimizi, pınarlarımızı altüst eden yoksullardır. İdeallerini ve realitesini kaybedip sürekli uzlaşmasını sürdüren ruh derin lekeler olarak çürümesini sürdürür.

Toplumsal önderliği adına konuşanlar önce kendi beyinlerini tozlarından temizlemelidirler. ■

DİPNOTLAR

1. Prof. Dr. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 193.
2. Raymond Aron, *Aydınların Afyonu*, s. 262.
3. Martialis, *Şiirler*.
4. Malik Aksel, *İstanbul'un Ortası*, s.74.
5. Prof. Dr. Orhan Türdoğan, *Sanayi Sosyolojisi*, s. 693.
6. Yılmaz Öztuna, *Tarihten Portreler*.
7. Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, s. 96.
8. Nazlı Ilıcak, *27 Mayıs Yargılanıyor*, s. 152.
9. Doç. Dr. Fikret Başkaya, *Paradigmanın İflası*, s. 15.
10. Doç. Dr. Sami Şener, *Sultan Abdülhamid Devrinde Toplumsal Değiş.*, s. 87.

İSLAMCILIĞIN 'RESMİ' KÖKLERİ VE MODERNE YÖNELİMİ

Osmanlı aydınları kendi aralarındaki bütün bölümlerine rağmen ana siyasi kuram olarak "ittihad" yani dilleri, dinleri, milliyetleri ayrı olan toplulukları aynı siyasi birlik (ve toprak) zemininde tutmak ile, "terakki" yani ilerleme, kalkınma, medeni seviyeyi tutturmak fikrinde mutabık kalmıştır. Dolayısıyla tartışmaların temel mahiyeti devletin yaslanacağı unsurun (din, millet, osmanlılık, iktidar) hangisi olacağı ve terakkinin nasıl gerçekleşeceği (Batı'dan teknikle beraber ne alınacağı) sorunundan gelişir. Osmanlı, topraklarını kaybettikçe 'bir millet oluşturma' idealinden başka bir çözüm üretmemiş fakat elde edilen Müslüman-Türk topluluğu da burjuvasız olduğu için kusurlu bir uzviyete dönüşmüştü. Buna karşılık o dönemin hemen bütün yazarları tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi sağlamak gerekliliğini şiddetle vurguluyor, bundan böyle Türk unsurun askerlik ve memuriyetin yanısıra ticaret atılıp, sanayi tesisleri açarak işbölümünün gerektirdiği iktisadi uğraşlarla ülkede iktisat kurmasını tavsiye ediyordu. Bilim-teknoloji, 'muasır medeniyet' idealinin asli ögesi olarak ortaya çıkıyordu. Şerif Mardin, "Padişah aleyhine çalışan grupların tamamının kuramı esasta bir 'kalkınma' kuramı olmuştur" (Türk Modernleşmesi, 1991: 101) der. Ancak yönetici elitlerin sanayici-tacir burjuva oluşturma girişimleri savaş spekülasyonu ile sermaye biriktiren ve bürokrasiye yakınlığı ile bilinen kesimler

arasında kendini gösterdi. Burada kullanılan sanayileşme politikası özel girişimin kendi bilgi ve becerisi ile kendine has yöntemlerle sermaye sahibi olması değildir. İttihat ve Terakki (İTF) iktidarı üyeleri ile bizzat iş dünyasına katılmış, kurulan bankaların ve anonim şirketlerin yönetim kurullarında yer almış hatta savaş yıllarında ticari etkinlikleri vurgunculuğa kadar ulaşmıştır. (Ayşe Buğra, Devlet ve İşadamları, 1995: 72). Buna göre Osmanlı'dan başlayan burjuva tarihi Batı'da sınıf bilinciyle gelişen sermaye sahipliğinin benzeri bir yolda değildir.

Milli burjuvazinin geliştirilmesi Osmanlı-Türk modernleşme deneyimlerinde otonom bir iktisat alanının inşası için istenmemiştir. İktisadi işler siyasal yönden kontrol altında tutulan bir sınıfın oluşumuna yöneliktir. Nitekim siyasi iktidar, 1923-30'da Yunanistan'la nüfus mübadelesi, 1942'de varlık vergisi... vesilesiyle yükselen sermayeyi engellemiştir. Politik bağımlılığını beyan eden, bürokrasiye bağımlı iktidara muhtaç bir sanayici tipininin 'milli burjuvazi' kavramının içini doldurması amaçlanmış, otonom kazanç yolları tıkanmıştır. Milli burjuva oluşturma tezi anti-emperyalist niyetlerin ekonomik kalkınma, ulus-devlet, rasyonalizm gibi batılı değerler üzerinden savunulmasına indirgendi. Milliyetçilik kendi içinde çelişkiydi; görünüşte anti-emperyalist iken Batı'nın sosyo-ekonomik kalkınma modelini tekrarlamayı amaçlıyor, milleti ortak bir

Lütfi
BERGEN

geçmiş olan insanlar topluluğu olarak değil de Batı (medeni) milletleriyle ortak bir geleceği paylaşacak insanlar topluluğu gibi algılıyordu. (Haldun Gölalp, Türkiye’de Modernleşme.. içinde 1998: 48, Ali Yaşar Sarıbay, MSP Örnek Olayı, 1985: 76). Türk modernleşmesinin iç çelişkisi Batı’da 1500’lü yıllarda kendi iç dinamiği ile başlayan bir kültür, iktisat, toplum (medeniyet) anlayışını çok kısa zamanda yukarıdan aşağıya uygulayacak bir kadroyla kabul ettirmektir. Bu (pozitivist) uygulamaların sonuçlarını üç düzeyde ele alan Levent Köker amaçları şöyle vurguluyor: İktisadi düzeyde pozitif bilim ve teknoloji kullanımı, Batı’ya üstünlük sağlayan aracı kullanarak Batı’yı yakalamak ve ‘muasır milletlerle’ uyum içinde ilerlemek imkanı verir. Kültürel düzeyde laiklik anlayışı (milleti dinden bağımsız, öte bir varlık olarak kavrama) yeni bir kimlik tanımı yapma, yani dine dayalı inançları “bilim”le ikame etme, yeni bir “inanç sistemi” benimsetme anlamında ideolojik bir öğedir. Siyasal düzey ise siyasi rakiplerin muhalefetlerine karşı çıkılmasını sağlamada ve “düzen içinde ilerleme” için gerekli güçlü bir merkezi devleti sürdürmedeki katkısında ortaya çıkar (Levent Köker, Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi, 1990: 115).

Köker’in bahsettiği “üç düzey” ulus-devlet kalkınmacılığı (Kemalizm) ile 80’li yıllarda “sanayi ötesi” eleştiri olarak yeniden gündeme gelen islamcılık arasında derin bir çelişkinin olmadığını görülebileceği alandır. İslamcılar, sanayileşmenin ve Batı teknolojisinin elde edilmesi bakımından Cumhuriyet ideolojisi dışında duran bir yaklaşım ve alternatif getirmemişlerdi. Hatta bu konuda Ziya Gökalp’in “muasırlaşmak” kavramına getirdiği tarifi islamcılarca aynı şekilde ele alındığı örneği verilebilir. Gökalp, “Bugün bizim için muasırlaşmak (çağdaşlaşmak) demek, Avrupalılar gibi zırhlılar, otomobiller, uçaklar yapıp kullanabilmek demektir. Muasırlaşmak (Çağdaşlaşmak), şekil ve yaşayış yönünden Avrupalılara benzemek demek değildir. Ne zaman ki, bilgi ve sanayi mallarını Avrupadan alma zorunluluğundan kurtuluruz, işte o zaman çağdaşlaşmış olduğumuzu anlarız” (Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Toker y. 1992: 14) der. Buna mukabil ulus-devletçi yukarıdan aşağıya modernleştirmenin önemli bir eleştirisini yapan Bulaç “Türkiye’yi asıl modernleştirecek olan toplumsal kesimler müslümanlardan başkası değil. Hangi müslüman, toplumun tarım toplumuna dönmelerini istiyor, fabrika kullanımını, modern üretim tekniklerini reddediyor? Anadolu sermayesi ve küçük işletmelerde yavaş yavaş varlık gösteren bütün islami gruplar istisnasız en modern üretim tekniklerini kullanmaktadır. Kim şehirlerin arabalardan ve modern ulaşımdan arındırılıp yerine merkep, at veya deveyle taşımacılığı öneriyor? Araştırma yapılacak olursa, hiç kimsenin kuşkusu olmasın; araba, uçak, vb. ulaşım

araçları bir yana; bilgisayar, cep telefonu, televizyon vb. alet kullanımının en çok dindar kesimler arasında yaygın olduğu görülür. Herkesten çok müslümanlar ‘modern kültür’ü tüketmek istiyor. Onlar... şeylerin içini modernleştirirken dışının geleneksel yapısını muhafaza etme stratejisine dayanıyor” der (Sözleşme, Mayıs 98 sayısı). Gerçekten de İslamcılık kent-mimari anlayışı, kadın kimliği, müzik (kültür) seçimi, meslek tercihi anlamında modern olana gerçek bir direniş-alternatif geliştirdiği gelenek üzerinde değildir. Burada islamcılık her ne kadar kendi zihni oluşumlarının modernleşip bedenlerinin geleneksel yapısının muhafazasını irade ediyor olsa da modern kalıpları (kent, teknoloji, meslek, vs) “fetih”le ele geçirerek geleneksel kabuğu yine modernde dışa vurmak istiyor. Ersin Gürdoğan “Anadolu insanı büyük rüyalar görüyor” başlıklı makalesinde “yeni dünyanın fatihleri olan girişimcileriyle dünyayı mescit ve işyeri haline getirecek büyük bir fetihle ahiretin kazanılacağını” vurguluyor (25.10.97 Yeni Şafak). Zihnen modern, bedenlen geleneksel, yaşam yeri kategorisinde yine modern olana yönelmiş islamcılık kendini yeryüzünün bütün kovanlarını bu arada yabancılarının kovanlarını da kendi ballarıyla doldurmaya çalışan mefkûreye adıyor. İslamcılık modern kalıpların mümin kimliklerle en verimli (prodüktif) yapılar haline geleceğini iddia ederken zımnen Avrupa bilgisinin (bilim ve teknolojinin) evrensel, aşkın, tartışılmaz hükmünü benimsediğini ikrar ediyor. Dolayısıyla islamcılığın Batı medeniyetine, teknolojisine, makina ve bilgiyi elde ediş yöntemlerine itirazları kendisinin bu noktada önemli karşı-ideoloji (ihtiraz-ı kayıt) getirmiş olmasının değil modern taşıması, Batılılaşmayı yumuşatmış olmalarına karşın “dışarda” bırakılmış olmanın ifadesidir. İslamcılar, Batı tekniklerini alırken, tüketim toplumlarının problemlerini üretimi ve tüketimi yeniden tasarlayarak aşabileceklerini savunuyorlar. Örneğin Ersin Gürdoğan üretimi artırma meselesini yadsımaz, fakat üretim artışını erdemli olmak için destekler: “Üretim tüketimi artırmak için değil, tüketimi en alt düzeyde tutmak için yapılmalıdır. Dengeli bir kalkınma için ülkenin gerçek ihtiyaçlarını karşılamak için üretim faaliyetleri planlanmalıdır. Ulusal kaynaklar yeterli olmadığında kültürel değerleri ortak olan ülkeler arasında işbirliği yapılmalıdır” (Teknolojinin Ötesi, 1985: 104).

Teknoloji edinimi ile reddi az gelişmiş toplumlarda anti-emperyalizm ile oryantalizm tartışmalarının yeniden habercisidir. Üçüncü dünya ülkeleri için teknoloji savunusu milliyetçilik üzerinden Batı’nın ideoloji ve modernleştirme projelerinin hegemonyasına karşı bir meydan okuma biçimidir (Haldun Gölalp, 1998: 53) Gölalp, sanayileşmenin ulusal kalkınmacı ideolojide emperyalist baskıdan kurtulma, ulusal kimliğe kavuş-

ma çerçevesinde tanımlanan (1970'lere değin) bir modernleşme projesi şeklinde algılandığını belirtir. O'na göre sanayileşmeci (milliyetçi) vaatler boşa çıkınca İslamcılar sanayi karşıtı olarak modernleşme, milliyetçilik ve Marksizmin önüne geçti. 'İslamcılar (sanayileşme karşıtı olanlar) milliyetçi sonrası ve anti-oryantalizm öncesi bir yerde düşünce üretmektedir' der. Benzeri bir yargı "ATÜT ve Oryantalizm" başlıklı yazısında Hilmi Yavuz tarafından da savunulmaktadır. (12 Mayıs 98, zaman). Buna göre Doğu'da Batı'nın bugün meşru teknolojik kapitalizminin gelişmesinin dışında bir üretim biçimi benimsemek emperyalist kapitalizmin Doğu topraklarında özel mülkiyeti kurarak (köy sistemini kırarak) bu topraklar üzerindeki hakimiyetini (saldırganlığını) meşrulaştıran teorik bir araç haline gelişin ifadesi olur. Kısaca teknoloji dışı üretim biçimlerine dönüş (Mesela Atüt) Oryantalizmin (Batı'nın farklılığı ve üstünlüğü tezinin) ideolojik aracıdır, denmektedir.

Fakat az önce ortaya koyduğumuz vechiyle Türkiye'de İslamcılık milliyetçi karakterden bağımsız bir düşünce ekolü değildir. İslamcılar ulus kimliği edinerek Batı modernizmine Batılı metodlarla ama kendilerine has değerlerle cevap vermeyi denemek istiyorlar. Dolayısıyla islamcılarının bugüne değin ortaya koydukları literatürde ATÜT benzeri bir üretim biçimi teklifi getirdikleri görülemez. Bu tür bir teklif daha çok Kemal Tahir, Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer gibi sayılı sol aydınlarca ileri sürülmüştür. İslamcılar sanayileşme, teknoloji aktarımı taraflılığı ile milliyetçiliğin yaklaşım biçimleriyle birleşmiş, ulusal kimlik edinimi çerçevesinde de resmi ideolojinin temel ekonomik programlarına (devletçi kalkınma, girişimci-burjuva oluşturma, batılı eğitim müfredatını benimseme, refah toplumunun inşası) eklenilerek kapitalizmin alt kültürünü inşaya dönmüşlerdir. İslamcılığın kapitalizm eleştirisi serbest rekabet piyasasının inşası fikrine mündemictir. (bkz.: Mustafa Özel, Piyasa Düşmanı Kapitalizm, 1993) İslamcılar Muhammed (asv)'i yorumlayarak (Medine Pazarı uygulamalarını vererek) "milli egemenlik siyasi ve iktisadi bağımsızlıkla sağlanır. İktisadi bağımsızlık ise müslümanların hakim ve İslam ahkâmının kaim olduğu bir ekonomik yapıyı gerektirir. Milli egemenliğin sürekli olabilmesi için dünya hakimiyetine oynayacak güce erişmek kaçınılmazdır. İktisadi güç... büyük ölçekli ve verimli yatırımlarla sağlanabilmektedir" şeklindeki yaklaşımlarıyla resmi ideolojinin ekonomik programlarıyla benzeşir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da benzeri bir problem vardır, fakat o dönemin girişimcileri zenginleşmeyi iltimaslar, lobicilik faaliyetleri vasıtasıyla sağlamışlardır. İslamcılar sanayi-üretim/emek zenginleşmesini yüceltirler. İzmir İktisat Kongresinin geleceğin Türkiye'sine sanayileşme ve hizmet sektörünü geliştirme anlamında yaptığı gönderme (o dönemde Tür-

kiye tarım ülkesidir) İslamcılar tarafından bugün hiçbir değişikliğe tabi tutulmadan benimsenmektedir. İslamcılık politik yaklaşımlarıyla milliyetçi, ekonomik yaklaşımlarıyla liberal, sosyal yaklaşımlarıyla seküler (dini vakıa olarak kabul eden, tepeden inmece bir toplumsal müdahale getirmeyen, özel hukuk bakımından toplumun dini kaygılarını hukukuna taşıyan) tarzıdır. Bu anlamda Demokrat Parti geleneği içinde barınan ideolojik tutum ile islamcılık uyum içindedir. İslamcılık Türk-İslam-liberalizmin sentezidir. İslamcılık resmi ideolojiden ayrışmasını halkın bütünleştirilmesi (tek kimlikli toplum modelinin kurulması), girişimcilerinin 'globalleşmeyi' keşfedip burjuvaziye palazlandırmaya matuf kalkınma politikalarına muhtaç kalmadan sermaye biriktirmesi, bürokrasinin hukuk düzeni içinde yurttaş tercihlerini yerine getirmede mesuliyet taşıması (örneğin herkesin dil, din, giyim, isim, vb. seçme hakkının yasal korunmaya alınması) talepleriyle gerçekleştirebilmektedir. (bu üçlü yaklaşımı Çağlar Keyder'den aldım. Türkiye'de Modernleşme, 1998: 40) Çağlar Keyder doğru bir yaklaşımla anayasal bir yurttaşlık siyaseti güdecek devletin kolektivist milliyetçilik ideolojisinden de vazgeçmesi halinde "Batılı olmayan modernleşme" ile hem karşı-milliyetçiliğin (kürtçülük) hem de laiklik uygulamalarından beslenen islamcılığın seçmen kitlesine dönüştürülebileceğini kaydediyor (1998: 41).

Bu makalede islamcılığın cumhuriyet ideolojisi içindeki köklerini aradık, ayrışma alanlarını tesbite çalıştık. Kanaatimiz o ki İslam'ın modern bilim, teknik, kültürünün karşısına çıkıp aşabilmesi için, dine mensubiyet hissiyle bağlanmış olanların hareket eden bir toplum haline gelmeleri kaçınılmazdır. Ne zaman ki böylesi bir toplum doğar o zaman bu toplum modernizmi aşacak aygıtlarını inşa eder.

REFERANSLAR

- Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, edit: Sibel Bozdoğan-Reşat Kasaba, Tarih Vakfı, 1998, Derleme.
- Türk Modernleşmesi, Şerif Mardin, İletişim, 1991.
- Devlet ve İşadamları, Ayşe Buğra, İletişim, 1995.
- Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası-MSP Örneği Olayı Ali Yaşar Sarıbay, Alan, 1985.
- Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi, Levent Köker, İletişim, 1990.
- Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Ziya Gökalp, Töker, 1992
- Teknolojinin Ötesi, Ersin Gürdoğan, Akabe, 1985.
- Piyasa Düşmanı Kapitalizm, Mustafa Özel, 1993.
- Türkiye'de Modernleşme Politikaları ve İslamcı Siyaset, Haldun Gülalp.
- 1990'larda Türkiye'de modernleşmenin Doğrultusu, Çağlar Keyder. Tarih Vakfı Derleme içinde.

Bir Sabır ve İrade Sınavı RAMAZAN ORUCU

Abdurrahman A. EMİROĞLU

"Yemin olsun ki, sizi korku ve açlıkla, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele!" (2/155).

Diğer sınavlar bir yana, "açlık"la imtihan edilme zorluğuna katlanmaktan bir ölçüde uzak bir coğrafyada yaşayan insanımız için Ramazan'da oruç tutmak ne anlamlı bir irade sınavıdır!

Açlıktan bir deri bir kemik kalmış insan manzaralarını sadece ekranlarda görmeye alışmış, hatta kanıksamış bir toplum, "açlığın" yürekleri dağılayan sanal dünyasına karşılık "doymanın" değerini başka hangi mevsimde idrak edebilir?

- "Ne kadar da az şükrediyorsunuz?"

Kur'an bu ifadeyi ne kadar da çok tekrarlar!

Nefislerin alabildiğine tahrik edildiği, tüketimin habire körüklendiği, şehvi duyguların olabildiğince kabartıldığı, şeytani güçlerin şahlanışa geçtiği bir süreçte zorluklara katlanıp sabretmek ve Allah'ın inanan kullarına bahsettiği nimetlere şükretmek..

Çelikten bir iradeyle, nefse, şeytana, tağuta, münkere, fahşâyâ ve tüm kötülüklerle karşı koyup direnmek; behimî arzu ve isteklerine gem vurmak ve kayıtsız şartsız Rahman'a teslim olmak...

Nefis, irade ve bedeni denetim altına alıp Rabb'e kul olmanın bilincine ermek..

- "Oruç üzerinize farz kılındı. Umulur ki, kötülüklerden sakınıp da sorumluluklarınızın bilincine ersiniz!" (2/183)

Sadece açlıktan ibaret diyet türü bir orucun ne kıymeti harbiyesi var? Gözünü, yüzünü, kulağını; elini, dilini, belini; dahası gönlünü günaha, isyandan, manevî kirlilerden uzak tutmaya yönelik bir arınma çabası olmadan mideleri sabahdan akşama değin "boş" bırakmanın bir anlamı olur mu?

Elbetteki imsak ile iftar arasında

oruçlu kalmak, sâimi "hayvanların yediği gibi yiyen" (47/12) İnkarcıların sefil derekesinden yüzseksen derece zıt ve âli bir mertebeye bir anda yükseltiverir.

Ama Ramazan, müminin hayatında bir beslenme düzeni değişiminden çok daha farklı, anlamlı ve kuşatıcı değişiklikleri beraberinde getiren bir inkılap mevsimidir.

Orucu kendine "zırh" edinen mü'min tepeden tırnağa bir arınma ve yenilenme sürecine girer Ramazanla birlikte.

- "Ramazan ayı ki, onda Kur'an indirildi." (2/185)

Bu ayda nazil olmaya başlayan Kur'an'ı tefekkür ve tedebbürle âyet âyet okuyup davranış haline getiren her mümin Rabb'e kul olmanın şuurunu ve gururunu tadar. Bütün bir hayatını Kur'an'la şekillendirmek arzusuyla yeniden doğar. Bahar'la filizlenip yeşeren gümrâh ovaları kıskandıracak bir zindelik ve tazeliğe kavuşur Kur'an ayı Ramazan'la...

Recep ve Şaban'ın müjdesiyle yaklaştığını idrak ettiğimiz Ramazan mevsiminde Kur'an'la arınıp yenilenmeye ne kadar da muhtacız! ■

CUMHURİYETÇİ MİYİZ DEMOKRAT MI?

Regis Debray'ın kaleme aldığı "Etes-vous démocrate ou r'publicain" isimli makalenin Le Nouvel Observateur'ün 30 Kasım-6 Aralık 1989 tarihli sayısında yayınlanan ve cumhuriyet demokrasi ilişkisini irdelediği makalesini, referans makalelerden olması nedeniyle sizlere sunuyoruz.

Çeviren: Prof. Dr. Ahmet Arslan
Zaman, 1,2,3,4 Kasım 98

Sorun hiç ortaya konmayacak mı? Günümüzdeki bütün tartışmaların temelindeki sorun. Avrupa ve bütün dünyada bir istisna teşkil eden cumhuriyetimizin kimliği sorunu. Dün bir milliyetçilik kuralı, bugün başörtüsü, yarın herhangi bir başka şey. Televizyon tartışmaları, sebepsiz kavgalar. Ana nedeni ortaya konulmadıkça bu hastalık tedavi edilemez.

Fransız İhtilali'nden çıkmış olan cumhuriyet kavramıyla anglo-sakson tarihinin oluşturmuş olduğu biçiminde demokrasi kavramını birbirine karıştırmamızın fiyatını, hepimiz bugün inkâr edilmez bir zihinsel karışıklıkla ödüyoruz. Bu kavramları eşanlamlı zannediyor ve birini diğeri yerine kullanıyoruz. Onları niçin birbirinden ayıralım? Liberal ve tüketim toplumu, demokrasinin çeşitli biçimleri arasında özel bir biçimden başka bir şey değil. Ancak onun o kadar hakim ve bulaşıcı bir biçimi ki, demokrasinin başka biçimler aldığı ülkelerde bile onun zorunlu olduğu zannediliyor.

Mesela başındaki örtüyü vestiyere bırakmadığı sürece genç bir Müslüman kıza ders salonuna giriş yasaklamayı ele alalım. Cumhuriyetçi "iyi bir davranış" diyerek bunu alkışlayacak, buna karşılık "hayır kötü bir davranış" diyerek demokrat bundan incinecektir. Biri buna "laiklik" diyecek, diğeri "hoşgörüsüzlük" diyecektir. Bunlar kelime kavgası mıdır? Hayır. İlkeler üzerinde bir anlaşmazlık.

Demokratça davranmaksızın cumhuriyetçi olunabilir. Hatta bazıları bundan bizim yani Fransız ulusunun ulusal mirasını görmekte dirler. Buna karşılık Belçika ve diğer birçok anayasal monarşiler, cumhuriyetçi olmaksızın demokrat olabileceğini gösteriyorlar. Adı cumhuriyet olan bununla birlikte bizimle ne aynı ilkeleri, ne aynı zorlamaları paylaşmayan ülkeler de var: Mesala demokrasiler adını tamamen hak eden Federal Almanya ve Birleşik Amerika (yalnız bugün Amerikan Kongresi'nin gücünün gösterdiği gibi Lincoln demokrasisinde epeyi cumhuriyet de vardır) Halk demokrasisi adı halkın iktidarını göstermediği gibi, babadan oğula geçen bir monarşinin yokluğu da kelimenin asıl ve dar anlamında bir cumhuriyete işaret etmez.

Her devrin kendi putları vardır. Bugün bizim putlarımız "insan hakları", "Avrupa", "sivil toplum" ve "hukuk devleti"dir (iyi bir şey). Demokrasi bu iri kelimelerin en büyüğü ve uzaktan gözüküyor. Onun Doğu Avrupa ve Çin halkları üzerinde sahip olduğu çekicilik ve onların gözünde temsil ettiği baş döndürücü umut anlaşılabilir bir şeydir. Ama bizde bu, türle cinsi, sınıfla alanı birbirine karıştıran "valiz" kelimelerden biridir. Avrupa'da biz hepimiz demokratız. Yaşasın serbest seçimler. Şüphesiz, hem de nasıl. Ama bütün insanlar memelidirler diye hümanist "yaşasın meme bezleri" diye bağırır. Balinalar, keçiler, insanlar yavrularına meme verirler. Ama hümanistten biraz daha fazla kesinlik ve insanlıktan da küçük bir ek çaba daha istenir. Nasıl ki "homo sapiens" memeli artı bir şeyse, cumhuriyet de demokrasi artı bir şeydir. Daha değerli, daha kırılğan, daha nankör, daha ödüllendirici! Cumhuriyet özgürlük artı akıldır; hukuk devleti artı adalettir; hoşgörü artı iradedir. Demokrasinin ise "aydınlıklar"ı sönmüş bir cumhuriyetten arta kalan şey olduğunu söylemek mümkündür.

LAİKLİK

1958 (veya 1946) anayasamızın girişine göre "bölünmez, laik, demokratik ve sosyal bir cumhuriyet" olan Cumhuriyetimiz, Avrupa'da tuhaf bir şey!

Bu hak durumu, bir oğlu durumunu meşrulaştırıyor. Tek olan bir tarihe tek olan, biricik olan bir anayasa! Bundan dostlarımız ve komşularımızın eğlendikleri bir dizi adetlerimiz, bastırmalarımız, tutku ve ödevlerimiz çıkmaktadır. En ciddi Avrupa gazetelerinin "başörtüsü olayı"na tahsis etmiş oldukları şaşkın ve alaycı makalelerinin de gösterdiği gibi bir İngiliz veya bir Danimarkalı için Fransızlar bir defa daha kafadan çatlaklıklarını göstermişlerdir. Haksız değil. 1789'dan veya daha tam olarak bazı delillerin ilk defa olarak Tanrı'nın elinden insanların dünyanın bir bölgesindeki yönetimini almak cüretini gösterdikleri 1793 yılından bu yana akıntının tersine yüzen "marjinal"leriz. İki yüz sene sonra ve bütün görüşlere rağmen cumhuriyetimizin Avrupa'da ger-

çek bir paraleli yok! 1889'da kıtamızda sadece iki cumhuriyet vardı: Fransa ve İsviçre. Etrafımızda bazı isim değişikliklerine rağmen 100 sene sonra bugün de durumun fazla değişmemiş olduğunu iddia ediyorum.

Dünya kamuoyunda bizi yine suçlu listesine koydular. 170 tane hükümler devletten 100'den fazlasının dinsel diye adlandırılabilceği bir dünyada laik devletler küçük bir azınlık teşkil etmektedir. Dünyevileştiği söylenen Avrupa Topluluğu'nda laiklik hiçbir yerde bir anayasa ilkesi değil. O ne anayasada yapılan bir değişikliğin ancak kiliseler ve devletin birbirinden ayrılığını tesis ettiği Amerika'da, ne de 60 yıl boyunca bir devlet dinini, Marksizm-Leninizmi (kiliseler, hiç şüphesiz klerikalizmin tekelinde değildir) egemen kılan Rusya'da öyle. İsa'nın haçı İspanya'da okullarda asılı olmaya devam ediyor. Hristiyanlaştırma küçük Danimarkalıların okullarda sabahları derse mezmurla başlamalarına engel değil. Yine o Anglikanlığın devlet dini olduğu Büyük Britanya'da "Tanrı Kraliçeyi Korusun"un yankılanmasına engel teşkil etmiyor. Aynı şekilde o, Alman Ceza Kanunu'nun 166. maddesinin Tanrı'ya karşı küfretmeye bir yaptırım getimesine de engel değil. Hollanda'da, yani hoşgörünün ülkesinde Selman Rüşdi Tanrı'ya karşı hakaretleri cezalandıran; ancak peygamberlerine karşı yapılmış olan hakaretleri cezalandırmayan aynı ceza kanununun 147. maddesine dayanarak yayınlanabilmiştir. Fransa'da Tanrı'ya karşı küfretmenin 1791'den bu yana bir suç olmaktan çıktığını hatırlatalım.

Anekdotları kısa keselim. Ortak Pazar Avrupa'sında siyaset gerçekten din üzerinde tam bir bağımsızlığa ulaşmamıştır. Memur haline gelmiş rahipler, ebeveynin açık bir karşı isteği dışında okulda mecburi dinsel eğitim, dine dayanan iktidar partileri, arka fonda her yerde var olan huzurlu vicdan veya suçluluk duygusu! Papanın, molların, Yahudi rahiplerinin müminlerini toplantıya çağırdıkları Vatikanlı veya, Luteri Avrupa'dan cumhuriyet, ilerde hiçbir şey tarafından asimile edilemeyeceğini kimsenin garanti altına almadığı (Ortak Pazar'ın kararları çoğunlukla alınmıyor mu?) yabancı bir cisim olarak kalmaktadır.

Laikliğin varlık nedeni bizzat kendisine değildir, onun kendisine takılmak veya onda kalmak, daha ileri gitmemek uzun vadede onu yok etmektir. Çünkü o aslında bir örgütlenme ilkesinin ikincil ve türemiş sonucundan başka bir şey değildir. Laiklik "direk"inin kilit taşı, nadiren laik olan demokrasi değildir, zorunlu olarak öyle olan cumhuriyettir. Onun yeniden gözden geçirilmesi zorunludur. Tanrı'ya karşı görevleri ilkökul programlarına 1940'ta yeniden konup, papazların sınıflarda din dersi vermelerine 1941'de, yani yüce bir mareşalin arkasına gizlenmiş olarak genç, bilgili ve yenilikçi bir teknokratın Vichy'de "tanrı tanımaz bir cumhuriyet" in yerine bir Mea Culpa ile Te Deum arasında Fransız devletinin yönetimini ele aldığı bir zamanda izin verilmedi mi?

Şunu gayet iyi biliyoruz: Cumhuriyetimize daha fazla demokrasi koymamız gerekir. Ondan kendisini şişmanlaştıran şu kötü otoriteci ve yukarıdan aşağı Napolyoncu yağ, şu eşraf egemenliğini, şu monarşik mirası, şu devlet soyluluğunu uzaklaştırmamız gerek, Fransız Cumhuriyeti daha az cumhuriyetçi olmak suretiyle daha demokratik olmayacaktır. O kendi kavramının sonuna kadar tutarlı bir biçimde girmek suretiyle öyle olacaktır.

Cumhuriyeti demokrasiye karşıt olarak koymak onu öl-

dürmektir. Cumhuriyeti demokrasiye indirgemek de onu öldürmektir. Eğer bir birinden ayrılmaz bir durumdaysalar, onları nasıl birbirinden ayırt edebiliriz? Hangi ölçütlere dayanarak bunu yapabiliriz?

İNSAN

Ufku ne kadar dar olursa olsun her yönetim bir insan kavramı üzerine dayanır. Kendisi farkında olmasa da cumhuriyetçi yönetim, insanı hemcinsleriyle uyum halinde doğru yargıda bulunmak ve karar vermek için doğmuş, özü gereği akıllı bir hayvan olarak tanımlar. Ona göre fiil ve sözün uyumu içinde kendi kendine sahip olan bir varlık, özgürdür. Demokratik hükümet ise insanı üretmek ve değiş tokuşta bulunmak için doğmuş özü gereği üretici bir varlık olarak kabul eder. Ona göre de müteşebbis veya mülk sahibi bir özgürdür. O halde Cumhuriyetinde siyaset ekonomiye hakim olacak, demokraside ekonomi siyaseti yönetecektir. Cumhuriyetinde en iyiler şehir meclisi ve foruma giderler. Demokraside ise en iyiler iş yaparlar. Cumhuriyetinde kamuya hizmet etmenin veya kamu görevinin verdiği prestiji demokraside özel kişisel başarı sağlar.

Cumhuriyetinde herkes yurttaş (citoyen) olarak tanımlanır ve bütün yurttaşlar ulusu, "ortak bir yasa altında yaşayan ve aynı yasa koyucu tarafından temsil edilen ortaklar birliği"ne (sıyes) teşkil ederler. Demokraside ise herkes "topluluk"u (communaute) tarafından tanımlanır ve toplulukların bütünü "toplum"u (societe) oluşturur. Demokraside insanlar aynı haklara sahip olduklarından dolayı kardeşlerdir. Cumhuriyetinde ise insanların kardeş olmalarının nedeni aynı atalara sahip olmalarıdır. Bir cumhuriyetin siyah belediye başkanları, sarı senatörleri, Yahudi bakanları ve tanrı tanımaz lise müdürleri olamaz. Siyah valiler, beyaz belediye başkanları ve mormon senatörleri olan ancak demokrasidir.

Ulusun üstünde insanlık vardır. Toplumun üstünde ise Tanrı. Paris'te başkan aşağıdakiler tarafından oylanmış olan anayasa üzerine yemin eder, Washington'da ise Yüce Varlık'tan gelen kutsal kitap üzerine. Birinci "Yaşasın cumhuriyet, yaşasın Fransa" sözlerinden sonra elinde tuttuğu Montaigne'nin "Denemeler"i ile birlikte resim çektirmek için kütüphaneye gider, diğeri ise nutkunu "Tanrı Amerika'yı korusun" sözleri ile bitirdikten sonra yıldızlı bayrak önünde resim çektirir.

ÖZGÜRLÜK

Cumhuriyetinde özgürlük, aklın bir fethidir. Sorun şudur ki inanmak öğrenilemezse de, akıl yürütmek öğrenilebilir. Montesquieu şöyle diyordu: "Eğitimin bütün gücüne sahip olunan yer, cumhuriyetçi bir yönetimdir". Cahil insanlardan meydana gelen bir cumhuriyet, kare şeklinde bir dairedir; çünkü cahil bir özgür olamaz, kanunların kaleme alınmasına iştirak edemez veya kanunlardan haberi olamaz. Buna karşılık halkının yüzde ellisinin okuma yazma bilmediği bir demokrasiyi düşünmek kesinlikle imkansız değildir.

Cumhuriyetinde devlet her türlü dinsel etkiden bağımsızdır. Demokraside ise kiliseler her türlü devlet etkisinden bağımsızdır. Kilise ve devletin birbirinden ayrılması ile Fransa'da söylenmek istenen şey, kilisenin devletin önünde silinmesi, gerektiğidir. Birleşik Amerika'da ise ondan kastedilen, devletin kilisenin önünde bilinmesi gerektiğidir. Bunun nedenini

anlayabiliriz. Demokrasinin vatani olan Protestan kanatta, ana görüşten ayrılma (dissidence) hakkı, inancın kendisinden içerilmiş bulunmaktaydı. Onda din zihniyeti ile özgürlük zihniyeti bir ve aynı şeydi. Katolik toprağında ise ayrılma hakkını devlet kiliseden zorla almak zorunda kaldı; çünkü orada kilise kendisini doğru ve iyinin ebedi sahibi olarak ortaya koymaktaydı. Cumhuriyetçi protokolde üniversite rektörlerine ve akademi üyelerine tahsis edilen yer, demokratik seremonilerde kardinal ve evklere verilen yer aynıdır. Bir cumhuriyet yazar ve düşünürlerini maliye memurları ve polis müdürlerinin önüne, bir demokrasi ise onların arkasına geçirir. Protokolün gelişmesi iyi bir göstergedir.

Cumhuriyeti yöneten, evrensel kavramdır; demokrasiyi yöneten ise yerel kavram. Cumhuriyet her milletvekili tüm ulusun milletvekilidir. Demokraside ise her temsilci kendi seçim bölgesinin veya "consituency"sinin temsilcisidir. Birinci, dünyanın yüzüne hiç kimsenin görmemiş olduğu evrensel insanın haklarını haykırır, ikinci ise Amerikalıların, İngilizlerin ve Almanların haklarını, sınırlı; fakat gerçek topluluklar tarafından zaten elde edilmiş olan hakları savunur. Çünkü evrensel olan soyuttur, yerel olan ise somut. Bu ise her modele kendi büyüklüğünü ve köleliklerini verir. Akıl en üstün referansı olduğu için cumhuriyet devlet üniter ve doğası gereği merkezidir. Cumhuriyet devleti mahalli değerler, adaletler ve kurumları aşarak ağırlıklar ve ölçüler, şiveler ve yönetimler, okul programları ve ders yılı takvimlerini birleştirir. Çoğulcu kültür içinde gelişen demokrasi ise eğilimi itibariyle federal ve kuşkuçuluğundan ötürü de anti-merkeziyetçidir. Demokrat, "herkese kendi hakikati" diyerek iç çeker. Onun için sadece kanaatler vardır (ve onlar temelde birbiriyle aynı değerdedir). Buna karşılık cumhuriyetçi hatalı olanları tehlikeye atma riskini göstererek "hakikat bir, hata muhtelif" deme eğiliminde olacaktır. Demokrat öz-yönetim ve özel statülere bayılır. Her şehinsel, dinsel veya yerel topluluğun kendi "doğal" liderleri, kendi özel programlı okulları, hatta kendi mahkemeleri ve milisleri olmasında bir kötülük görmez. Yamalı bohça, bir cumhuriyetçi için kabul edilemez.

Demokrasi bölgeciliklerin ortaya çıkmasına, özel çıkarların bencilliklerin kendisini göstermesine izin verebilir. Çünkü onun derin kanaati "Tanrı'ya güveniyoruz"dur. (in God we trust) Zaten her yeşil banknotun üzerinde de bu vardır. "Tanrı'nın altında tek ulus" (one nation under God) dağılma tehlikesi göstermez, çünkü demokrata göre Tanrı iyi bir federatördür. Demokrasi canının istediği kadar maddeci, aşırı bireyci görünebilir. Çünkü mezhepler arası farklılık ne kadar büyük olursa olsun, topluluklar arası mutabakat (consensus) bütün otel odalarında komidin üzerine yerleştirilmiş bulunan İbrahim'in mesajı ile sağlanmaktadır. Cumhuriyete demokrasinin yarısını getirmek isteyen liberaller, onun dinsel çerçevesini de ithal etmedikleri takdirde, tahrip ettikleri şeyin yerine yenisini koyamazlar. Çünkü püriten dinsel inancından soyutlanmış olarak bu idare şekli inançsız ve ilkesiz bir orman kanununa dönüşüdür.

Pragmatizm, cumhuriyetin harcı değildir. O, "büyük amaçlar"ı olmaksızın ölür. Çünkü dünya devletinin ihtiyacı olan metafiziği o ne Yaratıcı'dan, ne de herhangi bir Vahiy'den isteyebilir. O kendine aşkın olmak zorundadır. Demekki o, yönetmekten ölebilir.

DEVLET-TOPLUM

Cumhuriyette devlet topluma hakimdir. Demokraside ise toplum devlete. Cumhuriyet çıkarlar çelişkisi ve şartların eşitsizliğini yasanın önceliği ile yumuşatır. İkincisi ise bunları bütünüyle ve insanların karşılıklı rızasıyla propmatik sözleşme yoluyla düzeltir. "Ulusal formasyonun rektörü ve vektörü olan devlet"in (Pierre Nora) toplumsal düzenlemeyi uzun zamandan beri kendileriyle sağladığı memurlar yönetimine karşı olarak demokraside hukukçular (jurites) yönetimi vardır. Bundan dolayı da Fransa'da hukukçuların (avukat, noter, hukuk danışmanı) sayısı, komşu ülkelerindekine göre çok düşüktür. Fransa'da 2 bin kişide 1 olan bu oran, İngiltere'de bin kişide 1, Batı Almanya'da bin 200 kişide 1, Birleşik Amerika'da ise 500 kişide 1'dir.

Bir cumhuriyet zihinsel bakımdan cumhuriyetçi olanlardan meydana gelir. Bir demokrasi ise göreceli bir kayıtsızlık içinde, hukuk metinlerinin soğuk nesnellğine dayanılarak kanunların ruhu ile değil, lafzı ile işleyebilir. Seçimlere yüzde elli katılmama bir cumhuriyetin ruhunu yok eder; ama bir demokrasiye zarar vermez. Yargıçlar yönetimi, cumhuriyetçi değildir. Bunun nedeni sadece kanun koyucu halkın egemenliğinin elinden alınması değildir. Aynı zamanda onu, ruhunda ve vicdanında kanunların kendisine dikte ettiği şeyi isteme durumundan mahrum kılmasıdır.

KAMUSAL-ÖZEL

Ancak bu, öte yandan demokrasinin "ahlakçılık"a çok değer vermesiyle çelişik değildir. Çünkü demokrasi, özel olanla kamusal olanı, kişisel erdemlerle yurttaşlık görevini birbirine karıştırır. Demokrasi rahatlıkla adalet yerine sevgi ve acımayı (charite), kılavuz yerine Papaz John'u, toplumsal soruna tatmin edici bir cevap olarak Kızılhaç'ı veya şefkat birliklerini geçirebilir. Tinsel olanı dünyevi olandan ayırırken kendisinden hareket ettiği aynı nedenlerle özel olanı kamusal olandan ihtimamla ayıran cumhuriyet ise (Birleşik Amerika'da olduğu gibi) kamu görevini üzerine almış insanları özel hayatlarına göre yargılamayı reddeder. O, yurt sevgisini tercih eder. Ona göre iyi duygular veya iyi bir ahlakla iyi politika yapılamaz. bundan dolayı adaleti sağlarken sevgisiz ve acımasız olabilir.

Küçük veya orta boy veya geçmiş ile ilgili borcu olan bir demokrasi herhangi bir rahatsızlık duymaksızın veya bir şeyi inkar etmek zorunda olmaksızın askeri bakımdan bir başka devletin himayesi altında bulunabilir. Almanya, İtalya ve Japonya demokrasilerdir. Ancak bir cumhuriyet, bir cumhuriyet olarak kendisini inkar etmeksizin kendisini savunma işini bir başka devlete havale etmez. Onda içerdeki özgürlükle dışarıya karşı bağımsızlık bir ve aynı şeydir. Yurtsever deneni kişi cumhuriyette özgürlük aşkıyla vatan sevgisini birbirinden ayırmaksızın vatanına komşularına göre hiç bir özel üstünlük tanımayan kişidir. Kendisinden daha zayıf olanı ezen bir cumhuriyet, kendi ilkelerini çiğnemiş olur ve bunu da er veya geç fark eder. Demokraside ise yurtseverler milliyetçiler adını alırlar Bunlar özgürlüğü kudretle değiştirmeye hazır korkunç insanlardır.

Her yurttaşın başkalarının özgürlüğünden sorumlu olması ve dolayısıyla ihtiyaç olduğunda silah taşıması gerektiği cumhuriyette devlet ordunun, ordu da devletin içine yerleştirilir. Ölüm önünde (ve tabi-i vatan görevi bakımından)

eşitlik olmaksızın yurttaşların eşitliğinin ne anlamı vardır? Bundan dolayı cumhuriyetçi ilke bütün vatandaşların askerlik görevlerini yapmalarına dayanan bir orduyu öğütler. Demokraside ise (Birleşik Amerika ve İngiltere’de olduğu gibi) özellikle barış zamanlarında ulusal savunma, profesyonellerin işidir.

Cumhuriyette yurttaşlık bir olgu durumuna değil, bir hak ilkesine bağlıdır. Örneğin oy verme hakkına ya sahip olunur ya olunmaz; ama varsa ona tümüyle sahip olunur. Halk egemenliği parça parça verilmez ve siyasal haklar hiyerarşikleştirilemez. Buna karşılık demokrasi (biraz eski Atina’da olduğu gibi) birinci, ikinci, üçüncü sınıf yurttaşlara sahip olmayı kabul edebilir. Sadece o, “belediye seçimlerinde oy verme hakkı”yla “genel seçimlerde oy verme hakkı”nı birbirinden ayırabilir. -Cumhuriyetçi meşruiyete olduğu gibi cumhuriyetçi ahlaka da aykırı olan bir ayırım-

OKUL

Cumhuriyette her köyde iki hassas yer vardır. Seçimle gelenlerin kamunun iyiliği için birlikte müzakerelerde bulundukları belediye ve hocaların öğrencilerine bir üstaddan vazgeçmeyi öğrettiği okul. Veya daha iyi söylemek gerekirse Millet Meclisi ve Sorbonne Demokrasisi’de ise bunların yerini mabet ve drugstore veya atedral ve Borsa alır.

Cumhuriyet çocukta insanı arar ve çocuğu ortadan kaldırmak pahasına onda yalnızca büyümesi gereken şeye hitap eder. Demokrasi ise insanda çocuğu şımartır. Çünkü o ona yetişkin muamelesi yaparsa onu sıkacağından korkar. Öğrencinin yetişmesini isteyen cumhuriyetçi hiçbir çocuğun çocuk olarak hayranlık verici olmadığını söyler. Demokrat ise sonuçta kocaman çocuklar oldukları için bütün insanların sevimli olduğunu düşünür. Bu daha kaba bir biçimde şöyle de ifade edilebilir: Cumhuriyet çocukları sevmeyiz. Demokrasi ise yetişkinlere saygı göstermez.

Cumhuriyette toplum, birinci görevi yalnız başına kendi tabii ışıkları ile her konuda yargıda bulunma gücüne sahip yurttaşlar yetiştirmek olan okula benzemelidir. Demokraside ise okulun kendisi topluma benzemelidir. Okulun ilk görevi onda iş pazarına adapte olmuş üreticiler yetiştirmektir. Bu durumda onda “hayata açık bir okul” veya “seçime, isteğe bağlı bir eğitim” talepleri ortaya çıkacaktır. Cumhuriyette okul, duvarlar ve özel yönetmelikler arasında kapalı bir yer olmak zorundadır. Çünkü bunlar olmazsa okul, onu her biri farklı bir yöne çeken sosyal, politik, ekonomik veya dinsel kuvvetler karşısında bağımsızlığını (yani laikliğini) kaybedecektir. Biri insanı ortamından bağımsız kılmaya, diğeri ise onu onunla bütünleştirmeye çalışan iki okul aynı okul değildir. Böylece cumhuriyetçi okulun şöhretini, aydın işsizler teşkil edecek, buna karşılık demokratik okul rekabet gücüne sahip bir aptallar topluluğu yetiştirecektir. Her birinin kendi zayıflıkları var.

Cumhuriyet okulu sever (ve onu yüceltir) Demokrasi ise okuldan korkar (ve onu ihmal eder). Ama her ikisinin de en çok sevdikleri veya korktukları şey, okulda felsefedir. Bir cumhuriyeti demokrasiden ayırmanın en emin yolu; üniversiteye giristen önce felsefenin lisede öğretilip öğretildiğine bakmaktır. Görülecektir ki Avrupa’nın en demokratik bölgesinde, yani Protestan dinine sahip kuzey bölgesinde son sınıflarda onun yerini tutan dinsel eğitimidir. Demokratik eğitim sistemleri, felsefeyi, seçimlik bir ruh eğitimi tamamlayıcı-

sı olarak görür. Ona göre bu eğitim, gerçekte papazlarla şairler arasında paylaştırılması gereken bir eğitimidir. Cumhuriyette ise, amacı öğretileri sergilemek değil, problemler yaratmak olan felsefe mecburi bir ders konusudur. Cumhuriyette, öğrencilerin toplumsal kökeni ne olursa olsun, aydınları organik bir bağla topluma bağlayan okul, özellikle felsefe dersidir.

Cumhuriyet, felsefi bir kavram olduğu için, ebedidir, sonu yoktur. Tarihte sonsuz olarak devam eder. Onu ileriye götüren de bu sonsuzluğun kendisi, bu kendi kendinden memnun olmamadır. Demokrasi ise sosyolojik bir olay olduğu için kendi aynasında kendini güzel bulabilir.

Bu kendinden memnun olma -ki sık sık rastlanan bir şeydir- etnosantrik, fakat etkili bir propagandaya imkân verir. Kendisini aşılmaz bir şey olarak gördüğü için bir demokrasi belli bir vicdan huzuru ile kendisini bir model (modele) olarak sunar. Buna karşılık kendisini kusurlu ve düşlediği evrensel cumhuriyet bakımından daima özel bir durum olarak gördüğünden bir cumhuriyet, her zaman ancak bir örnek (exemple) olmak zorundadır.

İLETİŞİM-KURUM

Kanaatin yasa hükmünde olduğu demoraside, değer verilen paradır. Kanaat meydana getiren araçlar gerçekten gitgide daha pahalı olmaktadır. Onda imge, kavramın ayağını kaydırmakta, sözel olan yazılı olana hakim olmaktadır. Bir demokrasinin seçim kampanyalarında afiş, adayın ucuza mal olan beyaz üzerine siyah yazılmış görüş ve düşüncelerini değil, pahalı olan renkli resimlerini sergiler. Bundan dolayı demokraside reklamcı politik sorumluya, yani kural olarak seçimden sonra hareketlerini basın-yayın vasıtalarının şantajına göre ayarlamak zorunda kalan kişiye emretmektedir. Politikacı demokraside politikasını bu politikalarla ilgili verilebilecek veya verilemeyecek olan imgelere göre düzenler. Bunun için o kararlarını her hafta kendisine, kendisinin ve başkalarının popülarite oranlarını gösteren kamuoyu adli barometrenin derecelerine göre ayarlar: Bir televizyon kanalının yöneticisinin programındaki arzını, televizyon kamuoyu yoklamalarının sonuçlarının ortaya koyduğu talebe göre ayarlaması gibi!

Cumhuriyette davranışları düzenleyen, bir çıkarlar uzlaşmasından başka şey olan, ilkedir. Örneğin bir siyasal parti, iktidarı ele geçirme ve sürdürmenin aracı değildir: O, bir yüze veya belirsiz bir vaade değil, bir programa uyar. Eğer egemen (yani halk), oy vermek suretiyle kendisiyle sözleşme yaparsa, bu parti sözleşmeye uymaktan sorumlu kabul edilecektir. Eğitimi, enformasyon vermekle veya şeylerin ilk nedenlerini araştırmayı son dünya haberleriyle karıştırmadığı gibi cumhuriyet, oy verme (suffrage) ile yoklamayı (sondage), devlet ile toplumu birbirine özdeş kılmaz. Çünkü halkla kitleyi, kurumsal olanla isterik çığlıkları birbirine karıştıranlar sonunda adaletle linç etmeyi birbirine karıştırırlar. Cumhuriyette olması gerekenle olan, kalması gerekenle geçmesi gereken birbirine karıştırılmaz.

O halde demokraside ana kavram, iletişimdir (communication). Cumhuriyette ise kurum (institution). Cumhuriyetçi terminolojide okul müdürü (instituteur) veya müdiresi kavramının, bu işin bizzat kendisi gibi saygı uyandıran bir kavram olması, buna karşılık demokraside utandırılacak bir şey olması hayret verici bir şey değildir. Kutsal dörtgenden -kara tahta

veya küçük ekran- iki ayrı tür terminoloji çıkar: Her rejimin kendi yüceliği vardır: Hayat veya diplomanın yüceliği. Gazeteci, reklamcı, şarkıcı, aktör, işadamları bir demokrasinin rehberlerini teşkil eder. Öğretmen, yargıç, bilim adamı ve hatta görünüşte paradoksal olmakla birlikte subay, cumhuriyetin rehberlerini oluşturur.

Bir demokrasi kendisini çevreleyen gürültü patırtı içinde rahatça yaşayabilir. O, bundan uzun vadede tamamen kendi kendisine bir düzenin çıkacağına emindir. Cumhuriyetinde ayırım (distinction) veya ayırt etme (discernment), sessizlik kaleleri ve plajları gerektirir. Birincisi bir gürültü iyimserliği, ikincisi ise bir sessizlik iyimserliği olarak tanımlanabilir. Bugünlerde gürültünün adlandırıldığı gibi "müzik şöleni" veya "bayramı" bir demokrasinin felsefesini temsil eder. Bir dakika sessizlik ise bir cumhuriyetin ruhunu ortaya koyar.

Cumhuriyetin birincil erdeminin hafıza olmasına karşılık, demokrasinin gücü unutmada yatar. İnsanın insanı yaptığı yerde, doğan her çocuk 6000 yaşındadır. Eğer elinizde tarihten başka bir şey yoksa, geçmişten kendinizi ayırmanız, kendi kendinizi sakatlamazsınız. İnsanı yapan Tanrı olduğunda ise, Tanrı onu her doğuşunda yeniden yapar. O macerasına sıfırdan başlar. Cumhuriyetinde bundan dolayı en büyük değer kütüphaneye, demokraside ise televizyona verilir. Çünkü kütüphanelerin, kendilerine ibadet edilmesi kültürü belirleyen büyük ölümlerin saygıdeğer mezarlıkları olmasına karşılık, televizyon zevkli bir biçimde zamanı öldürür. Cumhuriyet bir kütüphane gibi, yaşayanlardan çok ölümlerden meydana gelir. Oysa demokraside televizyonda olduğu gibi, yaşayanlara bilgi vermek hakkına sahip olanlar yalnızca yaşayanlardır. Her sistemin mahzurları vardır ve bunlar tartışma konusudur.

EŞİTLİK

Cumhuriyet, eşitlikçi (egalitariste) olmaksızın eşitliği sever. Çünkü kabiliyet ve çabaları göz önüne almaksızın koşullar ve ödülleri aynı seviyeye getirmeye çalışan adalet değildir, hıncıdır. Söz konusu olan, bunları oranlamaktır -her zaman geçerli olan bir formülü olmayan ve daima zayıf olan çözümü adalet uğruna bitmez tükenmez mücadeleyi gerektiren ebedi problem- Buna karşılık demokrasinin programında toplumsal eşitlik yoktur. Onda ekonomik eşitsizliklerin yaratmış olduğu problem ne kadar aşılacak istenirse o kadar çok ve o kadar yüksek sesle insanların özgürlüklerinden söz edilir. Eşitlik kavramından demokrat sadece kanun önünde eşitliği anlamakla yetinebilir. Ancak cumhuriyetçi ona zorunlu olarak maddi şartların belli bir eşitliğini ekler. Ona göre bu olmaksızın yurttaşlık antlaşması sahte bir paylaşmadır. Her gün kaldırımlarda binlerce parayanın veya toplumdışı yoksulların ölmesi, Hindistan'ı gerçek bir demokrasi olmaktan alıkoynamaz. New York'ta binlerce evsiz barksızın veya esrarkeşin kışın parklarda uyuması, fakirlerin ve zenginlerin aralarında hiçbir benzerlik olmayan kendi hastaneleri ve okullarının olması özgürlük heykelinin dünya çapındaki ve haklı şöretine bir halel getiremez. Gelirler veya ücretler arasındaki oranın bire elli olduğu bir memlekette artık cumhuriyetten bahsedilemez; ama demokrasiden bahsedilebilir. Cumhuriyetçi ideal, belli bir oran duygusunu şart koşar. Tesadüfen halkın öğrenmiş olduğu büyük sanatçıların veya günün güçlülerinin büyük gelirleri parasız bir demokraside ancak bir omuz

silkmesine sebep olur. O bunu teşebbüs hürriyetine verilen basit bir fide olarak yorumlar. Buna karşılık lüks yığınlarını veya imtiyazların artmasını kınamak, bir cumhuriyetçi için Isparta hayat tarzını veya çileciliği övmek değildir. Yoksulluk bir demokrasiyi üzer; ama bir cumhuriyeti sarsar. Birinci, maksimum bir dayanışma ve birkaç bağış ister. İkinci, minimum, bir kardeşlik ve birçok kanun. Birincinin vakıflara havale ettiği şeyi, ikinci önce bakanlardan talep eder.

Bu iki duyarlılık, güven verici ideolojilere de çevrilebilir ve büyük atalarla birlikte şu tekrar edilebilir: Sosyalizm ve liberalizm sonuna kadar götürülmüş cumhuriyet ve demokrasidir. Yalnız son derece doğru olan bu karşılıklı, "Globe" okuyucularına modası geçmiş görünecektir. Çünkü sosyalistlerin, yani "şu eski cumhuriyetçiler" in kendileri artık genç ve farklı bir grup olarak ortaya çıkmak istediklerinden, onlarda toplumsal eşitsizlikler teması "insan hakları" sloganının arkasına geçmektedir.

Bir cumhuriyetçi, insanı yurttaştan ayırmaktan kaçınacaktır. Çünkü bir insana politik haklarını veren, siteme ait olmalıdır. Bireyin artık bir yurttaş gibi değil, basit bir özel şahıs olarak ele alındığı andan itibaren, ufukta kölelik -ve hemen arkasından kanunların yokluğu demek olan keyfîlik- kendini gösterir. Cumhuriyetinde özgürlük bireylere ancak kanunların gücüyle, yani devletle gelir. Demokratların sadece "insan hakları"ndan bahsetmeleri, buna karşılık cumhuriyetçilerin her zaman buna "yurttaşlık" haklarını eklemeleri hayret verici değildir. Bu onların gözünde bir şarttır, bir tamamlayıcı şey değil. Nasıl ki yine bir cumhuriyetçinin gözünde laiklik hoşgörünün şartı olup onun karşıtı değilse.

Ancak bu, özel hayatında ve çoğu kez, zamanın havasına boyun eğmeyen cumhuriyetçinin "bireyci", toplumsal olanın baskısına boyun eğen demokrasinin ise "toplumcu" olmasına engel değildir. Demokrasinin savunduğu bireycilik, o zaman, bireyleri olmayan bir dünyanın ruhu, koyunun tinsel çeşnişi olur. İstatistik, aydın kanaatten daha emin bir biçimde sıradan kanaati destekler ve yüceltir. Farklılığı yücelten, sıradan insanlar ve Ortodoksilerle alay eden, özgürlüğü "istediğini yapma" olarak tanımlayan farklılıklar bazen kendi aralarında birbirlerine, özgürlüğü iyi düşünmek ve gerekeni yapmak olarak tanımlayan ölçülü zihinlerden daha fazla benzerler. Rabelais'in "Theleme"si düşünüldüğü yerde değildir.

Bireyler arasındaki ayrılıkları ortadan kaldırmak, öyle bir dünya idealidir ki bu dünyada tartışmanın, tartışan hasımlara sonuçta aralarındaki sivri görüş farklılıklarını törpüleyerek bakış açılarını uzlaştırma imkanı verdiğinde faydalı olduğu söylenir -sanki demokrasi bize başkalarına karşı bu ödevi, yani onunla uyuma ödevini empoze ediyormuş gibi.- Cumhuriyetinde ise aralarındaki görüş ayrılıklarını açıklığa kavuşturmak, hatta karşılıklı saygı içinde onları keskinleştirmek için, tartışmanın yararlı olduğu düşünülür. Cumhuriyetçinin parolası "uç görüşler beni ilgilendiriyor"dur. Demokrasinin ki ise "aşırı olan her şey, değersiz"dir. Cumhuriyetçinin hedefi, uygunsuz olanı kibarlıkla birleştirmektir. Her şeyden önce rahatsız edici (incommode) zihinlere ihtiyacı olan bu rejimin kendisinin rahatsız edici olduğu anlaşılmaktadır.

HOMO REPUBLICANUS & HOMO DEMOCRATICUS
Toplumsal mutabakatla (consensus) çalışan demokrasinin sı-

kıntısını gidermek için sık ve moda şeyler olarak vardır. Moda onun konformizmini renklendiren bir gölge ödevi görünür. Aşırı mağrur ve yüce ruhlu Stendhal, cumhuriyetçinin en iyi örneğidir. Dostu Merimee ise derin bir demokrat. Ve Hugo cumhuriyetçi, Sainte -Beuve demokrattır. (Flaubert ne biri ne diğeri) Yoksulların dostu, demokrasinin açık savunucusu ve sonuna kadar toplumun çoğunluğunu arkasında bulmuş olan III. Napoleon'a hayır demek için biraz "Senyör" olmak lazımdı. Azınlıkta kalan bir cumhuriyetçi öfkelenir, köpürür, azınlıkta kalan bir demokrat ise çöker, yok olur.

Bugün "kim, nedir"den daha revaçta bir grup oyunu olmaz. Joxe ve Chenement cumhuriyetçi mi? Lang ve Jospin demokrat mı? Chevenement Okul'a saygısını gösterdi. Fakat Joxe devlet okullarında başörtüsünü rahatça kabul etmektedir. Hiçbirşey basit değil. Mitterrand zor durumlarda cumhuriyetçi, işler yolunda gittiğinde ise demokrat görünüyor (tersinden daha iyi) . O iki başlı Janus gibi. Bugün Elyee'de rahat günlerinin keyfini çıkarıyor. Michel Rocard demokrat bir tip. İktidar koridorlarında her tarafta cumhuriyetçiler gerilemiş durumdadır. Genel kural, cumhuriyetçi ekonomiden hoşlanmaz. Ekonomi de ondan hoşlanmaz. Maliye müfettişlerine gelince, onlar demokrasiye bayılırlar. İdeal olarak ekonominin peşinden koşmanın insanı çabucak idealin kendisinden ekonomi (fedakârlık) yapmaya götürdüğü bilinmektedir. Bunun tersine hesap yapmasını bilmemek de insanların alın terlerine önem vermektedir. Fazla economicilik cumhuriyeti öldürür mü? Gereğinden az da öldürür. "Le Monde" uzun zaman "Cumhuriyetçi" oldu. "Liberation" ise ta baştan beri "demokrat" bir gazetedir. 68 kuşağına bağlılığından ötürü bir tür doğuştan anti cumhuriyetçi bir gazete.

Bundan uzun kış geceleri için eğlenceli bir küçük karakter tahmin etme oyunu çıkabilir. Tiplerin karşılıklı olarak birbirileri içine nüfuz edişi o kadar güçlüdür ki bir doğruyu ifade etme anında yanılığa düşeceğinizden emin olabilirsiniz. Ama şunları gözlemenin cazibesine nasıl direnilebilir. Cumhuriyetçinin en iyi olduğu şey, yazı; demokratinki ise sözdür. Biri insanları (erkekler veya kadınlar) araya mesafe koyarak ayartır. O, soğuk biridir. Sadık, ancak bencil bir varlıktır. Diğeri sıcakkanlıdır. Kendisiyle daha kolay ilişki kurabilir. Herkese ve hemen zevkli anlar sunabilir. İnsana yakındır; ancak havadirdir. Topluluk önünde konuştuğunda cumhuriyetçi tumpuraklı veya kırıcı görünür. Söylediği doğru olabilir; ama sahte görünür. Demokrat, neşeli ve espirilidir. Belki söylediği doğru değildir; ama öyle görünür. Demokrat için, eseri liste başı olan biri, tamamen kötü olamaz; tanınmamış bir yazar da gerçekten iyi olamaz. Cumhuriyetçi de 50 en iyi eser listesinde yer alan kitapları okuyabilir; ama aşağıdan yukarıya Cumhuriyetçi kadın düşmanı mıdır? Demokrat da erkek düşmanı mıdır? Cinsel basmakalıplar kültürümüz için tehlikelidirler, kutuplar ise aydınlatıcı. O halde şöyle diyelim: "Homo Republicanus", erkek türünün kusurlarını taşır; buna karşılık "Homo Democraticus" kadın türünün meziyetlerine sahiptir. Cumhuriyetçi için özellikle geçip giden, gücü kemiren ve tahrip eden zaman önemlidir. Bunun sonucu iş sıkıntısı, gerginliktir. Bütün bunlar kendi kendine olduğu için cumhuriyetçi gerginleşir. Demokrat için ise önemli olan havanın nasıl olduğudur. Ona göre endişeye mahal yoktur, çünkü mevsimler birbirini izleyecek ve yağmurdan sonra güneş ortaya çıkacaktır. Çarşıdan sonra da blujin. Savaşın sonra barışma

gelecektir. Demokrat savaşa o kadar az inanır ki ilk silah atışı ile birlikte barışa hazırlanır. Bu, bunalım döneminde tehlikelidir. Acaba akıllı kim, deli kim? Bunu nasıl bilebiliriz? Bu ikisini birleştirmek gerekir. Bu tehlikeleri azaltacaktır. Merak etmeyin; hayat bunu oyun oynar gibi kendi kendisine yapmaktadır.

SİSTEMLERDEKİ KAYMALAR

Politik konuda güzelliklerin değerlendirilmesi hiç tavsiye edilemez. Anormallikler, korkunç şeyler üzerinde durulması tercih edilir. Bu nedensiz değildir: Onların bize şeylerin temelini, aslını açığa vurdukları söylenir. Bir cumhuriyet patolojisi vardır. Geçen yüzyılda Hippolyte Taine, yani çağdaş solcularımızın en az okuyup, en çok zikrettikleri yazar, geometri zihniyetinin bozduğu, bir insan kavramı adına gerçek insanları küçümseyen, buz gibi acımasız Jakobin hakkında her şeyi söylemiştir. Bu "iğrenç teorisi", "bu lise öğretmeni" canlı bir halk düşmanıdır. Onun geçmişine bakın: Kuru, zayıf, şüphe dolu, gözlerinin derinliklerinde bir giyotinle doludur. Konuşmasına bakın: Her şeyi açıklar; ama hiçbir şeyi anlamaz. Bu tutucu karikatürde her şey yanlış değil. Gerçekten hasta bir cumhuriyetin varacağı yer kışla, hasta bir demokrasinin sonu genelevdir. Huzursuz, rahatsız cumhuriyetlerin yolunu otoriteci eğilimler, uysal demokrasilerin yolunu ise demogojik eğilimler gözler.

Sistemlerdeki kaymaları karşı karşıya koymak uygun olacaktır. Ama her modelin karıştırları burada sahte bir simetri olduğunu haykıracaklardır. Bugün cumhuriyetçi modelin eleştirisinin, hastalığından hareketle yapıldığı bir gerçektir. Böylece onda ilkelerin sağlamlığının davranışların katılığı, tutarlılık iradesinin baskıcı zihniyeti, mantığın dar düşünceliğini gizlediği ortaya konmak istenecektir. Suçlanan cumhuriyetçi ise yapılan iltifatı demokratın kendisine çevirmekte yarar görecektir. Beni mağrur mu biliyorsunuz? (Avrupa'nın bütün ağızlarında "Fransız" olanla en sık birleştirilen sıfat.) Ben de sizi pek mezhebi geniş buluyorum. Ben mi dogmatığım, genç adam. Aynada kendinize baksanıza, sizden daha fazla her çiçeğe konan olabilir mi? Gevşekliliğinizi gizlemek için yumuşaklığınızla (souplesse) övünüyorsunuz. Gerçekçi kim, siz mi? Herhalde çıkarıcı, fırsatçı demek istiyorsunuz. Siz beni kavgacı ve yobaz mı görüyorsunuz? Ben de sizi kaypak ve firdöndü buluyorum. Karşılıklı olarak yapılan bu iltifatlar her iki kampa saflarını sıkılaştırmak imkanını vermektedir. Bunun sayesinde her biri komşusunun çarpıtıcı aynasında kendisini güzel bulmaktadır. Patolojik örneklerle dayanılarak yapılan tartışma, narsizmin klasik bir hilesidir.

Cumhuriyetin korkunç biçimlerinin bugün demokrasininkilerden bin defa daha fazla alaylara yol açması bir tesaadüf değil. Alayların oranı, kuvvetlerin oranını ifade etmektedir. 1989'un Fransa Cumhuriyeti'nde, cumhuriyet azınlıkta kalmıştır. Bir demokrat için de azınlıkta bulunan daima çirkindir.

ESKİ-YENİ

Demokrat yenmiştir. Cumhuriyetçi bugün artık ancak artçı savaşlar veriyor görünmektedir. Ancak nakavtla alınan bu zafer, bir maçın sonunu belirlememektedir. Şu basit nedenle ki ortada bir dövüş olmamış, sadece ayaklarımızın altında bulunan tektonik plakaların bir kayması olmuştur. Ulus, cum-

huriyetçi olarak konuşmaya devam etmekte, toplum ise demokrat olarak davranıp düşünmektedir. Norm ile kültür, Fransa tarihiyle Fransızların hayatı arasında bir kopukluk (decalage) ortaya çıkmıştır. Protokol ile gerçek alışkanlıklar arasındaki bu frekans farklılığı öğrenci ve öğretmenlerin kararsızlıklarını açıklamaktadır. Başörtüsü ile ilgili anketlerin gösterdiği gibi 45 yaşından büyük Fransızların üçte ikisi cumhuriyetçi olarak davranmak şansına sahipken 25 yaşından küçük Fransızlarda ise demokrat davranma şansı üçte ikidir. Cumhuriyet eskiden kalma bir kavram gibi görünmektedir. Laik okul da öyle. Her ikisi de sevimli değiller. Etraftaki her şey bize insan haklarından, borçsuz alacaklardan, zahmetsiz zevklerden söz ederken onlar, ödevler içermektedirler. Kural-sız bütünleşme. Demokratlar gençliği ilkelere tercih mi ediyorlar? Bu yeni bir haber değil. Devir yüksek olanın değil geniş olanın, gri gömleğin değil, apoletlerin devri. Zamana uygun yaşamak lazım. Başka bir çağdan kalma ise, yasanın önemi fazla değil. Bundan dolayı 1989 da, Fransız kavramının doğuşunu Amerikan biçimleri altında kutladık ve herkes Goude tarafından düzenlenen geçit resminde demokrasinin tanımlanmasını, cumhuriyetin yerin dibine batırılmasını alkışladı. "İki yüzüncü yıldönümümü benden çaldılar?" "Hayır! benden cumhuriyetimi çaldılar."

Niyetle sonuç arasında bir kopukluğun ortaya çıkmış olduğunu söyleyelim. 1981'de muhteşem bir serüven olan "sosyalizmle özgürlüğü barıştırmak" için yola çıkmış olan solun yaptığı şey sonuçta Raymond Barre ile Harlem Desir'i barıştırmak oldu. Bu övgüye değer bir şey; ancak gerçekte hiç de fevkalade değil. Çünkü onlar gerçekte küs değillerdi ki (Barış, anlayış içinde olmak, Borsa'ya hiçbir zaman zarar vermemiştir) Cumhuriyetçi partinin çocukları, sosyalizm adı altında liberal demokrasiyi göklere çıkarıyor ve uyguluyorlar. Michelet, Tocqueville'i doğurmuştur. İyi veya kötü, bu olayın açıklanması gerekir.

Cumhuriyetçi modeli kendi evinde güç duruma düşüren bunalımları, değişimleri, başkalaşimleri, yıkılmaları, aşılması buradan ayrıntılı olarak tekrar ele almayacağız. Sosyologlar işlerini iyi yapıyorlar. Kavramın inşeye, babanın "pup"cu çocuklarına, kamusal olanın özel kültürlere yerlerini terk etmeleri şüphesiz toplumsal bir olaydır.

KÜLTÜRLEŞTİRME

Fransa'nın dünyadaki maddi, nesnel ve ölçülebilir zayıflamasını hatırlamanız gerekir. Bu olay, her şeyi arkasından sürükleyen Amerika'dan esen rüzgarlara yolu açarak koruluğumuzun eski çitlerini yerle bir etti. Soft'un hard'ı kovduğu gibi, santiaglar galoche'ları, kompakt distler 45'lik plakları, faks belinogramı'ı kovdu. İnsanın kendisinin olanı başka olan, yabancı olanı kendisinin olanı gibi yaşadığı durumları tasvir etmek için sosyologlar "kültürleştirme" (acculturation) deyimini kullanıyorlar (eskiden filozofların "yabancılaşma" (alienation) dedikleri gibi). Anlaşıldığına göre bir ilk kuşak ürünü mal gibi teknolojik bakımdan demodeleşen cumhuriyet, kendisini icat edenlerce artık yabancı ve tuhaf birşey, biraz komik bir folklorik unsur gibi hissediliyor. Bunun nedeni üniversitede felsefenin yerini sosyal bilimler almış olması değil veya sadece o değil; St. Michel Bulvarı'nın köşesinde, Soufflot Sokağı'nın iki yanındaki Maheu ve Capulade (lokan-taları)'nın yerini Free Time ve McDonald's dükkanlarının al-

mış olması. Şehinsel dekorun biçimlerinin öğretilen şeyin içeriği, yenen şeyin inanılan şey, duyulan şeyin beklenen şey üzerine etkisi sanıldığından fazladır.

Fransa tarihine Atlantik-ötesinin self servislerinden bakan entelektüel "establishment"ımız sabit fiyatlı münüleri-mizi kavramamaktadır. Bundan dolayı o el çabukluğu ile (Michelet'in) "Fransız Cumhuriyeti Üzerine"sini (Tocqueville'in) "Amerikan Demokrasisi Üzerine"siyle yer değiştirmiş-tir. Şu saf, şu şamataçı Michelet'e sırtını dönerek Tocqueville'den halka 1789'u takdim etmesini, yani Fransız Devrimi'ni ve Cumhuriyet'i, demokrasinin dünya çapındaki gelişim tarihinde basit bir yerel aşama olarak açıklamasını istemiştir. (Bu devrimi ve cumhuriyeti parantez içine alan bir açıklamadır) Basın yayını "establishment"ımız Amerikan Savunma Bakanlığı'nın bir memuru olan M. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu"nu baş sayfada basmaktadır; o Fukuyama ki "Milli Menfaat" (National Interest) adlı dergide (Böylece bir ad taşıyan bir Fransız dergisi düşünebilir misiniz? savaş sonrasında Paris'te Kojeve'in ve onun arkasından bir sürü Fransız filozofunun çok ince bir şekilde söyledikleri şeyi çok kaba bir biçimde İngilizce söylemekten daha fazla bir şey yapmamaktadır. Politik "establishment"ımız solcu bir hükümetin, okul sorununu parlamentonun değil de bakanlar kurulunun önüne getirmesini bir ilerleme olarak görmektedir. "Hukuk devleti" hoş, "egemen halk" ise demode görünüyor. Demokrasinin söz sözü "yargıçlar yönetimi" değil midir? "Bağımsız idari otoriteler" her tarafa nesnellik ve tarafsızlığın teminatı değil midirler? Yargıcın yasayı uygulamak, yurttaşın ise onu koymak için var olduğunu düşünen safdil, çok arka-ik değildir? Durum tersinedir.

DEVLET

Devletin ve devlet kavramının içerdeki çöküşünü hatırlamak gerekir. Devlet tekellerine karşı savaşıma görüntüsü altında kamu hizmetlerinin gerilemesi, özelleştirme ile, özel kişi ve kurumlara bırakılan bilim ve sanat koruyuculuğu ile, kültürel faaliyetlerin özel teşebbüsçe desteklenmesi (sponsoring) ile, devlet televizyonlarını özel televizyonlara uydurma ile aranan kurtuluş ve geniş olarak tasvir edilmiş olan benzeri nice yeni şartlara uydurmalar. Cumhuriyet güçlü değil; fakat onurlu bir devlet ister. Bütçe kaynakları azalıp onur pahallaştığında, daha iyi olduğu söylenen demokrasi pazara hakim olur. Bu bir seçim değildir, otomatik bir sonuçtur.

XVIII. yüzyılın akli ve tümelinin bunalımını, Hiroshima ve Çernobil'i ve bunlarla birlikte Condorcet'in mutlakları ile onun Fransa'da ilk kez cumhuriyetçi manifestoyu 1791 yılında ilan etmiş olan ve kendisine safça bir biçimde "Hakikatın Dostları Derneği" adı verilmiş olan düşünce kulübünün bütün varsayımlarını görelileştirmiş olan Levi Staus, Freud, Nietzsche ve Marks babayı hatırlamak gerekir. Bu arada aile ve iyi duyguların geri dönüşünü, nidenin mantık, hümanitarizmin hümanizm üzerine kazandığı zaferini, tabibin gördüğü rağbete karşı militanın gözden düşmesini, dernek hayatının yeniden canlanmasına karşı partinin ortadan kalkmasını da unutmayalım.

Anti-merkeziyetçiliği, eşrafın geri dönüşünü, taşra feodallerinin kazandıkları yeni şöhrat ve itibarı, Maurras'ın soldan geri dönüşü, "bölgecilik'i, "farklılık hakkı"nı hatırlamak gerekir. İhtilal öncesi rejiminin (Ancien Regime) ve

onun "çeşitlilikler"inin yeniden saygınlığına kavuşturulması, eğitimde bölgecilikğin ortaya çıkışı, genel müfettişlik gibi ulusal sınavların da el altından terk edilişi, kısaca "eğitim toplulukları"nın hizmetine bir kurum olarak okulun sulandırılması hatırlamak gerekir. Özellikle ve öncelikle Avrupa'dan, bizim güzel zenginler mesihçiliğinden söz etmemiz gerekir.

Bu kocaman ve yumuşak mide, oldukça az fark ediliyor. Çünkü içinde bulunmaktayız ve faaliyeti de yavaş. Toplulukların mide suları sessizce Avrupa tarihinin özel şartlarından kalmış olan çeşitli artıkları eritmektedir. Oldukça tuhaf bir karşı-kültür olarak cumhuriyet bu artıklardan biriydi. Onun hazmı demokratik olarak gerçekleşmekte: Çoğunluğa dayanılarak, devletin egemenlik alanının daraltılması ve kanun koyucunun hiç kimseye hiçbir şeyden dolayı hesap vermek zorunda olmayan teknokrata boyun eğdirilmesi yoluyla. Bu yeni bulamaç uygun olacak mı? Laik doğulmadığı gibi cumhuriyetçi de doğulmaz; cumhuriyetçi olunur. Aynı nedenlerle öyle olmaktan çıkılabilir de. Cumhuriyet bir kader (predestination) değil, bir durumdur (situation). O çaba ve uğraşla kazanılır ve eğer bunlar gösterilmezse kaybedilir. "Avrupa'nın bütünleşmesi"nin, onun ayakkağı içine bizim haysus devrimimizin giderek koymuş olduğu çakıl taşını çıkarıp atmanın en iyi tarzını ifade edip etmediğini gelecek gösterecektir. Bölgeler, sermayeler ve itaatler Avrupası'nda kıtanın ilk ulus-devleti geri kalmış bir devlet olmakta. Bir toplumun sadık kulların itaati veya tüketicilerin iştahı üzerine değil, yurttaşların özerkliği üzerine dayanması için Tanrı'yı başkanlık mevkiinden uzaklaştırdık diye kendimizi ileride sayıyoruz. Tanrı her tarafta papazları ve tüccarları (traders) ile iyilikle veya zorlukla geri döndüğünde, öncü olan arkadan gelmek durumunda olacaktır. Rekabetçi görünebilmek için Fransanın hayat tarzını değiştirmesi bir çeşit yumuşatması mı gerekecek? Başkenti Brüksel olan bir cumhuriyet, çok rahatsız edici değil mi?

BİREY-YURTTAŞ

Sokaklarda gitgide daha az yurttaş, buna karşılık evlerde gitgide daha fazla bireyler gerektiren liberal ülke modeli, bir ilkelere değil, açgözlülükler topluluğunu hedeflemektedir:

"Eppur si Muove." Bankacılar Avrupa'sını, yani var olan tek Avrupa'yı ümidi ancak şölenlerimizde parlayan işçiler Avrupası'nın ocak mavisini ile giydirmeye kalkmak, gerçekten kaçmak değil midir? Fransız solu, Avrupa binasının yerine, yeni bir toplum inşa etme projesinin terk edilmesinin -çünkü bu proje bir aşk gemisi olarak katı gerçeğe çarpıp tuzla buz olmuştur- zihinlerde bıraktığı boşluğu doldurmak üzere bir başka efsaneyi geçirdi. Belki de onun seçme imkanı yoktu. Fakat bu bir tuzaktır. Eğer sosyalistler iyi Avrupalı olmak isterlerse, kötü sosyalistler olacaklardı (ve tersi).

İyi cumhuriyetçi olmamız ve ortağımız olan ülkelerden iyi öğrenciler olarak liberal demokrasinin alfabesini öğrenmek yerine onlara (laik ve demokratik) cumhuriyetin ilk bilgilerini teklif edecek kadar akli başında ve cesur olmamız yetersizdir. Avrupa'nın bugün ihtiyacını duyduğu en önemli şey, bireylere yurttaşlık onurunu tekrar vermektir. Eğer kamusal alan, artık bunu onlara vermezse onlar bunu başka yerde aramaya koyulacaktır. Çünkü sembolik referansları olmayan toplumsal bağ olmaz. Herkesin ortak devleti kendi referansını kaybetmeye doğru gider gitmez, kiliseler ve kabileler bu

birleştirici işlevinde onun yerini alırlar: Boşluk doldurma meselesi. Bir cumhuriyet, ayaklarının ucuna basarak alanı terk ettiğinde, onu yerini dolduracak olan özgür ve muzaffer birey değildir, genel olarak papazlar sınıfı ve mafya grupları, bireyi iterek devletin yerini alacaklardır. Politik iktidarın her ahlaki düşüşü, dinsel otoritelerin politik ilerleyişi ve para fedodalarının yeni bir küstahlığı ile ödenir.

Çünkü duygu yetmez; kişisel özgürlüğü "kurumlar", akılcı iradeye "bağlılıklar" (appartenances) gereklidir. Onlar, iskeletleri olmazsa çökerler. Kulsız ve disiplinsiz salt bir acıma ve güzel sözler toplumu, tahmin edilemeyecek acımasızlıklara yol açar. Dün vicdan ve ifade özgürlüğü olarak bireyin özerkliğini tehdit eden, devlet ve onun yasakları (censures) idi. Bugün ise en büyük tehlikeler (yasaklama ve dışarı atma istekleri), "sivil-toplum"dan -işahlar ve gizli hoşgörü-süzlüklerin kargaşası- gelmektedir. Kalbin yasası, kendi başına, gitgide daha hoşgörüsüz ve denetimsiz kudretlerin (basın yayın araçları, papaz sınıfları, bilimler, idare) yükselişine karşı koyamaz. Bugün bireysel özerkliği savunmanın yolu cumhuriyetçi devletten ve ona tekabül eden toplumdan geçmektedir. Politik rejimlerin en imkansızını en zorunlu, en demode olanını en ilerici yapan kaderin garip cilvesi!

CUMHURİYETİN GELECEĞİ

Peki düne ait olan cumhuriyet yarın dönecek mi? Bu, içinden Giuseppe Verdi'nin "Geçmişe dönelim, bu bir ilerleme olacaktır." parolasını mırıldanmayı hiçbir zaman için bırakmamış olan gezegen operamızın ilk 180 derecelik dönüşü olmayacaktır. Gerçekten çağdaş olmak için arkaik olma cesaretini göstereyim. Özgürlük insanları şu büyük nostaljikler, XVIII. yüzyıldan geriye doğru atlayarak Yunan-Roma antik dünyasını canlandırmak suretiyle bütün çağdaşlarını aştılar. devrim öncesi düzenin onların kendilerinin moderniteleri olduğunu hep unutuyoruz. Onlar bu düzeni yeterli ölçüde modern bulmadıklarından eskiyi antik olanla, XV. Louis üslubunu Brutus'un hitabeti ile, Bouchery'yi David'le yendiler. Tarihin ileriye doğru daha iyi sıçraması için bazen geriye doğru adım atması gerekliliği gibi geleceğin yaratılmasının bu tür hileleri vardır.

Dün zarif ve sinik bir liberal kapitalizm ile aptal ve sinik bir devletçi sosyalizm ikilemi içine sokulmak isteniyorduk. Bu seçimi yapmamakla iyi ettik. Birincisi insanda onun gerçekte kültürel alana ait olan özünü tatmin etmemektedir. Ölmekte olan ikinci ise yarışmak için gerekli olan asgari şeyleri bile sağlayamamaktadır. Eğer bugün bizden "homo religiosus"un "biz-başkaları"na karşı koymak üzere "homo economicus"un "ben-kendim"ine katılmamız istenirse cevabımız şu olacaktır: Hayır, teşekkürler, "yurttaşı kabul"ün "biz-hepimiz"i kâfidir. Gerçekten kendi tarzında retrograd olan ilerlemenin bizi iki tür geriye dönüş arasında bir seçim yapma durumunda bırakması mümkündür. Dinsel geriye dönüş veya cumhuriyetçi geriye dönüş. Kabileler veya ulus, papazlar veya lise müdürleri. Bu son durumda Condorcet, Michelet ve Jules Ferry'den televizyonda numaralarını göstermek üzere geri dönmelerini istemek yarımıza olacaktır. Önce bir demokrasi olmayacak bir Fransız Cumhuriyeti'ne tahammül edilemez. Başkaları gibi bir demokrasi olmaktan başka bir şey olmayacak bir Fransız Cumhuriyeti de değersiz olacaktır. ■

KUR'AN'DA AHD

(ANDLAŞMA, VERİLEN SÖZ) -I

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olarak **ahd**, sözlükte "bir şeyi her durumda koruyup gereğini yerine getirmek"¹ demektir. İki taraf arasındaki andlaşma/sözleşmeye de **ahd** ve **ahdleşme** denir.² Tüm Kur'an'da onbeşi Mekki, otuzbiri Medeni döneme ait olmak üzere kırk altı kez geçen **ahd**³, insanın Allah'la ve insanlarla yaptığı önemli, kutsal ve ahlaki bir eylemdir. Bu âyetlerin bir bölümünde Allah'ın Ahdi (Ahdu'llah) şeklindeki kullanımı sekiz kez geçmektedir. Allah'ın Ahdi⁴ deyimi, Ahd'in Allah'a ait önemli birşey olduğunu belirtmek içindir. Birşey Allah ile tamlanırsa çok değerli olur.⁵ Allah'ın Ahdi'ni bozmak, O'na verilen sözde durmamak, gerek Allah'a, gerek insanlara verilen söze aykırı davranmaktır.

Ahd, masdar olarak "bir şeyin yerine getirilmesini emretmek, talimat vermek; söz vermek" anlamlarına geldiği gibi, isim olarak, "emir, talimat, taahhüt, andlaşma, yükümlülük, güvenilir söz..." manalarına da gelir. Ahd'de hem yemin,* hem de kesin söz verme anlamı vardır. Yemin, ahdin dini ve kutsi yönünü, söz verme de ahlaki yönünü oluşturur.⁶

Geçtiği ayetlerin bazılarında Ahd kavramının **Misak** ve **Biat** kelimeleriyle de birlikte bulunduğunu görüyoruz. Kur'an'da kullanıldığı şekliyle **Misak** "Allah-insan arasındaki ezeli ahdin ta-

nımlanmasıdır."⁷ Aslında sözcük olarak misak "yemin ve taahhülle pekiştirilmiş olan akit" dir.⁸

Resûl'ün getireceği, Allah'dan alıp tebliğ edeceği her hükmü yerine getirmek hususunda, Allah adına Elçisi ile yapılan sözleşmeye de, Allah Rasûlü'nün eline el verilerek yapılan ahdleşmeye de **biat** denir.⁹

Kur'an'da, içinde ahd kelimesinin geçtiği ayetlerde Allah ile kulları arasında üç tür özel sözleşme vardır ki, bunlar, Allah'ın peygamberlere, bilginlere ve tüm ademoğullarına karşı ahdi şeklindedir:

1- Allah'ın Peygamberlerden Aldığı Ahd:

Risâleti tebliğ edip, dini ikame etmek içindir.

"Allah, Peygamberlerden Misak almıştı:

- Andolsun ki, size, Kitab, Hikmet verdim; sizde olanı doğrulayan bir peygamber gelecek, ona mutlaka inanacaksınız ve ona mutlaka yardım edeceksiniz, ikrar edip bu ahdimi kabullendiniz mi? demişti.

- İkrar ettik demişlerdi de:

- Şahid olun, Ben de, sizinle beraber şahidlerdenim, buyurmuştu" (Al-i İmran 3/81)

Kur'an-ı Kerim'de, Allah Teâlâ'nın

* Ahd'in yemin anlamındaki kullanımı için bkz. en-Nahl 16/91 ve 95: et-Tevbe 9/75. Kur'an'da ahd'in emanet manasında el-Bakara 2/124' de; tevhid, salih amel ve iman karşılığında Meryem 19/87'de; misak karşılığı olarak ise el-Bakara 2/27 ve 80. ayetlerinde kullanılmaları vardır. Bu konuda bkz. Ebû Abdullah el-Hüseyin b. Muhammed ed-Damigânî (ö. 478/1085), İslah el-Vücu' ve'n-Nezâir fi'l-Kur'an, s. 336, Beyrut-1970).

Sedat
ŞENERMAN

Hız. Adem'e, Hız. İbrahim ve Hız. İsmail'e, Hız. Musa'ya ahd verdiği ifade edilir. (Bkz. el-Bakara 2/125; el-A'raf 7/134; Tâ-hâ 20/115). Bu ahd, çoğunlukla emir veya talimat verme şeklinde açıklanmıştır.

2- Allah'ın Bilginlerden Aldığı Ahd:

Kitabı, insanlara açıklamaları ve Kitab'dan herhangi birşey gizlememeleri içindir. (Bkz. Al-i İmrân 3/187)

Allah'ın yorumlama hakkını ve Elçisi'nin açıklama şeklini esas ve örnek alarak Kur'an'ı, insanlara tam ve doğru açıklamak, Kitabı Mübin'den hiçbir şeyi gizlememek, bilgin kulların, Allah'a verdiği ahd'in gereğidir. Çünkü Allah, seçtiği bu kullarını Kitab'ına da varis kılmıştır:

"Sonra bu Kitab (Kur'an)'ı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bırakmışızdır..." (Fatır 35/32)

Ayrıca Muhammed (a.s)'de, alimlerin, dinde "Peygamberlerin varisleri" olduğunu açıklamıştır.

3- Allah'ın, Ademoğullarından Aldığı Ahd:

Biyolojik yönüyle Allah'ın egemenliği dışına çıkmayan insanoğlunu, kendi iradesiyle de Allah'a kul olmaya, Kur'an'la çağırarak içindir.¹⁰ Bu bir anlamda insanın, Cenabı Allah'ın Rubûbiyetini ikrar etmesi demektir. Allah'ın, insanlarla ahdleşmesi iki yolla gerçekleşmektedir.¹¹

a- ahdleşme konusu olacak şeyi, bir yaratılış gereği olarak varlık yapımıza koyması şeklinde,

b- Vahiy ve peygamberler yolu ile, ahdleşme konusunu bildirmesi şeklinde.

Kur'an'a göre insan fıtratı ile Allah arasında ezelden yapılmış bir mukavele vardır ve dünya hayatı bu muvakelelerin icra yeridir. Kur'an, insanı, bu mukaveleyi unutmamaya ve şartlarını yerine getirmeye çağırılmaktadır. İman, bu ezeli mukavelelerin bir kere daha hatırlanması ve itirafı, dinsel hayatsa mukavele şartlarına uygun bir yaşantının sürdürülmesidir.¹² Kur'an, bu ezeli mukavele konusunda insanların Rablerini bilecek, O'nun hâkimiyetini kabul edecek fıtratta yaratılmış olduklarını şu ayetlerde temsil yoluyla açıklamaktadır:

İNSAN FİTRATI İLE ALLAH ARASINDA GERÇEKLEŞEN AHİD

"Hani Rabbin, Ademoğullarının sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, kendilerini yine kendilerine şahid tutarak

-Ben, sizin Rabbiniz değil miyim? demişti. Onlar da,

-Evet, Rabbimizsin, şahid olduk, demişlerdi.

İşte bu andlaşma, kıyamet günü,

-Bizim bundan haberimiz yoktu, dersiniz, veya

-Daha önce babalarımız Allah'a ortak koşmuşlardı, biz de onlardan sonra gelen bir soyuz, bizi, boşa çalışanların yaptıklarından ötürü yok eder misiniz? dersiniz, diyesin" (el-A'raf 7/172-173)

Burada anlatılan sözleşme şekli, Allah'ın yaratırken insanın içine koyduğu Allah'ı tanıma kaabiliyetidir. Buna fıtrat ahdi denir.¹³

Ayetteki Allah ile insan arasında gerçekleştiğini gördüğümüz bu fıtrat ahdinin içeriği, sıratı müstakim dediğimiz dosdoğru yolun tanımının yapıldığı (Yâsîn 36/60-61). ayetlerinde açıklanmaktadır.

"Ey Adem oğulları!

1. Sakın Şeytanı Rabîlîlah/Mabut tanıyarak ona tapmayın, çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

2. Sadece ve ancak Benî Rabîlîlah/Mabut bilin ve Bana kulluk edin, diye sizinle ahdleşmedik mi?

İşte bu (iki maddedeki hususların tamamı) dosdoğru yoldur."

Bu ezeli yaratılış ahdini hiçbir şekilde inkâr mümkün olmadığına göre; o halde:

"Ahdleştiğiniz zaman Allah'ın Ahdi'ni yerine getirin. Allah'ı, kendinize kefil kılarak sağlama bağladığınız yeminleri bozmayın. Allah yaptıklarınızı şüphesiz bilir." (en-Nahl 16/91)

Allah çeşitli dönemlerde insanlarla ahd yapmıştır. Buna göre Yahudi kutsal kitaplarına Eski Ahid, İsa'dan sonrakilere de Yeni Ahid denilmektedir. Hız. Musa'nın Allah ile İsrail oğulları arasında aracı olduğu Eski Ahde göre, İsrail oğulları, Allah'ın sözünü dinleyip yapılan ahde sadık kaldıkları takdirde, bütün milletlerden üstün "Allah'ın kahinler melekûtu ve mukaddes milleti" olacaklardır. (bkz. Tevrat, Eski Ahid, Çıkış, 19/5-6) Ahdin şartı olarak onlardan on emir'e uymaları istenmiştir. Ahdin sembolü sebt (cumartesi) günü ve ona riayetir. Ahdin gerçekleşmesi için bir takım takdimeler, merasimler ve usuller konulmuştur. Bu İsrail oğullarıyla yapılan eski ahd tarihde Sina Ahdi olarak da bilinir.

Daha sonraki yüzyıllarda Allah, İsa'nın şahsında, insanlıkla yeni bir ahd yapmıştır. Bu Yeni Ahid, Sina Ahdi'ni yürürlükten kaldırmış, fakat insanlığın kurtuluşu için yapılan vaadleri tamamlamıştır. İslam döneminde Allah, emirleri yoluyla ve Elçisi aracılığıyla insanlardan Kur'an'daki Ahdi almıştır. Kıyamete kadar geçerli olacak ahd de budur.

Ayrıca ilk yaratılıştaki "Ancak Sana ibadet ederiz ve ancak Sen'den yardım dileriz." (el-Fatiha 1/4) sözleş-

mesi üzere akıl ve yaratılış olarak, Allah ile insan arasında yapılmış olan ezeli andlaşmayı da hiç unutmamak gerekir.¹⁴ Bu iman ve kulluk antlaşmasını, bir başka deyişle bu yaratılışa ait genel kanunu yani:

"Allah'ın Ahdi'ni hiçbir değere değiştirmeyin. Eğer bilerseniz Allah katında olan sizin için daha iyidir." (en-Nahl 16/95)

İlahi dinler, Allah'la kulları arasında var olduğuna inanılan ahidleşmeye dayanır.¹⁵ Diğer dinleri, Hak Din'den ayıran en belirgin bir özelliktir bu.

ALLAH'LA YAPILAN AHİD SORUMLULUK GEREKTİRİR

Ahid gerçekten sorumluluk gerektirir. Bunu, ahd kelimesinin içinde geçtiği biri Mekkî, diğeri Medeni iki ayetten öğreniyoruz.

"Yetimin malına -ergin çağa ulaşana kadar- en güzel şeklin dışında yaklaşmayın. Ahdi de yerine getirin, doğrusu verilen Ahid'de sorumluluk vardır." (el-İsrâ 17/34)

Bu ayet, İsrâ suresinin yirmi ikinci ayetinden başlayıp, otuz sekizinci ayetin sonuna kadar süren Rabbin, Elçisi'ne vahyettiği en güzel hikmetlerdendir. Bunların hepsi dinin özü, esası, sıratı müstakimin yani dosdoğru yolun ta kendisidir. Ayrıca bunlar, Rahman'ın has kullarının imanlarının eserleri ve onların seçkin özellikleridir.

Kul, nasıl ki ahirette Kur'an'dan sorumlu tutulacaksa; Allah'ın Ahdi'nden de sorgulanacak, mes'ul tutulacaktır.

"Andolsun ki, daha önce, sırt çevirip kaçmamacaklarına dair Allah'a Ahd vermişlerdi. Allah'a verilen Ahd (kendilerinden) sorulacaktır." (el-Ahzâb 33/15)

Kur'an'da iman, yalnızca zihni bir inanma değil, bunun yanında kişinin dini naslarla belirlenmiş olan esaslara uyacağına dair gönüllü bir taahhüdü olarak değerlendirilmek suretiyle iman ile ahd arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. Böylece Kur'an'a göre ahde vefa, iman ederek Allah ile ahidleşmiş ve bu suretle kendisini hür iradesiyle sadakat sorumluluğu ve yükümlülüğü altına sokmuş olan mü'minin ahlaki bir borcudur. İster Allah'a ister insanlara karşı verilmiş olsun, her vaad ve ahd, yükümlülük için ehliyet şartlarını taşıyan bir insanı borçlu ve sorumlu kılar.¹⁶

ALLAH AHDİNE ÇOK SADIKTIR

Buraya kadar geçen ayetlerde gördük ki, insan, Al-

lah'dan başka Rab/İlah/Mabut tanımayacağına dair Allah'a ahd vermiş, Allah da bu konuda kendisinden ahd almıştır; yani muahede yapmışlar, ahidleşmişlerdir. Çünkü insan sadece Allah'a kulluk/itaat/ibadet için yaratılmıştır. Bu yaratılış gayesine uygun olarak da Allah'dan başkasını Rab tanımadığını ispatlamak için ahd vermiştir. İnsanlar Allah'a nasıl ahd vermişlerse Allah da insanlardan ahd almıştır. Yani insanlar, Allah'dan başkasına kulluk etmemeğe, O'ndan başkasını İlah tanınamaya ahdetmişler; Allah da bunun karşılığında, kullarına yardım edeceğini ve dünya hayatından sonraki ahiret hayatında onları cennetlere koymayı ahdetmiştir. Allah'dan daha çok ahdini kim yerine getirebilir?

"Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını -Tevrat, İncil ve Kur'an'da söz verilmiş bir hak olarak- cennete karşılık satın almıştır. Verdiği Ahdi, Allah'dan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse yaptığınız alış-veriş sevinin; bu büyük başarıdır." (el-Tevbe 9/111)

Eğer insanlar Allah'a verdikleri ahdin ve bu ahd çerçevesinde kendi aralarındaki ahidleşmenin sorumluluğunu yerine getirirlerse, Allah da Ahdini yerine getirecektir (el-Bakara 2/40). Allah'ın Ahdine vefa göstermeyenler (el-A'raf 7/102) olduğu gibi, sözüne/ahdine sadakati ilke edinenler de vardır. Kur'an'da ve Hadislerde olgun müminlerin özellikleri sayılırken, onların ahde vefa gösterme yönlerine işaret edilir. (el-Mü'minûn 23/8; ve el-Meâric 70/32)

AHDE SADAKAT AÇISINDAN KULLAR

A- ALLAH'A KARŞI AHDİNDE

SADIK/VEFALI OLANLAR

İster genetik yapısındaki fitrat ahdi, ister Peygamberler aracılığıyla, isterse bilginleri vasıtasıyla Allah'a verilen ahde sadakat açısından kullar ikiye ayrılıyor. Bunlardan birincisi sözünü yerine getirenlerdir ki, bu kullar öncelikle dosdoğru yol üzere olanlardır. Çünkü doğru yol olan sıratı müstakimin tanımlandığı (Ya-Sin 36/60-61) ayetinden başka, diğer bir ayette Allah, iyice düşünebilmeleri öğüdüyle insanlara, ahde sadakati emrediyor:

"(Ey Muhammed!) Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri (tane taneli/madde madde) söyleyeyim, de:

1- O (Allah)'a hiçbir şeyi ortak koşmayın.

2- Anaya-babaya iyilik yapın.

3- Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızıkını veren Biziz.

- 4- Sakın gizli ve açık kötülüklerden hiçbirine yaklaşmayın.
- 5- Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah, bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır.
- 6- Yetimin malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın.
- 7- Ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar (sorumluluk/görev) yükleriz.
- 8- Akraba bile olsa, sözünüzde adil olun.
- 9- Allah'ın Ahdini yerine getirin!

Allah, size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır. Bu, dosdoğru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara uymayın. Allah, size bunları sakınsınız diye buyurmaktadır." (el-En'am 6/152 -153)

Biraz dikkat edilirse, Allah'ın Ahdi'nin içeriği yani kulların "Kâlû Belâ"daki Allah ile yaptıkları mukavelelerin şartları maddeler halinde bu ayetlerde "Allah'ın gerçek yolu budur" diye tarif kapsamında öğüt alıp sakınmamız için gözlerimizin önüne serilmektedir. Açıkçası, kullardan uyulması istenen sözleşmenin şartlarıdır, bunlar. Bu sözleşmeye uymak ancak Allah'a imanla başlıyor. Daha doğrusu akıl artı ilim artı iman şeklinde. Çünkü ilimsiz iman olmaz. Esasen iman da bir ahidleşmedir. Allah'ın ahdi diye Kur'an'da geçen bu sözleşmenin ilave şartları, Allah'a iman eden müminler ancak kurtuluşa erer diyerek şu ayetlerde sıralanıyor.

"Gerçekten müminler kurtuluşa ermişlerdir.

- 1- Onlar namazlarında saygı gösterirler,
- 2- Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler,
- 3- Ve onlar zekât verme görevini yaparlar,
- 4- Ve onlar ki, ırzlarını korurlar, ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerinden dolayı) kınanmış degillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmeyi isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.
- 5- Onlar emanetlerini ve
- 6- Ahidlerini yerine getirirler.
- 7- Ve onlar namazlarını korurlar.

İşte onlar, temelli kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlardır." (el-Mü'minun 23/1-8-11)

Hayırda sonsuzluk diye tanımlanan felahın yani ebedi kurtuluşa eren gerçek müminlerin yedi esaslı özelliği arasında Allah'a ve insanlara verdiği ahdi yerine getirmek hem imanın hem de felaha ermenin ağırlıklı bir şartı olarak bu ayetlerde açıklanmaktadır. Cehennem ateşinden kurtuluşun ise ancak ahde riayet göstermekle olabileceği Allah'ın makbul kullarının

özelliklerinin sayıldığı şu ayetlerde özetlenmektedir.

- 1- Ancak namaz kılıp namazlarında devamlı olanlar,
- 2- Mallarından yoksul ve yoksuna belirli bir hak tanıyanlar,
- 3- Ceza gününü doğrulayanlar,
- 4- Rablerinin azabından korkanlar böyle değildir. Doğrusu Rablerinin azabından kimse güvende değildir.
- 5- Eşleri ve cariyeleri dışında iffetlerini herkesden koruyanlar, doğrusu bunlar yerilmezler. Bu sınırları aşmak isteyenler, işte onlar, aşırı gidenlerdir.
- 6- Emanetlerini ve
- 7- Ahid'lerini yerine getirenler,
- 8- Şahidliklerini gereği gibi yapanlar,
- 9- Namazlarına riayet edenler, işte onlar, cennetlerde ikram olunacak kimselerdir." (el-Meâric 70/22-35)

Ahdi yerine getirmek yani Ahde riayet, takva'nın ve Allah'a sadakatin özellikli bir şartıdır ki, ancak Muttakiler, Sadıklar ahdettikleri zaman ahidlerini ne pahasına olursa olsun gerçekleştirirler.

"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz Birr demek değildir; lakin Birr,

1- Allah'a, 2- Ahiret gününe, 3- Meleklerle, 4- Kitab'a, 5- Peygamberlere iman eden, 6- O (Allah)'nın sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve kölelere uğrunda mal veren, 7- Namaz kılan, 8- Zekât veren ve 9- Ahidleştiklerinde Ahid'lerine vefa gösterenler, 10- Zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar Sadıklar'dır ve Muttakiler ancak onlardır." (el-Bakara 2/177)

İşte ahidini/sözünü böylesine yerine getiren takva sahibi dosdoğru kimseler ulaşabilecekleri en yükseğe, Allah'ın sevgisine muhatab olmaya erişirler:

"Kitab ehli arasında kantarla emanet bıraksan, onu sana ödeyen ve bir lira emanet etsen, tepesine dikilmedikçe onu sana ödemeyen vardır. Bu, onların: "Ümmiler/kitab ehli olmayanlara karşı üzerimize bir sorumluluk yoktur" demelerindendir. Onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylemektedirler. Hayır, öyle değil; Ahdi'ni yerine getiren ve günahattan sakınan bilsin ki, Allah takva sahiplerini hiç şüphesiz sever." (Al-İmrân 3/75-76)

Allah'ın bu sevgisine erişen inançlı/sadakatlî/takvalı/vefâlı kullar artık bundan sonra ahdi yerine getirmek hususunda canlarını hiçbir şekilde esirgemezler. Çünkü bu sadakat ayrıca karşılıksız da kalmayacaktır:

"Müminlerden Allah'a verdiği Ahdi yerine getiren adamlar vardır ki, bunlardan kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de (sirasını) beklemektedir. Ahid'lerini hiç değiştirmemişlerdir. Bu sebeble Allah, sadıkları

doğruluklarıyla ödüllendirir; ikiyüzlüleri de dilerse azablandırır veya tevbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah bağışlayandır, merhamet edendir.” (el-Ahzâb 33/23-24)

Allah'ın Ahdi'ne mutlaka sadakat gerekir. Sadakat gösteremeyenler ikiyüzlülerdir. Esasen iman bir ahdleşme olduğundan, Allah'ın Ahdi'ne sadakati de ancak müminler/takva sahipleri/sadıklar/salihler ve tam akıl sahipleri gösterebilirler. Allah'dan öğüt de ancak bunlar alırlar.

Misak, Allah-insan arası ezeli antlaşmadır, yeni ve taahhüd ile pekiştirilmiş ahd'dir, demiştik. Kur'an, misâk kavramıyla Allah ile kulları arasındaki mükaveleyi kasteder. Misak üç kısımdır:¹⁷

1- İnsan fıtratıyla Allah arasında gerçekleşen fitrat misakı (el-Fatiha 1/4; el-A'raf 7/172).

2- Allah'la peygamberleri arasında gerçekleşen misak (Al-i İmrân 3/81; el-Ahzâb 33/7).

3- Allah'la İsrail oğulları arasında gerçekleşen misak (el-Bakara 2/63-83-84-93; en-Nisâ 4/21-154; el-Mâide 5/12-13-70; el-A'râf 7/169).

Şimdi sunacağımız ayette Yüce Allah **Ahd** ve **Misâk** kavramlarının her ikisini de birlikte kullanırken, kullarını akıllı olmaya hem de üstün akıllı olmaya davet etmektedir.

“Ey Muhammed! Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, onu bilmeyen köre benzer mi? Fakat bunu, üstün akıl ve temiz vicdanlı kimseler idrak ederler.

1- Onlar Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler.

3- Rablerinden korkarlar.

4- Kötü hesaptan ürkerler.

5- Onlar Rablerinin rızasını kazanmak için sabrederler.

6- Namazı hakkıyla kılarlar.

7- Kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice ve açıkça sarfederler.

8- İyilik yaparak kötülüğü ortadan kaldırır. İşte onlara bu dünyanın iyi sonucu, girecekleri Adn cennetleri vardır; babalarının, eşlerinin çocuklarının iyi olanları da oraya girerler. Melekler de her kapıdan yanlarına girip “Sabretmenize karşılık size selam olsun; burası dünyanın ne güzel bir sonucudur!” derler.” (er-Ra'd 13/19-20-24)

Bu âyetlerde Yüce Allah “*ülü'l-elbab*” denilen üstün akıllıların kimler olabileceğini, bunların özelliklerini sekiz madde halinde özetlemekle tanımlıyor. Üstün akıllı ve temiz vicdanlı olmanın birinci şartının (el-A'raf 7/172) ve (el-Fâtiha 1/4) âyetlerinde açıklan-

dığı üzere, Allah'ın Rab'liğini itiraf edip, hükümrانlığını kabul etmek şeklinde kendi öz benliklerinde taahhüd ettikleri tevhid ahdine vefa göstermek olduğu belirleniyor.¹⁸

Ayrıca buradaki tevhid ahd'i, aynı ayette misak kelimesi ile “mutlaka yerine getirilmesi gereken antlaşma” olarak vurgulanıyor. Bu aşamaya gelen üstün akıllı müminlerden oluşan toplulukla Allah'ın Elçisi ahdleşir. Bu ahd, Elçi'nin getireceği, Allah'dan alıp tebliğ edeceği her hükmü yerine getirmek konusundadır. Aslında bu ahd, Allah'la ahdleşmedir; ama nasıl, Allah'la ahdleşmenin sembolü olarak Kara Taş'a el veriliyorsa, Allah adına Resûlü ile yapılan ahdde de, Resûlün eline el verilir ki, bu ahdleşmenin adı biât'dır.¹⁹

“Gerçekten sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Onun için kim (biatından, verdiği sözden) cayarsa, ancak kendi aleyhine caymış olur. Kim de Allah'a verdiği Ahd'e vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükafat verecektir.” (el-Fetih 48/10) ■

(Devam Edecek)

DİPNOTLAR

- 1- Râgıb El-İsfahânî, *El-Müfredât*, Ahd maddesi, s. 591, (Tahkiki basım, Şam- 1992)
- 2- Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an'ın Temel Kavramları, Ahd. md., s. 29, İstanbul, 1993; Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, Ahd maddesi, s. 109-117, İstanbul, 1986.
- 3- Tüm bu âyetler için bkz. M. Fuâd Abdülkâfi, *El-Mu'cemu'l-Müfehres*, s. 492, Beyrut, 1987.
- 4- Mahmûd Çanga, Kur'an Kelimelerinin Anahtarı, s. 342, İstanbul, 1986. Allah'ın Ahdi için bkz. el-Bakara 2/27; el-En'am 6/152; er-Ra'd 13/20-25; en-Nahl 16/91-95 el-Ahzâb 33/15.
- 5- Prof. Dr. Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, I/124, İstanbul, 1988.
- 6- Abdurrahman Küçük, T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, ahd maddesi, I/532, İstanbul, 1988.
- 7- Öztürk, a.g.e, Misak maddesi, s. 367.
- 8- El-Müfredat, Misak maddesi, s. 853.
- 9- A. Ünal, a.g.e., s. 114.
- 10- Dr. Ömer Özsoy, Dr. İlhami Güler, Konularına Göre Kur'an, s. 5, Ankara, 1996.
- 11- El-Müfredât, s. 592; Öztürk, a.g.e., s. 30.
- 12- Öztürk, a.g.e., s. 30.
- 13- Ateş, a.g.e., I/124.
- 14- M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I/245, (Azim Dağıtım, İst.)
- 15- Süleyman Uludağ, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, I/553.
- 16- Metin Yurdagör, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, I/534.
- 17- Öztürk, Kur'an'ın Temel Kavramları, Misak maddesi, s. 367.
- 18- Hak Din Kur'an Dili, I/140.
- 19- Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, s. 114.

CENNET CEHENNEM VE ARAF

(Cehennemlikler azınlıktalar mı?)

-Cennet nedir?

-Alîm, Hakîm ve Âdil olan yaratıcının, aklını güzel çalıştıran abdlerine mukâfeten verdiği; içerisinde her türlü nimetler sunulan, büyüklükte büyük olan bir bahçedir.

-Bu bahçeye; cennete kimler girer?

-Elbette müslümanlar girer.

-Öyleyse müslümanlar kimlerdir?

-Müslüman, kendisine en büyük nimetlerden biri olarak verilen aklı güzel çalıştıran, saf 'Hanîf' fıtratını korumaya çalışan her ciddi araştırmacı insandır.¹

-Her ciddi insan; araştırmacı da olsa, cennete götüren saadet, mutluluk yoluna girebilir mi?

-Temiz fıtratını yaşarken kendisine ulaştırılan tebliğler istikametinde cidden düşünüp doğruyu araştırmacılıkta sabitse, cennetin yolunu bulabilir; aklın fonksiyonu da aslında budur.² Eğer akıl görevini yapmıyorsa, pislik içerisi bir dairede bocalamak gibi bir cezayla zilletlenir.³ Akıl vazifesini yapar halde ise, zaafılarıyla hataya da düşse, zenbli bulunsa bile kendisine tebliği duyurulan vahiylerle tekrar doğrulur, izzetlenir.⁴

-Doğruya yönelten tebliğler nasıl alılabilecektir?

-Tüm yarattıklarına; yere göğe, tüm mahlukatına vahyetmiştir Rahmân ve Rahîm rabbimiz.⁵ Bu vahiylerin dışına hiçbir şey çıkamaz, çıkamıyor da işte. Yalnız mükerrer yaratılan; kerametli âdemoğullarının,⁶ kendi kendilerini tanıyıp adaleti idrak etsinler için, irade edilmiş küllî iradeler çerçevesinde cüz'î iradeler verilip imtihana tâbi tutulduğunu anlıyoruz.

İnsanoğlu yaratıcısına muhatap olma şerefine erince işitici ve görücü kılınmış, takip edeceği yolu da çizilmiş; bir dil, iki dudak (bir de gönül) verildikten sonra, hak veya bâtıl, iki yol gösterilmiş olduğunu anlıyoruz.⁷

-Peki tebliğ almaktan uzakta kalanlar, mesela hiçbir kimsenin bulunmadığı bir adada, yalnız kalmış bir kimse ne yapsın; nasıl müslüman olsun?

-Kişi; tek başına bir adada yaşarken bülüğe ermiş bir kişi, gökte yıldızları, yerde böcekleri, ağaçları, kuşları ve en başta kendi kendisini görüp duracaktır. "Bunları, beni ben yaratmadım. Kendiliğinden birşeyler oluşmuyor!" diye düşünmeyecek midir?

-Elbette bunları düşünmeden edemez insan.

-O halde tebliğe ulaşamamış, tefekkürlerle yaratıcısını idrak eden insan, müslümandır. Böyle düşünen arayıcı bir kişi için "*Mü'min-i kâmil olup, isimlerine de muvahhid ve ehl-i tevhid denir.*" kaydını düşmüşlerdir.⁸ İşte böyle hanîf fıtratını yaşarken, araştırmalarına devamlı, mütefekkir bir insan yaşarken imtihanını tamamlarsa cennetlidir. O halde cehenneme kim kaldı?

-Cehennem de boşuna yaratılmamıştır. Oraya, kendisine ulaşan vahyî tebliğleri yalanlayarak dışlarken aklını nankörlüklerle işlemez hale getiren ekfer kimseler; el-Adl'in cezalandırdığı mütekebbir nimet münkirleri girecektir.⁹

-Tebliğ almamışsa, alamamışsa adamların ne suçu var?

-Tebliğ alma durumu yoksa ve kendisine ilahi vahiyler, beşerî katkılardan âri

**M. Said
ÇEKMEGİL**

bir şekilde -araştırmalarına devamda olduğu halde, yine de saf şekilde- ulaşamamışsa tebliğ, yani tebliğe ulaşamamışsa tefekkürî yaşantılarından, samimi sanılarından başka bir şeyle hareket etmekten öte çareleri yok demektir. "Hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkası yüklenmez".¹⁰

-Tevrat, İncil, Zebur ve bütün suhurlarda bildirilenler tebliğ değil mi?

-Sıhhatli ve katıksız olan vahiyler elbette tebliğdir. Ancak onlara bazı haham, papaz gibi 'din adamları'nın zanları, yorumları katılmış; vahyî sunuşlarla beşerî sanılar birbirinden ayırtebilmek oldukları için sıhhatli tebliğler olarak ele alınamaz halledirler. Hz. Musa gibi, Hz. İsa gibi Allah rasullerinin tüm tebliğlerinin özü Hz. Muhammed'le (s.a.v) vahyedilenlerle yenilenip tamamlanmış bulunuyor.¹¹ Bundan başka veriler ilahi veriler yerine oturtulamaz.

Beşerî kabuller, galip de olsa zanlar, örfi aktarımlar kesin senetlik niteliği taşıyamazlar. Şu da var ki, bilen mü'minlerin samimi öğretileri, beşerî zaafılar hesaba katılsa bile, pek çok doğruları bizlere taşıyabilir. Ancak bu mübarek öğretiler ne kadar faydalı olurlarsa olsunlar hatadan korunmuş, masum telakki edilemezler.

Beşerî görüşleri ilahi verilerle eş-değerde tutmak değil midir ki, insanlarımızın çoğunu yanıltmış bulunuyor. Bu hal, vahyin muhkem tebliğleriyle, onların yorumlarını eş-değerde tutmak, onları ilahi tebliğler yerinde tutmak, şirke düşmek tehlikesini uhdesinde taşır.¹² Şirk ise, tevhesiz ebediyete göçenler için, affı bulunmayan büyük bir suçtur.¹³

-Öyleyse şirk nedir?

-Şirk, yüce yaratıcıdan başka hatasız, noksansız bir varlık tanımak; sünnetullahtan başka kritik edilemez, değiştirilemez kanunların da olabileceği zannının taşındığı zihin kirlenmesidir. **Beşerî düzenleri ilahi nizamlarla eş-değerde tutmak el-Azîz olan Allah'a ortak koşmaktır, ki şirk** tir.

Kerîm Kur'anları taşıyan *Mushaf*'ın dışında da hatasız senet olabilecek bir kitap da olur sanmak Kur'an'a eş koşmak olur, ki bir nevi şirk tir.

Şirk, yüce yaratıcıdan başka hatasız, noksansız bir varlık tanımak; sünnetullahtan başka kritik edilemez, değiştirilemez kanunların da olabileceği zannının taşındığı zihin kirlenmesidir. Beşerî düzenleri ilahi nizamlarla eş-değerde tutmak el-Azîz olan Allah'a ortak koşmaktır, ki şirk tir.

Allah rasullerinden başka herhangi bir beşeri, *bu beşer isterse mazannadan olup hüsnizan edilen bir veliyyullah olsun, onu hatasız, masûn telakki etmek de nebilere benzetmek olur*, ki bu da başka bir bakışla şirk tir.

Şirk çok tehlikelidir. Onun en tehlikelisi, insanı İslâm'dan çıkarıp mürted kılar, ki tevbesiz hesap gününe çıkarılırsa affı yoktur.¹⁴

-Öyleyse, *vahiylere taşıyan kitaplardan başka kitapları ve Allah rasullerinden başka muhterem muallimlerimizi dışlamak mı gerekiyor?*

-Asla; yok öyle şey! Bizlere

düşünce ibadetlerinin gereğini taşıyıp sunan, bizlerin araştırıcılığına yardımcı bulunan muteber eserler elbette çoktur. Rabbimiz mükrim müelliflerinin ecrini bol kılsın! Yüce yolu vesveselerle kirlüten rasyonalistlerin şerrinden korumak; zihni yanlışlarımızı ölçülü ikazlarıyla düzeltmek için çırpınan bilgin kardeşlerimizden çok çok razı olsun! Biz bu güzel abidlikleri dışlamak değil, teyit etmek için soruları böyle cevaplandırmak istedik. Bilmeyerek yanlış da yapmış olabiliriz. Mukız kardeşlerimizden düzeltilmesini rica ederiz. İkazlar da kardeşlik görevi değil midir?

Bilmediklerimizi Allah'tan gafil olmayan zâkir bilenlere sormakla yöneltmişizdir.¹⁵ Tatmin olunamamışsa "Her bilenün üstünde daha iyi bilen vardır".¹⁶ Onlardan ders alınabilir. Tabii kesin senetler telakki etmemek şartıyla.

İnsana ait bakışlar, "*Ben de beşerim. Dininiz konusunda size birşey emredersem tutun; kendi görüşümden birşey emredersem ben de beşerim.*" diyen¹⁷ Rasûlüllah'ın sünnetini gözardı etmeden her beşerî oluştaki dikkat ihmal edilmemelidir...

Allah Rasûlü İsâ (a.s) toplumundan bazı misaller verilerek, din adamı sayılan bazı sınıfların rablaştırılması kınanmaktadır.¹⁸ Geliniz biz de öyle olmayalım da insanımızı şu davete çağıralım: Ey kitap ailesini oluşturanlar! Aramızda eşit olan "*bir kelimeye gelin!*" Gelin Allah'a "*hiçbir şeyi eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinmeye lim!*"¹⁹

-Bu çağrıya uyarak, işin doğrusunu aramaya devam ederken ölürsek cennete ulaşabilir miyiz?

-Elbette, ümitsiz değiliz.

-Peki bazı zellelerimiz, hatalarımız, zenbimiz oluyor; onlar ne olacak?

-Onları, bizzat nefsimizde de olsa sevmiyor, hoş görmüyorsak affı mümkün; çünkü bağışlayıcılığı bol olan Rahîm rabbimiz, günah sevmeyen şirkten âri abidelerinden dileyeceği kimseleri yarlıgar.²⁰

-Günahları, günahkarları hoş görebilir miyiz?

-Allah Rasûlü'nün hoş görmediğini hoş görmek insana izzet değil zillet getirir.

-Kişioğlu, Allah'a, Rasûlü'ne ve Kitab'ına şirk koşuyor ama, bazı kötülüklerden arınmış olmamalarına rağmen, pek çok iyilikleri de görülen kimseler var, onlar n'olacak? Onlar cennete mi yoksa cehenneme mi gidecek?

-Hayır, onların Araf'ta olacaklarını vahyî haberlerden anlayabiliyoruz.

-Araf nedir?

-Onu; cennet, cehennem ve Araf'takileri Kur'an tanıtıyor bize: Ahireti inkarla insanları Allah yolundan saptıran cehennemliklerle, cennetlikler "*arasında bir hicab ve araf (yüce yer) üzerinde birtakım ricâl*" var. Ricâllerin herbirini simalarıyla tanıyacak "*adamlar vardır, ki henüz (cennete) girmemiş; fakat girmeyi şiddetle arzu eder olarak cennet yârânına 'Selam size!' diye seslenirler. Gözleri cehennem tarafına çevrildiği zaman da 'Ey rabbimiz! Bizi zalimler güruhu ile beraber bulundurma!' derler*".²¹ İşte tarifi yukarda yapılan insanlar Araf denilen, her iki tarafı da görebilen yüksek bir bölümde; arafta böyle bulunurlar.²² Bunlar bir rivayete göre "*Dünyadaki hasenâtları ile seyyiâtı müsavî (olan), iyilikleri cehenneme gitmelerine, kötülükleri cennete gitmelerine mani olup, bu suretle cennet ile cehennem arasında, Araf'ta kalmış olanlardır... teklif çağından evvel ölmüş olan çocuklar... fetret zamanında öterek bir peygamber tebliğini işitemiş ehl-i fetret*" olanların yeri olarak görülüyor Araf.²³ "Müfessirlerin ekserisi onun (bir...) sur olduğunu söylüyor"muş.²⁴

-O halde vahyî verileri inkar eden nankörlerden başka kimse cehennemde kalmaz.

-Elbette 'cehennem ehli', aklını kısırlaştırmış, böylece aldığı tebliğleri tekzip eden muannit nankörlerden başkaları olmuyor cehennemlik!?

-Öyle görünüyor.

-Anlaşılan odur ki, fetret devirlerinde tebliğ almadan ölenler, çocuk yaşta ebediyete göçenler ve iyi

tarafları kötü taraflarına ağır basanlar Araf'ta, muttaki mü'minler ise cennette ebedidirler; cennet onlar içindir.²⁵ Samimi tevbekarları da düşünürsek²⁶ cehenneme az azgın kalmış olmaz mı?

-İyi ya, olsun, Allah'ın cenneti, "*Eni göklerle yerler kadar olan cennet, cehenneme düşmekten sakınıp tedbir alan muttakiler için hazırlanmıştır*".²⁷ Her mü'min insan orada derecelerine göre mevki alıp ağırlanırlar...

Ey fitratını bozmamış insanoğlu! Cennetin üst dereceleri için yarışın, ki orası iyi işlerin karşılığı olarak hazırlanmıştır.²⁸ Dünya ise bu iş için insanlığın hizmetine verilmiştir.²⁹ Haydin salâta, haydin felâha... ■

DİPNOTLAR

1. bkz. *İnsanın Yolu İslâm*, M. Said Çekmegil, 1979 baskı, 2. bölüm.
2. bkz. *İnsanlık Anlayışımız*, M. Said Çekmegil, 1975, 3. baskı.
3. bkz. Yûnus suresi, 10/100.
4. Bakara suresi, 2/37-38.
5. *İslâm Dini*, Mevlânâ M. Ali, çev. Naciye Akseki, 1946 baskı, c. 2, s. 138.
6. İsrâ suresi, 17/10.
7. İnsan suresi, 2 ve 3; Beled suresi, 9-10, 9. beyinelerine bkz.
8. bkz. *İslâm Din Bilgisi, Ahkâm-ı İtikadiye*, Mithat Akçit, 1951 baskı, s. 86.
9. *İslâm'da Müsamaha*, İmam Gazâlî, çev. Süleyman Uludağ, 1972 baskı, s. 45 ve bkz. *İslâm Devlet Yapısı*, M. Beşir Eryarsoy, 1988, 2. baskı, s. 270.
10. A'raf suresi, 7/42.
11. Mâide suresi, 5/3.
12. bkz. Tevbe suresi, 9/31.
13. bkz. Nisâ suresi, 4/48.
14. Aynı sure, 4/116.
15. bkz. Nahl suresi, 16/43.
16. bkz. Yûsuf suresi, 12/76.
17. *Sahîh-i Müslim*'den veren: *Peygamberimiz'in İctihadları*, Prof. Abdülcelil İsâ, çev. Merttürkmen, Öztürk, s. 45 ve 112.
18. bkz. Berâe suresi, 9/31.
19. Âl-i İmrân suresi, 3/64.
20. Nisâ suresi, 4/48.
21. bkz. A'raf suresi, 7/46-47 tefsirlerine.
22. Elmalılı Tefsiri, 1936 baskı, c. 3, s. 2166.
23. bkz. *İslâm-Türk Ansiklopedisi*, Âsâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1941 baskı.
24. bkz. *Tanrı Buyruğu*, Ömer Rıza Doğrul, 1947 baskı, c. 1, s. 266.
25. bkz. *Tetkiklerde Metot ve Tenkit*, M. Said Çekmegil, 1979, 2. baskı, s. 158-163.
26. bkz. Nasr suresi, 110/3 ve Bakara Yaratılış suresi, 2/37.
27. a.g.e., *Tetkiklerde Metot ve Tenkit*, Çekmegil, s. 159-167.
28. bkz. Âl-i İmrân suresi, 3/133.
29. bkz. *İslâm'ı Yaşamak*, M. Said Çekmegil, 1988 baskı, 1. bölüm, s. 30.

DİNİ DOĞRU ANLAMAK

Alemlerin Rabbi Allah'ın adıyla,

Allah (c) Ademi (s) yarattı.¹ Ve Adem'e isimlerin hepsini öğretti.² Habil ve Kabil ile kulluk sınaması başladı.³ İtaat edenler ve yüz çevirenler. Hak ile batılın mücadelesi bu başlangıç seyriyle devam ediyor. Günümüze dek gelmiş ve Allah'ın (c) dileyeceği zamana kadar da devam edecektir. Bu mücadelenin tarihi, bir anlamda, "İnsanın tarihi"dir.

Ferdi ve toplumsal planda "Tevhid", Vahyin hedefidir. Vahiy, Risalet vasıtasıyla ahlaki ve dinî hayatın tanziminde inkılabı gerçekleştirmeye yöneliktir. Tecdid hareketlerinin özünde taşınılan espri de bu noktadadır.

Tevhid-Şirk savaşının mahiyeti hiç değişmemiş, bunun yanında almış oldukları yeni şekil sürekli dış çeperde farklılıklar sergilemiştir. Aynı senaryonun ayrı aktör ve sahneleri...

Küfür; bazen Kabil, bazen Nemrud, bazen Firavun, bazen de Ebu Cehil olmuştur. Günümüzde, mahiyetleri hep aynı kaldığı halde, Ebu Cehil'ler daha bir farklı renk, şekil ve isimler almıştır. Haliyle şeytani güçlerin şekilleri, renk ve tepkileri yanıltmıştır. Allah'ın nuruyla bakmayanlar açısından, yanıltıcı olmayan da devam edecektir. Allah'ın (c) boyasının dışında renkler almaları, tereddütsüz reddedilmeleri için yeter sebeptir.

"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tağut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün,

*inkar edenlerin sonu nasıl olmuştur!"*⁴

Tarihin başlangıcından beri insanlığın, "Allah'ın varlığına inanmak" gibi bir problemi olmamıştır. Problem her dönemde, elçilerin; "Allah'a (c) ibadet edin. Sizin O'ndan başka ibadet edecek bir tanrınız yoktur." mesajında ifadesini bulan Allah'a (c) hakkıyla iman etmek ve ibadeti O'na has kılmamak noktasındadır.

Kur'an'ı Kerim'in ilk inen ayetleriyle birlikte verilen mesaj, Yaratan'ın en büyük değil, tek Rabb olduğu noktasındadır.

Peygamberî inkılapların hedefi, Tevhid'ten sapmanın izalesidir. Kendilerine "zikir" ile geline "Kavimler, Allah'ın (c) varlığına, yüceliğine, Rablığına, herşeyin yaratıcısı, göklerin ve yerin sahibi, bu alemlerin işini idare eden olduğuna inanıyorlardı. Ancak ahlaki, sosyal, medeni, siyasi ve diğer hayatı işlerde hüküm ve üstün otoritenin yalnızca O'na ait olduğunu, doğru yolu gösterenin, kanun koyanın, emretme ve yasaklamaya yetkili olanın yalnızca O olduğunu, yalnızca O'na tabi olunacağını söylemiyorlardı. Bütün bu işlerde Allah'tan ayrı olarak reislerini ve alimlerini rabler ediniyorlardı. Peygamberlerin (as) onları daveti ise, bunun aksine rabliği ve ilahlılığı ayrı ayrı rabler ve ilahlar arasında taksim etmemeleri, bütün manaları ile Allah'ı tek Rab ve tek İlah kabul etmeleriydi. Kim Allah'tan başkasının hükmünü kanun sayar, emir ve yasaklarını uyulması gereken bir şeriat telakki ederse, onun otoritesini üstün kabul etmiş demektir. Uluhiyetin aslı bir otoritedir.

**Ahmet Y.
ÖZÜTOPRAK**

Uluhiyet ve otorite (mutlak egemenlik) birbirini gerektirir. Otoritesi bulunmayan ilahlığı mümkün olmadığı gibi, ilah kabul edilmesi de yakışık almaz...”⁵ Böylece, rububiyet ve uluhiyet konusunda, Allah’la beraber diğer ilahları da kabul etmeleri, bu sıfatları sadece Allah’a vermemeleri onları da müşrik-kafir yapan amillerdi.

Her dönemde cahiliyye insanını müşrik kılan ve onları Allah’ı (c) layıkıyla anıp dini bir bütün olarak Allah’a (c) has kılmaya davet ettiren inanışları, gerçekte onların Allah’ı (c) tanımaz olduklarından değildi. *Çünkü İslâm, salt ateizm karşıtı bir din değildir.* Nitekim Mekke müşrik toplumunun dini hayatına baktığımız zaman, namaz kıldıklarını, oruç tuttuklarını, haccedip adak adadıklarını, köle azad edip, mescid onardıklarını, gaybe, meleklerle, cinlere vs. inandıklarını hatta içinde yaşadığımız toplumun bile çoğu kez önünde gidecek bir Allah inancına sahip olduklarını görüyoruz.⁶

“**Cahiliyye**” İslami olana aykırılığın adıdır. Tevhidin zıddı, pagan toplumların inanç şeklidir. Bir dönemin adı değil, tercih edilen hayat tarzıdır.

Aynı şekilde “**Putçuluk**”, (paganizm)⁷ sadece islam öncesi döneme veya topluma özgü değildir. Şirk bir vakıta, oluş inanış ve eylemlerin adıdır.

Kur’an, alimlerini, önderlerini Allah’a rağmen emir kaynağı kabul edenleri şirkle nitelendirir. (Tevbe:31) Helal ve haram hükmü koymak Allah’a ait bir yetki iken, hüküm koymaya kalkışanları Rabblık iddiası olarak addeder. Onlara itaat ile yönelenleri ise onları Rabb olarak itihaz etmekle müşrik olarak vasıflandırılır.⁸

Heva ve heveslerine uyanları da kendi nefislerini ilah edinmekle nitelendirir. (Furkan: 43) Kur’an Allah’a isyan edenleri şeytana ibadet etmekle nitelendirir. (Yasin:60) Kur’an batıl gelenek ve inançlara uyanları ve taklit edenleri de şirkle nitelendirir. Kur’an, Allah’ın izni olmaksızın insanların hükümlerine tabi olanları müşrik olarak vasıflandırır. (Şura: 21) Kur’an Allah’ın hükmüyle hükmetmeyenleri kafir olarak nitelendirir. (Maide: 44) Kur’an “Eğer onlara uyarsanız (onlara itaat edersiniz) muhakkak müşriklerden olursunuz.” diye müslümanı uyarmaktadır.⁹ (En’am: 121)

“*Şeytanlar dostlarına sizinle tartışmalarını telkin ederler. Eğer onlara uyarsanız muhakkak müşriklerden olursunuz*” (En’am: 121) ayeti hakkında, İmam Seyyid Kutub şunları söylüyor:

“.. Bir müslümanın Allah’ın şeriatından kaynak-

lanmaksızın, hakimiyet tek başına O’na özgü kılmaya dayanmaksızın herhangi bir insanın koyduğu en ufak bir hükme uyması...Bu ufak noktada müslümanın ona uyması kendisini Allah’a teslim olmuşluktan (müslümanlıktan) çıkarıp O’na ortak koşmuşluk (müşriklik) konumuna getireceğini Kur’an ayeti kesin ve net bir şekilde ifade etmektedir....¹⁰

“Şunu da hemen belirtelim ki teşri yetkisi, sadece kanuni hükümlerle sınırlı kalmaz. Nitekim şeriat terimi günümüz insanların zihinlerinde bu dar anlam biçimiyle anlaşılmış. Düşünce ve metodlar, değer ve ölçüler, gelenek ve göreneklerin hepsi de teşri konusuna girerler.”¹¹

Her insanın tuttuğu manevi yolda hareket başlangıcı onun mabududur. Efendi ve önderlerinin emir ve istekleri Bismillah gibi onların işlerinin hareket kaynağı ve olur gerekçesidir. İnsanlar tarafından böyle sevgiyle mabud mertebesi verilerek Allah’a denk tutulan şeyler (**endad**) o kadar çeşitlidir ki, bir taştan, bir maden parçasından, bir ottan, bir ağaçtan, tutun da gök cisimlerine, ruhlara, meleklerle kadar çıkar. Müfessirler, “Allah’a denk tutulan şeyler”i, “Allah’a isyanda itaat ettikleri liderleri, başkanları ve büyükleri” diye açıklamışlardır.¹²

Cahiliyyedeki insanların inancında, her icat edilen, onları bağlayan bir put, mutlak emrine itaat ettikleri ilah konumundadır. Ve uydurageldikleri adetleri, kendi heva ve hevesleriyle koydukları kuralları din edinmişlerdir.

“Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah’a iman ederler.”¹³ “Yani onlar Beni, bana yaraştığı şekilde değil, yarattıklarından birini Bana ortak koşarak birlerlerdi”, buyruluyor.¹⁴

En büyük yaratıcı ilah olarak Allah’a inandıklarını söylerler, tapındıkları putları da Allah yanında şefaathçi olarak addederler. Bir anlamda ahirete de inanmış olduklarını ifadelendirmiş olurlar. (Zümer/3, Yunus/18)¹⁵

İnsanlar tevhid akidesinden bir kez sapmaya görsün. Artık sapıklığın ardı arkası kesilmez. Tevhidin doğru çizgisinden azda olsa sapma başgösterdi mi her geçen gün aç genişler. İlk zamanlar tevhidden sapılan konular istisna iken, bir müddet sonra inanç ve pratikte Tevhid izler istisna olur.

Muhammed’in, (s) Risalet ile vazifelendirilmesi, insanlık tarihinin en önemli olayıdır. Hatta Allah’ın (c) “Ol” emriyle olmaya başlayan yaratılmış tüm alemler tarihinin de hiç kuşkusuz en önemli hadisesidir. Çünkü insanlığa son kez ve kavimler üstü, ev-

rensel mesajla bir elçi gönderiliyor. Yol gösterici, doğruluk rehberi... Lütuf ve ikramı ile, bozulmaktan korunmuş bir kitap veriliyor...

*"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız"*¹⁶

İnsanlığa kurtuluş vaad eden, evrensel mesaj... Sonraki kuşaklar için tek ve son örnek... İçeriği gibi, metodu, yöntemi de, bir bu kadar önemli...

Arkadaşlarına sabrı, mukavemeti telkin eden önder, aynı, hatta daha güçlü, zorlu mukavemeti kendisi sergiliyordu.

İlahi irade, insanların, Resulullah üzerinde töhmetine sebebiyet verebilecek tüm yardımları çok çarpıcı bir seyirle kendisinden alıyordu. Dinin izzetine insanların zilletinin bulaşmasına müsaade etmedi.

Daha dünyaya gelmeden babası vefat eden Resulullah'ın (s) doğumundan altı yıl sonra da annesi vefat eder. Kendisini gözetken dedesini sekiz yaşında kaybeden Peygamber, (s) Ebu Talib'in himayesinde kalır. Erkek çocuklarının hayatta kalmayışı Allah'ın (c) takdiri ile farklı bir incelik arzederken, annemiz Hatice (r) ve Kureys'e karşı oldukça fedakâr bir şekilde kendisini savunan Ebu Talib, davetin en sıkıntılı olduğu, işkencelerin, zulmün, arttığı bir dönemde vefat ederler. İhtiyacı anında bile İmam Ebubekir'den (r) ücretsiz binit kabul etmeyen,¹⁷ en zor anlarında bile arkadaşlarına çok ileri hedefleri gösteren¹⁸ bir kişilik eklenince, gerçekten Peygamberi ve hareketini adeta yeniden anlamaya ne denli muhtaç olduğumuzu düşünüyoruz. Hurma liflerinde yatacak, kendi söküğünü dikip kirlisini yıkayacak kadar insanlara karşı minnetten azade, tam anlamıyla hürriyeti özümsemiş Peygamber... Sadece Allah'ın üzerindeki minnetinin meşguliyetiyle yorgun bir mutuluk içerisinde yaşayan önder...

Müşrikler Peygamber ve hareketi karşısında öncelikle ruh planında yenilgiyi almışlardı. "El Emin" dedikleri Peygambere karşı tebliğ sürecinde mukavemetleri kırılarak kesilmişti. Bu durum, O'nun (s) tebliğinde "Rabbim Allah'tır" unsurundan başka bir faktörü ön plana çıkarmayışından "La ilahe illallah" hakikatine tam anlamıyla kilitlenmiş olmasındandı.

Müçtehid imamlardan Ebu Hanife (r.a); "Aslolan Kur'an'ı Kerim'in getirdiği ve Hz. Peygamber'in davet ettiği ve insanlar arasında, tefrika ortaya çıktığı devreye kadar Hz. Peygamber'in yapmakta devam edegeldikleri şeylerdir. Bundan başkası ile amel edenler bid'at'çı ve kendilerinden ihdas edicilerdir"¹⁹ der.

İhya hareketlerinin önderlerine baktığımızda, gerçekte onları "imamlar" kılan da zaten doğru teşhis ile, Allah'ın dilediği kadar tedavide isabet etmiş olmalarıdır. Konulan teşhis ve uygulanılan tedavi çoğu kez dışardakilere, anlamsız, gereksiz hatta yanlış gelebilir. Ancak zaman içinde yerli yerine oturan hadislerle olay netliğe kavuşur ve semeresini de verir.

Müçtehid imamların (r) bütün çaba ve gayretleri "La ilahe illallah" hakikatine ters düşen unsurları ayıklayarak sünnet bilincini ihya etmek, içinde bulundukları "an"ın sapmalarına yönelik bir mücadele vermek olmuştur.

Hatadan korunmuş, ahlaki Kur'an olan Allah'ın elçisi örnek alınması gerektiği halde, vahiy kaynağına baş vurmanın yerini ataların dini, ilahlaştırılan akl, nefsî arzular v.s. aldı. Zaman içerisinde kavramların da farklı manalar yüklenmesiyle süreç hızlandı. Birbirini besleyen hatalar zinciri oluştu.

Müslüman, değerleri, vahiy kaynağının dışında bir kaynağa götürmez. Aksi takdirde, hayatlarını şekillendirecek öğretinin eksik ve yanılmaya mahkum olduğunu da kabullenmek zorundadırlar.

İslami olma iddiasında bulunulması, bir takım İslami motiflerle süslü, ancak vahiy ile bağdaşmayan düşünce ve pratiklerin sahiplenilmesi ise, problemin daha da sıkıntılı hal almasına sebep oluyor.

Kaynağı Allah'a (c) itaate dayanmadığı, reddimizin asıl ve tek gerekçesi olduğu halde, hiçbir akıl sahibi dahi çoğunluğun her zaman hak üzere olacağını söylemez. Allah (c);

*"Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tabi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler."*²⁰

Ancak şurası unutulmamalıdır ki, bir şeyin yanlış olup olmadığını öğrenebilmek için öncelikli olarak doğrunun bilinmesi zorunluluğu vardır. Doğru bilinmeden neyin yanlış olduğu söylenemez. Doğru da Kur'an olduğuna göre, öncelikli olarak Kur'ani doğrulara sahip olmak zorunluluğu vardır. Böylece, neyin, neye göre doğru, veya neyin neye göre yanlış olduğu değerlendirilebilir.

İnsan, kafasında tahayyül ettiği, hayatında izin verdiği kadar müdahil olabilen bir Tanrı'ya değil, Kur'an'da; kendisini vafedip tanıtan, insanların Rabb'i, insanların Melik'i, insanların İlah'ı olan²¹ Allah inancına sahip olur. İnanmış olduğu alemlerin Rabb'i olan Allah,²² artık, hayatın her anına müdahil olandır. Bu dinin kaynağı Allah'ın vazettiği enür ve

yasaklardan oluşur. Böylece kulluğunu ancak Allah'a has kılan,²³ Güzel bir teslim oluşla teslim olan, "müslüman" adını alır.

Günümüz insanının nezdinde, Kur'anî kavramların manalarının alabora olduğu, vahiy İslam'ının, atalarının dinine dönüştüğü bir vakıadır. Kur'an'a, muhalif düşüncelerin sahipleri din önderleri,(!) onların tabileri ise doğru yolun şakirtleri gibidirler.(!) İslâm iddiasında blundukları halde gerçekte teslim olmayanlar, Allah ile birlikte birçok İlah ve Rabler edinenler, sosyalizme, kapitalizme v.s. gıpta ile bakıp demokrasi savunuculuğu yapanlar, dinin doğru anlaşılmasının, İslami hareketin, Kur'an'a yönelişin karşısındaki en ciddi engellerdir. Problemlerinin hallini, Allah ve Hocaefendi, Allah ve Üstad, Allah ve İdeologlar yaklaşımında arayanlar çözümlerini de peşinen beşer nezdinde bulmuşlar demektir.

Kitaplarını vahiy, kendilerini de Peygamber gibi görenler, Hâtem-ül evliyalı Hâtem-ül enbiya'dan üstün görüp bu zulümleriyle ümmet imamlığına soyunanlar... Nefisleri ile uydurup yakıştırdıkları birtakım paye ve ünvanların, kendilerine vahiy ile verildiğini söyleyecek kadar işi zulme vardırırlar, söyledikleri İslam dışı saçmalıkları Allah adına söyleyerek dine nisbet edenler, İslam'ın anlaşılmasının, Kur'an'a yönelişin yani fitratların önündeki engellerdir. Bu durum da hakkın batıl ile örtülmesidir.

Muhakkak ki neyin hak neyin batıl olduğunu tefrik etmenin yolu, hissi ve tarafgirlikten uzak bir şekilde meseleleri Kur'an ve sünnet süzgecinden geçirmektir.

Günümüzde büyük çoğunluğun fetva makamı, dinini öğrenme kaynağı, mantık olarak ortaya koydukları öğretileri sorgulatmayacak kadar kendilerine kutsallık atfedilen mücrimler ve muharrifler vardır. Bu muharrifler ya kendi isimleriyle veya düşüncelerinin aynıyla savunulmuş olduğu başkalarının isimleriyle yaşayan geleneksel düşüncenin beslenme kaynağıdır. Aynı şekilde bu düşünceler, statükonun meşruiyetinin hem sebebi hem de selametinin teminatıdır.

"Müştehid imamların içtihadlarında yanılabilirliklerini kabul ediyoruz da, Firavun'u muhakkik mü'minlerden, buzağıya tapanları halis müslimlerden ve Arap putperestlerini mü'min ariflerden sayan Muhyiddin İbni Arabi'nin ve buna benzer yanlışları olan tasavvuf meşhurlarının yanlış yolda olabileceğini neden kabul etmiyoruz. Bunların İslam inancıyla bağdaşmayan görüş ve düşünceleri gözler önüne serildiği ve naslara aykırılığı gösterildiği zaman ne-

den bu sözlerin İslam'la bağdaşmadığını söylemiyoruz? Bu nevi sözlerin İslam'a aykırı olduğunu söyleyip müslümanları bu gibi şeylerden sakındıran ve emri bil maruf ve nehyi anil münker yapan insanları... düşman ilan ediyoruz?"²⁴

Bel'amlar, Kur'an'ın, sadece teberrüken okunduğunu, hükmetmek için okunmadığını söylediklerinde, en ufak bir rahatsızlık duymayanlar... Dinlerine küfredilmesini spor takımlarının, şarkı müsabakalarının sonucu kadar dahi umursamayanlar... Hakkı batıl ile örtmeye kalkanlar... Bu halleriyle bile kendilerini İslam'a nisbet edenler... Evet bütün bu durumların varlığı...

Yeniden İslami dirilişin zarureti tasavvurların da ötesinde elzem kılmaştır. Uyanışın "İslâmî" olması "Dini doğru anlamak"la mümkündür. ■

DİPNOTLAR

¹ Al-i İmran/59

² Bakara/31,33

³ Maide/27

⁴ Nahl/36

⁵ Kur'an'a Göre Dört Terim. s: 24,28,42

⁶ Bkz. Zümer/3,38; Yunus/18,22,23,31 Fussilet/14; Müminun/84-89; Ankebut/61,63; Enfal/35; Tevbe/17,19; En'am/109,136 Zuhuruf/9,87; İsra/67; Neml/49; Lokman/25; Rad16, ... Bkz. Buhari. C:3 Zekat Kitabı. s. 1361.

⁷ Paganizm (Putçuluk); İnsanların doğru ve hak yoldan çevirerek her türlü saptırma, saptırılan şeylere tapınma, bunları temsil eden şekilli-şekilsiz, somut-soyut bir takım unsurları bizzat ilah edinme veya bunları Allah'a aracı kılma demektir. Şirk ve Müşrik Toplum s.81.

⁸ Tirmizi/3292 Terc: O. Zeki Mollamehmetoğlu. Yunus Emre Yay. Bak: Tevbe/31 ayetinin tefsirlerine.

⁹ Bak: Kulluk. Beşir İslamoğlu. s.24.

¹⁰ Fi'zılal-il Kur'an. Seyyid Kutub. Dünya yay. 4/158.

¹¹ Yoldaki işaretler. s. 129.

¹² Konu hak; Bakara 165. ayetinin tefsiri için Elmalî'ya bak.

¹³ Yusuf/106

¹⁴ Bak: İbn-i İshak, s. 175; İbn-i Hişam, C. 1 s. 118; Kitabu'l-Esnam s. 27.

¹⁵ Bkz: Müşriklerde şefaat ve ahiret inancı, Tevhid Mücadelesi C. 3, s.82.

¹⁶ Hicr/9.

¹⁷ Bkz: İbn-i Hişam C. 2s. 153.

¹⁸ Buhari/Kitabu'l-Menakıb. C:7 s.3383, 7.3390, Kit. Humus. C: 6 s. 2904.

¹⁹ Beşeser/65.

²⁰ En'am/116.

²¹ Nas/1-3.

²² Fatiha/2.

²³ Fatiha/5.

²⁴ Teorik ve Pratik Açıdan Tasavvuf ve İslam. s. 252.

AKTÜEL Mİ? TARİHSEL Mİ?

Umran dergisi, başından beri eleştiri ve önerilere açık bir tutum içinde olmuştur. Bazen bir konu ile ilgili farklı yorumlar taşıyan yazılar bir arada yayınlanabildiği gibi, zaman zaman da daha önce yayınlanmış yazıları tahlil veya tenkid eden değerlendirmeye yazılarına yer verilmiştir. Bu meyanda Umran'da yayınladığımız M. Said, Hatiboğlu'nun "İslamın Aktüel Değeri" başlıklı sohbetini eleştiren Ali Nar'ın yazısını, bazı görüşlerine katılmasak da kendine özgü üslubu ile aynen yayınlıyoruz.

Umran dergisi'nin (Haziran-98) sayısında, "İslam'ın Aktüel Değeri" başlığıyla bir sohbet metni var. Ank. Ün. İlahiyat Fak. Profesörlerinden M. S. Hatiboğlu'nun yaptığı bu sohbet ilginizi çekmiştir. Hem de, mutlaka bir tahlil edilmesi gerektiği noktasında. Şöyleki;

Sohbeti yapan zat, giriş kısmında o kadar içtenlikle söze başlıyor, öyle bir mahviyyet (ve teslimiyet) gösteriyor ki; artık bu sohbetin bir modernist yada yenilikçi sona varması insan aklına ters düşer. Hatta bir entellektüel yapı şöyle dursun koyu bir gelenekçi ve bir mezhebin izleyicisi izleni veriyor!... O kısmı alıntılıyoruz:

"Bismillah (...) İnşallah... müsbet fikirlerle buradan ayrılmak bizlere nasib-i müyesser olur. Cenabı-ı Hak'tan duam bu."

"...14 asırlık bir kültür mirasımız var(...) ilmi bir sentez tahlili (analizi) yapılmadan(...) müslümanız diye geçinebilmek... mümkün değil", "Kur'an-ı Azimüşşan'ın buyurduğu üzere ahiretini dünyada hazırlatan bir din..." "Dünya yakın hayat, Ahiret sonraki hayat..."

"Dolayısıyla dünya hayatının her meselesi insanoğlunun problemi oluyor." Eğer bizim dinimiz İslam'sa İslamiyet'in dünyadaki bütün meseleleri karşılaması zarureti var(...) çünkü bizim hayatınızı yönlendiren bir akidemiz var. O akideye göre yaşamak durumundayız.(...) İslam demek, dünya hayatını kendisine göre yorumlayacağı-

mız bir din demektir (...) trafik meselesi de mi İslam'ın meselesidir? (...) Evet. Çünkü Kur'an-ı azimüşşan(...) hayır, şer meselesi koymuş. Salih, gayri salih amel...(...) Kur'an'ı açarsanız bazı misaller bulursunuz(...) Kur'an-ı Kerim'e göre salih amel çerçevesine giren herşeyden sorumluyuz. (...)Eğer şu alet (mikrofon) salih bir amele hizmet ediyorsa, (...) dolayısıyla bunu kullanmak da Allah'ın emridir.

"Biz onlara imkan verdiğimiz zaman maruf işi yaparlar, münker işten de alıko-yarlar" (mealli) ayetinde (...) ma'ruf iş nedir, akıllı insanların iyi gördüğü iştir(...) Kur'an'a, İslam'a uygun bir işe eğer biz "dini bir iş" diyorsak(...) bizim her işimiz dini bir iş olması gerekir. İslam'da dini veya din dışı bir ayırım sözkonusu değildir. (...) "Din adamı" diye bir sınıf da yoktur. Hz. Ebubekir Halifeydi; aynı zamanda din adamı değildi ...İslam'ın nazarında bütün meslekler dine dahil...(...) İmam-ı A'zam, "Fıkıh kişinin leh ve aleyhinde olanı bilmesidir" demiştir.

"Fıkıh kitaplarının ilk konusu suların hükmü (...) yanılmaları mümkün(...) Eğer bir su berrak, kokusuz ise, bu temizdir." (...) Halbuki radyasyona uğrayan sular bizim fıkhımıza göre kullanılabilir (...) Ancak İslam'ın emrettiği ilme göre içemezsiniz. Gördünüz mü, kültürün... değişmesiyle hükümler nasıl değişiyor, eski alimlerin an-

Ali
NAR

lattıkları şekilde yaşamaya sahip değiliz... Problem burada düğümleniyor. İslam alimleri "Nass"ların ahirete kadar baki.. ve değişmez olduğunu belirtmişler(...) bu hükümleri tatbik edememişler (...) karşımızda devletin çizdiği (1924 te) çerçeve görüyoruz. (...) "muamelat" (İnsan ilişkilerini düzenleyen kanunlar) T.B.M.M'ye, cami işleri diyanete bırakılmış bu çerçeveye çatışmıyor musunuz? Bir kaç misal vereyim: Süt kardeş evliliği (...) T.C.'ye göre helaldir. Miras taksimi, hırsızın elinin kesilmesi... Kur'an-ı Kerim'e göre iki kadının şahitliği bir erkeğe eşittir (...) Bunlar Allah'ın hududlarıdır... Uymayan ateşte... Bir başörtüsü sorunuyla karşılaşıyorsunuz... (...) Kur'an'da başörtüsü yazıyorsa... Miras hukukunu da yazıyor(...) Sen diyorsun ki elini keselim. Hukuk kanununa hayır diyor. K. Kerim'in ve Hadislerin belirttiği (nass) denilen hükümlerde bir değişikliğe gidebilir miyiz? Problem burada (...) Mecelle... ama İslam hukuk tarihi böyle mi söylemiş? Hayır Fıkıh tarihimizden öğrendiğimizi tam olarak karşılamıyor."

ALINTILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Başta söylediğimiz gibi, içtenlikle yapılan bir sohbet. Ama devam ederken bazı soğuk duşlar oluyor. Bunların bir kısmı galiba sohbet havasında düşülen yanlışlar; dil sürçmesi, ya da çelişikliklerdir. Bir kısmı ise, daha sonra belirginleşecek olan farklı bir bakış ve din anlayışının habercileri...

(53.sh. I. sütun) "Hak-hukuk" (...) öyle geçirilecek mesele değil" -İslamın bu kadar cıvıklığa (her şeyi değiştirmeye) müsadesi yoktur" demiyor ama (II. sütunda)... hüküm bildiren ayetler(...) yeniden yorumlanması gerekiyor..." iki çelişki var...

(53/II.)de "... Bu ayetin tatbiki ahirete kadar ezeli ve ebedidir." söyleyişi hoş gelmiyor. Ve hemen bir yargı geliyor. (53/III.)de; "prensipleri bildiren ayetler, zamanla değişebilecek tatbikat". Değişme tatbikatta ise ona diyecek olmayabilir. Ama iki sütunun verdiği fikir bu değil; görüş, bazı ayetlerin değişebileceğidir ki; Kur'an tavrına uymaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim kendi ayetlerini sadece "Muhkem ve Müteşâbih" diye ikiye ayırıyor. "Kitabın anası" muhkemler. Müteşâbihler ise, onlara tabi ve anlamı da kapalı. Tevilini Allah'a havale etmek ve emir tutum... yani bu yukarıda sohbet sahibinin söylemi (tesbiti yanlış değilse) ilmi söyleyişi tepe taklak ediyor!...

(53/I.) ile (54/II) ve (55/III) teki "Din-Şeriat-İslam" kavramları bir öyle bir böyle çelişik tarzda kullanılıyor. (55/III)de "Dinimiz bir şeriatımız ayrı" dedirtiyor; daha önce de bütün meselelerin dünyevi alanlara da dinin me-

selesi (başta 49/III, 50/I.) dediği halde bu ikinci sütunda "Bütün bu meseleler dinin meselesidir diyemezsiniz"... deniyor "bunlar İslam'ın meselesidir." diye bitiriyor:

Din, nas, İslam hangisi, şeriat neresi? karışıyor.

Ve bu noktada sohbetçinin hangi istikameti seçtiği ortaya çıkıyor. Teklifler ve çözüm tarzlarının kimlerden mülhem ve hangi psikoloji ile serdedildiğini özetleyip hükmü koyalım:

1- "İslam, dünyayı kendisine göre yorumlayacağımız din". Bu tarif harikadır. Evet olaylar ve insanlar düzelsin diye gelen din, elbet ve her şeyi kendi ilkelerine uyduracaktır. Evet trafik de, savaş da, barış da, aile ve ekonomi de, devlet ve sağlık da. Ama sohbetin sonlarında çark dönüyor tam aksine; en keskin gösterilen ayetler bile "geçersiz" hale geliyor. Ezcümle köle-cariye hukukuna kural getirenler...

2- Mikrofonu kullanma ve icad bile Allah'ın emri, dini bir iş, salih amel diye tesbit eden zat, daha sonra her meseleyi çağın gereklerine göre hallediyor. Kur'an neredyse askıda kalıyor.

3- Dinî ve din dışı birşey yok deniyor, sonra Halifeliğin dini yönü yok sayılıyor. Evet halife önce devlet başkanıdır, Peygamber değil. Ama onun vekili anlamıyla, onun şeriatını tatbik ve o kuralların hedeflediği, adaleti ayakta tutmak asıl ödevi olunca dinilik vasfı da kendiliğinden varolur.

4- Radyasyon sonradan tanındı, su o zaman kullanılmazdır. Ama geçmişin fıkhtını neden iptal ediyoruz. Tıp gelişti, temizlik daha bir kolaylaştı. Ama o zor şartlar dünyanın her yerinde kalkmadı. Öyleyse o fıkhi ölçüler hala yürürlükte... Belki asırlarca da sürecek... Ayrıca, "güneşte ısıtılmış su ile abdest" almak da hoş görülmüştür. Bu bal gibi radyasyon etkisinden korunmadır!... Demek eskilerin fıkhtı onu da dikkate almış...

5- Problem buymuş; kültür değişince hükümler değişiyormuş.. Bu da yanlış ifade çünkü "şartların değişmesiyle ahkâmın değişmesi" prensibi de Mecelle kuralıdır. Üstelik açık örnekle; su bulunmayınca teyemmümle namaz kılmak farz. Zorla şart icad etmek yok! Problem eski alimlerin fıkhtı mı, onlarla yaşanmıyor mu, eh işte "modernist" kafa yapısı burada kendini ele veriyor. 1924'lerden-28'lerden başlatılan (değil, finişe kalkan) başlatılan işlemi bilimsel olarak yerine oturtmak: "Devleti gözümüz gibi koruyacağız" diyenle; bu çerçeve bizi sıkıyor, ona uyum yapacağız demeye getiren de bu noktada ittifak etmiştir.

6- Nasları değiştirmek istiyor Dr. Hatipoğlu. Bunu zaruret (veya ikrah hali gibi) telakki ediyor. Çıkış olarak bazı ana kurallar gösteriyor. "Adil olmak, dürüst olmak, temiz olmak, helal kazanmak..." Ama bunların

açılımı olan durumları değiştirmek zorunda görüyor. Mesela, miras taksiminde adalet ölçüsünü; "Erkeğin-nafaka ve mehir vermesi nedeniyle-üstünlüğü ve hakimiyetine karşı yükünün ağırlığına bedel iki pay alması" ölçüsünü bozuyor: Kadının da çalışması nedeniyle mirastan eşit pay almasını teklif ediyor. İlham aldığı yeri de veriyor: Musa Bigiyef ve Fazlurrahman... Bu zevat daha da ileri giderek; "belki kadın fazla almalı" diyebiliyor. Gerekçe dengelerin bozulması olsa gerek. Yani İslam'ın koyduğu ölçüler var. Kadın çalışmak ve kazanmak zorunda değil. Kazanıyorsa, "mal ayrılığı" ilkesi gereği olarak, kazancını istediği yere sarfeder veya biriktirir. Erkekse, buna rağmen, kadına bakmak zorundadır. Tabii imkanları nisbetinde... Sohbetçi ise modernist davranışlar için (H. I. asırdan) bir "Akka" ismini örnek veriyor. Bu marjinal kalmış kişi ve görüşü, Ümmetin kahir ekseriyetinin üstüne çıkarıyor. Cemaatı ve tarihi istikrarı, günün rejimlerinin (kendi hissence) zorlayıcılığı karşısında değiştirmeyi göze alıyor. Aslında ise, o tarihi hüviyet de sadece asrı saadetteki hüküm değişikliğini (tedric usulünce ve belki nesh sorunu) söylemeye çalışıyor. Üstelik tutarsız bir kanaat: "Kitab ehli kadınlarla evlenme iznini" müslüman kadınlarının azlığına bağlıyor. Tam aksine belki de savaşlar nedeniyle erkekler azalmıştı. Hatta Cabir İbni Abdillah, dul kadınla evlenmişti. Rasûlullah sebebini sorunca; "Babam öldü, şu kadar kız çocuğu kaldı. Bakire kız alsam, bunlara bakamazdım..." diyor. Rasulullah kendisi de eş ölen Ümmü Habibe'yi, Hz. Hafsa'ya nikahlamıştı. Demek tersine, kadınlar çok!.. Yasaklanma ise hiç söz konusu olamaz. Çünkü (illetin veya şartın ne olduğu kesin belli olmaması bir yana) tekrar avdeti söz konusudur. Asıl olansa, ihtiyaca binaen bu tür nikaha ruhsat verilmiş olmasıdır.

7- Sohbetçi Oruç ve Namazın, kutuplara yakın yerlerde, Kur'an ifadesine uygun edasının mümkün olmadığını, öyleyse buna çözüm bulunmasının icabettiğini söylüyor.

Volga civarında H. 310 da Hanefi fakihlerinin "yatsı vakti teşekkül etmiyor" diye terk ettikleri şeklinde bir olay nakleden sohbetçi, "... Eserlerde bulamıyorsak... çözümleri kendimiz üretmek durumundayız" diyor. Coğrafya bilgisine işaret ediyor. Halbuki Hadis-i şerifte var: "Dünyada öyle yerler varki, bir günü sizin altı ayınız gibi..." orada ibadet nasıl olur? Sorusuna, "Kıyas edersiniz" buyurulmuştur. Yani komşu iklimlerdeki vakit cetveline... peki niye zorlanıyoruz ki, ille de bir şey üretmek için?

8- Sohbetçi profesörün bir iddiası daha var. "Bugün dinimizi kemale erdirdim..." ayetinden sonra da ayet-

ler inmiştir, diyenler, var. Öyleyse İslam ana prensiplerde tamamlansa da ahkamda tamamlanmadı. Bunların değişen şartlarda değişir olması gerek. Yoksa İslam'ı yaşatmak mümkün değil. "Birçok alimimiz bu konuda hem fikirdir. Mesela Roger Garaudy diyebiliyor.

Hayret doğrusu, artık ilmimiz bir felsefeciye kaldı, desek ayıp mı olur. Garaudy her mü'minin takdir edip sevdiği kişilerden biridir amma bu sevgi onun belli tecrübe ve şöhretten sonraki ihtidasından ötürüdür. Yoksa din ilmi, ihtisası ve takva yönünden bizi bağlayıcı olmaktan uzaktır. Yani bu beyan yersiz...

9- "İslam hükümlerinin kıyamete kadar değişmeden, mutlak olarak tatbikini savunmanın, İslam'a öldürücü darbe olduğunu" savunmuş bu zat!... Karşı görüşlülerin şeriatı ne anladığını da soruyor: Problem buysa, kolay: Şariat İslam nizamının bütünüdür. Özel olarak da toplumsal ilişkilere dair ahkam. Bunların değişebilecek yeri "feriyyattadır" O da uygulama tarzındadır. Yoksa ilke ve nazari yön sabit kalmak zorundadır. Aksi halde öz giderse, şekilde kendiliğinden gider ve iş biter. Bu dinin taşıyıcıdır. Değişmenin kökünde ise -mutlaka-bir tür zaruret vardır. Yoksa bazı efendilerin zevki ya da bazı rejimlerin diktası için değil.

10- Sohbetçi Prof. "Kur'anın, bir evrensel bir de mahalli (veya zamansal) hükümleri var. Hatta devri geçmiş ayetler de var!..." diyebiliyor. Ve bu batıcı ifadeden sonra örnekleme işi komediye götürüyor:

Köle ve cariye meselesi: "Toplumumuzda cariye köle olmadığı o dönemde parayla insan satıldığı o yüzden de ona göre ahkâmın (hukukun) konduğunu. Bugün bunların tatbik imkanı olmadığı, üstelik Kur'an'ın köleliği kaldırmak için emirler ve yöntemler koyduğunu (bu itirafa rağmen) "şimdi zorla cariyelik kölelik mi icadedelim" diye de çatışıyor.

Bir sürü çelişki ve zorlamalı mantık yani (kusura bakılmasın) mugalata var.

Önce, kölelik ve cariyelik hala sürüyor. Şimdi, savaş esirleri değil, sözümona barış esirleri; sözleşmeli köle kitleleri var. Az gelişmiş ülkeler topyekün ve savaşlar bu esareti kırmak için sürüyor. Kapitalist veya sosyalist yada bilmen neist rejimlerde hakim güçlerin silah yada kapital sahiplerinin baskısında; ta aile hayatına kadar burnu sokulan zümreler; işçi veya memur nedir?

En enterasanı, tam da sohbetçinin iddiasının tersine bugün insanlar parayla satılmaktadır. Mesela şu paralı askerler nedir? Ölümüne parayla gitmiyor, parayla katillik yapmıyor mu? Hele hele şu Fransa gibi devletlerin "genelev" formülü fecidir: Fakir ülkelere, bakan seviyesinde heyetler çıkarak (6-10) yaş grubunda, kız veya erkek çocukları toplayıp (tabii parayla satın alarak) genelev-

lerde, cinsiyet azması kodamanların vahşi zevkine pazarlıyorlar. Fransız basını öyle diyor: "Bizim devlet bütçemizin büyük payı genelevlerden sağlanır.." (Hicab 85) Bunun metatı ise işte o masum yavrular; ya sapsizdi yada ebeveyni açlık yüzünden sattı...

Hepsi bir yana kölelik, İslam'ın öngördüğü tarzda sona erdi ise kitap gayesine varmıştır. Mucizesi gerçekleşmiştir... Bu sonuç o kanunun geçersiz olması değil ebediliğini -evrenselliğini gösterir. Kanun (veya onu sunan) nass ebedi kalacak. Çünkü ne belli olur, birkaç asır sonra yine benzer olay-problem ortaya çıkabilir. İşte o an nass hemen devreye girebilir. Bu aslında mutlu sonun sigortası olarak korunacaktır. Sohbetçi mantığının dediği gibi, "zorla bile cariye icad etmeyeceğiz" Ama zuhur ederse, yani bir Peygamber ve yeni vahiy arayacak mıyız? Yoksa, Batılı anlamıyla modernizmin felsefesince, Allah artık işini bitirmiş, bundan böyle insan aklı ve M. Meclisler mi hüküm koyacak?

11- Ana ilkeyi tesbit edelim bir kere daha: Hükümler (usul ilmine göre) illete göredir. İlet (veya genel söylemiyle) şartlar değişince hükümlerde de değişme olabilir. Aksini düşünelim her ayet, gayesine erince emekli olsun... sonunda kitap ta kalmaz ortada. Hatta "Şirkin kökünü kazıyınca kadar cihat ve tebliğ emri" var. Tüm insanlar tevhide erince; cihad, tebliğ, hatta tevhide emreden tüm ayetler emekli olacak, yürürlükten kalkacak ve modası geçmiş mi olacak?

Halbuki söyledik bir çağ gelir şartlar avdet ederse hüküm hazır bulunmak durumundadır. Burada hatırlatalım ki, maalesef bu mantık sadece Prof. Hatiboğlu'na mahsus da değil. Modernist, yenilikçi, tecdidci, islahatçı... ne adla olursa olsun bütün ilahiyatçıların müşterek hastalığıdır:

Kimisi, devletin çizdiği çerçevenin zorlayıcılığı karşısında bocalar (sultana göre fetva. Y. Kardavi tesbiti) kimisi de toplumun baskısı ve hevesi karşısında çalkalanır.

Diyelim Süleyman Ateş Kitab-ehli'nin cennete girmesini; Y. Nuri Öztürk, kadınının erkekle yan yana namaz kılmasını yeğlerken; Hayrettin Karaman da, kadının şahitliğine dair (Bakara: 282) ayetini de aynı anlayışla işlemez kılar.. "Ogün okur yazar değildi... Şimdi noterde imza etti mi tek kadın yeter..." gibi. Tabii bu aslında Fazlurrahman'ın (en belirgin ve köktenci modernisti) tezine uyar. Zaten Prof. Hatiboğlu da onu referans alıyor.

12- Sohbetçi bir misalden öbürüne geçiyor: Zina suçuna dört şahit emreden ayet (Nisa 15) Lian tavsiye eden ayet (Nur: 6-10) tarafından kaldırıldı diyor. Bu kaldırma "Nesh" de değil; hüküm geçersiz" oldu demeye getiriyor. Yani zina'nın tesbit ve isbatı; "ya dört şahitle ya yapanın itirafıyla yada karşılıklı yeminleşip, la-

net isteme tarzları" geçersiz oldu. Çünkü bugün tıbbi muayene ve tahlille anlaşılır. Zahmete gerek yok; demek ister...

Bu tavırla, ilgili tüm ayetler askıda kalıyor (Eh, doktorlar da rüşvetle bir iş yapmayacağına(!) göre, isbat çok kolay...)

Sohbetçi profesör o kadar hassasiyetlere giriyor ki; Bunun anlayışının şu 1400 sene önceki prensipler bundan sonraki insanlığı da idare edebilecek bu tür şartları ihtiva etmekte..." Ama bundan böyle biz o ilkelere dayanarak vereceğimiz kararlar yine Kur'an ve Peygamberlerin eylemine dahildir..." (sh. 56) İyi de, ayetin açık emrini terk edip, tam aksine "kıza ve erkeğe mirası eşit paylaşmak; Kur'ana Peygambere mi, yoksa 1924'lü karara mı uyar? Çünkü hemen devamında: "peygamberin devri geçtikten şartlar değiştikten sonra, yine aynı meseleler devam edecek mi? İşte problem burada" diyor. Evet biz de diyoruz, işte problem bu endişe de: Hicri birinci asırda varlığı savunulan kişi yegane dayanak ve nirengi noktası, sohbetçi Prof'e göre... Halbuki o kişinin ve fikrinin "sazz" olması daha makuldur.

13- Prof. Hatiboğlu, "müellefe-i kulub" ve "müslim" kişinin, gayrı müslime mirasçı olma meselesiyle bitirmiş. Son örneği bu: Hadisten aldığını bildirdiği "...müslüman evladın da gayri müslim babaya mirasçı olmaması" hükmünün, Hz. Muaviye'nin uygulaması ile değiştiğini; öyleyse her hükmünün uygulamada böylece değişebileceğini söylemek istiyor.

Gerekçe doğru olabilir; "mal kaygısıyla İslam'dan uzak kalmaması için peygamber bir telkin" Ama halifenin uygulamasının da onu değiştirdiğini söylemek yersiz. Çünkü sahibi olan halife, iki yönden de ümmetin maslahatına elveren bir geçici karar vermiş olabilir.

Hasılı, bizim bu tesbit ve değerlendirmelerimiz Umran sahifelerinde inşaallah uyandırılmış birçok istifhamı giderecektir:

1- Nass değişmez. Nassa aykırı içtihad olamaz. Ama nas mücmel veya onu tefsir eden bir nasla farklı yorumlanmış olabilir. Bu da zaten ola gelmiştir. Hakk bildiğimiz mezhepler arası farklarda bundan gelir. Öyleyse Sohbetçi Prof.'un arzuları yeni değil.

2- Ama Sn. Prof'un sonuç olarak beklediği, ayet veya hadisin yürürlükten kalkması, gerçekten; birer ikişer bütün kitap ve sünneti emekli etmeye gider.

3- Şartların avdet etmesi tabiidir. Yani hükümleri taşıyan nasslar da bakidir. Aksi hal; ya yeni bir Peygamber beklemek, yada modernizm'in asıl iddiası gibi; artık insan aklı kemale ermiş tanrıya da yalvaç'a da ihtiyaç kalmamıştır.

La havle vela kuvvete illa billah. ■

MISIR

İslami cemaatler

şiddete son mu veriyor ?

İslâmî hareket olarak tanımlanan gruplar ve cemaatlar ahir zamandaki genel çalkalanımdan nasiplerini alıyorlar. Bu bağlamda kendilerini yeniden gözden geçiriyor, genel muhasebe ve değerlendirme sonucunda şiddete bulaşanlar şiddeti, siyasete bulaşanlar ise siyaseti terk ediyorlar.

Ömer Abdurrahman'ın geçenlerde hapisshaneden yaptığı açıklamalar dikkatlerden kaçtı. Ömer Abdurrahman Luksor katliamından sonra, metodlarını gözden geçirme ve yeniden değerlendirme çerçevesinde şiddetten uzaklaşma çağrısında bulunuyor. Şiddetten uzak bir şekilde tebliğ faaliyetlerine ağırlık verilmesini istiyor. Bu doğrultuda geçen yıl başlayan tartışmalar bu yıl meyvesini veriyor.

Geçen yıl El Cemaat El İslamiyye'nin Mısır cezaevlerinde yatan tarihî liderleri dönüm noktası olarak ifade edilebilecek yeniden bir yapılanma denemesi içine girmişlerdi. 1997 Temmuz'unda bir bildiriyle halka ve devletin kolluk kuvvetlerine karşı kullanılan şiddete son verilmesi çağrısında bulunmuşlardı. Ancak bu bildiri ve çağrı hapisshane duvarlarının dışında ve özellikle de yurtdışında pek yankı bulmadı ve aynı hararetle karşılanmadı. Eski Meclis Başkanı Rıfat Mahcub'a yönelik suikast girişiminden dolayı sanık olarak yargılanan Safet Abdulgani ve Akrep cezaevinde yatan 7 arkadaşı bir bildiri yayınlayarak ülke dışındaki ve ülke içindeki taraftarlarına şiddete son verme çağrısında bulundular. Ve Akrep cezaevinde yatan tarihî liderler son olarak kendi tezlerini destekleyen Ömer Abdurrahman'ın şiddet aleyhtarı açıklamalarından da güç ve kuvvet aldılar. Bilindiği gibi Ömer Abdurrahman tebliğ faaliyetlerinin

şiddete dayandırılmadan yürütülmesi gerektiğini savunuyor. Cemaatın tarihî liderleri, şiddete dayanak ve cevaz veren "İslâmî Çalışma Andı" ve "İmtina Eden Fırkayla Savaşın Hükmü" gibi çalışmaların yeniden gözden geçirilmesini ve tashih edilmesini istiyorlar. Her ne kadar benzeri risalelerde Cemaatü'l-Müslimin veya vulgarize tabirle "Tekfir ve'l-Hicre" grubu gibi Mısır halkını tekfir etmiyorlarsa da şiddeti savunuyorlardı.

Metodun gözden geçirilmesi ameliyesiyle, Mısır'da Cemaat-ı İslamiyye, Mısır toplumunun yeniden İslâmileştirilmesi projesinden vazgeçmiş değil. Ama yöntem olarak geldikleri ve son ulaştıkları noktada şiddeti reddediyorlar. Keza Müslüman Kardeşler gibi çok partili sistem içinde mücadeleyi de kabul etmiyorlar. Bu bağlamda askerî inkılaplar ve sürgünün ucunda iktidara gelmeyi yöntem olarak seçen El Cihad hareketinden ayrıldıkları gibi siyasî sisteme entegrasyon yoluyla değişimi savunan Müslüman Kardeşler çizgisini de benimseyip, tasvip etmiyorlar. Ama buna rağmen bu değişime karşı çıkanlar onları İhvan çizgisine ve başlangıç noktasına dönmekle suçluyorlar. Tarihî liderlerin çok ilginç testimleri var ve şunu söylüyorlar: "16 yıllık silâhlı mücadele istenileni vermediği gibi

**Mustafa
ÖZCAN**

hayat tarzına da dönüştü. Yani başlangıçta araç olarak gördüğümüz çatışma, amaç haline geldi." Bununla, şiddetin bir çıkmaz sokak olduğunu kavramış bulunuyorlar. Bunun yerine 16 yıllık tecrübelerinin ışığında yeni hizmet metod ve yolları geliştirmeye çalışıyorlar. Bu yaklaşıma cemaat içinden olumlu tepkiler geldiği gibi olumsuzlar da geliyor. Özellikle cemaatin Avrupa'da bulunan taraftarları şiddet aleyhtarı çizgiye destek veriyorlar. Buna mukabil Afganistan'da bulunan bazıları ve Rifai Ahmet Taha gibi lider konumundaki sayılı isimler bu yeni yaklaşıma itiraz ediyorlar. Londra'da aşırı şiddet yanlısı tavırlarıyla dikkatleri üzerinde toplayan Ebu Hamza ise tarihî liderlerin kararı ve çağrısı için "kendilerini sattılar" tabirini kullanıyor. Ebu Hamza 70 yıllık tarihi içinde Müslüman Kardeşler'in bütün müteakip hükümetlerle uzlaşma içinde olduğunu ama sonuçta hiçbir idealini gerçekleştiremediğini söylüyor.

Cezayir'de AIS Lideri Medeni Marzak da Cezayir ordusu ile aralarındaki mütarekenin ve ateşkesin sürdüğünü açıkladı ve GIA'yı da ateşkese ve mütarekeye katılmaya çağırdı. Cezayir'de tansiyon ve ateşin düşmesinden ve Fas'da bazı İslâmî partilerin meclise girmelerinden cesaret alan Tunus Lideri Bin Ali de yeni bir girişim başlattı. Üçüncü dönem başkanlık seçimlerine katılacak olan Bin Ali imajını parlatmaya çalışıyor. Bunun için Nahda üyelerinden bazıları ve Anayasal Birlik mensupları için başkanlık affı ilan etti. Nahda lideri Gannuşî ise bunun yeterli olmadığını ve genel bir yasa-ma affı çıkarılması gerektiğini belirtiyor.

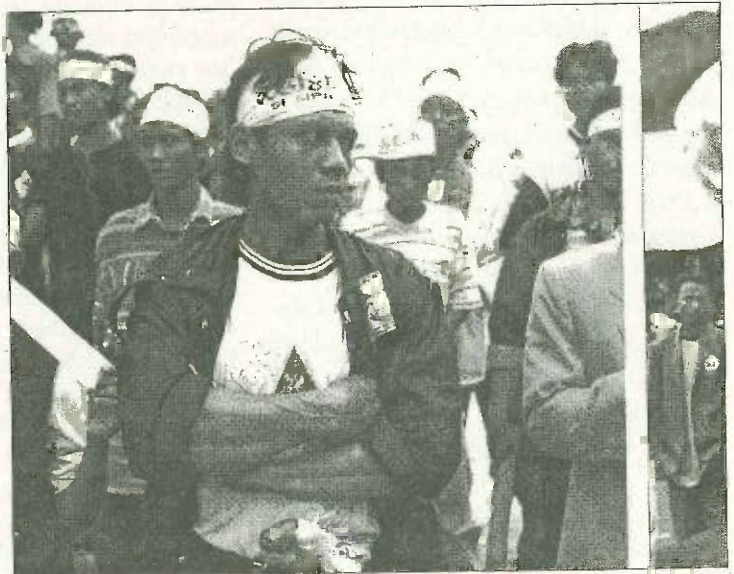
ENDONEZYA

Endonezya'da din kavgası mı?

Endonezya'da geçen yıl başlayan ve Suharto'nun Mayıs ayında görevinden çekilmesi sırasında doruk noktasına tırmanan toplumsal şiddet yeniden kontrolden çıktı. Ve son sıralarda kilise yakma ve hristiyanlara saldırma şeklinde yeni bir renk ve sanki dini bir kisve kazandı. Bu itibarla Türk basını ve yabancı basın meselenin bir din kavgası olup olmadığını irdelemeye çalışıyor. Bu kavganın ardında ne var? 450 yıl boyunca Endonezya'yı işgal altında bulunduran Hollanda sömürgesiyle ve onun ardında bıraktığı mirasla gecikmiş bir hesaplaşma mı? Aslında mesele bu kadar basit değil. Ama tepkilerin hem Hollanda döneminde hem de Suharto idaresi altında ekonomik olarak palazlanmış ve semirmiş hristiyan Çinli azınlığa yönelmiş olması te-

sadüf değil. Hollandalılar da sömürge döneminde İngilizlerin taktiklerini izleyerek bu ülkeye Çinlileri getirmiş ve onları bir de Hristiyanlığa devşirerek mutemet unsurlar olarak dayanağı yapmıştı. Bunun neticesinde bugün oranları yüzde 3 ile 5 arasında tahmin edilen Çinli azınlık hem Hristiyanlığı kabul etmiş hem de Hollanda'nın bu ülkede geriye bıraktığı ekonomik mirasının üzerine çöreklenmişti.

Hollandalılar gittikten sonra da durum pek fazla değişmemiş. Suharto döneminde de Çinliler yükselen grup olmuşlar ve Endonezya ekonomisini adeta monopolle ve tekelleri altına almışlardı. Bugün yüzde 3'lük bir Çinli nüfus ülkenin ekonomik pastasının yüzde 75'ini kontrol ediyor. Suharto da vaktiyle ekonomik olarak onlara dayanmış. Öğrenci ve kitle isyanlarıyla birlikte Endonezya halkı adamakıllı bir değişim ve reform arzu ediyordu. Ama gelenek nokta Suharto idaresinden pek de uzaklaşmadığını gösteriyor. Bu da halkı umutsuzluğa ve bıkkınlığa sevk ediyor. Öğrenciler umutla Endonezya Danışma Meclisi'nin 4 günlük reform toplantısını bekledi. Ama dağ fare doğurdu. Ordunun çifte rolünde bir değişim olmadı. Göstericilere göre değişen sadece Habibi'nin gelmesi Suharto'nun gitmesinden ibaret. Hatta halk seçimlerin nezh bir ortamda icra edilip edilmeyeceğini, vaktinde yapıp yapılmayacağını dahi bilmiyor. Açıklamalara güvenmiyor. Habibi bu şüphelere karşı halka seçimin vaktinde ve nezh yapılacağına dair söz verdi. Alınan mesafe, yapılanlar göstericileri ve öğrencileri tatmin etmiyor. Bundan dolayı bütün bunların sorumlusu olarak gördükleri Suharto'nun biran evvel yargılanmasını ve cezalandırılmasını bekliyorlar. Halkın sabrı taşıyor. Halk yüzyılların ve son 32 yıllık Suharto döneminin birikimini kusuyor. Yoksa mesele bir din hatta bir ırk ve milliyetçi-

lik kavgası değil. Besleme azınlığa karşı kaba bir öfke. Çin de zaman zaman bu öfkenin yatıştırılması için Endonezya yönetimine baskılar yapıyor. Kısaca: Halk düzenin hesap vermesini istiyor, ümitsizliğe kapıldığında da cezasını kendisi vermek istiyor. Olan bitenin kısa hikayesi budur. Yoksa Emin Reis gibi Suharto idaresinden hesap sorulmasını isteyen muhalifler bile Hristiyan-Müslüman kavgası istemiyorlar, aksine yatıştırıcı rol oynuyorlar. Ama kaba bir öfkeye hakim olmak zor.

Habibi'nin Yardımcısı Enver: Modelimiz Türk Silahlı Kuvvetleri

SİNGAPUR- Endonezya Devlet Başkanı Yusuf Habibi'nin yardımcılarında Dewi Fortuna Enver, askerini bir taraftan kendinde siyasete müdahale etme hakkı bulduğu, diğer taraftan siyasetten uzak durduğu Türkiye modelini kendisine örnek alabileceğini söyledi.

Dewi Fortuna Enver, Singapur Basın Merkezi'nde yaptığı açıklamada, Endonezya'nın jeopolitik konumu ve tarihi geçmişine sebebiyle ordunun siyasetten tamamen uzaklaştırılmasının bugünkü şartlar içinde mümkün olmadığını açıkladı. Enver, Türkiye'de herhangi bir siyasi partinin anayasada belirtilen hükümlere karşı çıktığında ya da ülkenin dini ideolojisini değiştirmeye kalktığında ordunun bu duruma müdahale ettiğini belirterek, "Endonezya ordusu da aynı tutumu sergiliyor. Siyasi partilerden biri ülkeye İslami bir çehre kazandırmaya kalkıştırsa, ordu bu noktada duruma el koyar" dedi.

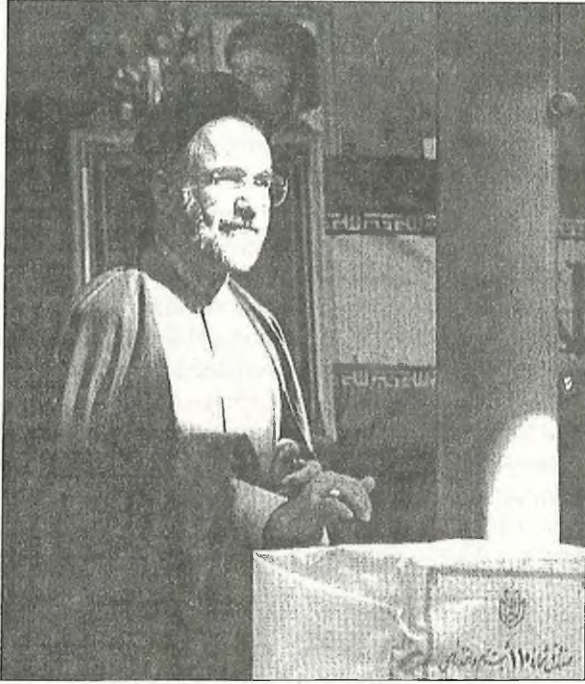
Endonezya'da uzun süredir gösteri yapan protestocu öğrencilerin isteklerinden birinin de ordunun siyasetten el çekmesi olduğunu kaydeden Enver, askerinin 500 kişilik parlamentoda 75 sandalyeyi şimdiden garanti altına aldığını sözlerine ekledi. Enver, "Endonezya'nın geleceğine baktığımızda, arkasına halk desteğini almış kuvvetli bir merkezi hükümete ihtiyacı olduğunu görmekteyiz. Şu anda en son ihtiyacımız olan şey kendini kanunların üstünde gören, sultanı ilan etmiş bir diktatördür.

İRAN-ABD

İran-ABD ilişkileri veya yeni bir İranganate mi ?

Bilindiği gibi İran-Irak savaşı sırasında İranganate skandalı yaşanmıştı. Skandalın mahiyeti şuydu : Kaşıkçı gibi uluslararası silah kaçakçılarının da adının karıştığı olayda İsrail ve ABD gizlice İran'la temas kurmuşlar ve bu ülkeye silah satmışlardı. Ancak İran'da buna karşı olan bir kanat Lübnan'da Şira adlı dergi aracılığıyla skandalı deşifre etmişti. Bunun sonucunda Mehdi Haşimi gibi Muntazeri'nin de akrabası olan bu kanadın ileri gelenlerinden bazıları idam edilmişti. Yine benzeri bir vakayla karşı karşıyayız. İran yönetimi ABD ile açıktan ve şeffaf bir şekilde iletişim ve temas kurulmamasından dolayı münasebetlerini gizliden gizliye sürdürmeyi yeğliyor. ABD ile İran arasındaki gizli temasların varlığı Irak'la birlikte bu ülkeye uygulanan çifte kısıkaç (dual containment) politikasının de rafa kaldırıldığını göstermektedir. En azından sekiyor ve topallıyor. Bu çift ayaklı politika tek ayağa indirildi ve Irak'la sınırlı hale getirildi. Buna göre İran'la yumuşama sağlanacak ve İran bir şekilde absorbe yani masedilecek ve böylece Saddam Hüseyin rejiminin yıkılması için bölgedeki zemin ve şartlar uygun hale getirilecek. Saddam Hüseyin'in devrilmesi için zinhar Amerika Birleşik Devletleri'nin İran'la ilişkilerini normalleştirilmesi gerekiyor. İran'ın uluslararası sisteme dahil edilmemesi halinde Saddam rejiminin yıkılması Saddam sonrası Irak'ta dengelerin nasıl şekilleneceği konusunda bir belirsizliğe yolaçar. Zemin kayması ve depremden Şiiler ve İran kârlı çıkar bu da bölge ülkelerini kısa ve uzun vadede tehdit eder. Zaten Saddam Hüseyin bunu önlemesi için İran'ın üzerine itilmemiş miydi ? Bu pozisyon değişmeden neden Saddam gitsin ? Bundan dolayı Irak rejimini yıkmak için öncelikle Körfez ülkelerinin İran korkusunu yatıştırmak gerekiyor. Bunun için İran'ın hem Körfez hem de ABD ve İngiltere gibi ülkelerle ilişkilerini normalleştirilmesi gerekiyor. Bu konuda Hatemi hükümeti sonrasında epey mesafe alındı bile. Öncelikle İran Suudi Arabistan gibi Körfez bölgesinin en önemli ülkesiyle ilişkilerini normalleştirmeye başladı. Ardından ABD'nin Avrupa'daki ortağı İngiltere ile tam diplomatik ilişkilerini yeniden başlattı.

Oysa çifte kısıkaç'ın Irak ayağındaki durum tam tersi. İngiltere ve ABD Saddam Hüseyin rejiminin gitmesini istiyor. Saddam Hüseyin daha önceki bölgesel dengeleri gözönünde bulundurarak herşeye rağmen ABD'nin bölgedeki vazgeçilmez adamı olduğunu zannediyordu. Şimdi bu zannının yerinde olmadığı anlaşıyor. Saddam eski şartlar muvacehesinde böyle düşünüyordu ama ya şartlar ve dengeler değişirse ki ABD zaten şimdi İran ayağından bunu değiştirmeye çalışı-

İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi

yor. Daha önce İsrail yanlısı Amerikalı politikacılar sözgelimi Martin Indyk gibiler İran ve Irak'ın birlikte zayıflatılmasını savunuyorlardı. Bölgeiçi dengeler buna müsaade etmedi. Şimdi ise ABD ve İngiltere İran'ı kazanarak Irak yönetimini bertaraf etmek istiyor. Aralarında CIA ajanlarının da bulunduğu 13 kişilik heyetin İran'ı ziyaret etmesinin başka ne anlamı olabilir? Irak'ın konumu son kriz öncesine oranla daha nazik hale geldi. BM Teftiş Heyeti Başkanı Richard Butler Irak'ın geri adım atmasından kaynaklanan zaafını intikam için değerlendirerek Tarık Aziz'e mektup üzerine mektup gönderiyor. Irak yönetimi de Butler'in kışkırtıcı ve provokatif davranışlarından şikayetçi. Ama bunun kabahati yine Irak yönetiminde. Şimdi Irak'a olası bir müdahale otomatikçe bağlanmış durumda. Butler ve müfettişler Saddam yönetimi üzerinde Demokles'in kılıcı gibi bekliyorlar.

Son krizle birlikte ABD ve İngiltere ile Irak ilişkileri yeni bir mecra kazanmıştır. Dikkatler ve niyetler ambargonun uygulanmasından ziyade Saddam'ın gitmesine yönelmiştir. Gerek İngiltere gerekse Amerika Birleşik Devletleri Iraklı muhalefeti iki hatta üç şıkkıyla yeniden organize etmeye çalışıyorlar. Iraklı muhalefetin birinci şıkkı Kürtler. Bilindiği gibi ABD ve İngiltere'nin aktif gayretleri sonucu yeniden biraraya getirildiler ve barıştırıldılar. Türkiye de daha sonra sürece eklendi. PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığına karşı alınacak tedbirler karşılığında Türkiye güneyindeki yeni oluşuma ses çıkarmıyor. Ve son sıralarda ABD'nin PKK konusunda İtalya'ya yaptığı baskılar da Kuzey

Irak'taki gelişmeler konusunda Türkiye'yi susturma-ya/iskata kafidir. ABD Ahmet Çelebi gibi Arap ve Sünni muhalefeti yeniden tahrik ettiği gibi bir müddetten beri oldukça mesafeli durduğu Iraklı Şii muhalefetle de ilginç bir şekilde yakınlaşma içine girmiştir. Bölgedeki gelişmelerin ibresi genellikle İran lehinde, Irak aleyhinde gözükmektedir. Bununla birlikte İran'ın uluslararası camiaya yeniden dahil edilmesinin, ayak uydurmasının şartı iddialarından vazgeçmesi ve "İslami" olarak tanımlanan politikalarını bırakmasıdır.

Ancak İran'daki iç kargaşa ve kanatlar arasındaki çekişme de bu politikayı şimdilik kilitlemektedir. James Rubin İran'la barışmak istediklerini söylerken ABD uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili olarak İran'ı kara listesinden çıkardı.

Harrazi: Suud'un Taliban Politikası Değişti

İran ve Suudi Arabistan, petrol fiyatlarındaki düşüşü önlemek için yakın işbirliği yapmayı kararlaştırdılar. İRNA'nın haberine göre, Suudi Arabistan'a yaptığı 2 günlük resmi ziyareti tamamlayan İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi, Tahran'a dönüşünde yaptığı açıklamada, Riyad'daki görüşmelerinde, petrol fiyatlarının artırılması için uygulanacak mekanizmalar konusunu ele aldıklarını belirterek, bu çerçevede Suudi Arabistan petrol bakanının İran'ı ziyaret edeceğini söyledi. Harrazi'nin, Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud El Faysal ile yaptığı görüşmede ise petrol fiyatlarında devam eden düşüşün olumsuz etkileri ele alındı ve iki ülkenin bu durumdan kurtulmak için daha yakın bir işbirliği yapması gerektiği belirtildi.

Afganistan

Harrazi, şimdiye kadar Taliban'ı destekleyen Suudi Arabistan'ın Afganistan konusundaki tutumunun değiştiğini de ileri sürdü. Suudi Veliyaht Prensi Abdullah ibn Abdülaziz'in görüşmelerinde, Afganistan'daki durum-

Prens Abdullah ve Kemal Harrazi

dan kaygı duyduğunu söylediğini belirten Harrazi, bunun "Suudi Arabistan'ın Afganistan'la ilgili tutumunda değişiklik olduğunu gösterdiğini" iddia etti.

İkili görüşmeler

Kemal Harrazi, görüşmeleri sırasında İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi'nin Suudi Arabistan Kralı Fahd bin Abdülaziz ve Veliyaht Prensi Abdullah'a gönderdiği mesajları da ilettiler. Harrazi, Suudi Arabistan-İran siyasi konsey toplantılarının ilkinin Riyad'da yapıldığını ve her 6 ayda bir toplantı yapılmasının kararlaştırıldığını da kaydetti. İRNA'nın haberine göre, Prens Abdullah, Harrazi ile görüşmesinde, Türkiye ve Suriye arasında yaptığı arabulucuk için İran'a teşekkür ederken, Harrazi, "bölge ülkelerinin siyonist rejimle (İsrail) askeri anlaşmalarından duyduğu kaygıyı" dile getirdi ve bölge ülkelerinin bu durumla ilgili olarak daha aktif bir tutum takınmaları gerektiğini ileri sürdü. Görüşmede, Irak'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin tüm kararlarına uyması gerektiğinin de dile getirildiği kaydedildi.

Faysal

Öte yandan, Suudi Dışişleri Bakanı Faysal, İran ve Basra Körfezi ülkeleri arasındaki ilişkilerin iyileşmesini umduğunu söyledi. İRNA'nın Kuveyt radyosuna dayanarak verdiği habere göre, Faysal Harrazi ile görüşmelerinin tamamlanmasından sonra yaptığı açıklamada, Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerle İran arasındaki ilişkilerin gelişmesinin, bölgenin toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişmesine olumlu etkileri olacağını belirtti. Faysal, Tahran-Kahire ilişkilerinin düzeyinin artırılmasını umduğunu da kaydetti.

TÜRKİYE-İTALYA

Roma'dan önce Roma'dan sonra

PKK'nın başı Abdullah Öcalan sığınmak maksadıyla İtalya'ya gittiğinde Türkiye'de hükümet Apo'nun yakalandığı ve PKK'nın havlu atarak işinin bittiği zehabına kapılmıştı. Şimdi ise PKK meselesi yeni bir boyut kazanıyor yeni bir safhaya giriyor. Ve hükümetin beklentileri de tersine döndü, Apo'nun geleceğini ve bu sayede mevkiinin sağlamlaşacağını zannediyordu. Tam tersine Apo'nun kalacağı veya üçüncü bir ülkeye gönderileceği kesinleşmiş oldu. Ve bu arada hükümette yolcu oldu.

Türkiye uzun vadeli hesaplar yapamıyor, meseleleri serinkanlı olarak ve doğru bir şekilde değerlendiremiyor. Bu bağlamda, Suriye hamlesinde başarılı oldu, ama ondan sonrasını getiremedi ve müteakip hamlelerde faka bastı ve gafil avlandı. Dolayısıyla önceki başarılı hamlesinin müsbet neticelerini de yitirmekle karşı karşıya.

İtalya, Apo'yu serbest bırakmakla ve Türkiye'ye

vermeyeceğini ihsas ettirmekle gerçek yüzünü de ortaya koymuş oldu. Hoş zaten Türkiye'de Yekta Güngör Özden ve Kenan Evren gibiler de İtalya gibi düşünüyorlar. "İtalya, Apo'yu kabul etmekle zaten başına belâ aldı ve o belâ orada kalsın" diyorlar. Evet hakikaten de onların da dediği gibi aslında İtalya Apo ile birlikte başına büyük bir dert almıştır. Şiddet yanlısı unsurların İtalya'nın güvenliğini ihlal edecekleri ve başını ağrıatacakları malum.

Türkiye'nin elinde İtalya'ya karşı ciddi kozları var. Almanya'dan sonra İtalya kıtada Türkiye'nin ikinci büyük ticarî ortağı. Bu yılın 9 aylık diliminde İtalyan şirketlerinin Türkiye'ye yaptıkları ihracat hacmi 3 milyar doları buluyor. Pirelli ve Fiat gibi İtalyan şirketlerinin Türkiye'de hatırı sayılır miktarlarda yabancı yatırımları var. İtalya Apo'yu sahiplenerek bütün bunları riske atıyor. İtalya Türkiye'yi kaybederse çılgınlık eder. Ayrıca Türkiye hem Orta Asya, hem de Ortadoğu ülkeleri için bir geçitkapısı. İtalya, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde yabancı yatırım sıralamasında altıncı sırada geliyor. Türkiye kararlı ve uzun vadeli politikalarla İtalya'yı elbette dize getirebilir. Zaten Türkiye'de meydana gelen insiyakî tepkiler sonucu İtalyan mallarına karşı büyük bir boykot başlatıldı. Lüzumsuz ithalatı düşürmek maksadıyla zaten bu tür bir boykota ihtiyaç vardı.

Kenan Evren'in gibi eski tüfeklerin Apo'nun İtalya'da kalmasını istemeleri uzak görüşlülükten uzak bir dilek. Neden? Birkaç yıldan beri İtalyan komünistleri ve Yeşiller PKK ile işbirliğini geliştirdiler. Rusya'da Jirinovski, İtalya'da komünistler PKK'ya sahip çıktılar. İktidar ortağı partilerin milletvekillerinden Giulio Calvisi PKK meselesinin Filistin meselesini andırıldığını ileri sürüyor. Buna göre PKK'lılar sahici siyasî mülteci statüsündeler.

D'Alema Apo'yu çağırıldıklarını inkâr ederken Nasreddin Hoca'nın fıkrasında olduğu gibi ahırdan farklı sesler geliyor. Almanya ve İtalya muhtemelen bu mese-

leyi politize etmeye kalkışacaklar. O açıdan Apo'nun İtalya'da kalması Libya'dan belki daha da riskli. D'Alema ile Almanya'nın çiçeği burnundaki Yeşiller orijinli Dışişleri Bakanı Joschka Fischer Apo'nun İtalya'ya gelmesini siyasi çözümün kapısını aralaması açısından bulunmaz bir fırsat olarak değerlendiriyorlar (Financial Times, 18 Kasım 1998). Avrupa'da bu yöndeki sesler giderek artıyor. Diyalog ve barışçı çözümden söz ediyorlar. Zaten Apo da İtalyan hükümetini arabuluculukla görevlendirmede mi? Sonuç: Apo'nun İtalya'daki varlığı hem Türkiye'nin, hem de D'Alema'nun bir dilemması yani çıkmazı.

PAKISTAN

Pakistan'da ayaklanma çağrısı

Pakistan'da Cemaat-i İslam Partisi'nin lideri Gazi Hüseyin, partililerden, Nevaz Şerif hükümetine karşı ayaklanmalarını istedi.

İslamad'da yapılan genel toplantının kapanış konuşmasında parti üyelerine seslenen Gazi Hüseyin, partinin ileri gelenlerinden, bu kararı tüm halka duyurmalarını istedi. Hüseyin, Nevaz Şerif hükümetinin, yolsuzluk düzenlemelerini içeren Anayasa'nın 63. ve 64. maddelerini görmezden geldiğini, hatta Nevaz Şerif ailesinin adının hergün yeni bir yolsuzluk skandalına karıştığını söyledi. Parlamento üyelerinin de yolsuzlukla mücadelede gayret göstermediğini vurgulayan Hüseyin, yolsuzluğun ve rüşvetin Pakistan'da günlük olağan bir olay haline geldiğini söyledi. Gazi Hüseyin konuşmasında ayrıca, Batı'yı Pakistan'ın nükleer denemeleri aleyhinde aldıkları kararlardan dolayı eleştiri bombardımanına tutarak, McDonalds ve Kentucky Chicken gibi ünlü firmaların ürünlerinin alınmaması için Pakistan halkına çağrıda bulundu. Gazi Hüseyin konuşmasının son bölümünde, Nevaz Şerif'i şeriat kanunları hakkında samimi olmamakla suçladı ve Şerif'in aldığı kararların orduda belirsizliğe yol açtığını savundu. Cemaat-i İslami, Pakistan'da hükümet düşürüp hükümet kurduran bir hareket olarak biliniyor.

Cemiyet-i Ulemayı İslam'dan Hukukçulara Tehdit

Öte yandan hükümet yanlısı Cemiyet-i Ulemayı İslam, İslam hukuk kurallarının yürürlüğe girmesine karşı çıkan senatörleri, evlerini yakmakla tehdit etti. Pakistan'da yayınlanan Cenk gazetesine göre hükümet yan-

lısı Cemiyet-i Ulemayı İslam Başkanı Ecmel Kadiri Nevaz Şerif'den oylama için gerekli olan salt çoğunluğa ulaşmak için gerekli olan oyları satın almasını istedi. Bilindiği gibi Pakistan Başbakanı Nevaz Şerif İslam hukukuna öncelik tanıyan anayasa değişikliğini Parlamentonun alt kanadından geçirmeye muvaffak olmuştu. Ancak kararın Senatonun üçte iki çoğunluğu tarafından da onaylanması gerekiyor. Şeriat Bill olarak anılan kanun tasarısı Senato tarafından da onaylandığı takdirde Pakistan'daki uygulanan kanunlarda İslam hukuk yasalarına uygunluk aranacak. Muhalefet partileri ise İslami Düzen kurma adı altında Nevaz Şerif'in bütün gücü elinde toplamayı amaçladığını ileri sürüyorlar.

MALEZYA

APEC zirvesinde diplomatik kriz

KUALA LUMPUR- Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da yapılan 6. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, ABD Başkan Yardımcısı Al Gore'un sözlerinin meydana getirdiği şiddetli bir siyasi tartışmayla başladı. Al Gore'un, akşam zirvenin açılışından önce yaptığı konuşmada, Malezya'da ve diğer bölge ülkelerindeki muhalefet hareketlerinin mitinglerinde dile getirdikleri siyasi sloganlarında yer alan "Reformasi" sözcüğünü kullanması ve demokrasiye desteğiyle ilgili sarf ettiği sözler başta Malezya olmak üzere birçok bölge Asya ülkesinin liderinin tepkisine neden oldu. Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed, toplantının yapılan resmi açılışında, Gore'a tepkisini "elini son derece soğuk bir şekilde sıkarak ve derhal sırtını dönerek" gösterdi. Gore, yaptığı konuşmada, "Birçok dilde demokrasi ve reform çağrılarını duymaya devam ediyoruz. Halkın iktidarı...ve Reformasi" demişti. Gore, demokrasinin bölge-

de sosyal ve ekonomik gelişme için gerekli olduğunu savunmuştu.

Bu arada, Malezya Dışişleri Bakanı Ahmed Bedevi yayınladığı bir açıklamada, Gore'un sözlerini ülkesinin içişlerine bir müdahale olarak niteledi ve bu sözlerin egemen ülkeler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların bir ihlali olduğunu ifade etti. "Ülkesinin kışkırtıcı ve temelsiz açıklamaları reddettiğini" söyleyen Bedevi, Malezya'nın, Amerikan hükümetinin, anayasal yollarla seçilmiş bir hükümeti devirmek için bazı unsurlara verdiği bu cesareti iğrenç olarak nitelediğini kaydetti. Malezya Sanayi ve Ticaret Bakanı Aziz Rafidah da, Gore'un sözlerini, "hayatında duyduğu en iğrenç sözler" olarak niteledi.

TÜRKİYE YENİ SOĞUK SAVAŞIN MERKEZİNDE

WASHINGTON- Amerikalı Ortadoğu uzmanı Daniel Pipes, Ortadoğu'da Türkiye-İsrail'e karşı Suriye-İran kamplaşmasının ortaya çıktığını ve ABD'nin de Türkiye-İsrail kampındaki ortaklarına yardımcı olması gerektiğini ileri sürdü. Daniel Pipes, "Commentary" adlı dergide "Gerçek Yeni Ortadoğu" başlığıyla yayınlanan yazısında, Ortadoğu'da durumun geçmişten daha tehlikeli olduğunu ve ortaya çıkan yeni kampların bölge dışındaki ülkeleri de içine çektiğini kaydetti. Kıbrıs örneğinden yola çıkan Daniel Pipes, S-300 füze krizinin, Türkiye'yi Yunanistan ve Rusya ile karşı karşıya getirdiğini ifade etti ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın füzelerin Ada'da konuşlandırılmaması için İsrail Başbakanı Bin-yamin Netanyahu'dan yardım istediğini ileri sürdü. Pipes, S-300 füzelerinin Ada'da konuşlandırılması halinde bölgede bir savaşın çıkabileceğine dikkat çekti. "Peki ne oluyor" diye soran Pipes, Yunanistan gibi AB ve NATO üyesi bir ülkenin, Suriye ve İran ile ittifak içine girdiğini ve bölücü terör örgütü PKK'yı desteklediğini yazdı. Daniel Pipes, Yunanlılar'ın Türkler'den nefret ettiğini ve korktuğunu da ifade etti.

Kamplaşma

Amerikalı uzman, Ortadoğu ve ötesinde merkezinde Türkiye-İsrail'e karşı Suriye-İran'ın yer aldığı kamplaşmanın yaşandığını belirtti. Daniel Pipes, Türkiye ile İsrail'in birçok anlamda doğal ortaklar olduğunu yazdı. Pipes, bu kampın bir diğer müttefikinin Ürdün olduğunu ifade etti ve Kuveyt ile Birleşik Arap Emirlikleri'ni (BAE) de "bu kampa potansiyel anlamda yakın ülkeler" diye niteledi. Pipes, Suriye, İran, Irak, Libya rejimlerine muhalif olan gruplar ile Sudan ve Lübnan'daki Hristiyanlar'ın da Türkiye-İsrail kampına yakın olduklarını ileri sürdü. Pipes, diğer yanda da, Suriye-İran kampına yakın olarak Yunanistan, Libya, ve Sudan'ı gösterdi. Pipes, Mısır'ın Türkiye-İsrail kampına yakın olması gerekirken, birçok konuda "ikinci kampa yakın" davranışlar sergilediğini ifade etti. Orta-

doğu'daki kamplaşmanın, Balkanlar ve Kafkaslar'a da uzandığını belirten Daniel Pipes, Makedonya, Bosna, Slovenya, Hırvatistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ı Türkiye'ye yakın olarak gösterdi. Daniel Pipes, Rusya, Ermenistan ve Tacikistan'ın Suriye-İran kampına yakın olduğunu ileri sürdü.

Din ve ideolojiyi aşan ittifaklar

Daniel Pipes, Ortadoğu'da Türkiye-İsrail ve Suriye-İran şeklinde başlayan ve yayılan kamplaşmanın din ve ideoloji sınırlarını aştığını ve genelde "düşmanımın düşmanı dostumdur" ilkesi ile işlediğini yazdı. Pipes, buna örnek olarak, İslamcı görünen İran rejiminin Hristiyan Ermenistan ve Hristiyan Kıbrıs Rum kesimi ile ilişkilerini gösterdi. Amerikalı uzman, Suriye-İran kampının "kaba ve yüzeysel" olduğunu ve halklararası bir nitelik taşımadığını belirtti. Pipes, Türkiye-İsrail ilişkilerinin ise güvenlik ve savunma alanından, ticaret ve turizm kadar uzanan çok geniş bir platformda ve hızla geliştiğini ve sadece hükümetlerin değil halkların çıkarlarını da içerdiğini kaydetti. Daniel Pipes, Ortadoğu'daki bu yeni durum ile olası küçük bir Kıbrıs meselesinden dolayı bile bölgede ve ötesinde çatışmanın hızla yayılacağına dikkat çekti. Pipes, resmi açıklamalarında, ABD'nin, Türkiye-İsrail kampının yanında olduğunu ve desteklediğini yazdı, "Ancak, bazı çevrelerde bu durum rahatsızlık da oluşturuyor" dedi. Pipes, Yunan kökenli ABD Senatörü Paul Sarbanes'in, İsrail ile ilgili ve 80 Kongre üyesinin imzaladığı mektuba imza koymadığını hatırlattı.

Soğuk savaş benzeri bir durum

Daniel Pipes, Soğuk Savaş'a benzer "yeni" bir durumun ortaya çıktığını belirtti ve Rusya Başbakanı Yevgeni Primakov'u da "en büyük aşkı Ortadoğu'da karışıklık oluşturmak olan reformize olamamış bir Brejnev yanlısı" olarak tanımladı. Ortadoğu'nun, cephaneliklerin genişlediği ve gelirin azaldığı bir bölge haline geldiğini söyleyen Pipes, "İsrail'e karşı uzlaşmazlık artıyor, Filistin, Sudan, Afganistan gibi yeni ve istenmeyen rejimler doğuyor ve radikal İslam zemin kazanıyor" dedi. Daniel Pipes, öte yandan, Türkiye-İsrail-Ürdün kamplaşmasında, Ortadoğu'nun "ABD ve Batı için bir ışık ve fırsatlar" sunduğunu kaydetti. Pipes, "Sonunda ve bizim dışımızdaki gelişmeler nedeniyle, şimdi bir dizi gerçekten işbirliği içinde olmak isteyen ortaklarımız ve dostlarımız var" dedi. Daniel Pipes, ABD'nin kenarda durmaması gerektiğini, fırsatları kullanarak Türkiye ve İsrail gibi ortaklarına yardım etmesi gerektiğini kaydetti. Amerikalı uzman, yazısını, "Soru, ABD'nin ne yapacağıdır? Kenarda durup bakacak mıyız, yoksa ortaklarımıza yardım edip, hem bizim hem de onların yaşayabileceği bir geleceğin şekillenmesi mücadelesinde onlara yardımcı mı olacağız" diyerek tamamladı.■

PKK-APO ÇEŞİTLEMESİ

... **Cevabımız var mı?:** "Etnik sorunlar nasıl yumuşatılır? "sorusuna akademik araştırmalara dayalı bir cevap var mı kafalarımızda?!

(Taha Akyol, *Milliyet*, 18.11.1998).

... **Önce kaldıralım sonra koyalım:** İdam cezasını kaldırıp önce Şu Apo'yu alalım... Aldıktan sonra, idam cezasını tekrar koyalım... Kamuoyunun tatmin olması başka türlü mümkün değil.

(Rauf Tamer, *Milliyet*, 16.11.1998)

... **Ankara'da sadece afra tavra, farfara...**

İtek Rus milletvekilini bile..
Etkileyecek çaba göstermiyor.
Ankara yelenmede.
Arkamızda ABD var..
ABD, Yeltsin'e söyler..
"Yeltsin onaylamaz

(Necati Doğru, *Sabah*, 6.11.98)

... **Apo'yu 28 Şubat süreci büyütti:** Dış politika Uzmanı Prof. Dr. Nedim Üstündağ, "Hiçbir terör örgütü lideri Apo kadar dış destek bulamamıştır. Evet Yunanistan'ı kınıyoruz. Rusya'yı lanetliyoruz ama, kendi kusurlarımızı da inkâr edemeyiz. PKK ile mücadelede, 28 Şubat sürecinde estirilen "İrtica fırtınasından dolayı" zaaf gösterdik. Dikkatler dağılınca, bundan PKK istifade etti.

(*Akit*, 9.11.98)

... **PKK Büsbütün bela olabilir:** Mesut Yılmaz ve benzerleri, demokratikleşmenin gereğini yapmamakta. Kürt sorununun çözümü için kollarını dahi kıpırdatmamakta ısrar ederek mücadeleyi siyasal alana çeken PKK'yı başımıza büsbütün bela edebilirler.

(Şahin Alpaz, *Milliyet*, 17.11.98)

... **İç Savaş Çıkarmayın!:** Anayasa Hukuku Profesörü Bakır Çağlar: Öcalan'ın Türkiye'ye gelmesi çok ciddi sonuçlar doğurabilir. Sanırım bir iç savaş çıkar."

(*Radikal*, 23.11.98)

EY SAĞDUYU NERDESİN

Şükran Soner, Cumhuriyet 17.11.98

Apo'nun yakalanmasını iktidarının ömrünün uzatılmasında can simidi olarak gören hükümet partilerinin, zafer sarhoşluğu havasında takındıkları üslup hiç de iç barış getirecek havada değil. (...)

Sözde iç barış isteyen medyamızın üslubu, atılan manşetler, televizyonların tahrikçi yayınları, gerçek bir sorumsuzluk. PKK terörünün sonuçları, dökülen kan, yaşanan acılar, hareketi siyasallaştırma, meşrulaştırma çabası içindeki dış güçlerin gözüne gözüne sokulmalı. Ama ancak kabuk bağlamış yaraları Türkiye'de yeniden yeniden kanatmanın, açmanın anlamı ne?

Sanki Apo'yu kanı durdurmak, yasal yargılamadan geçirmek için istemiyoruz da canı yanan, çocukları ölmüş, acı, öfke içindeki ailelere teslim edecekmişiz, linç gibi bir hava vermenin amacı ne? İadesini güçleştirmekten, çifte standartlı oynayan Batılılara koz vermekten başka ne işe yarar? Cezaevinde Yaşar Öz gibi büyük olasılıkla kaçakçılıkta PKK ile de suç ortaklığı yapmış mahkumların İtalyan vatandaşı bir mahkumu rehin alarak milliyetçiliğe, vatanseverliğe oynamaları, buna izin verilmesi işin tuzu biberi.

Apo'nun köyünde iki ateş arasında kalmış kızkardeşini konuşturmaya zorlamak gazetecilik mi? Cenaze törenlerinden çığlıkları sürekli yayında tutmak topluma ne tür yönlendirme oluyor? Bir işe yaramak istiyorsanız, o yayınları Türkiye'de değil, PKK'ye arka çıkan dış odaklara ulaşacak organizasyonlar içinde kullanmayı becerin.

Türkiye çok ağır bedeller sonrası, binbir güçle yakaladığı bir önemli şansı, kendini, haddini bilmezler ya da çok daha kötüsü bilerek oynayanlar yüzünden kaybedebilir. Buna izin verme lüksümüz yok. "Ey sağduyu neredesin" diyerek reklamdaki sağduyu insanın ayağına gelmiyor.

"BÖLÜCÜBAŞI" SÖZÜ HAKARET Mİ, İLTİFAT MI?

İsmel Özel, Yeni Şafak, 17.11.98

Öcalan'a bölücübaşı diyenler belki de onun kaybettiği bazı şeyleri geri almasına bilerek veya bilmeyerek yardımcı oluyor. (...)

Gelinen yerde düşünmeye değer olan devletin vahdaniyetinin ve Türkiye'nin bütünlüğünün Öcalan çapında düşmanları bulunmasıdır. Eğer Öcalan "bölücübaşı" mevkiine yükselbilmişse, giderek yükseltilmişse bu acıklı durum birliği ve bütünlüğü korumaya yeltenenlerin de aynı çapta olduklarının göstergesidir. Facia buradadır ve ola ki bölücülüğü dillerine dolayanlar kendi seviyeleriyle mütenasip mürettebatın bölünüşünden yakınmaktadır.

UĞUR MUMCU GÖZÜYLE APO VE MİT

Şakir Süter 16.11.98

Meslektaşlarımız Yalçın Bayer, PKK'nın başı Apo'nun karanlık yüzünü araştıran tek gazetecinin Uğur Mumcu olduğunu hatırlatıyor. Ardından, rahmetli Uğur Mumcu'nun 24 Ocak 1993'deki katlinden önce kaleme alıp da bitiremediği "Kürt Dosyası" isimli kitaptan bazı alıntılar yapıyor Bayer...

Gelin, um-ag Vakfı'nın yayınladığı bu kitaptan Uğur Mumcu gözüyle Apo'ya birlikte bir göz atalım, ama "ibret için" bakalım:

"...12 Mart adaleti hiç kimseye Öcalan'a olduğu kadar özenli ve sevecen davranmamıştır." "Anlaşıyor ki, Öcalan'ın o günlerde TC ile arası hiçbir eylemci solcu öğrencinin olamayacağı kadar iyidir."

Yani Uğur Mumcu, PKK'nın kuruluşunda MİT'in parmağının olduğunu anlatmaya çalışıyor!

Mumcu'nun bu anlamdaki iddialarına, Mahir Sayın'la bir söyleşi yapan Apo, şu yanıtı veriyor:

"..MİT'in klasik yöntemlerle beni kontrole alma çabaları vardı. Bunun için parayı gözden çıkardı. Biliyorsunuz örtülü ödenek'ten... Bize de biraz neması kaldı."

Bu satırları okurken, aklınızdan geçenleri tahmin eder gibiyiz!

Yazık, gerçekten çok yazık değil mi?!!

YENİ BİÇİMLENME SÜRECİ

Çetin Altan, Sabah, 15.11.98

14 Yıldan bu yana Güneydoğu, yahut Kürt sorunu bir türlü çözülmemiştir. Ve bunun devlet harcamalarına yığdığı yük, resmi rakamla 50 milyar dolar; Aydın Alacakaptan, Şükrü Elekdağ gibi üst düzey diplomatların değerlendirmeleriyle de 200-500 milyar dolar arasındadır.

65 milyonluk nüfusun Batı bölümündeki 13 milyonu, ulusal gelirin yüzde 55'ini, yani yarısından fazlasını paylaşırken; Güneydoğu'daki bölümü yüzde 4.5'ini paylaşıyor.

Dış kışkırtmalara da büyük olanak sağlayan bu korkunç dengesizliğin, 14 yıldır süren kanlı bela depremlerinin kronikleşmesinde hiç mi etkisi yoktu?

Bir de bu kanlı belaları sindirmek için harcanan yüz milyarlarca doları düşünün...

Ve bir de silahlandırılan ve maaşa bağlanan 100 bin köy koruyucusunu...

Kimse kusura kalmasin ama ortaya çıkan bu tablo, Ankara yönetiminin ne kadar dahiyane olduğunu pek kanıtlamıyordu. (...)

Güncel olaylara çok daha tepelerden bakıldığında.. Türkiye de dahil, yakındığı yeni bir biçimlenme sürecine girmiş görünüyor. İsrail-Filistin barışı paralelinde, Irak'da da köklü değişimlere dönük sancılar var. Kuzey Irak'da ise Barzani-Talabani anlaşmalarının ne getirip, ne götüreceği henüz puslu..

Bizim tahminlerimize gelince..

Türkiye'nin sırtından gerek terör, gerek mafya, gerek eroin kaçakçılığı kamburları kaldırılmak isteniyor gibi..

Ve bir şey daha isteniyor gibi; Kışla-Cami gerginliğinin gevşetilmesi...

APO MİT ELEMANI MI?

Hamit Doğan, Akit, 24.11.98

FP Hatay Milletvekili Süleyman Metin Kalkan, Öcalan'ın bir dönemler "Mit elemanı" olduğu iddialarını Meclis'e taşıdı. Kalkan, Başbakan Yılmaz ve İçişleri Bakanı Aktaş'a, "Ankara eski Emniyet Müdürü Muharrem Bartın, kendisinin Öcalan'ı yakaladığını, ancak bazı devlet adamlarının, "Bu Mit elemanıdır" deyip, araya girerek Apo'yu serbest bıraktıklarını iddia etmektedir" hatırlatmasında bulunarak, "Bu iddia doğru mudur? Doğru ise konuyla ilgili Mit ve emniyette bir soruşturma yapılmış mıdır?" sorularını yöneltti.

Kalkan, Meclis Başkanlığı'na, Yılmaz ve Aktaş hakkında verdiği iki ayrı soru önergesi ile, varlığı iddia edilen Apo-Mit ilişkisinin aydınlanmasını istedi.

1980 öncesinin Ankara Emniyet Müdürlerinden Muharrem Bartın, "Ben Abdullah Öcalan'ı yakaladım. Ancak birileri araya girip, "Bu mit elemanıdır" diyerek serbest kalmasını sağladılar" iddiasında bulunmuştu.

... İpler Batı'nın Elinde: Bu olay, bizim bilginiz dışında bir Batı komplosu da olabilir. Bütünlük içinde siyasal çözüme biz zamanında gitmedik. Bunu biz yapabildik. Şimdi ipler bizim elimizden çıktı. Apo'yu biz değil onlar yakaladılar. Sonucu da maalesef onlar tayin edeceklerdir. İpleri bir an önce elimize almalıyız.

(Yavuz Gökmen, Hürriyet, 16.11.98)

... Suriye'den kovmakla iyimmi ettik?: Batılılar "Filistin yada Kuzey İrlanda sorunu gibi en çözümsüz sorunlara bile çözüm bulundu. Uluslararası kamuoyunu harekete geçirsek, neden kürt sorununa da çözüm bulunmasın?" diye düşünüyorlar..

PKK liderini Suriye'den kovalamak ne kadar iyi akıl oldu dersiniz?

(Nilgün Cerrahoğlu, Milliyet, 19.11.98)

... Sap'la Saman...: Aman... bu tuzak pek yaman. Her Kürt, PKK sempatisini değildir. Türkler de Kürt düşmanı değildir. Apo yüzden gerilen ortam, Türklerle Kürtleri ilk defa karşı karşıya getirir diye endişe ediyoruz.

Terör, başka bir şey, Türk-Kürt kardeşliği başka bir şey.. Oyuna gelmeyelim. PKK'yı kırkarken, Kürtleri rencide etmeyelim.

(Rauf Tamer, Sabah, 19.11.98)

... Türk-Kürt Kavgasına Hayır!:: Bu ülkenin Türk ve Kürt kökenli yurttaşları arasındaki uyum, tarihte ilk kez yokolma tehlikesiyle karşı karşıya. Bu ülkenin çocuklarını, sonu gelmez bir iç savaşta birbirine kırdırma eğilimine karşı sesimizi yükseltmemiz gerekiyor.

İtalya süreci, Türkiye'yi kendi içinde bir Türk-Kürt kavgasına götürürse, iki elimiz gelişmelere seyirci kalan yöneticilerin yakasından olacak.

(Zülfü Livaneli, Sabah, 19.11.98)

... Apo İtalya'da Kalsın: Anayasa Mahkemesi eski Başkanı, Atatürkçü Düşünce Derneği Genel Başkanı Yekta Güngör Özden, "Eli kanlı katil Türkiye'ye getirilirse cezaevine konur ve oradan örgütünü yönetir. Örgütüne eleman yetiştirir. PKK yandaşları moral bulur güçlenir. Şehit ailelerinin devlete olan güveni azalır. Açıkçası kötü adam Apo'yu Türkiye beslemiş olur. Varsın, Apo İtalya'da kalsın" dedi.

(Sabah, 17.11.98)

KISA... KISA...

... "ÜÇTEN FAZLA ÇOCUĞU OLANA VERGİ KONSUN"

DTP Manisa Milletvekili Ayseli Göksoy, üçten fazla çocuğu olan ailelerden vergi alınması için yasa tasarısı hazırladığını açıkladı. Göksoy, "Adamın 20 çocuğu var. Her akşamki keyfinin mahsulüne biz mi bakmak zorundayız" dedi.

(Ayseli Göksoy, 3.11.98 Hürriyet)

... TV İZLEMEDE DÜNYA İKİNCİSİYİZ UNESCO'nun yayınladığı "Dünya Haberleşme Raporu"na göre, Türkiye en çok televizyon izlenen ikinci ülke.

Ülke	Saat
ABD	3.59
Türkiye	3.36
İtalya	3.36
İngiltere	3.35
İspanya	3.34
Macaristan	3.33
Japonya	3.25
Yunanistan	3.22
Kanada	3.12
Arjantin	3.11
Avustralya	3.10
İrlanda	3.09
Almanya	3.03
Venezuela	3.02
Fransa	2.59

... MAFYA CUMHURİYETİ

"Dün dündür, bugün bugündür" ama, Cumhuriyet'in 75. yılı kutlanırken de son toplamda nereye varılmış olduğunu, Başbakan Mesut Yılmaz'la basın gayet net olarak açıklamaktadır: "Cumhuriyet, bir mafya Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür."

(Çetin Altan, 24.10.98 Sabah)

... TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR DEVLET MODELİ ARAYIŞLARI

Demirel'in kafasındaki "Yeni Devlet Modeli"nin beş ayağı olarak ileri sürdüğü beş kavram var:

1- Laiklik 2- Müslümanlık 3- Cumhuriyetçilik 4- Demokratlık 5- Milliyetçilik.

(Yaşar Kaplan, 31.10.98 Akit)

KİM?.. NE DEDİ?.. NE YAZDI?..

DİN ELDEN GİTMEZ

Ahmet Taşgetiren 31.10.98 Yeni Şafak

İnsanlar bazan "Acaba din elden gidiyor mu?" diye paniğe kapılırlar. Oysa olaya Kur'an mantığıyla bakılırsa dinin hiçbir zaman elden gitmeyeceği görülür.

"Dinin elden gideceği" endişesi, dinin sahibinin, koruyucusunun insan olduğu yanılgısına dayanıyor. Dolayısıyla, insan zaaf gösterirse, insanın ayağı sürçerse, insan din karşıtı bir sürece boyun eğerse, dinin de aynı tarzda boyun eğeceği, yere kapaklanacağı düşünülüyor.

Bu yanılgıyı dindarlar da paylaşıyor zaman zaman, dine karşı mücadele edenler de...

Oysa Kur'an böyle bakmıyor hadiseye..

Kur'an'a göre dinin sahibi Allah'tır Ve O'nun kudreti, böyle endişeleri -haşa- akla getirmeyecek kadar büyüktür; sonsuz idraki ve ölçüyü taşıyan bir büyüklüktedir.

Eğer Allah Kur'an'da "Allah nurunu tamamlayacak" diye buyuruyorsa, "Allah nurunu tamamlayacak" demektir. "Kafirler, inkarcılar, gerçeği görmeyenler, nifaka sapanlar, iki yüzlüler, ikili oynayanlar, zalimler, zulümle insanları hakikat yolundan saptırmaya çalışanlar istemezse de.." diye buyuruyorsa, bunlar istemezse de nur tamamlanacak demektir. Bunlar diledikleri kadar Allah'la güç yarışına girsinler, mutlak galip Allah'dır. "Allah'ın yüce kelimesidir." İzzetli sonuç Allah'ındır ve O'nun kudretine inanlarındır.

Kur'an Fir'avn'ı, Nemrud'u, Karun'u, Ebu Leheb'i niye örnek veriyor? Bunların içinde nesli devam eden var mı? "Ebter olan budur" demiyor mu Kur'an, İslam düşmanlığında sembolleşen Ebû Leheb için..."Nesli tükenecek olan odur..."

CUMHURİYETİMİZE İLİMLİ İSLAM BİLE TEHDİTTİR

Hilmi Yavuz 8.11.98 Zaman

Gelelim Prof. Mümtaz Soysal'ın söylediklerine. Şöyle demiş: 'Cumhuriyet'imizin Jakoben niteliğini göz önüne almadan bizi anlayamazsınız. Biz Sevr haritası obsesyonu ile yetiştik ve çocuklarımızı bu şekilde yetiştiriyoruz ve bu jakoben niteliğe aykırı olan her şey Cumhuriyet'in temel niteliklerine aykırıdır. Bu bağlamda ilımlı Müslümanların yaptıklarını jakoben geleneğimizin laiklik anlayışına ters buluyoruz ve bunu bir tehlike olarak kabul ediyoruz.'

İZLENENLER İZLEYENİN İZİNDE

Etyen Mahçupyan 8.11.98 Radikal

CHP'nin bastırıldığı afişlerden birinde... keskin bakışlı bir Atatürk portresinin bizi süzdüğü... fotoğraf kısmında 'Sizi izliyorum' yazısı, altında ise 'Seni izliyoruz' ibaresi vardı. Atatürk'ün ilelebet önümüzde yürümekte olduğu hissini koruma arzusunun altında ki bağımlılık ihtiyacı açıktır. Eğer bu sözle belirli ilkelere bağlılık kastediliyorsa, bunun da ancak değişmeyen bir dünya, değişmeyen talepler, yani değişmeyen bir toplumla olabileceği açıktır. Diğer bir deyişle, tam da devletin tahayyülüne uygun bir durağanlık ütopyası.. Öte yandan Atatürk'ün peşinden gitmek yetmemekte, onun bizleri denetlemesi istenmektedir. Kendisini özgür iradeyle denetlemekten aciz, zihinsel yollarını bu denli kaybetmiş bir toplum için idollerin varlığı bile yetersizdir. Bu idolleri siyaseten taşıyan, onu topluma tercüme eden, ayak izlerinin tazeliğini her an görebileceğimiz odaklara gereksinim vardır. Takip

edeceği izler talep eden her toplum, kendisini birtakım izlerin peşinde gitmekten kurtulamayacağı bir döngü içinde bulur. Çünkü toplum özgür değilse ve kendisini ideolojik olarak bağımlı kılmayı seçiyorsa, hiç kuşkunuz olmasın, devlet de onu orada tutacak siyaseti üretir.

GAZETENİN GELECEĞİ

Haluk Şahin 1.11.98 Radikal

Gazeteler dünyanın pek çok yerinde aynı sorunla karşı karşıyalar. Birçok ülkede toplam tirajlar artacağına azalıyor.

İşte çok anlamlı bazı istatistikler:

1993-1997 yılları arasında önemli bazı ülkelerde okur kaybı şöyle olmuş:

Fransa: yüzde 3.0

Almanya: yüzde 3.3

ABD: yüzde 5.2

İngiltere: yüzde 5.8

İtalya: yüzde 8.0

İsveç: yüzde 8.5

Kanada: yüzde 10.1

Dünyanın en çok gazete satılan ülkesi Japonya'da tirajlar yüzde 1.1 oranında minik bir artış göstermiş. İspanya'daki yüzde 8'lik artış da kayda değer. Ancak bunlar genel yönelimin yokuş aşağı olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

LAĞIM PATLADI: HEPSİ ALTINDA KALDI

Necatî Doğru 12.11.98 Sabah

Allah'ın tokadı..

İlahi adalet..

Lâğım patladı..

Hepsi lâğımın altında kaldılar..

Başbakan Mesut Yılmaz, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner, Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel de Korkmaz Yiğit'i altına alan lâğımın içine düşüverdiler.

Korkmaz Yiğit'in kasetinden bir başka gerçek daha ortaya çıkıyor.

Süleyman Demirel..

Mesut Yılmaz...

Alaattin Çakıcı...

Bu 3 Türk büyüğü, Kamuran Çörtük adlı bir işadaminin arkasındalar. onu destekliyorlar. Kamuran Çörtük kim?

Cumhurbaşkanı'nın karısının kardeşinin iş ortağı.

28 ŞUBATIN İFLASI

Ahmed Rıdvan 20.11.98 Yeni Şafak

Kiralık televizyon ekranlarında; kurgulanmış zikir törenleriyle, bunların toplumda şiddet tesiri üretecek biçimde montajlanmasıyla hasıl edilebilen "sanallik"ların da sonuna eriyoruz... Karşılaştığımız son hadiseler, tehdit değerlendirmelerinin iflasından başka bir anlama gelmiyor. Tehdit nerede imiş? Bütün Türkiye gözünü dört açmış, şimdi onu seyrediyor. Tehdit dün olduğu gibi bugün de aynı yerde duruyor. Tehdit, değerlerini taşımaya kalkıştığınız, yaşam tarzı olarak topluma vurguladığınız diyarlardan gelmiyor muymuş? (...)

Politikalar çöküyor, yanlışlı icraya heves edenler dökülüyor, para taciri çeteler iflas ediyor, sanal tehditler buharlaşıyor, fiili tehditler kendiliğinden öne çıkıyor?..

Yani her şey yeniden kurulmak zorunda.

Ne anlama geliyor bütün bunlar?

Türkiye'nin asıl gündemine, temelli sorunlarına eğilmenin zamanı geldi de geçiyor bile. Haram paranın nöbetçileri düşünsün geçen zamanı, öyle değil mi?

...TEMİZ SİYASET Mİ?

Biliyorum, ortaya çıkan her yeni kasetin ülkeyi "Temiz toplum Temiz siyaset" hedefine doğru yaklaştırdığını düşünerek seviniyor, umutlanıyoruz. Ama açık söyleyeyim, ben her zaman bu kadar iyimser olamıyorum. Hatta bazen, piyasaya dökülen her yeni kasetin, ortalığı aydınlatmak bir yana, biraz daha kararttığını; kaset üreten mekanizmaları güçlendirdiğini hissedip karamsarlığa kapılıyorum.

İlişkiler çorap söküğü gibi sökülürken, sanki sökülen o kirli iplikle bir başka çorap örülüyor gibi..

(Gülay Göktürk, 12.11.98 Yeni Yüzyıl)

... 33 BİN 568 ÇOCUK SUÇLU!

DİE'nin 1997 yılında 27 ilde yaptığı bir araştırmaya göre, 33 bin 568 çocuk çeşitli nedenlerle polisin yada jandarmanın kayıtlarına geçti. Suçlar, yankesicilikten adam öldürmeye kadar uzanıyor.

(16.11.98 Yeni Şafak)

... GECEKONDU GERÇEĞİ

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı'nın araştırmasına göre Ankara'da gecekondu sakinlerinin yüzde 39'unun aylık geliri 24-25 milyon lira. Yüzde 35'i günde 4-6, yüzde 28'i ise 10-12 ekmek tüketirken, sadece yüzde 0.5'i etli gıda alabiliyor.

(5.11.98 Radikal)

... 25m² KONUTLA NÜFUS PLANLAMASI

Devlet Bakanı Yıldırım Aktuna, toplu konutlarda bir "mini atağı"nın başlatılacağını açıklayarak %80'i 25-45-50 metrekareden planlanan konutların aile planlamasına katkıda bulunacağını söyledi.

(2.11.98 Radikal)

... TÜRKİYE BORÇ BATAĞINDA

1986 yılında yaklaşık 13 milyar dolar olan iç borç stokları, bu yılın Ağustos ayı sonu itibarıyla dolar bazında yüzde 163'lük bir artışla 34.4 milyar doları buldu.

(10.11.98 Akit)

... BÇG DIYANETTE

Psikolojik Harp Dairesi eski başkanı emekli Albay Diyaneti yeniden yapılandırılacak. Emekli Albay Oğuz Kalelioğlu, imamları ve tüm personeli eğitecek.

(12.11.98 Akit)

SUYA DÜŞTÜ SÖZLÜĞÜM

Bu saat, çalışmayınca vakti gösteriyor. Parmaklarım arasında, hissediyor ve hissettiyor. Bu saat bir başka gezegene ait. Ayrılık acısı ve hatıra yüklü.

Vakti söylüyor... Suskun... Otuz yıl önceyi gösteriyor.

Güneşin güneş olduğu, toprağın avuç avuç okşandığı günler...

Babam gem'in üzerinde, öküzler tembelliğe alışmasın diye hızla sürerdi. Altın sarısı başaklar bir hafta üzerinde dönmeyince buğdayları vermezlerdi. Çayırı, tarlayı biçmeyi, koyun kırmayı bilmek özellik sayılmazdı. İnsanlar pek çok dalda maharet geliştirmek zorundaydılar. Yazılı hiç bir kural yoktu. Kavgalar da oluyordu barış da. Hayat aramızdaydı. Melekler daha gür sesliydi.

Kahvesiz, lokantasızdı köyümüz. Gelen misafir, vakit namazında camiye gider, sonra misafir odalarından birine konuk olurdu. Mahallenin her evinden yemek gelir, misafirle birlikte koyu bir sohbete girilirdi. Gençler peykenin aşağısında ve her an hizmete kalkabilecek teyakkuzda anlatılanı dinlerdi. Sohbet genelde eskilere dair olurdu. Onları unutmama ve mesajı dolaylı anlatma, rahmete kavuşmuş insanların güzel hasletlerini dile getirmekle olurdu. Köy misafir odaları, sosyal ve kültürel, önemli işleve sahipti. Vakit ilerleyince sohbetin nabzını tutan, müziğe yer vermek üzere yetenekli bir gence ta-

kılır ve deyişler başlardı. İlahiler, türküler peş peşe eklenirdi. Uzun kış gecelerinde köy odaları bahara hazırlanan kültürevi işlevindeydiler.

Baharla birlikte toprakla kucaklaşmaya koşulur. Tarlalar herk edilecek. Tohum ekilecek. Gübre taşınacak. Hayvanlar otlağa çıkacak... Şenlik tabiata yayılırdı baharla birlikte. Her yanda insan sesi. Tarladan tarlaya birbirine karışan türküler. Herk için en az altı öküz olması gerekirdi. Herkesin iki öküzü olurdu, bunun için üç komşu biraraya gelir, sırayla tarlalar sürülmeye başlanırdı. Günlerce sürerdi herk. Onbeş yirmi gün birlikte dağda, bayırda aynı zaman ve mekanın sofrasından beslenilirdi. Herk kendi kültürünü oluşturdu. Dayanışma temelinde başlayan birliktelik; ortaklık, dostluk ve paylaşımı birlikte beraberinde getirirdi. Tabii diğer herk edenlerin başarısı bir yandan takip edilirdi. Açık mesafe varsa kapatılmadan mola verilmezdi. Mola en sevdiğim zaman dilimiydi. Suyun o kadar lezzetli olduğunu daha sonra hiç hissedemedim. Keteler soğuk göze suyu ile eritilen süzme yoğurda doğranır ve kocaman bakır tasa iştahla saldırlırdı. Altı yedi kaşığın çıkardığı ritmi kimseye sezdirmeden takip ederdim.

Babam, yelek cebinden saatini çıkarıp bir güneşe bir saate bakarak kurarken nasıl imrenirdim. Arkasından biri vaktin ezanını okurdu. Rüzgar kucaklayıp dağıtırdı dört bir yana

**Ahmet
MERCAN**

o içten sesi. Gece tabiatın kucağında yün yor-
ganlara sımsıkı sarılırken yıldızları seyredirdim.
Babamı bıktırana kadar soru sorardım. Uyku
numarası ile babam sorularımdan sıyrılırdı. Son-
ra yıldızlardan gizem yüklü sayısız soru yağardı
üzerime.

Yaz hummalı çalışmanın mevsimiydi. Saba-
hın seheri ile kuşluk vakti arasında koca bir gü-
nün saklı olduğunu o günlerden bilirim.

Hastalar az mıydı? Fakir yok muydu? Hiç
kimse zengin değil miydi? Herkes bu kadar bir-
birine orantılı nasıl olmuştu? Toprak ve ter'in
yoğrulmasının getirdiği sosyal denge olsa gerek
bu dağılım. Komşular nerdeyse mirasçı kadar
yakındı birbirine. İki kısımdık; büyükler ve biz.
Aramızda uçurum yoktu. Çatışma niye olsun-
du? Onların tecrübesi, bizim enerjimiz vardı.
Onlar anlatır biz dinlerdik.
Bizden önce işleyen zama-
nın hülasasını alırdık sanki.
Özgürlük kelimesini bilmez-
dik, şimdi anlıyorum ki, o
zaman özgür yaşıyormuşuz.
O dönem gündelik hayatta
kullandığımız eşyaların
isimlerini bilenlerin sayısı da
azaldı. Saban, kotan, egiş,
tandır, boyunduruk, maran,
sambağı, urgan... herk, çift,
alaf, ambar, değirmen, di-
bek, evlek, nadas...

Herşeyi ter karşılığında tabiattan alırdık. Şe-
hirden gaz, tuz ve biraz da yiyecek satın alırdık.
Satın alacaklarımız azaldıkça koşu alanımız ge-
nişlermiş meğer.

II

Bu saat çalışmayınca vakti gösteriyor.

Bilgisayar, internet, disket, maus, cep telefo-
nu, bankamatik, akbil, databank, televizyon,
kamera, mikser, dat, robot cd, cdrom vs... İkinci
gezegenin sözlüğünün en çok kullanılan söz-
cükleri. Çocukluğu bir başka gezegende geçen
biri olarak burdayım şimdi. Gezegenin en büyük
kentinin merkezinde. Düşleyin beni. Özlemlerim
ve sözlüğümün veto yiyen önemli kısmı ilk ge-
zegende kaldı. Yanımda o saat. Dikkatlice izle-

diğim günlerde "Onu sana bırakacağım" diyen
babamın ve gezegenin hatırası. Kurma kolunu
istediğiniz kadar çevirin, akrep ve yelkovan ye-
rinden kıpırdamıyor. Sadakat diyarının cihazı
merakla, şaşkınlıkla seyrediyor olan biteni. Akıl
erdiremiyor bu kadar yazılı kurala. Bunca kura-
la rağmen bu büyük kargaşaya. Acı tebessüm-
lerle beni seyrettiğini hissediyorum.

Hayatımızı kolaylaştırdıklarını iddia eden bir
yığın cihaz evde otururken gece demeden gün-
düz demeden koşturuyorum. Yine de masrafla-
rına yetişemiyorum. Telefon, çamaşır makinası,
elektrik süpürgesi, buzdolabı, ütü vs. hepsi ar-
kamdan neler konuşuyorlar kim bilir. Ben mi
onlara hizmet ediyorum; onlar mı bana; cevap
net değil. Eski günler uzun muydu? Güneş şim-
di erken mi dönüyor evine? Mevsimler kendinde
değil neden? Karşımda dikilen gri suratlı şu de-

vasa devlet denilen duvar,
kötülük arzumuzun tezahü-
rü müdür? Serazat duyula-
rının önüne dikilmeyi ben
istemezdimse o neden du-
ruyor orada. İnsanlığa aç-
cağım yüreğimin önünde
duran kara saplı hançeri
kim niye tutmakta?

Kayıt altındayım. Kont-
roldeyim. Niyetlerim, sanal
terazilerin hileli tartılarında.

Sözler boğazımda düğümlü. Başımı kaldırdığım-
da devasa kilide çarpıyor. Yüzünde her saat bir
başka maskeyle dikilen adam elindeki lastikle
mesafe ölçüyor.

Komşularımızla tek ortak bağımız, binanın
genel giderleri için ödediğimiz aidatlarımız. Za-
man parça parça, mekan mayın alanları ile par-
sellenmiş. Elektronik, niyetlerimizi ölçüyor;
devlet planyalardan geçirip duvarına uygun tuğ-
la oluncaya kadar fırınlıyor aklımızı, fikrimizi.
Ayağımız topraktan kesildi. Yürüyen çarkın en
küçük civatasıyız şimdi.

Çocukluğum geliyor ilk gezegenden her ge-
ce, birlikte söyleşiyoruz. Hala ağlayabiliyorsam,
kollarımın yetmediği yerde, bu buluşmanın coş-
kusundandır. İki gezegen arasındaki farkı anla-
tamıyorum çocuklara. Meleklerin sevinci duyul-
muyor; bir barajın göğsümde devinmesi bun-
dandır. ■

HZ. AL'IN MİSİR VALİSİ MALİK B. HARİS'E TAVSİYELERİ

Halkın işlerini adalet ve eşitlikle yerine getir ve halka adalet üzere icrayı hükümet et!

Gerek dindâşın olsun gerekse bir vatandaşın, din-i İslamda hukuku müsavidir sıyanet et!

Ahalinin kezaen bazı hatası vuku bulsa, o halde affına mazhar edip inayet et!

Seni vâli eden, Âlî olan Allahü Teâlâ'nın gazabından sakın, adalet üzere hizmet et!

Pişmanlık duymuş olduğun bazı işlerinin ifasında acele etme. Sabır ve sükûnet et!

Doğruluğa yakın olan işde çok menfaat göster. Bu suretle bütün halkı Hak ile himaye et!

Bilgin kişileri sadece çalışmakla sevindirme, fakir halkın da gönlünü sevindirip Hakka riayet et!

Halkın ayıbını ve kusurunu vesile yapıp, araştıran kimselerden ülfet!

Korkak kalbe zafiyet sebep olur, akıllar ile meşveret et.

Tamahkârlarla asla bir iş görüşme halkın

işlerini zulüm ve eseften sıyanet et!

Sakın alemde hayırlı kişilerle, kötülerle bir tutma, cihani hercümerc etmek hevesinden feragat et!

İnsanlardan ihsan ve teveccüh beklemek doğru değildir, meşekkat yükünü hafifletip taltife gayret et! Mülkün islahını bir ehline vermeyi düşün ve düşündükten sonra neye ehliyetli ise hüsnüniyet ile himmet et!

Halkın mahvına yegâne sebep tembelliktir. Fikrinle uyandır ve mülkünü genişleterek ticaret et!

Daima çalışmak, kâr ve kazanç etmek için helâl rızka teşebbüs etmek için halka nasihat et!

Ekin ekmek toprağın ihyasıdır. Mülkünü heveslendirir, sermaye vererek teşviki ziraat et!

Nifakı ortadan kaldırıp mülkünü mamur eyle, ahali müsterih olsun ki; sen de istirahat et!

MALAZGİRT KAHRAMANI

Malazgirt Kahramanı Alparslan'ın Merv'deki mezarının girişinde şöyle bir kitabe vardır: "Ey Alparslan'ın göklere yükselmiş olan şan ve şerefini duymuş olanlar, şimdi Merv'e gelin de onun nasıl toz toprak içinde olduğunu görün!"

Bir mezar taşıdır insandan yarına kalan
Onu da başkası yaptırır, gayrısı yalan
Y. Çalışkan

**Ertuğrul
BAYRAMOĞLU**

Yukarıdaki karikatür Karagöz Dergisi'nin 11 Şubat 1909 tarihli 58. sayısında çıkmıştır. Hakkında haksız mal edinmeden dolayı tahkikat yapılan iki zanlı adaletin huzuruna götürülüyor. Birisini ite kaka götürüyorlar, öteki araba içinde. Hacıvat Karagöz'e diyor ki "canım birader bu ne iş?" Karagöz'ün cevabı şu: "Hacı cıvcıv kim dedi bu itilip kakılana sadece üç beş lira çal diye. Araba içindeki yüzbinlerce altına kalk gidelim diyen bir hüner erbabı. Onu itip kakacak babayığıt nerede?"

II. LALE DEVRİ

Lâle devri Osmanlı Tarihinde lüks ve ihtişamın doru-
ğa çıktığı bir dönem olarak bilinir. Kışın saraylarda yapı-
lan helva sohbetleri, yazın Sadâbâd ve Göksu eğlence-
leri, İstanbul'un çeşitli yerlerini süsleyen köşkleri ve lâ-
le bahçeleri bu dönemin zenginliğini gözler önüne seri-
yordu. Lâle devri bizde genelde Nedim'in şiirleri ile ta-
nınır. Nedim'in şiirleri bize o dönemin eğlence yerlerini
Göksu'yu, Sadâbâd'ı, lâle bahçelerini, sarayları anlatır.

Bak Sîtanbul'un şu sadâbâd-ı nev bünyânına
Âdemin cânlar katar âb-u hevâs-ı cânına

Ey sabâ gördün mü mislin bunca demdir âlemin
Püst-i pâ urmaktasın İrân'ına Turân'ına

Ey Felek insaf ey mihr-i cihan-ârâ amân
Bir nâziri var ise söylen konulsun yanına

(İstanbulun şu yeni yapılan sadâbâd köşküne bak. Su-
yu ve havası insanın canına can katmada.

Ey sabah yeli, bunca zamandır dünyanın İran'ın da,
Turan'ın da taban teptin. Bunun bir eşini daha gördün
mü?

Ey gökkubbesi, ey dünyayı süsleyen güneş, insaf edin,
bir eşi daha varsa söyleyin, yanına konulsun da görelim)
Nedim diğer bir kasidesinde de İstanbul'u şöyle anla-
tır:

Herkes erişir anda murâdına anınçün
Dergâhları melce-i erbab-ı recâdır.

Kâlâyi ma'ârif satılır sûklarında
Bâzâr-ı hüner mâden-i ilm-ü ülemâdır

(Herkes orada dileğine erişir. Bu yüzden bütün kapı-
ları istek sahiplerinin sığınağıdır.

Çarşılarında değerli kültür ve bilgi kumaşları satılır.
bu şehir hüner pazarı, bilim ve bilginler ocağıdır.) der.

Tabiki, Nedim'in tasvir ettiği bu dünya vardı. Hatta
Nedim o alemi görmüş, sevmiş ve bu sevgiyle günümü-
ze kadar ulaşan eserlerini vücuda getirmiştir.

Ancak o dönemde toplumun büyük bir kısmı Ne-
dim'in mısraları ile rahatça girebildiği bu çevreye gire-
memişler ve fakr ü zarûret içinde yaşamaya devam et-
mişlerdir. Bu insanların dramını aynı dönemin şairlerin-
den, "Melikü's Şuarâ" Osmanzade Tâib'in kaleminden

okuyalım:

Etme ahval-i halkı istifsâr
Nakledersem keder verir zîra

Çıktı ateş bahasına heyzüm
Satılır dirhem ile üd-âsâ

Ya kömür şöyle kim gubârı dahi
Tutya oldu dîdeye hâlâ

Arpa torbası sanır anı gören
Olsa bir gözde arpacık peyda

Sabun anılsa ağzımız köpürür
Üştür-i kef-zebûn gibi mesela

Kahveyi mezhebine uydurdu
Nohudu kavurup içer zurefa

(Halkın durumun hiç sorma, çünkü anlatırsam seni
kederlendirir. Odun ateş pahasına çıktı, öd ağacı gibi
neredeyse dirhemle satılır. Hele kömür öyle bir hale gel-
di ki tozu bile şimdilerde göze sürme oldu.

Gözde arpacık çıksa, onu gören arpa torbası sanar.

Sabun anılsa mesela ağzı köpürmüş deve gibi bizim
de ağzımız köpürür.

Zarif kişiler kahveyi mezheplerine uydurdular da no-
hudu kavurup içiyorlar)

Peki bütün bunlar zahire yokluğundan mıdır. Garip
olan da budur:

Yok mahazinde yer basacak

Öyle memlû zehâyir ü eşya

(Bütün depolarda, ayak basacak yer yok. Her yer za-
hire ve eşya dolu)

Sizin anlayacağınız parası olana herşey var. Bütün
bunları niçin mi naklettim. Son günlerde televizyonlar
da açıklanan ifadelerde yüz milyon dolarlar geçiyor. Te-
levizyonlar arasındaki transferlerde milyon dolarlar ko-
nuşuluyor. Oysa aynı ülkede aynı dönemde o insanların
belki de bir yemekte ödedikleri para ile geçinmeye ça-
lışan insanların sayısı hiç de az değil

Dua ve selam ile.

DOSTLUK

Osmanlılar Sultan İbrahim döneminde Girit'e asker çıkarırlar; an-
cak uzun yıllar bu fetihi gerçekleştiremezler. Köprülü Fazıl Ahmet Pa-
şa bu dosyayı kapatmak üzere harekete geçer. Ancak Avrupalılar bu
fethi engellemek üzere Girite asker gönderirler. Bunlar arasında Fran-
sızlar da vardır. Ancak Ahmet Paşa bu fetihi başarı ile tamamlar. Paşa
Fransızlara kızgındır, bu nedenle savaştan sonra Fransızların bazı im-
tiyazlarını kaldırır. Bunun üzerine Fransızlar İstanbul'a özel bir elçi
gönderirler. Elçi ne yaparsa yapsın Vezir-i Azamı yumuşatamaz; so-
nunda sözü "Türk-Fransız dostluğu"una getirince Köprülüzafe paılar:
"Evet Fransızlar bizim dostumuzdur. Ancak onları daima düşmanları-
mızla beraber görüyoruz."

HEDİYE

Meşhur Rus Sefiri İgnatyev izinli olarak mem-
leketine giderken veda için Sadrazam Yusuf Kamil
Paşa'ya ziyarete gider. Paşa'ya "Efendimiz'e Rus-
ya'dan ne getireyim" deyince Paşa bir dönemin
politikasını özetleyen cevabını verir. "Bir mesele
getirmede ben hiçbir şey istemem".

Yerinde söz söylemeyi bilen,
özür dilemek zorunda kalmaz.

Fatih Sultan Mehmet Han.

AÇ KURDUN İŞTAHI

... Aslında ABD yeri, teknik üstünlüğü, o hoyratça vicdan rahatlığı ile ve simülasyona açtığı alanlarda şimdiki en ilkel toplumdur. Ve insanı büyüleyen şey, bu ülkeyi geleceğin ilkel toplumu olarak; karmaşıklık, en büyük izdihamın, korkunç ama yüzeysel çeşitliliği ile güzel bir alışıklığın toplumu olarak; sonuçları önceden kestiremeyen, içkinliği bizi hayran bırakan, ama üstünde düşünülecek geçmişi olmayan, dolayısıyla temelden ilkel, tam bir meta sosyal olgu toplumu olarak dolaşmaktadır.

Jean Baudrillard, Amerika, s. 16.

Vedat AYDIN

Amerika özellikle son yüzyılda askeri, teknolojik ve ekonomik açıdan dünyanın en zengin ülkesi olarak bilinmektedir. Bu üstünlük sayesinde Amerika, dünya ülkeleri üzerinde belirleyici olma hakkını kendinde görüyor. Dünyanın neresinde olursa olsun, kendisi için önemli olabilecek plan ve programlar yapmakta ve bunu enformatik araç olarak kullanmaktan çekinmemektedir. Bunun en somut örneklerinden biri, Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na 1977'den 1981'e kadar hizmet eden Zbigniew Brzezinski'nin, Avrasya Ülkeleri'ne yönelik *Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere* alt başlığıyla hazırladığı *Büyük Satranç Tahtası* adlı kitaptır. Ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda hegemonik bir büyümeyle övünen Amerika'nın tarihi kadar dünya insanlığına hizmet etmiş Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi olan ülkemizin, geçmişinin aksine bugün ne kadar edilgen durumda bulunduğunu, bu kitabı okuyan onurlu her Türkiye vatandaşı üzülmeye müşahade eder.

Brzezinski daha giriş kısmında kitabın amacı olarak şunları söylemektedir: "Amerikan politikasının nihai hedefi, iyi huylu ve uzun vadeli eğilimlerle ve insanlığın temel çıkarlarıyla uyum halinde, ortaklaşa küresel bir topluluk oluşturmaktır. Fakat bu arada, Avrasya'ya egemen olma ve böylece Amerika'ya meydan okuma yeterliliğine sahip bir rakibin ortaya çıkmaması şarttır".

Yedi bölümden oluşan kitabın mütemmizci özelliği, bütün değerlendirmelerde Amerikan çıkarlarını öne alması ve bunu hegemonik bir hak olarak görmesi. Amerika Küresel Sisteminin dünya ülkelerini her açıdan etki altına aldığı rahatlıkla ifade eden Brzezinski, bunun kalıcı olması ve Amerikan çıkarlarını tehlikeye sokacak her adımdan dikkatle kaçınması gerektiğini de her

fırsatta vurgulamaktadır. Bu küresel egemenliğin dünya ülkeleri üzerinde ne kadar etkili olduğu rahatlıkla anlatılmaktadır: "Kültürel egemenlik, Amerikan gücünün az değerlendirilen bir yönü olmuştur. Estetik değerleri hakkında ne düşünülürse düşünülün Amerikan kitle kültürü, özellikle dünya gençliği üzerinde manyetik bir çekim oluşturmaktadır. Bu çekim gücü, onun yansıttığı hazzı dayalı yaşam biçiminin niteliğine dayandırılabilir, ama küresel cazibesi inkâr edilemez. Amerikan televizyon programları ve filmleri küresel pazarın yaklaşık dörtte üçünü kaplamaktadır. Amerika'nın geçici hevesleri, yemek alışkanlıkları ve hatta giysileri dünya çapında giderek taklit edilirken, Amerikan popüler müziği de aynı derecede baskındır. İnternet'in dili İngilizce'dir ve küresel bilgisayar sohbetlerinin büyük bölümü de Amerikan kaynaklı olup küresel söyleşilerin içeriğini etkilemektedir. Son olarak Amerika, yaklaşık yarım milyon yabancı öğrencinin ülkeye akın etmesiyle ve bunların en yeteneklilerinin bir daha ülkelerine geri dönmemeleriyle ileri eğitim arayanların Kâbe'si haline gelmiştir. Amerikan üniversitelerinden mezun olanlara her kıtadaki hemen her hükümette rastlanmaktadır" (s.27). Aynı şekilde, yabancı hükümetlerin etnik veya dinsel kimliklerini paylaştıkları Amerika'yı, davalarını yürütmek üzere harekete geçirdikleri ve Kongre'de lobicileri kullandıkları, Amerika başkentinde yaklaşık bin özel yabancı çıkar grubunun kayıtlı bulunduğu belirtilmektedir. Yahudi, Yunan ve Ermeni lobicileri bunların en etkili olanlarıdır.

Amerika, öncü bir güç olarak Avrasya'yı görmekte ve gücün Avrasya kıtasındaki şekillenmesine büyük önem vermektedir. Amerikan'ın küresel önceliği Avrasya kıtasındaki hakimiyetine bağlıdır. Brzezinski, Harvardlı siyaset bilimci Samuel P. Huntington'a katılarak onun şu görüş-

İdris
KAHRAMAN

lerine yer vermektedir: "Amerika Birleşik Devletleri'nin üstün olmadığı bir dünya, küresel olayların biçimlendirilmesinde ABD'nin, başka herhangi bir ülkeden daha fazla etki sahibi olduğu bir dünyaya göre daha fazla şiddet ve düzensizlik ve daha az demokrasi ve ekonomik büyüme içermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kalıcı uluslararası önceliği, Amerikalılar'ın refah ve güvenliği ve özgürlüğün, demokrasinin, açık ekonomilerin geleceği ve dünyadaki uluslararası düzen için merkezi önemdedir. (s. 31). Amerika, yerkürenin en büyük kıtası olan Avrasya'ya egemen olan bir gücün, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edeceğini düşünmektedir. Dünyanın yaklaşık yüzde 75'nin yaşadığı Avrasya'nın yeraltı zenginlikleri Amerika'nın iştahını kabartmaktadır. Ve bu kıta'nın gücünün kendi güçlerini gölgede bırakacağını ifade etmekle birlikte, Avrasya'nın siyasal olarak bir bütünlük arz etmemesinden hoşnutsuzluk duymaktadır. Brzezinski, bunu şu şekilde formüle etmektedir: "... yayılmacı jeostratejilerin üç büyük önkoşulu, vasallar arasında çatışmayı önlemek ve güvenlik açısından bağımlılığı sürekli kılmak, tabîleri uyumlu ve koruma altında tutmak ve barbarların bir araya gelmesini önlemektir" (s.40) Amerika, mevcut küresel koşullarda, Avrasya'nın yeni jeopolitik haritasında kilit önemdeki ülkeler olarak Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan'ı görmektedir. İngiltere, Japonya ve Endonezya'yı da önemli görmekle birlikte yurtdışındaki ülkeler kadar önemli görmektedir. Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran'ın da kritik olarak önemli jeopolitik mihver rolü oynadıklarını kabul etmektedir. Türkiye ve İran'ı sınırlı kapasiteleriyle jeostratejik açıdan etkili olarak değerlendirmektedir.

Amerika, hassas seçimler ve potansiyel meydan okumalar karşısında çeşitli tedbirler başvurmakta ve bu bölgede geleceğini belirlemek adına beş önemli soru sormaktadır. Bunlardan en önemlisi şudur: Hangi yeni Avrasya koalisyonları olasıdır, hangi

leri ABD çıkarları için en tehlikeli olabilir ve bunların önüne geçmek için ne yapılabilir? Bu soru karşısında şu satırları okuyucuya cevap olarak hatırlatmakta yarar var: "... Amerikan önceliğine İslamcı köktendincilikten gelebilecek olası bir meydan okuma, bu istikrarsız bölgedeki sorunun bir parçası olabilir. İslamcı köktendincilik, dinsel düşmanlığı Amerikan yaşam biçimine karşı istismar ederek ve Arap-İsrail anlaşmazlığından yararlanarak çeşitli Batı yanlısı Ortadoğu hükümetlerine zarar verebilir ve nihayet özellikle Basra Körfezi'nde Amerika'nın bölgesel çıkarlarını tehlikeye atabilir. Ne var ki, siyasal bağlılık olmadan ve gerçekten güçlü tek bir İslami devletin yokluğu durumunda, İslamcı köktendincilikten gelecek bir meydan okuma, bir jeopolitik merkezden yoksun olacak ve bu nedenle kendisini yaygın şiddet olaylarıyla ifade edecektir.

(...) Potansiyel olarak en tehlikeli senaryo, Çin, Rusya ve belki de İran'ın oluşturacağı 'anti hegemonyacı' ve yalnızca ideoloji aracılığıyla değil, fakat birbirini tamamlayan ıstıraplarla birleşmiş büyük bir koalisyondur. (...) ...gelecekte Çin ve Japonya'nın bir ittifaka gitmeleri, yakın tarihsel deneyimleri göz önüne alındığında olası gözükmemektedir ve Uzakdoğu'da uzak görüşlü bir Amerikan politikasının mutlaka sonuçta bunun oluşmasını engellemesi gerekir" (s.

51-53)

Amerika, Avrasya'da çıkarları için bütün dengeleri gözetirken özellikle Rusya'nın politikalarının kendisi için çok önemli olduğunu gözden uzak tutmuyor. Rusya'nın kendisine ortak olmak için fazla zayıf, tedavi altındaki hastası olmak içinde fazla güçlü olduğunu belirtiyor. Rusya-Çin ve Rusya-İran stratejik ittifaklarının uzun vadede olası görünme bile Rusya'yı kızdıracak tüm politiklardan uzak durulması gerektiğini vurguluyor. Rusya'nın ticaret, iletişim, yatırım ve eğitimde kıtalar ötesi Avrupa'nın büyüyen genişliğinden yararlanmak durumunda olmasını ve Avrupa Konseyi'ne katılımını doğru bir adım olarak görmektedir. Bu adımlardan hoşnutsuzluk duyan Brzezinski, Türkiye hakkında şu haysiyet kırıcı ifadeleri kullanmaktadır: "...Rusya bu yolu izlediği takdirde Osmanlı sonrası Türkiye'nin, yayılmacı özlemlerini bir tarafa atıp kasıtlı olarak modernleşme, Avrupalılaşma ve demokratikleşme yolunu tutmaya karar verdiğinde seçtiği rotayı taklit etmekten başka bir seçimi olmadığını da ima etmektedir. (s. 108) Aslında Amerika bu arzusunun halkı müslüman olan tüm ülkeler için taşımaktadır. Örneğin, Azerbaycan'ın istikrarlı bir siyasal ve ekonomik gelişme başarılı olması durumunda İranlı Azerilerin giderek daha fazla büyük bir Azerbaycan düşüncesine sahip olabileceklerini, Tahran'daki siyasal istikrarsızlığın İran devletinin bütünlüğüne karşı bir meydan okumaya dönüşebileceğini söyleyerek gerçek niyetlerini ortaya koymaktadırlar. (s.123)

Kitabın sonuç kısmında çok ilginç tesbitler yapılmaktadır. Amerika'yı daha iyi tanımak için bu ilginç tesbitleri dikkatinize sunmak istiyorum:

* "Amerika'nın küresel önceliği genişliği ve karakteri bakımından eşsizdir. O, Amerikan demokratik sisteminin bir çok özelliğini yansıtan yeni bir tarzın hegemonyasıdır. Çoğulcu, geçirgen ve esnek. (...) Amerika şimdi Avrasya'nın hakemidir, hiçbir büyük Avrasya sorunu Amerika'nın katılımı olmaksızın, ya da Amerika'nın çıkarlarının tersine çözüle-

mez.”

* “Amerika’nın merkezi hedefi, Avrasya’nın batı çevresindeki demokratik köprü başının sağlamlaştırılması ve genişletilmesi olmalıdır. Avrasya’nın Uzakdoğu’sunda Çin olasılıkla giderek merkezi olacaktır ve Amerika’nın, bir Amerika-Çin jeostratejik uzlaşmayı başarıyla beslemediği sürece, Asya anakarasında siyasi anlamda ayak basacak yeri olmayacaktır.”

* “...Hiçbir ulus-devlet, gücün, toplam olarak belirleyici küresel siyasi etkiyi üreten dört boyutunda (askeri, ekonomik, teknolojik ve kültürel) olasılıkla Amerika’ya eşdeğer çıkmayacaktır. Amerika’nın kasıtlı ya da niyetli olmadan vazgeçmesinin dışında, bu ülkenin küresel liderliğine görünür gelecekte tek gerçek alternatif uluslararası anarşidir. Bu açıdan, Başkan Clinton’un dediği gibi, Amerika’nın

dünyanın “vazgeçilmez ulusu” olduğunu iddia etmek doğrudur.”

* En acil görev, hiçbir devlet yada devletler birleşiminin Amerika Birleşik Devletleri’ni Avrasya’dan atma, ya da hatta onun belirleyici hakemlik rolünü önemli ölçüde azaltma kapasitesini elde etmemesini sağlamaktır.

* “Amerika, istikrarlı ve bağımsız bir güney Kafkasya ile Orta Asya’yı teşvik etmek için, Türkiye’yi yabancılaştırmamak konusunda dikkatli olmalıdır ve Amerika-İran ilişkilerinde bir düzelmeye yapılabilirliğini araştırmalıdır. Katılmak istediği Avrupa’dan dışlandığını hisseden bir Türkiye daha İslamcı olacak, daha büyük olasılıkla inadına NATO’nun genişlemesini veto edecek ve laik bir Orta Asya’yı dünya ile bütünleştirmek ve istikrarını sağlamakta Batı’yla daha az işbirliği yapacaktır.”

* “Amerikan-İran düşmanlığını

sürdürmek Amerika’nın çıkarına değildir. Her türlü nihai barışma, halen İran için çok değişken olan bölgesel çevrenin istikrara kavuşturulmasındaki karşılıklı stratejik çıkarın kabulü temelinde olmalıdır.”

* “...ABD’nin politika hedefi mazetsiz biçimde iki yönlü olmalıdır: Amerika’nın kendi hakim pozisyonunu en azından bir kuşak daha, ve tercih edileceği üzere daha da uzun sürdürmek; ve, sosyal-siyasal değişimin kaçınılmaz şok ve gerilimlerini emecek bir jeopolitik çerçeve yaratırken, bir yandan da, barışçıl küresel yönetiminin ortak sorumluluğunun jeopolitik çekirdeğine doğru evrimleşmek.”

BÜYÜK SATRANÇ TAHTASI

(Amerika’nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklileri)

Zbigniew Brzezinski

Sabah Kitapları

etmeye devam etmişlerdir. Sonunda da mükafatı olacak taraf ise ilahi mesaj taraftarları olacaktır.

Celaleddin Vatandaş’ın bu çalışması ilk dönem İslam tarihiyle ilgili malumat vermenin ötesinde, insanlığa bir kurtuluş olarak gönderilen Kur’an’ın ilk mesajlarının anlam ve önemi üzerinde duruyor. Yazar sadece mesajın mahiyeti üzerinde durmayarak, O’nun açıklanmasıyla birlikte toplumda nasıl bir tepkiyle karşılaştığını da anlatma yoluna gidiyor.

Tebliğe karşı oluşan tepkiyi yazar iki bölümde ele alıyor. a- Davete olumlu tepki vererek davetin taraftarı olanlar. b- Davete karşı çıkarak O’na ve davetçilere karşı mü-

ESENLIK YURDU’NUN ÇAĞRISI

Celaleddin Vatandaş

İnsanlığın hüsrana içerisinde olduğu dönemlerde bir ışık ve nur olarak ilahi mesaj gönderilmiştir. İnsanların vahye uymayan tarafları düzeltilmeye çalışılmış, ilahi davet tarafları verdikleri gayret sonucunda baskı ve zulümlere maruz kalmalarına rağmen inançlarını yaşayıp tebliğ

cadele edenlerin tutumları. Bu şekilde ilk İslam toplumunun Kur’an merkezli sosyolojik değerlendirmesini gerçekleştiriyor.

Kitapta Hz. Peygamber’e ilahi emirlerin geldiği dönemde dünyadaki inançlardan tablolar sunularak insanların ahlaki düzeyleri ortaya konuyor.

Yazar, Yunus suresinin 25. ayetinden yola çıkarak “Zulüm yurdu olan bir yurdun esenlik yurduna nasıl dönüştürüldüğünün arkasındaki sırları ayetler çerçevesinde irdeliyor.” Celaleddin Vatandaş, adaletten, doğruluktan sapmış toplumların kendilerini düzeltmek için uygulanması gereken ilahi emirleri bu vesileyle hatırlatıyor.

“Risalet Çağı” adıyla, dönemin siyasi ve toplumsal özelliklerini inceleyen birinci bölümden sonra, “ilk mesajlar” adlı ikinci bölüm geliyor. İkinci bölüm, gerek konu ağırlığı olarak, gerekse hacim olarak kitabın büyük bir kısmını oluşturuyor. Bu bölümde davetin gerekliliği, davetin bireysel ve toplumsal hazırlığı ve davete karşı çıkan güçler bölümleri halinde inceleniyor. Bu noktada Alâk, Müddessir, Fatiha, Müzzemmil ve Asr Suresi gibi ilk inen sureler ve ayetlerin toplumsal pratik bağlamında açıklamaları yapılıyor.

Esenlik Yurdu’nun Çağrısı toplumsal yozlaşmanın yaşadığı topluluklarda adalet ve iyiliği sağlayan Kur’an mesajının açıklanması için ufuk açıcı bir eser niteliğini taşıyor.

Pınar Yayınları, 208 sh.

SOĞUK SAVAŞ ÜNİVERSİTE SAVAŞ SONRASI YILLARIN ENTELLEKTÜEL TARİHİ

Komisyon

Üniversitelerin siyasi irade doğrultusunda, öğrencilere bilgi vereceği yerde onların giyim kuşamlarıyla uğraştığı bir ortamda, Üniversite-Siyaset ilişkileri araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkıyor.

Soğuk Savaş-Üniversite her ne kadar ülkemizdeki üniversite-siyaset ilişkilerini inceleyerek yerli örnekler vermese de, genel manada bu konunun ipuçlarını ortaya koyuyor.

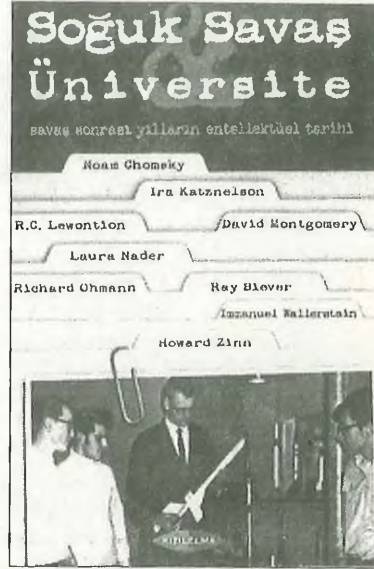
Üniversiteler, Soğuk Savaş politikalarından, devletin personel siyasetinden, belirli araştırma projelerinin desteğinden nasıl etkilendi? Devlet'in bizzat bilimsel disiplinler üzerinde ne gibi bir tesiri vardı? Bu eserin, bu sorunların cevabını bulmak üzere ABD'de bir kısım bilim adamının bir araya gelmeleri sonucu ortaya çıktığını öğreniyoruz. Bu kitabın bu konuda çıkarılmış birinci kitap olduğu ABD askeri ve istihbarat örgütlerinin Üniversiteler üzerindeki etkisini konu edinen ikinci bir kitabın çıkacağı da sunuş bölümünde verilen bilgiler arasında.

Eser birbirinden farklı toplam dokuz makaleden oluşuyor. David Montgomery, "Bombaların gölgesinde refah"; R.L. Lewontion, "Soğuk Savaş ve akademinin dönüşümü"; Howard Zinn, "Soğuk Savaş döneminde tarih siyaseti" Richard Ohmann, "İngiliz dili ve edebiyatı ve soğuk Savaş" Laura Nader "Soğuk Savaşın Antropolojiye etkisi", Ray Siever, "Soğuk Savaş boyunca yerbilimleri araştırmaları"; ve Noam Chomsky, "Soğuk Savaş ve Üniversite"

te" başlıklı yazılarıyla, hem kendi öğrencilik dönemlerini değerlendirmekte, hem de Soğuk Savaşın etkisine giren Üniversitelerdeki havayı yansıtmaktadırlar. İmmanuel Wallers-tain "Soğuk Savaş dönemi alan araştırmalarının öngörülme sonuçları" adlı makalesinde ve Ira Katznelson, "Liberalizmin bekçisi olarak siyaset bilimi" isimli makalesinde daha çok kendi alanlarındaki anahtar belgeler üzerinde yoğunlaşıyor.

Soğuk Savaş Üniversite, Politika-Akademik ilişkisini gözler önüne seriyor. Sözde bağımsız ve özerk olan eğitim kurumlarının devlet politikalarıyla nasıl yönlendirildiği ve akademik camianın nasıl tesir altına alındığını ABD örneğinde açıklamaya çalışıyor.

Kızılelma Yayınları, 268 sh.

Dünyada Ali Şeriatı
Edisyon
Ekin Yayınları
376 sh.

Millî Şef Dönemi
Osman Akandere
İz Yayınları
520 sh.

BAŞÖRTÜSÜ HAKKINDA KUR'AN NE DİYOR?

*Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezinde 06.11.1998 tarihinde Araştırmacı-Yazar
Düccane Cündioğlu "Başörtüsü hakkında Kur'an ne diyor?" konulu bir
konferansında özette şunları söyledi:*

Yayına Hazırlayan: Gökalp ÖZTÜRK

Konuya geçmeden önce bazı şeyleri söylemek istiyorum Kur'an'a nasıl bakılmalıdır? Nasıl yaklaşılmalıdır? Kur'an'a göre, Kur'an diyor ki gibi başlayan ifadeler gerçekten Kur'an'ın ifade etmek istediği mi yoksa yazarların veya konuşmaların yorumlarını mı ifade ediyor.

1400 yaşında Kur'an. Kur'an'ın geçmişi 1400 yıl öncesine dayanır. İşte bu sebepten dolayı okurla metin arasında bir mesafe olmalıdır. Okurla metin arasındaki bu mesafe kapatılamaz. İşte biz zamanında Abdullah'un şu sözüne göre hareket ettik: "Kur'an size nazil oluyor gibi okuyun". Fakat başarılı olamadık. Çünkü Kuran bize nazil olmuyordu. Eğer kendisine nazil olmuyor gibi okursanız ya tahrif ederseniz ya da oyuncak ederseniz. Bir milletvekili Kur'an'da parlamento suresi var diyordu. İşte bu milletvekili şura ile Parlamento kavramlarını kafasında özdeşleştiriyor. İnsanlar şu ayeti nasıl anlıyorlar acaba? "Zulmedenler nasıl bir inkılapla devrileceklerini bilecekler". İnkılap kelimesi dediğimizde insanlar devrimi anlıyor. İşte Kur'an'da bu anlamda değil. Kur'an'da demokrasi kavramı nasıldır? Mesafe kaldırılınca garip şeyler çıkıyor ortaya. İfade ve bağlamlar çakışmıyor. Oku bağlamı ile metin bağlamı arasında tefrik etmeliyiz. Anlamak için bunu yapmalıyız. Dünyalar farklı olduğu için. Tabii ki aklınıza şöyle bir soru gelebilir. Farklılıklar varsa evrensellik olur mu? Hitap etmiyormu Kur'an bize? Tabii ki hayır. Anlamak için dünyaları tefrik etmeliyiz. Usul ve çaba gerekiyor. Anlamı ve bağlamı bilmek lazım. Piyasada olan mealler derme, çatma!

Anlam'ın Tarihi adlı kitabımda belirttim. Muhatap üç kısımdır:

- 1- Doğrudan muhatap.
- 2- Dolaylı Muhatap.
- 3- Modern Muhatap.

Doğrudan muhataplar peygamberler sözlü metne muhataptılar. Anlamadıkları şeyleri direkt olarak

sorabiliyorlardı. Onun için Kur'an'da "Sana soruyorlar ki" bu ifadeler bulunmaktadır. Daha sonraları yorum haleleri oluştu. Dolaylı muhataplarsa tefsirlerle yorumlarla muhatap oldular. Tartışmalara muhatap oldular. Onun için dolaylı muhatap.

Modern muhatapı onlardan ayrı tutuyorum. Zaten modern bağlamdan kaynaklanıyor başörtüsü sorunu. Modernlerde çeviri yoluyla irtibat var. Çeviren de benim okuduğum ve baktığım kaynaklarda ayette şöyle çeviri yapıyor diyor. Mesela Süleyman Ateş'in çevirisine baktığımızda bana Kur'an'da Ay'a gidileceğinden bahsedildiğini söylersiniz. Bu ayette bu anlamın verilmesinin yaşı kaç? Anlamın yaşı kaç? Aya çıkılalı ne kadar olmuş. 30 sene. O zaman bu anlam 30 yaşında. Kur'an'a yaklaşırken problemlerimizi yansıtıyoruz. Mesela Kur'an'da Ağır Sanayi suresi var. Haddi demir demektir. İşte buradan çıkarıyorlar. Başörtüsü meselesi kaç yaşında? Mesele Bahriye Üçok'la başladığına göre 10 yıllık bir tarih. Kur'an'ın esas yorumları değil, tali genç yorumlar yaygın olmuştur. Birkaç senelik yorum olmasına rağmen halk işine gelen tarafa yöneliyor. 1400 yıla 1 yıllık yorum aynı mesafede alınıyor. Bence başörtüsünün emir olduğuna dair delil getirmek hata. Ben kendi kitabımda belirttim. Ben görüşü hesaba çekiyorum? Kur'an'da Nur ve Ahzab surelerinde sarıh bir ifadeyle başörtüsünün emrediyor. Bazıları halkın cehaletini istismar ederek, kelime oyunu yapıyorlar. Başörtüsü yerine örtünme yorumunu yapıyorlar. Doğru değil tabii ki. Humur başörtüsü için kullanılır, 1400 yıl öncesi Arap örfünde. Araplarda kültür olarak erkekler de başlarını örterler. Başörtüsü iffetsizlik numarası yapmayı önlemek için bir adımdır. Tarihi dikkate almadan yorumlar yapılıyor. Cilbâb, siyâb, humur başı da içine alan örtüyü kastediyor. Kelimeleri tahrif edenler soytarırlık ve şarlatanlık yapıyorlar. Yorumlar yapılırken tarihe ve kültüre bakmak gerekir. Aksi takdirde delilleri savunan kişilerin zayıflık alameti olur. ■

41. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Umutsuzluk Ortamında Umut Olmak
- 6 BURHANEDDİN CAN
Zulme Karşı Mücadelede Bir Süreç: Arınma
- 13 MUSTAFA AYDIN
Bir Siyasal İdeoloji Olarak Faşizm
- 17 MESUT KARAŞAHAN
Kaf Dağının Ardında
Avrupa Efsaneleri
- 23 CELALEDDİN VATANDAŞ
Türkiye'deki Modernleştirici Elilin Din Problemi
- 28 ABDULLAH YILDIZ
İrticâ'nın Serüveni
- 34 MUHARREM BALCI
Sivas Olayları Davasında 33 İdam
- 38 YUSUF KAPLAN
Türkiye'yi Kutsalma ve Durdurma Operasyonu
- 43 GANNUŞİ İLE İSLAM, SİDDET VE
DEMOKRASİ ÜZERİNE
- 48 KANI TORUN
İngiltere Mektubu
- 50 CEMİL ÇİÇEK
"Siyaset Tıkandı"
- 51 AYIN PANORAMASI
Türkiye
A. EMİROĞLU
İslam Dünyası
MUSTAFA ÖZCAN
ŞEMSEDDİN ÖZDEMİR
Cemaatleşme ve İktidari Birliklilik
- 65 HALUK BURHAN
Ahlak ve Kontrol
- 68 AHMET MERCAN
Gör de Ellerimden Ele Verme Beni
- 70 M. SAİD ÇEKMEGİL/ Fıkıhı Düşünürken
- 73 KIRK AMBAR
Ertuğrul Bayramoğlu/ Yansımalar
Metin ÇİĞRIKÇI/ Hasbihal
Şükran Budaksal/ Kültür- Sanat
İdris Kahraman/ Kitap
Adem Kandemir/ Gavur Yürek

44. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Sanal İrtica Despotizme Bahane
- 6 BURHANEDDİN CAN
Türban Üzerinden Psikolojik Harp
- 13 CELALEDDİN VATANDAŞ
Türkiye'de İktidarın Meşruluk Sorunu ve Başörtüsü
- 19 MESUT KARAŞAHAN
Totaliter Sistemlerde Halk Nasıl Sürüleştirilir?
- 24 ABDURRAHMAN EMİROĞLU
Refah'tan Fazilet'e Ya Da Geçmişe Sünger Çekmek
- 26 ABDURRAHMAN ARSLAN
Ahlak Laiklik İktidar
- 29 HALUK BURHAN
Değiştirme Zemini
- 31 MUSTAFA AYDIN
Refah Partisi'nin Kapatılması
Üzerine Bir Değerlendirme
- 37 ABDULLAH YILDIZ
Serbest Fırka Olayı ve İrtica Paranoyası
- 42 MUHARREM BALCI
Türk Ceza Kanunu Öntasarısı veya Panik Mevzuatı
- 46 AHMET TUNBAK
Örgütlü Mücadele İçin Yeniden, Hepbirlikte
- 48 METİN ÇİĞRIKÇI
İtaat ve Kurtuluş Ameli Kurban
- 49 SAİD ÇEKMEGİL
Ey Aziz Kardeş!
- 51 AHMET BAYDAR
Modern Şehirlerin Geleneksel Bir Sapması: Büyüçülük-II
- 57 CEVAT ÖZKAYA
Kosova İkinci Bosna Olmamalı
- 61 MEHDİ NUZHET ÇETİNBAS
Kafkasya'nın Mektubu
- 63 MUSTAFA ÖZCAN
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 68 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 72 AHMET MERCAN/Şu Sangi Dünyaya Konup Göçenler
- 74 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 76 ŞÜKRAN BUDAKSAL/Kültür-Sanat
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası
- 80 CANER DOĞAN/Şair Sen ve Ben

42. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Zor Zamanda Siyaset
- 6 BURHANEDDİN CAN
RP'yi Bekleyen Tehlikeler-4 İki Tuzak
- 13 BASINDA REFAH
- 16 MUSTAFA AYDIN
Bir Siyasal Proje Olarak
Ulusçu Din ve Türk Müslümanlığı
- 23 CELALEDDİN VATANDAŞ
Esenlik Yurdunun Çağırısı
- 28 ŞEMSEDDİN ÖZDEMİR
Cemaatleşmede Sorumluluk Bilinci
- 32 MESUT KARAŞAHAN
Totaliterizmin Tanrılan: Devlet ve Yüce Lider
- 37 HALUK BURHAN
Ahlakın İdeolojik Kudretten Ayrışması
- 40 ABDULLAH YILDIZ
Sistemin İrtica Nöbetleri
- 46 SEDAT ŞENERMAN
Kur'an'ı Kur'an'dan Kur'an'ca Anlamak
- 50 RIZAEDDİN BİN FAHREDDİN
Tevhid ve Gulat-ı Mutasavvıfa
- 54 MUSTAFA ÖZCAN
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 59 RAŞİD EL-GANNUŞİ
Doha Konferansı
- 64 ABDURRAHMAN EMİROĞLU
Dinde Reform mu? Deform mu?
- 67 UBEYDULLAH BAYKARA
Dinde Reform Furçası'nın Feminis Mücadeleleri
- 71 AHMET MERCAN
Ateşli Akdeniz Düşleri
- 73 CANER DOĞAN/Hazan
- 74 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 76 KÜLTÜR-SANAT/Kitap
Şükran Budaksal/İdris Kahraman
- 80 ADEM KANDEMİR/Gece (Şiir)

45. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
İcrâyı Adalet mi? İcrâyı Siyaset mi?
- 6 MUSTAFA AYDIN
Dünyevilik Kavgasının Dini Temelleri Siyasal
Meşruiyet ve İstismar Sorunu
- 13 MESUT KARAŞAHAN
Totaliter Sistemlerde Hukukun Manipülasyonu
- 17 NAMIK KEMAL
Hürriyet Kasidesi
- 18 ABDULLAH YILDIZ
"Tek Parti"den "Çok Parti"ye Değişmeyen
Gündem İRTİCÂ
- 27 CELALEDDİN VATANDAŞ
Türkiye'de "İktidar" ve Siyasî "Muhalefet"in
Değişmeyen Kaderi
- 41 ABDURRAHMAN EMİROĞLU
Tarihçe-i Serpûş Ya Da Kataların Dışına Takanlar
- 44 HALUK BURHAN
Ekonomizm Dışı Alanın İnşası
- 47 AHMET TUNBAK
Nasıl Bir Sosyal Güvenlik
- 49 YASİN T. HAZIROĞLU
Bir Süreç Olarak İleri Demokrasi
- 53 M. SAİD ÇEKMEGİL
Üç Büyük Din mi? Bir Tek Büyük Din mi?
"Bu Din Büyük Dinler Arasında" mı?
- 54 AHMET BAYDAR
Modern Şehirlerin Geleneksel Bir Sapması/BÜYÜCÜLÜK-III
- 61 MUSTAFA ÖZCAN
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 66 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 72 AHMET MERCAN
Konuşmalar Konuşmayanları da Bağlar
- 74 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 76 ŞÜKRAN BUDAKSAL/Kültür-Sanat
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası
- 80 DUYGU GONCA DUMAN
Savaşım Yenildim ve Sana Geldim

43. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Sisteminliç Tehdit Kâbusu
- 6 MESUT KARAŞAHAN
Quo Vadis Türkiye?
- 10 ABDURRAHMAN EMİROĞLU
Gardrop Devrimcileri Yine İş Başında
- 12 CELALEDDİN VATANDAŞ
İslam Fakat Hangisi
- 18 MUSTAFA AYDIN
Bir Modern Yapı Olarak Ulus
- 23 RAŞİD EL-GANNUŞİ
İslam'a Göre Medeni Toplumun Esasları
- 29 SAİD ÇEKMEGİL
Sallıye ile Cahiliye Farkı
- 30 ABDULLAH YILDIZ
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Olayı
- 36 HALUK BURHAN
Değiştirme Bilinci
- 38 AHMET TUNBAK
Türk Sendikal Hareketi'nin Çözüm Yolları
- 40 Çev: Şakir Altıntaş
Avrupa Legal Düzeni'ne Bir Başkaldırı: Fundamentalizm
- 46 EDİP SEVİNÇ
Gönüllü Kuruluşların Rolü ve Etkinliği
- 48 AHMET BAYDAR
Modern Şehirlerin Geleneksel Bir Sapması: Büyüçülük
- 54 LÜTFİ BERGEN
Cevdet Said'in Teshir Fikrine Zeyl
- 58 SEDAT ŞENERMAN
Kur'an'ı Kur'an'dan Kur'an'ca Anlamak -II
- 61 MUSTAFA ÖZCAN/Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 66 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 71 ŞİİR/Bugün Okulda Ne Öğrendin
- 72 AHMET MERCAN/Yaklaşan Uzlaşacak
- 74 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 76 KÜLTÜR SANAT/Kitap
Şükran Budaksal/İdris Kahraman

46. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
İrticâ Yasaları: Bir Panik Mevzuatı
- 6 BURHANEDDİN CAN
Örtünmenin Fitrî Temelleri ve Toplumsal
Mühendislik Çıkmazı
- 13 MESUT KARAŞAHAN
Totaliter Toplum Mühendisliği: Bir Çıkmaz Sokak
- 18 CELALEDDİN VATANDAŞ
Topyekün Değişim Programları
veya Türkiye'de Jakobinizm
- 23 PROF. DR. ŞEFİK DURSUN'la
Başörtüsü Yasası Üzerine Kon.: Abdurrahman Ateş
- 25 MUSTAFA AYDIN
Küresel Kültür'ün Kendisi İçin
Belirlediği Yeni Düşman: Siyasal İslam
- 30 HALUK BURHAN
Ahlak Toplumu Davası Politik Dinciliğe Reddiye
- 34 ABDULLAH YILDIZ
İrticâ'nın Serüveni- VII Darbeler ve İrtica
- 45 SEDAT ŞENERMAN
Kur'an'ı Kur'an'dan Kur'an'ca
Anlamak için Neler Yapılabilir?
- 47 AYŞE KAYABAŞI
Ahlak Erozyonu
- 49 M. SAİD HATİBOĞLU
İslam'ın Aktüel Değeri
- 57 E. MUHSİN ÖZALP
Vallaire'e Hümmetlerimle
- 61 RAŞİD EL-GANNUŞİ
Tunus Rejiminin Paranoyaları
- 63 MUSTAFA ÖZCAN
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 68 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 70 EKREM AYDOĞDU/Patron Generaller
- 72 AHMET MERCAN
Melek Kanatlarının Hişirtisi
Gözyaşının İçinden Geçince
- 74 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 76 MEHMET BOZKURT/Kitap Dünyası
- 78 TGTV Demokrasi Kurultayı'ndan İzlenimler

47. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Adaletli Hukuk Devleti Özlemi
- 6 BURHANEDDİN CAN
Örtünmenin Fitri Temelleri- II
Kıyafet Değişimi ve Tesettür Düşmanlığı
- 13 BİR YÜRÜYÜŞÜNÜN DİLİNDEN
Bir Beyaz Yürüyüşün Öyküsü
- 14 BİR BAŞÖRTÜLÜ DİRENİŞİNİN
Direniş Güncesi
- 26 METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU/Şiir
- 18 AHMET MERCAN
İçinde Titreyen Yaprağa Tutun
- 20 ABDULLAH YILDIZ
İflas Eden Batıcı Projeler ve Tesettür
- 24 GARPÇILARIN PROGRAMI
Pek Uyanık Bir Uykusu
- 25 MESUT KARASAHAN
Totaliter Rejim Niçin
Terör ve Düşman Üretir
- 29 HALUK BURHAN
İslamcılar Ve Ahlak
- 32 MUSTAFA AYDIN/Siyasal İslam- II
- 35 CELALEDDİN VATANDAŞ
Topyekun Değişim Programları
Veya Türkiye'de Jakobenizm- II
- 41 AHMET TUNBAK
Herkes Aç Kalma Özgürlüğüne Sahiptir
- 43 DOÇ. DR. İRFAN AYCAN
Müslüman Yönetimlerde Bir Arada Yaşama Tecrübeleri
- 49 M. SAİD ÇEKMEGİL/Sünneti Tanımak
- 52 SEDAT ŞENERMAN/Kuran'da Allah'a Kulluk
- 55 SEMPOZYUM/Kosova Sorunu Sempozyumu
- 58 MUSTAFA ÖZCAN/Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 64 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 66 ALINTI
- 68 TARİH ve BİZ/Cavut Bey'in İdamı
- 71 CANER DOĞAN/Gönül Penceresinden
- 72 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 74 SEMPOZYUM/İslam ve Laiklik
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası

48. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
MGK Zemininde Ordu ve Siyaset İlişkileri
- 6 MUSTAFA AYDIN
Türkiye'de Siyasal Bunalımın Anlamı
- 12 ABDULLAH YILDIZ
Politikası Ordu "Ordu"suz Politika
- 18 CELALEDDİN VATANDAŞ
Demokrasi'de Otorite Ayrımı Siyasi Katılım ve Ordu
- 23 HALUK BURHAN
Acz ve Ahlak
- 26 RAŞİD EL-GANNUŞİ
İslam'ın İki Görünüşü Arasındaki Çatışma
- 30 EKREM SAGIROĞLU
Ulus'a Tapınma ya da Milliyetçilik Dini
- 32 MEHMET HEKİM
Ara Dönemde Gençlik
- 35 H. KAZIM KADRI
Dinde Hukuk-i Umumiye
- 38 NUREDDİN ÖZCAN
Bilgi ve Toplum
- 41 MESUT KARASAHAN
Büyük Birader Seni Gözetliyor
- 46 AHMET Y. ÖZÜTOPRAK
İki Yol İki Akıbet
- 50 M. EMİN ÖZAFŞAR
Fikhi Hadislerin Anlaşılmasındaki Esaslar
- 59 M. SAİD ÇEKMEGİL
Müslümanın Gündemi
- 60 AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ
Takva Eğitimi
- 62 MUSTAFA ÖZCAN
Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 68 KONFERANS
Kıbrıs Barış Harekati'nin 24. Yıldönümü
- 70 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 72 ALINTI
- 74 AHMET MERCAN/Sözünde Duran Dostlarım
- 76 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası
- 80 MUHSİN ÖZALP/Şiir-Haddini Bil

49. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Bir Zorluk İki Kolaylık Arasında Perdedir
- 7 MESUT KARASAHAN
Eğitim Denilen Kul Devşirme Sistemi
- 12 RÖPORTAJ
Yeni Sınav Sistemi
- 14 MUSTAFA AYDIN
Türkiye'nin Sosyal/Politik
Hayatında Dinin Yeri ve Laiklik Tartışmaları
- 20 ABDULLAH YILDIZ
Çöküşün Eğilişinde Devekuşu Siyaseti
- 25 BURHANEDDİN CAN
Örtünmenin Fitri Temelleri- III
Mücadele Ortamında Giysilerin Sembolleşmesi
- 32 KERİM KOÇAK
Zorba Bir Sistem: Firavunlar Mısır'ı
- 38 RICHARD NORGAARD
Modernite'nin Kışı
- 41 HALUK BURHAN
Kapitalizm ve Ahlak
- 47 AHMET TUNBAK
Bir Başka Açından Toplam Kalite
- 49 SEDAT ŞENERMAN
Kuran'da Sırat-ı Müstakim Nedir?
- 54 AHMET YAŞAR HOCAEFENDİ
Takva Eğitimi- II
- 57 MUSTAFA ÖZCAN
Kutsal Terör veya Bin Ladin Elsanesi
- 61 MUSTAFA ÖZCAN
Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 67 AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE
- 68 ALINTI
- 71 ZEYNEP ARSLAN
Cemil Meriç
- 74 AHMET MERCAN
Göküzyünde Çatlak Yok Dön Bir Daha Bak!
- 76 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası
- 80 ŞAİR EŞREF/Şiir/Hicivler

50. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Halktan Kopmanın Ağırbaşan Bedeli
- 6 MESUT KARASAHAN
Karanlık Koyulaşıyorsa Sabah Yakın Demektir
- 9 YOLUN AÇIK OLSUN BAŞKAN
- 12 EKREM ÖZKAYA
Bu Şarkı Bitmeyecek
- 14 BURHANEDDİN CAN
Örtünmenin Fitri Temelleri- IV
Kıyafet Despotizmi Ya Da
Dinin Kamu Alanından Tasfiyesi
- 20 11 EKİM'DE BAŞÖRTÜSÜ İÇİN ELELE
- 22 ABDULLAH YILDIZ
Roma'nın Mürteçileri İlk Hristiyanlar
- 28 ABDURRAHMAN A. EMİROĞLU
Her Zorluğun Ardından Bir Kolaylık Vardır
- 30 AHMET CEMİL ERTUNÇ
Fotoğraflardaki Türkiye
- 36 MUSTAFA AYDIN
Kuruluşunun 75. Yılında Cumhuriyet
- 41 HALUK BURHAN
Hak Taleplerinde Ahlakın Konumu
- 44 Doç. Dr. İBRAHİM SARIÇAM
İslam'ın Doğduğu Siyasi Ortam -I
- 50 M. SAİD ÇEKMEGİL
Mideler İçin Yaratılan Buğday
Gönüllere Dolmakta
- 51 NURETTİN ÖZCAN
Talan Edilen Dünyada İnsanın Bozgunu
- 54 E. MUHSİN ÖZALP
Dinler ve İnsanlar -I
- 60 MUSTAFA ÖZCAN
Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 67 ALINTI
- 70 PANEL/21. Yüzyıla Girenken Batı ve İslam Dünyası
- 73 CANER DOĞAN/Ziller Çaldı
- 74 AHMET MERCAN/Kendini Bul Arama Anahtarı
- 76 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası

51. SAYI

- 3 CEVAT ÖZKAYA
Resmi Projenin
Tıkanma Noktasındaki Siyasetin İşlevi
- 6 MUSTAFA AYDIN
Üniversiteler ve Bir Kırılma
Noktasındaki Başörtüsü Sorunu
- 12 BİR BELGE
- 14 ABDULLAH YILDIZ
Osmanlı'dan Günümüze Eğitimde
Batılılaşma ve Siyaset-Eğitim İlişkileri
- 22 BİR GÖNÜL ADAMINA
- 23 SELAHADDİN AYAZ
Tanrı Hikmet Bilgi ve Üniversite
- 27 RUKİYE SPOR-ŞERİFE B. KARAKAYA
Bir Söyleşiden İzlenimler
- 29 HALUK BURHAN
Ekonomi ve Ahlak
- 33 KANI TORUN
İngiltere Mektubu
- 34 EKREM ÖZKAYA
75. Yıl ve Coşku
- 36 AHMET TUNBAK
Sosyal Güvenlik ve SSK
- 41 AHMET MERCAN
Turuncu Karbulutu -Anadolu Günlüğü-
- 43 TARİHE KAYIT
Basında 11 Ekim Yazıları
- 46 ESMA UZUN-AYŞE YALÇIN
HİDAYET YAZICI
- 48 AHMET MERCAN/ŞİİR
Niyet Temiz Hedef Halis
- 50 DOÇ. DR. İBRAHİM SARIÇAM
Hz. Peygamber Döneminin İdarî Yapısı -II
- 56 MUHSİN ÖZALP/Dinler ve İnsanlar -II
- 62 MUSTAFA ÖZCAN/Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 70 ALINTILAR
- 72 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU/Yansımalar
- 74 PANEL
- 76 NAZLI İLİCAK/KONFERANS/Türkiye'de Demokrasi
- 78 İDRİS KAHRAMAN/Kitap Dünyası
- 80 CANER DOĞAN/İleri

52. SAYI

- 3 MUZAFFER EMİN GÖKSÜ
Halk ve Seçkinler Bağlamında Siyaset ve İktidar
- 9 YILDIZIM ÇANOĞLU
Zihinsel Kirlenme-I
- 14 ABDULLAH YILDIZ
Sistem Neden Vatan Haini Üretir?
- 24 HALUK BURHAN
Ahlakî Ertemin Normaliz Kuralları Gerilimi
- 27 SELAHATTİN AYAZ
Tarih ve Sosyal Kontrol
- 33 NURETTİN ÖZCAN
Aydınlık ve Bizimkiler
- 37 LUTFI BERGEN
İslamcılığın "Resmî" Kökleri ve Moderne Yönelimi
- 40 ABDURRAHMAN EMİROĞLU
Bir Sabır ve İrade Sınavı Ramazan Orucu
- 41 SEDAT ŞENERMAN
Kuran'da Ahd
- 46 SAİD ÇEKMEGİL
Cennet, Cehennem ve Araf
- 49 AHMET Y. ÖZÜTOPRAK
Dini Doğru Anlamak
- 53 ALI NAR
Aktüel mi? Tarihî mi?
- 57 MUSTAFA ÖZCAN
Aydın Panoramaları/İslam Dünyası
- 64 ALINTILAR
- 68 AHMET MERCAN
Suça Düşün Gözlüğüm
- 70 ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU
Yansımalar
- 72 İDRİS KAHRAMAN
Kitap Dünyası
- 76 KONFERANS/D. CÜNDİOĞLU
- 77 UMRAN 98 YILI GENEL İNDEKSİ

BELGELER

- 44- Demirel, dün, Bugün: TGRT'deki Konuşması
- 45- I. Tayyip Erdoğan Davası Tutanakları
II. Avrupa'da Kılık-Kıyafet Uygulamaları
- 46- "İrtica ile Mücadele" Yasa Tasarıları
- 47- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Tesettür Fetvası
- 48- Askerî Mühahale Bildirileri
- 49- Başörtüsü Yasasını İptal Eden İdare Mahkemesi Kararı
- 50- Tayyip Erdoğan Hakkında Yargıtayın Gerekeçli Kararı
- 51- Nurettin Şirin ve Sincan Davası Hakkındaki Mahkeme Kararı
- 52- Regis Debray: "Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?"

Umran 98' Genel İndeks

12 Mart: 41/4; 42/5; 46/41; 47/4
 27 Mayıs İhtilali: 46/37-40; 47/4; 51/5
 31 Mart Vakası: 41/31-33; 42/40-44
 75. Yıl: 51/34-35; 51/70-71
 1961 Anayasası: 47/4; 51/5
 Abant Toplantısı: 49/14-19
 ABD Emperyalizmi: 52/72-73
 ABD: 50/66; 51/69
 Afganistan: 49/61
 Ahd: 52/41-45
 Ahlak: 41/65-67; 42/37-39; 44/26-28;
 45/44-46; 46/30-33; 46/47-48;
 48/22-25; 50/41-43; 52/27-30
 ...Kontrol: 41/65-67; ...Kapitalizm:
 49/41-46; ...İdeolojik Kudret: 42/37;
 ... Erozyonu: 46/47-48; ... İslamcılar:
 47/29-31; ...Acz: 48/23-25; ...Kapita-
 lizm: 49/41-46; ...Hak Talepleri:
 50/41-43; ...Ekonomi: 51/29-32; ...
 Ahrar Fırkası: 42/43
 Anadolu: 51/41-42
 Anı-Hatıra: 47/68-70; 50/67
 Antik Yunan Akılcılığı: 41/18
 Araf: 52/48
 Arınma, Arındırma: 41/6-12
 Arnavutluk: 44/66; 50/65
 Avr. ve İslam: 50/70-72
 Avr. Yönetim: 50/51-53
 Avrupa Birliği: 41/38-42
 Avrupa Efsanesi: 41/17-21; 46/13-17;
 50/6-8
 Aydın: 52/36-39
 Aydınlanma Akılcılığı: 41/18-19
 Azerbaycan: 44/64
 Balkanlar: 47/62; 48/64
 Başörtüsü Zinciri: 50/20-21; 51/41-49
 Başörtüsü: 41/54; 44/6-18; 44/13-
 18; 45/10-11; 46/6-12; 46/23-24;
 46/72-73; 46/77; 47/4-15; 47/12-17;
 47/20-23; 47/67; 47/80; 49/25-29;
 49/78; 50/14-19; 50/20-21; 51/6-11;
 51/27-28; 51/41-45; 51/46-49; 52/76
 Batılılaşma: 50/30-35
 Batılılaşmacı Seçkinler: 50/30-35
 Bedir Savaşı: 41/8-9
 Belçika: 45/65
 Beyaz Yürüyüş: 47/5-23
 Biat: 52/41-45
 Bilgi ve Toplum: 48/38-40
 Bilgi ve Üniversite: 51/23-28
 Bin Ladin: 49/57-60
 Birarada Yaşama: 47/43-48
 Bosna: 41/55
 Butto Modeli: 42/11
 Büyüculük: 43/48-53; 44/51-76; 45/54-
 60
 Cahiliye: 43/29; 52/49-52
 Cavid Bey: 47/68
 Cemaatleşme-İtikadi Birlik: 41/60-64;
 42/28-31
 Cemil Meriç: 42/77; 49/71-73
 Cennet-Cehennem: 52/46-48
 Cevdet Said: 43/53-57
 Cezayir: 42/56; 44/65; 45/65; 48/65;
 50/62; 51/66

Cumhurbaşkanlığı Seçimleri: 44/7-12
 Cumhuriyet : 47/65; 50/36-40; 51/34-
 35; 50/36-40; 51/71
 Çeçenistan: 42/56; 44/66; 45/65;
 48/62; 51/68-69
 Dağıstan: 42/54
 Darül Fünûn: 51/8
 Değişme, Değiştirme: 43/36-37; 44/29-
 30
 Değiştirme Bilinci: 43/36-37; 44/29-30
 Demokrasi: 41/43-47; 41/76-77; 43/76;
 43/79; 45/19-26; 45/49-52; 46/76;
 46/78; 47/75; 48/18-22; 50/3-5;
 51/71; 51/76-77
 Demokrat Parti: 45/21-25; 46/34-47;
 47/4; 51/41
 Deneme: 41/68-69; 42/71-72; 42/73;
 43/72-73; 44/49-50; 44/72-73;
 44/80; 45/72-73; 45/80; 46/72-73;
 47/18-19; 47/71; 48/74-75; 51/41-
 42; 51/80
 Descartes Akılcılığı: 41/19
 Devlet ve Siyaset: 46/49-56; 47/43-48;
 48/6-11; 46/68-69; 51/6-11; 51/71
 Devlet ve Totaliterizm: 42/32-36;
 41/13-16; 43/6-9; 43/10-17; 44/3-5;
 44/13-18; 44/19-23; 45/13-16;
 45/19-29; 46/13-17; 46/18-22;
 47/20-23; 47/25-28; 47/35-39; 48/41-
 45; 49/7-13; 50/6-8; 50/14-19;
 51/14-21
 Devletçi Seçkinler: 46/20-21
 DGM: 41/34
 Dimitrof Partisi: 45/23
 Din ve Laiklik: 41/22-27; 43/10-17;
 44/26-28; 45/6-12; 45/70; 46/34-44;
 47/74-77; 48/35-37; 49/14-19;
 50/14-19; 51/41-42
 Din ve Siyaset: 49/32-37; 51/50-55;
 51/75
 Dinde Reform: 42/64-68; 42/67-68;
 43/10-17; 51/75
 Dinler: 50/54-59; 51/56-61
 Dinlerin Diyaloğu: 45/53; 50/54-59;
 51/56-61
 Diyanet: 41/24-27
 Doğru Yol Partisi: 42/4
 Doha Konferansı: 42/59
 Dörtlülük Takrir: 45/22
 Eğitim: 47/67; 48/7-11,77; 49/7-11;
 51/14-21
 Eğitimde Batılılaşma: 51/14-24
 Endonezya: 44/64; 46/63; 48/65;
 49/64; 51/63
 Ermenistan: 43/63
 Eşitlik: 50/78
 Evrim Teorisi: 45/76
 Fas: 41/55; 51/63
 Faşizm: 41/13-16; 45/18
 Fıkhi Hadisler: 48/50-58
 Fıkıh: 41/70-72
 Filistin: 41/59; 42/55; 45/63; 47/62;
 48/64; 50/61
 Firavunlar Mısır: 49/32-37
 Frankfurt Okulu: 42/32

Fransa: 42/58; 47/61
 Fundamentalizm: 43/40
 Galatasaray Lisesi: 51/16-18
 Gardrop Devrimciliği: 43/10-11
 Gazete: 52/67,33-34
 Gazi Olayları: 41/6
 Gençlik ve Üniversite: 48/32-34; 51/3-
 11; 51/23-28
 Gönüllü Kuruluşlar: 43/46
 Gulat-ı Mutasavvıfa: 42/50-53
 Güven Erkaya: 42/4
 Hak: 52/27-30
 Helenizm: 41/17
 Hristiyanlık-Roma: 50/22-27
 Hindistan Müslümanları: 41/49
 Hindistan: 46/65; 48/65
 Hitler: 42/34-35; 47/25-27
 Hiyanet-i Vatanıye: 52/19-20
 Hukuk Devleti: 45/13-16; 45/71; 46/3-
 5; 46/18-22; 47/3-5; 51/27-28
 II. Abdulhamit: 42/76; 50/77
 Irak: 43/61; 48/65
 İbadet Özgürlüğü: 45/69
 İbadet: 48/46-48
 İblis Adem Kavgası: 46/6-7
 İbn Haldun: 52/31
 İç Tehdit: 43/3-6; 44/3,14
 İdeoloji: 41/13-16; 42/38-39; 43/12-17
 İktidar Seçkinleri: 45/8
 İktidar: 44/26-28; 45/27-40
 İktidarın Mesruluğu: 44/13-18; 44/26-
 28; 50/3-5; 50/30-35; 50/79
 İlahi Sünnet: 41/6-12
 İleri Demokrasi: 45/49-52
 İlk Hristiyanlar: 50/22-27
 İlimiye: 48/3
 İngiltere Mektubu: 41/48; 51/33
 İngiltere: 41/49; 42/58; 43/65; 46/66;
 47/61; 51/63
 İnönü Cunta: 42/7
 İran-ABD: 52/59-60
 İran-Afganistan: 50/63-64
 İran: 42/55; 44/66; 45/64; 46/67; 47/60;
 48/62
 İrtica ve Tarihçesi: 41/28-33; 42/40-45;
 43/30-35; 44/3-5; 44/37-41; 45/19-
 26; 46/3-5; 46/34-44; 47/32-34;
 47/64; 49/67-70; 50/20-21; 50/22-
 27; 50/68
 İrtica: 44/28-33; 42/40-45; 43/30-35;
 44/3-5,37,41; 45/26; 46/3-5; 46/34-
 44; 47/4; 47/36-37; 52/17-26
 İslam (Din) ve Hayat: 46/57-60; 47/6-
 11; 47/49-51; 48/46-49; 48/50-58;
 48/60-61; 49/54-56
 İslam ve Ahlak: 47/29-31
 İslam ve Batı: 48/26-29
 İslam ve Terörizm: 44/77
 İslam'ın Doğuşu: 50/44-49
 İslamcılık: 47/29-31
 İslamda Devlet İdaresi: 50/44/49
 İslami Cemaatler: 52/57-62
 İsrail: 42/57; 44/66; 45/61; 49-65
 İstismar: 45/6-12
 İttihad-ı Muhammedi Fırkası: 42/43

- Jakobenizm: 46/18-22; 47/35-40; 52/66
Kadın ve Eğitim: 44/76
Kafkaslar: 44/61-63; 47/61
Kalemiye: 47/3
Kenya: 44/66
Kıbrıs Harekâtı: 48/68-69
Kılık Kıyafette Modernleşme: 45/41-44; 47/6-11
Kılık Kıyafet: 43/10-11
Kırım: 50/64
Kilis Modeli: 42/11
Kirlenme: 52/12-16
Kitap Dünyası: 41/78-79; 42/78-79; 43/78-79; 44/78-79; 45/78-79; 46/76-77; 47/78-79; 48/78-79; 49/78-79; 50/78-79; 51/78-79
Kosova: 42/57; 43/63; 44/57; 45/62; 47/55-57; 49/66; 51/64-65
Kriz Yönetimi Yönetmeliği: 44/6
Kriz: 50/4-5
Kulluk: 47/52-54
Kur'an'ın Anlaşılması: 42/46-49; 46/45-46; ...Bütünlüğü: 42/47-49; 43/58-60
Kur'an-ı Kerim; İslam: 41/60-64; 41/75; 42/23-27; 42/28-31; 42/46-49; 42/50-53; 43/58-60; 43/78; 45/79; 46/6-12; 46/45-46; 46/49-50; 47/52-54; 47/79; 48/35-37; 48/46-49; 48/59-61; 49/3-6; 49/49-53; 51/50-55; 51/56-61
Kurban: 44/48
Kuzey Irak: 50/65
Kültür İslamı: 42/5; 43/13-15
Kültürlerarası Diyalog: 44/76-77
Laiklik: 41/22; 44/26; 47/74; 49/14-19
Lale Devri: 52/71
Libya: 49/64-65
Litvanya: 43/64
Lübnan: 44/65; 51/64-66
Machiaveli: 42/33; 47/25
Malezya: 43/64; 50/66-61; 51/68
MASK: 41/4,37; 43/3-5
Medeni Toplum: 43/23-28
Medeniyetler Çatışması: 47/32
Menemen Hadiseleri: 44/40-41
Mescidi Dirar: 42/11
MGK: 41/3-5; 43/3-5; 45/71; 48/3-5; 48/6-11; 51/3-5
Mısır: 41/56; 48/65; 52/57-58
Migrellyan Örgütü: 47/28
Milli Güvenlik Kurulu: 41/3,50; 43/4-5; 44/5-12; 45/3-11; 47/3-9; 49/5; 50/4-5
Milliyetçilik: 46/30-31; 47/25-28; 48/30-31
Misak: 52/41-45
Modernizm: 41/21,43; 49/38-40
Modernleşme-Batılılaşma: 41/22-27; 41/43-47; 42/16-22; 43/10-17; 44/13-18; 45/27-40; 45/41-44; 46/18-22; 47/20-23; 47/24; 47/35-39; 48/12-17; 48/18-22; 48/30-35; 51/14-21
Modernleştirici Elit: 41/22-27; 47/36-37
Mussolini: 42/34-35; 47/25
Mücadele-Zulme Karşı Mücadele: 41/6-12; 42/6-12; 44/6-12; 44/46-47; 46/6-12; 46/13-17; 47/6-11; 47/12-17; 47/20-23; 48/3-6; 49/25-29; 50/6-8; 50/9-19; 50/20-21; 50/28-29; 51/22; 51/27-28; 51/46-49; 51/79
Nihat Erim: 41/26
Nijer: 41/58
Nijerya: 47/58-59; 48/63
Nurettin Şirin: 51/22
Ordu ve Siyaset: 46/34-44,70-71; 47/3-5,12,17,18,66; 48/3-5; 48/6-11,12-17,18-22,32-34,72-73; 49/68; 48/79; 51/79
Oruç: 52/40
Osmanlı Ahrar Fırkası: 42/41
Osmanlı: 51/14-21; 51/78
OYAK: 46/70-71
Örtünme: 46/6-12; 47/6-24; 49/25-31; 50/14-19
Özbekistan: 41/56; 46/67
Özgürlük: 47/41-42
Pakistan: 42/54; 45/64; 47/60; 50/65; 52/62
Patron Generaller: 46/70-71
PKK: 52/61-52,64-65
Post Modern Darbe (28 Şubat): 41/5-10; 42/3; 43/4-7; 44/5-6; 45/3-5; 46/41; 47/5; 51/76-77
Psikolojik Savaş: 41/3-5; 44/6-12
Ramazan: 41/75; 52/40
Raşid Gannuşl: 41/43; 43/23-28; 46/61-62; 48/26-29
Refah Partisi-Fazilet Partisi: 42/3-13; 42/68; 44/24-25,31-36
Refah Yol: 41/3; 42/345/3; 49/3
Reichstag Yangını: 47/27
Resmî İslam: 43/15-17
Resmî İdeoloji: 45/27
Resmî Proje: 51/3-5
Sabır Sebât: 50/28-29
Sallihye: 43/29
Sancak: 41/57
Seçkinlik: 41/22-27; 43/12-17; 52/6-11
Sendika: 43/48; 44/46-47
Serbest Cumhuriyet Fırkası: 44/37-41
Serbest Fırka: 41/24,25,28,37,41; 52/22-23
Serpûş: 45/41-43; 47/20
Sırat-ı Mustakîm: 49/49-53
Sivas Olayları Davası: 41/34-37; 45/6
Sivil Denetim: 48/21
Sivil İtaatsizlik: 45/77
Siyasal Bunalım: 49/6-11
Siyasal Devlet: 48/7
Siyasal İslam: 41/28-33,51; 43/40-45; 44/33; 46/25-29; 46/30-33; 47/29-31; 47/32-34; 50/44-49; 51/50-55
Siyasal Meşruiyet ve İstismar: 45/6-12
Siyasî Adalet: 45/4
Sorumluluk: 42/28-31
Sosyal Devlet: 48/7
Sosyal Güvenlik: 45/47-48; 47/41-42; 51/36-40
SSK: 51/36-40
Stalin: 42/34-35; 47/25
Sudan: 41/48; 44/63; 48/65; 51/68
Suriye: 51/62-63
Susurluk: 41/52
Süleyman Demirel: 41/4; 44/9-10; 47/10; 49/4
Sünnet: 47/49-51
Şapka İktisası Hakkındaki Kanun: 47/20
Şeyh Said İsyanı: 43/32-33
Şiddet: 41/43-47; 44/68
Şirk: 52/47,4-52
Şükrü Kaya: 41/25
T.C. Diyanet İşl. Başk. 41/22-27
T.S. Kuvvetleri: 42/3
Tacikistan: 42/57; 43/65; 44/66; 46/66
Tahrir-i Sükûn Kanunu: 43/32-33; 52/20-21
Taliban: 52/60-61
Tarihin Sonu: 47/32
Tayyib Erdoğan: 50/9-13; 50/68-69
TC'de Toplumsal hayat: 49/20-24
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası: 41/24; 43/30-35; 44/25; 47/4; 52/20-21
Tevhid: 52/49-52
Toplam Kalite: 49/47-48
Toplum Mühendisliği: 46/3-17; 47/37-39
Toplum ve Siyaset: 48/79
Tunus: 41/57; 46/61-62,66
Türk Ceza Kanunu Öntasarısı: 41/42-45; 44/42-45
Türk İslamı: 42/3-5; 42/16-22; 43/10-17; 43/76-77; 51/75
Türk Müslümanlığı: 42/5,16,22,65; 43/13; 49/24; 51/75
Türk Sendikalar Hareketi: 43/38-39; 43/46-47
Türkçe İbadet: 42/4
Türkiye'de Siyaset: 41/3-5; 41/13-16; 41/22-27; 41/50; 41/53-54; 42/3-5; 42/6-12; 42/14-15; 42/68-70; 43/6-9; 43/67-70; 44/3-5; 45/27-40; 45/66-72; 46/3-5; 46/18-22; 46/25-29; 46/68-69; 46/76; 47/3-5; 47/32-34; 47/35-39; 47/64-67; 48/3-5; 48/6-11; 48/70-73; 49/3-6; 49/14-19; 49/25-29; 49/67-70; 50/3-5; 50/9-19; 50/30-40; 50/68-69; 51/3-21; 51/70-71; 51/76-77; 51/79
Türkiye-İsrail: 50/62-63
Türkiye-İtalya: 52/61
Uğur Mumcu: 47/40
Uhud Savaşı: 41/9-12
Ulusal Din: 42/16-20
Ulusal-Ulusçuluk: 43/18-22; 45/27-40; 45/78; 48/18-20
Uluslararası Siyaset: 41/38-42; 41/55-59; 42/6-12; 42/54-58; 42/59-63; 43/61-65; 44/57-60; 44/61-67; 45/61-65; 46/61-67; 46/77; 47/55-63; 48/41-45; 48/62-69; 48/78; 49/57-66; 50/61-66; 51/62-69
Usame bin Ladin: 49/57-60
Üniversite: 51/6-11; 51/23-26
Ürdün: 45/64
Vatan Hainliği: 52/17-26
Vilmodit: 52/26
Yargı Bağımsızlığı: 41/36
Yasa: 52/27-30
Yeni Sınav Sistemi: 49/12-13
Yeşil Sermaye: 49/44
Yugoslavya: 51/66
Yusuf Akçura: 41/30; 43/20
Zanzibar: 41/56
Ziya Gökalp: 43/20